

Р. Л. Стивенсон

Азиз китобхон! Сиз машҳур адиб Р. Л. Стивенсоннинг ушбу китобидан «Адмирал Бенбоу» қовоқхонасидаги воқеалар, Жим Хокинс деган боланинг ҳаёти, унинг сквайр Трелони ва доктор Ливси билан биргаликда сирли Хазиналар Оролига боргани, у ердаги бойликларни қандай топганлари, қароқчилар тўдаси билан қандай жанг қилганлари ва бошқа жуда кўп қизиқарли саргузаштлар ҳақида билиб olasиз.

Русчадан АҲМАДЖОН ЕҶУБОВ таржимаси

07-3-4—104
С. М. 356—06—74 102—71

© Детгиз, 1957 г.

© Узбекчага таржима, «Ёш гвардия», 1973.

БИРИНЧИ ҚИСМ

КЕКСА ДЕНГИЗ ҚАРОҚЧИСИ

1606

КЕКСА МОҲИР ДЕНГИЗЧИ «АДМИРАЛ БЕНБОУ» ҚОВОҚХОНАСИДА

Сквайр¹ Трелони, доктор Ливси ва бошқа жентльменлар мендан Хазиналар Ороли ҳақида билган нарсаларнинг ҳаммасини ёзишни илтимос қилишди. Улар оролнинг географик жойлашишидан ташқари бутун воқеани бошидан-охиригача, ҳеч нимани яширмай ҳикоя қилиб беришимни исташарди. Бу оролнинг қаерга жойлашганини ҳозир кўрсатиш мумкин эмас, чунки у ерда биз ташиб ололмаган хазина сақланади. Шундай қилиб, 17... йилда қўлимга қалам олиб, отамнинг «Адмирал Бенбоу»² қовоқхонасини ҳамда қуёшда қорайган юзи қилич изидан тиртиқ бўлиб қолган кекса денгизчининг ана шу қовоқхонага жойлашган пайтларини кўз олдимга келтирдим.

Унинг оғир қадам ташлаб остонамизга етиб келгани, унга қарашли денгизчилар сандиқчасини эса орқасидан замбилгалтакда келтиришгани худди кечагидай ёдимда. У новча, бақувват, йўғон киши эди. Унинг мойланган кокили мовий кафтаннинг ёғ босган ёқаси устидан диккайиб чиқиб турарди. Қўллари ғадир-будур, тирноқлари қоп-қора, камтик юзидаги қилич тилишидан ҳосил бўлган тиртиғи оқиштов сурма рангда эди. Бу нотаниш кишининг ҳуштак чалиб, кўрфазимизга назар ташлагани ҳамда тўсатдан бор овози билан қадимий матросча қўшиқни

¹ Сквайр — Англиядаги дворянлар унвони.

² Бенбоу — XVII аср охирида яшаган инглиз адмирали.

айтгани ёдимда, кейинроқ у бу қўшиқни тез-тез айтадиган бўлди:

Улик сандиғига ўн бешта одам,
Йо-хо-хо, бир шиша ром.

Унинг овози чолларникидай титроқ, лангарни кўтариш учун хизмат қиладиган чиғир овозидай ғижилдоқ эди.

Ҳассаси ҳам оғир юк кўтарадиган чиғирга ўхшарди. У ана шу ҳассаси билан эшигимизни қоқди, отам остонада пайдо бўлганида қўрслик билан бир стакан ром беришни талаб қилди.

Унга ром беришди, у бу ичимликнинг пиридай ромни ҳўплаб-ҳўплаб, шошилмай, ҳузур қилиб ича бошлади. Ичимликни қулт-қулт ютаркан, гоҳ қояларга, гоҳ қовоқхона лавҳасига қарарди.

— Қулай кўрфаз,— деди у ниҳоят.— Майхона учун боп жой. Одамлар кўпми, оғайни?

Отам, афсуски, одамлар оз, деган жавобни қилди.

— Ҳўш, нима бўпти!— деди денгизчи.— Бу... менга жуда маъқул. Ҳой оғайни!— у орқасидан замбилғалтакни ғилдирашиб келаётган кишига қичқирди.— Бу ёққа олиб кел, сандиқни ичкарига олиб киришга ёрдамлашиб юбор... Бу ерда озгина истиқомат қиламан,— деб давом этди сўзида.— Камсуқум бир одамман. Менга ром, чўчқа тўши, қуймоқ... ҳов анави денгизга чиқаётган кема-лар кўриниб турган бурун бўлса бас... Исминми? Майли, капитан деяверинглар... Эҳ-ҳа, нимага умидвор бўлиб турганларингни билипман! Мана!

У остонага учтами-тўртта олтин тангани улоқтирди.

— Булар тамом бўлгандан кейин, ҳузуримга кириб айтишларинг мумкин,— деди у жиддийлик билан, сўнг отамга амирона назар ташлаб қўйди.

Чиндан ҳам унинг кийимлари кўримсиз, гаплари дағал бўлса-да, ҳар қалай оддий матросларга ўхшамасди. У бировларнинг ўзига бўйсунушига ўрганиб қолган штурман ёки шкиперга ўхшаб кетарди. Унинг муштига эрк беришни ёқтириши сезилиб турарди. Замбилғалтакли киши бу нотаниш одам кеча эрталаб почта аравасида «Қирол Георг меҳмонхонаси»га келганини, ўша ерда денгиз яқинига жойлашган ҳамма қўноқхоналарни суриштирганини айтиб берди. Эҳтимол, капитан бизнинг қовоқхонамиз ҳақида яхши гапларни эшитиб ва унинг четроқда жойлашганини билиб, бизникида истиқомат

қилишга аҳд қилгандир. Ижарада турувчи бу одам ҳақида билганларимизнинг бари шу бўлди, холос.

У камгап одам эди. Кун бўйи кўрфаз соҳилида айла-ниб юрар ёки қўлида мис дурбини билан қояларга чиқарди. Кечқурунлари эса умумий хонанинг бир бурчагида, олов ёнида ўтирар ва ромга оз-моз сув аралаштириб ичарди. У биров гапга солса жавоб бермас, гапирган кишига қаҳрли назар ташлаб қўяр, бурни туманда қолган кеманинг сиренасидай ҳуштак чаларди. Кўп ўтмай биз ҳам, ҳўрандаларимиз ҳам уни ўз ҳолига қўйиб қўйишга одатландик. У ҳар кун сайрдан қайтгач, йўлдан биронта денгизчининг ўтган-ўтмаганини сўрарди. Аввалига унга ўзига ўхшаган майхўр улфат етишмаётгандир, деб ўйладик. Кейинроқ эса унинг бунақа одамлардан ўзини олиб қочишга интилаётганини пайқаб қолдик. Борди-ю, биронта денгизчи Бристолга бора туриб йўлакай «Адмирал Бенбоу»да тўхтайдиган бўлса, капитан аввал эшик пардаси орқасидан мўралаб қарарди унга, шундан кейингина меҳмонхонага чиқарди. Ана шундай одамлар келиб қолганда у сичқондай пусиб, жимгина ўтирарди.

Гап нимада эканлигини мен билардим, чунки капитан, ўз ташвишини менга айтган эди. Кунларнинг бирида у мени четга тортди ва «кўз-қулоқ бўлиб юр, агар бу атрофда бир оёқлик денгизчи пайдо бўлса, дарҳол менга хабар қил», деб тайинлади ва хизматим эвазига ҳар ойнинг биринчи кунини менга тўрттадан кумуш танга беришни ваъда қилди. Ойнинг биринчи кунини келганда ваъда қилган маошни беришини сўраб унга мурожаат қилдим, у эса бурнини пишиллайтиб, менга қаҳрли назар ташлаб қўйди. Бироқ бир ҳафта ўтмай, бир ўйга келди шекилли, менга тангаларни келтириб берди ҳамда «бир оёқлик денгизчи»ни кўздан қочирмасликни қайта тайинлади.

Бир оёқлик денгизчи мени ҳатто тушимда ҳам таъқиб қиладиган бўлди. Қаттиқ шамол уйимизнинг тўрт томонини ларзага келтирган, қудратли тўлқинлар кўрфазга ва қоя тошларга ўкириб урилган бўронли тунларда у минг хил қиёфада, минг хил шайтону иблис тусида тушимга кирарди. Унинг оёғи гоҳ тиззасидан, гоҳ сонидан кесилган бўларди. Баъзида у танасидан ягона оёқ ўсиб чиққан қандайдир даҳшатли махлуқ сифатида кўринарди. У бир оёқ билан четан деворлар ва ариқлардан сакраб ўтиб мени қувларди. Ҳар ойда оладиганим тўртта

кумуш танга менга анча қимматга тушди; унинг эвазига ана шундай жирканч, қўрқинчли тушларни кўрдим.

Бир оёқли денгизчи мен учун қанчалик даҳшатли бўлмасин, лекин капитаннинг ўзидан ҳар қалай бошқаларга қараганда камроқ кўрқардим. Баъзида у кечқурунлари сув қўшиб шунчалик кўп ром ичардики, боши сарак-сарак қилар, ана шундай пайтларда қовоқхонада узоқ ўтириб қолар, атрофдагиларга заррача эътибор бермай, ўзининг қадимий, беўхшов, чапанича денгизчилар қўшиғини айтарди. Баъзан у ҳаммани ўз столига таклиф қилиб, стакан сўраб қоларди. Таклиф қилинганлар кўрқувдан қалт-қалт титрашар, капитан эса уларни ё денгиз саргузаштлари ҳақидаги ҳикояларини эшитишга, ё ўзи айтаётган қўшиққа жўр бўлишга мажбур қиларди. «Йо-хо-хо, бир шиша ром» айтилганда уйимизнинг деворлари ларзага келарди, чунки бу ерга келганлар унинг омонсиз ғазабидан кўрқиб, бир-бирининг овозини босиб, баландроқ ашула айтишга интиларди, фақат капитан улардан мамнун бўлса бўлгани эди, чунки бундай пайтларда унинг жазаваси тутиб кетарди: гоҳ столни муштлаб ҳамманинг жим бўлишини талаб қиларди; гоҳ биров сўзини бўлиб, бирор савол берса ғазабга келарди; гоҳида эса, аксинча, бирорта одам савол билан мурожаат қилмаса ҳам жини баттар кўзирди, чунки бундай қилиш, капитаннинг фикрича, унинг гапларига эътиборсизлик билан қулоқ солишни билдирарди. У қовоқхонадан бирорта одамни ҳам ташқарига чиқармасди — улфатлар ичилган винолардан мудраб, қария эса гандираклаганча аранг ўрнига жўнаганидан кейингина тарқала оларди.

Лекин ҳаммасидан ҳам унинг ҳикоялари ваҳимали эди. Дорлар, тахта устидан юриш¹, довуллар, Драй Тортугас² ҳақидаги, қароқчиларнинг уялари ва уларнинг Испан денгизидаги³ жасоратлари тўғрисидаги ҳикоялари ниҳоятда даҳшатли бўларди.

Ҳикояларидан маълум бўлишича, у бутун умрини денгиздаги уччига чиққан ёвузлар орасида ўтказган. Икки гапнинг бирида унинг оғзидан чиқаётган куракда

¹ Тахта устидан юриш — жазо тури. Улимга ҳукм этилганларни бир учи денгиз узра чиқариб қўйилган, иккинчи учи михланмаган тахта устидан юришга мажбур қилинарди.

² Драй Тортугас — Флорида яқинидаги орол.

³ Испан денгизи — Караиб денгизининг Жануби-шарқ қисмининг эски номи.

турмайдиган ҳақоратлар соддадил қишлоқ одамларини ўзи гапириб берган жишоятлардан ҳам баттарроқ талва-сага соларди.

Отам доим қовоқхонани ёпишга тўғри келади, чунки капитан хўрандаларни бездирапти, деб таъкидларди. Бунчалик ҳақоратларни эшитишга, уйига қайтаётганда қўрқувдан титраб-қақшашга кимнинг кўзи учиб турибди! Бироқ менинг назаримда, аксинча капитан биз учун омад келтирди. Тўғри, бизга келувчилар ундан қўрқишарди, лекин бир кун ўтар-ўтмай яна шу ерни қўмса-шарди. У осойишта, зерикарли турмушимизга аллақандай кишига хуш ёқадиган ташвиш киритиб қўйганди. Ёшлар орасида эса капитаннинг мухлислари ҳам пайдо бўлди, бундайлар унга очикдан-очик қойил қолишганини айтишарди. «Денгизда суяги қотган чинакам моҳир денгизчи!»— деб хитоб қилишарди улар.

Уларнинг гапига қараганда, худди мана шу капитанга ўхшаган одамлар Англияни қудратли денгиз ҳукмронига айлантирган эмиш.

Лекин, бошқа томондан эса, бу одам бизга чиндан ҳам зарар келтирарди. Ҳафта кетидан ҳафта, ой кетидан ой ўта бошлади, келган пайтида бизга берган пуллари аллақачон тугаганди, бошқа пул бермасди, отам эса ундан пул сўрашга журъат қилолмасди. Отам пулдан гап очгундай бўлса, капитан қаҳр билан пишиллаб бошларди, бу пишиллаш эмас, балки бўкиришга ўхшаб кетарди; у отамга шундай ўқрайдики, отам бечора қўрқанидан ташқарига отиларди. Ана шундай самарасиз уринишлардан кейин унинг ночорликда бош чангаллаб ўтирганини кўрардим. Ана шу қўрқувлар отамнинг ажалидан беш кун бурун ўлишига сабаб бўлганига шубҳам йўқ.

Капитан бизни келганида қандай кийимда бўлса, ҳозир ҳам ўшани кийиб юрарди, фақат чорбозорчидан бир неча жуфт пайпоқ солиб олди, холос. Шляпасининг бир чети осилиб, шалпайиб қолди; қаттиқ шамол бўлганда у ҳалақит берса ҳам, капитан уни ўшандайлигича кийиб юраверди. Эғнидаги кафтаннинг қанчалик жулдур эканлиги ҳам яхши эсимда, юқоридаги хонасида уни қанча ямаб-яқмасин, бари бир кафтан уводага айланиб кетганди.

У ҳеч қанақа хат ёзмасди, ҳеч қачон ҳеч кимдан хат ҳам олмасди. Кайфи ошиб қолмаса ҳеч ким билан гап-

лашмасди ҳам. Сандиғини очганини ҳам ҳеч қайсимиз кўрганимиз йўқ.

Отам ўлим тўшагида ётган сўнгги кунларда фақат бир марта капитаннинг гапини қайтаришди.

Бир куни кечқурун бемор отамнинг ҳузурига доктор Ливси келди. У беморни кўриб, онам қўйган тушлик овқатни апил-тапил еб, трубка чекиш учун умумий хонага — пастга тушди ва ўзига от келтиришларини кутиб турди. От қишлоқда қолган эди, чунки кўҳна «Бенбоу»да отхона йўқ эди.

Уни умумий хонага мен олиб киргандим, бу назокатли, олифта кийинган, бошига қордай оппоқ парик қўндирган, қора кўз, ниҳоятда одобли докторнинг қовоқхонамизга келиб турувчи қўпол қишлоқиларга асло ўхшамаслиги мени ҳайратда қолдиргани ҳали-ҳали ёдимда. Айниқса, у билан ромдан кекириб, тирсакларини столга тираб ўтирган, важоҳатидан ит ҳуркадиган, ифлос, қовоғи солиқ, бесўнақай қароқчи ўртасида ер билан осмонча фарқ бор эди.

Бирдан капитан бўкириб ҳамишаги қўшиғини айта бошлади:

Ўлик сандиғига ўн бешта одам...
Йо-хо-хо, бир шиша ром!
Қадаҳ ол, ўлимга бошлар шайтон ҳам,
Йо-хо-хо, бир шиша ром.

Дастлаб «ўлик сандиғи» юқорида, капитаннинг хонасида турган сандиқнинг ўзи деб ўйлардим. Қўрқинчли тушларимда бу сандиқ кўпинча қаршимда бир оёқли денгизчи билан намоён бўларди. Бироқ бора-бора бу қўшиққа кўникиб кетдик, унга эътибор бермайдиган бўлиб қолдик. Уша куни кечқурун қўшиқ фақат доктор Ливси учун янгилик эди, фаҳмлашимча, қўшиқ унга ёқмади. У кекса боғбон Тейлор билан бод касалини даволашнинг янги усули ҳақидаги суҳбатини давом этдиришдан олдин капитанга хўмрайиб қараб қўйди. Бу орада ўз қўшиғига маҳлиё бўлиб қизишиб кетган капитан столга зарб билан мушт урди. Бу унинг осойишталик талаб қилувчи ишораси эди.

Овозлар тиниб, сув қуйгандай жимлик чўкди; фақат доктор Ливсигина ҳар гап орасида трубкасини тортиб, баланд овоз билан беғараз суҳбатини давом этдираверди. Капитан унга қаҳрли назар ташлади ва яна столни муштлади, кейин ундан ҳам баттарроқ ўқрайиб қаради,

тўсатдан ўдагайлаб, ҳақоратли сўзларни айта бошлади:

— Ҳой, палубадагилар, жим бўлинг!

— Менга гапиряписизми, сэр?— сўради доктор.

У фақат докторга гапирганини айтиб, яна сўқинди.

— Ундай бўлса, сэр, сизга бир гапни айтиб қўяй,— деди доктор:— агар маствозлигингизни бас қилмасангиз, тез орада оламни битта энг ифлос одамдан халос қиласиз!

Капитан ниҳоятда ғазабга келди. У ўрнидан сакраб турди, ёнидан буклама матросча пичоғини чиқарди-да, уни очиб, деворга парчинлаб қўяман, деб докторга дағдаға қила бошлади.

Доктор ҳатто қимирлаб ҳам қўймади. У орқасига қайрилмай, елкаси оша бошқалар ҳам эшитсин учун олдингидан сал баландроқ овозда капитан билан гаплашишда давом этди. У хотиржамлик ва қатъият билан шундай деди:

— Агар пичоғингизни ҳозироқ чўнтагингизга солиб қўймасангиз, онт ичиб айтаманки, дастлабки сайёр судимиз сессиясидан кейиноқ ўзингизни дорда кўрасиз.

Улар нигоҳи билан бир-бирини пармалай бошлади. Лекин кўп ўтмай капитан дош беролмади. У пичоғини яширди, калтак еган итдай ғингшиб стулга ўтирди.

— Эндиликда, сэр,— давом этди доктор,— вилоятимда сиздай одамнинг борлиги менга маълум бўлгандан кейин, устингиздан кечаю кундуз қаттиқ назорат ўрнатаман. Мен фақат докторгина эмас, балки судьяман ҳам. Борди-ю, қулоғимга арзимаган шикоят етиб борса ҳам, ҳозиргидек бирон одамга қўполлик қилиб, озор берсангиз, сизни қамоққа олиб, бу ердан ҳайдаб юбориш учун қаттиқ чоралар кўраман. Бошқа гапим йўқ.

Кўп ўтмай доктор Ливсига от келтиришди, у жўнаб кетди. Лекин капитан ўша оқшом попуги пасайиб қолди, бу аҳвол бундан кейинги бир неча оқшомгача давом этди.

II б о б

КОРА ТОЗИ КЕЛИБ КЕТДИ

Кўп ўтмай бизни ниҳоят капитандан халос қилган дастлабки сирли ҳодисалардан бири бўлиб ўтди. Лекин ундан халос бўлсак ҳам, кейинроқ кўрарсиз, унинг ортириб кетган ташвишларидан қутула олмадик,

Узоқ давом этган қора совуқли, довулли қаҳратон қиш кунларидан бири эди. Қиш бошланишиданоқ бечора отамнинг баҳоргача яшаши гумон бўлиб қолди. Кундан-кунга касали оғирлаша бошлади. Қовоқхонани бошқариш мен билан ойимга қолди. Ишимиз бошимиздан ортиб ётгани учун меъдамизга теккан ижарачимиз билан ишимиз йўқ эди.

Изғиринли январь тонги эди. Кўрфаз қировдан оқариб кетганди. Жимирлаган майда тўлқинлар соҳил тошларини эркалаб юварди. Қуёш чиқиб улгурмаган, лекин тепаликларнинг чўққисини ва денгизнинг ичкари томонларини илк нурлари билан олтинлантирган эди. Капитан одатдагидан эртароқ уйғонди ва денгиз томон отланди. Унинг увадаси чиққан мовий кафтанининг кенгбар этаклари остида қиличи тебраниб борарди. Қўлтиғида эса дурбин. Шляпасини бошининг орқароғига суриб олган. Оғзидан чиққан буғнинг тутундай ҳавога ўрлаши ҳамон ёдимда. Катта қоя орқасига ўтаётиб жаҳл билан пишқирганини эшитдим, эҳтимол доктор Ливси билан жиқиллашиб қолганини ҳанузгача унута олмаган бўлса керак.

Онам тепада, отамнинг ёнида эди, мен эса капитаннинг қайтиб келишига нонушта ҳозирлардим. Бирдан эшик очилиб, ичкарига илгари ҳеч қачон мен кўрмаган нотаниш бир киши кириб келди.

Унинг юзи совуқдан кўкариб кетганди. Чап қўлининг эса иккита бармоғи йўқ. Белига қилич осиб олган бўлса ҳам, унинг қиёфаси ҳарбийларга хос эмас эди. Мен хоҳ бир оёқли, хоҳ икки оёғи бут бўлсин, ҳар бир денгизчини зимдан синчиклаб кузатардим, лекин бу одам мени ҳайронликка солиб қўйди. Қиёфасидан денгизчига унча ўхшамаса-да, ҳар ҳолда унинг денгизчи эканини пайқадим.

Мен ундан нима кераклигини сўраганимда, у ром талаб қилди. Унинг айтганини бажо келтириш учун ташқарига чиқиб кетаётсам, у столга ўтириб, яна мени ёнига чақириб қолди. Мен қўлимда сочиқ ушлаганимча тўхтаб қолдим.

— Бу ёққа кел, ўғлим,— деди у.— Яқинроқ кел.

Мен яқин келдим.

— Анови стол ўртоғим штурман Билли¹ учун тузалганми?— сўради у тиржайиб.

¹ Уильям исмининг қисқартирилгани.

Мен ҳеч қанақа штурман Биллини тапмаслигимни, стол бизда ижара турувчи бир киши учун тузалганини, уни капитан деб аташимизни айтдим.

— Майли,— деди у,— ўртоғим штурман Биллини капитан деб аташ ҳам мумкин. Бу ишга халал бермайди. Унинг юзида тиртиғи бор, ичиб олгандан кейин юмшоқ муомала қиладиган одати бор. Штурманим Билли ана шунақа одам! Капитанингизнинг ҳам юзида тиртиғи бор. Худди ўнг юзида. Демак, ишлар жойида, тўғрими? Хуллас, мен шу ерда, мана шу уйда ўртоғим Биллининг туриш-турмаслигини билмоқчиман.

Мен капитан сайр қилгани чиқиб кетганини айтдим.

— Қаёққа, ўғлим? У қаёққа кетди?

Мен капитан ҳар куни бориб келадиган қояни кўрсатдим, дам ўтмай келиб қолса керак, дедим.

— Қачон қайтади?

Яна бир неча савол бергандан кейин охирида бундай деди:

— Шундай, оғайним Билли мени кўриб кайф қилгандай хурсанд бўлади.

Бироқ ана шу сўзларни айтганда юзи ғамгин тусга кирганидан капитаннинг уни кўрганда унчалик хурсанд бўлмаслигига ишондим. Лекин ўша заҳоти ўз-ўзимга, бунинг менга алоқаси йўқ, деб қўйдим. Бундан ташқари, бундай пайтларда бирор қарорга келиш ҳам анча қийин эди. Нотаниш киши шу топда қовоқхонанинг кўча эшиги олдида турар ва сичқон пойлаган мушукдай уй бурчагидан кўзини узмасди. Мен ташқарига чиқмоқчи бўлдим, лекин у шу заҳоти мени чақирди. Мен қулоқ солмадим, шунда бирдан унинг юзи шунчалик қаҳру ғазабдан буришиб, оғзидан шунчалик ҳақорат ёғилдики, қўрққанимдан дарҳол орқага қайтдим. Қайтишим биланоқ у мен билан илгаригидай, хушомадга ҳам, кинояга ҳам ўхшамаган оҳангда гаплаша бошлади, елкамга қоқиб, ажойиб бола эканлигимни, мени яхши кўриб қолганини айтди.

— Менинг ҳам ўғлим бор,— деди у,— ундан бир тукинг ҳам ўзгамас, жуда ўхшайсан. У билан фахрланаман. Лекин ўғил болалар учун энг муҳими — итоаткорлик. Шунақа, ўғлим, итоаткорлик. Агар Билли билан бирга сузганинга эди, сени икки марта чақириб ўтирмасдим. Билли ҳам, у билан бирга сузганлар ҳам буйруқни икки қилмасди сира... Ана, қўлтиғига дурбинини қи-

сиб, штурманам Билли ҳам келиб қолди, худо уни ўз паноҳида сақласин! Юр, яна ичкарига кириб, эшик орқасига яширинайлик, ўғлим. Билли учун хушхабар ҳозирлайлик, Биллини хурсанд қилайлик, худо уни паноҳида сақласин!

Шундай деди-ю, мени умумий хонанинг бурчагига сургаб бориб, орқасига яширди. Иккаламизни ҳам ланг очик эшик тўсиб турарди. Ўзингиз тасаввур қилиб кўринг, нотаниш кишининг ўзи ҳам қўрқиб турганини кўриш мен учун ҳам кўнгилсиз, ҳам оз-моз қўрқинчли эди. У қиличининг сопини бўшатиб, қинидан сал чиқарди, анчагача томоғига бир нарса тиқилиб, уни ютишга уринаётган одамдай ютиниб турди.

Ниҳоят капитан хонага кирди, эшикни тарақлатиб ёпди, ҳеч қаёққа қарамай, тўғри нонушта қўйилган стол томон юрди.

— Билли!— деди нотаниш киши ўз овозига қатъият ва дадиллик оҳанги беришга интилиб.

Капитан пошнаси билан орқасига ўгирилди ва биз билан юзма-юз бўлиб қолди. Юзи докадай оқариб, ҳатто бурни ҳам кўкариб кетди. У гўё алвасти ё шайтонга, ёки, агар бор бўлса, ундан ҳам ҳунукроқ нарсага дуч келиб қолган одам қиёфасига тушиб қолди. Шунини эътироф этишим керакки, унга раҳмим келиб кетди — у дарҳол қари, мункиллаган чолга ўхшаб қолди.

— Билли, наҳотки мени танимаётган бўлсанг? Билли, наҳотки қадрдон кемадош ўртоғингни танимасанг?— деди нотаниш киши.

Капитан ҳаво етишмаётгандай оғзини катта очди.

— Қора Този!— деди у ниҳоят.

— Худди ўзи,— деди нотаниш киши бир оз дадиллашиб.— Қора Този кемадош дўстини, «Адмирал Бенбоу» қовоқхонасида истиқомат қилаётган Биллисини зиёрат қилгани келди. Эҳ, Билли, Билли! Иккита панжамдан айрилганимдан бери қанча йиллар ўтиб кетди-ю!— хитоб қилди у майиб қўлини кўтариб.

— Майли,— деди капитан.— Изимга тушибсан, мана қаршингда турибман. Гапир, нега келдинг?

— Сени биламан, Билли,— деди Қора Този.— Сен ҳақсан, Билли. Мен жуда яхши кўриб қолган анави яхши бола менга бир стакан ром келтиради. Биз эса бирга ўтирамыз, истасанг пичинг-киноясиз, тўғрима-тўғри, эски қадрдонлардай гаплашамиз. Шундай эмасми?

Мен қўлимда шиша билан қайтиб кирганимда улар капитаннинг столида рўпарама-рўпара ўтиришарди.

Қора Този ёнламасига, эшикка яқинроқ ўтирар, бир кўзи қадрдон дўстида бўлса, бир кўзи чекиниш йўли — эшикда эди.

У менга чиқиб кетишни, эшикни қия очиб қўйишни буюрди.

— Уғлим, яна қулф тешигидан мўралаб юрмагин.

Мен уларнинг икковини ёлғиз қолдириб, пештахта ёнига қайтдим.

Анча вақтгача қулоқ солдим, лекин ҳар қанча уринмай тушуниб бўлмайдиган гўнғир-гўнғирдан бошқа нарсани эшитмадим. Бора-бора овозлар баландроқ эшитила бошлади, ниҳоят капитаннинг оғзидан чиққан бир неча сўзни, асосан ҳақоратни аниқ эшитдим.

Бир гал капитан:

— Йўқ, йўқ, йўқ! Гапирма бу ҳақда! Уқдингми?— деб бақирди.

Сўнг яна бақирди.

— Агар иш дорга бориб тақаладиган бўлса, майли, ҳамма осилсин.

Кейин тўсатдан ҳақорат сўзлари ёғилди, стол ва скамейкалар полга гурсиллаб ағанади, ханжарлар шарақлади, кимдир оғриқдан додлаб юборди, дам ўтмай эшик томон жон-жаҳди билан қочаётган Қора Тозини кўрдим. Капитан уни қувлаб борарди. Уларнинг қиличлари яланғочланганди. Қора Тозининг чап елкасидан қон оқарди. Капитан эшик олдида қилич билан яна ҳамла қилди, қочиб кетаётган рақибига яна битта энг даҳшатли, эҳтимол унинг бошини иккига бўлиб ташлайдиган зарба бермоқчи бўлди-ю, бироқ қилич «Адмирал Бенбоу»нинг катта лавҳасига илиниб қолди. Лавҳанинг пастиди, ромдаги ўша зарбанинг изи ҳозир ҳам бор.

Шу билан жанг тамом бўлди.

Қора Този йўлга чиқиб олгач, ярадор бўлишига қарамай, киши ҳайрон қоладиган даражада тезлик билан қочди, бир минутдан кейин тепалик орқасида кўздан ғойиб бўлди. Капитан қаққайиб тик турар ва лавҳага телбалардай боқарди. Кейин бир неча марта кўзини силаб, сўнг ичкарига кирди.

— Жим,— буюрди у,— ром келтир!

У шундай деди-ю, сал гандираклаб кетди ва қўли билан деворни ушлаб қолди.

— Яраландингизми?— сўрадим мен.

— Ром!— такрорлади у.— Бу ердан жўнашим керак. Ром келтир! Ром!

Мен ром келтириш учун чопдим, лекин ғоятда ҳаяжонланганимдан стаканни синдириб қўйдим ва бочканинг жўмрагини ифлос қилдим. То ҳамма нарсани тартибга келтириб, бошқа стаканга ром қуйгунимча, тўсатдан залда бир нарса полга гурсиллаб қулаганини эшитдим. Чопиб кирсам, капитан ерда чўзилиб ётибди. Мушшлашиш ва шовқин-суронни эшитиб ташвишга тушган ойим менга ёрдамлашгани пастга югурибди. Икковимиз капитаннинг бошини кўтардик. У ҳансираб-ҳансираб аранг нафас оларди. Кўзлари юмуқ, юзи кўкариб кетганди.

— Ё раббий!— хитоб қилди ойим.— Қовоқхонамиз учун қандай шармандалик! Аксига олиб отанг ҳам касал ётибди!

Биз капитанга қандай ёрдам қилишни билмасдик, нотаниш киши билан яккама-якка жангда ўладиган даражада яраланганига ишончимиз комил эди. Мен ром келтириб, оғзига қуйишга уриндим. Лекин унинг кучли жағлари исканжадай маҳкам қисилган эди.

Бахтимизга эшик очилиб, бемор отамдан хабар олгани доктор Ливси кириб келди.

— Доктор, ёрдам беринг!— хитоб қилдик.— Нима қилсак экан? Қаери яраландийкин?

— Яраланган дейсизларми?— деди доктор.— Бўлмаган гап! У мен ёки сенга ўхшаб яраланмаган. Миясига қон қуйилган, холос. Нима ҳам қилардик! Уни огоҳлантиргандим... Хўш, миссис Хокинс, тепага, эрингизнинг ёнига чиқа қолинг, иложи бўлса унга ҳеч нарса деманг. Мен эса, мутлоқ яшашга нолойиқ бўлган бу одамни қутқаришга уриниб кўраман. Жим, жом олиб кел.

Мен жом келтирганимда доктор капитаннинг енгини шимариб, унинг катта, мушакдор қўлини яланғочлаб қўйганди. Қўлида талайгина татуировкаси ҳам бор экан. Елкасига яқинроқ жойда: «Бахт учун», «Оқ йўл», «Билли Бонснинг орзулари рўёбга чиқсин» деган аниқ ёзувлар кўкариб турарди.

Елкасида дорнинг сурати бўлиб, унда бир киши осилиб турарди. Назаримда бу сурат жуда моҳирлик билан солинган эди.

— Башорат қилиб чизилган сурат,— деди доктор

бармоғини дор суратига тегизиб.— Энди, жаноби Билли Бонс, чиндан ҳам сизни шундай деб аташса, қонингизнинг рангини ҳам бир кўриб қўяйлик... Жим.— Менга мурожаат қилди у,— қондан қўрқмайсанми?

— Йўқ, сэр.— дедим мен.

— Жуда соз,— деди доктор.— Бўлмаса жомни ушлаб тур.

У наштарни олиб, унинг кўк томирини ёрди.

У кўзини очиб, бизга маъносиз назар ташлагунга қадар капитаннинг анча қони оқди. У докторни таниб, қовоғини уйди. Кейин менга кўзи тушиб, тинчлангандай бўлди. Сўнг қизариб-бўзариб ўрнидан туришга уринди ва қичқирди:

— Қора Този қаерда?

— Елкангизда ўтиргандан бошқа бу ерда ҳеч қандай този йўқ,— деди доктор.— Сиз ромни кўп ичгансиз. Мана, мен айтгандай, миянгизга қон қуйилди. Мен бўлсам, истагимга зид ўлароқ, сизни ўлимдан қутқариб қолдим. Хўш, Мистер Бонс...

— Мен Бонс эмасман,— капитан унинг гапини бўлди.

— Аҳамияти йўқ,— деди доктор.— Менинг бир Бонс исмли қароқчи танишим бор, мен сизга бу номни гапни қисқа қилиш учун бердим. Гапларимни яхшилаб ўқиб олинг: бир стакан ром сизни ўлдирмайди, бироқ бир стакан ичганингиздан кейин яна ва яна ичгингиз келади. Бошимдаги парик ҳурмати онт ичиб айтаманки, агар ичишни ташламасангиз, тез орада албатта ўласиз. Тушундингизми? Инжилда айтилган жойга қараб кетаврасиз... Қани, ўрингиздан туришга уриниб кўринг-чи. Тўшагингизга бориб олишингизга ёрдамлашаман.

Биз капитанни зўр қийинчилик билан тепага одиб чиқиб, ўрнига ётқиздик. У дармонсизланиб ўзини ёстиққа ташлади. У гўё ҳушсиздай эди.

— Шуни унутмангки,— деди доктор,— сизга чин кўнглимдан айтяпман: «ром» билан «ўлим» сўзи сиз учун бир хил маънони билдиради.

У қўлимдан ушлади-да, бемор отамнинг ҳузурига бошлади.

— Ҳеч гап эмас,— деди у эшикни ёпишимиз биланоқ.— Анчагина қон олдим, энди анча вақтгача тинч юради. Бир ҳафтача ётади, бу унинг учун ҳам, сизлар учун ҳам фойдали. Лекин иккинчи зарбани кўтара олмас керак.

Тушга яқин капитаннинг ҳузурига қўлимда муздак ичимлик ва дори-дармон билан кирдим. Биз уни қандай ётқизган бўлсак худди ўшандай ҳолатда, фақат бошини кўтариброқ ётарди. У кўзимга жуда дармонсиз, шу билан бирга ҳаяжонли кўринарди.

— Жим,— деди у,— бу ерда фақат сенгина бирор нарсага ярайсан. Сенга нисбатан сира ёмонлик қилмаганимни ҳам биласан. Ҳар ойда сенга тўрт пенсдан кумуш танга бериб турдим. Дўстим, мана кўриб турибсан, касалман, сўққабош бир одамман. Менга бир кружка ром келтириб берасан-а, Жим, шундай эмасми?

— Доктор...— деб гап бошладим.

Лекин у жаҳли чиқиб, заиф овоз билан докторни ҳақорат қилишга тушди.

— Ҳамма докторлар — қуруқликдаги каламушлар,— деди у.— Бу ерлик докторларинг ким ўзи — денгизчиларнинг қалбини тушунармиди? Мен қуёш тандирдай қиздирадиган, Сариқ Жек¹ туфайли одамлар тутдай тўкилаётган, зилзиласи қуруқликни денгиз тўлқинларидай алғов-далғов қилаётган мамлакатларда бўлганман. Бу жойлар ҳақида докторингиз нимани биларди? Мен фақат ром билан тирик эдим, ҳа! Ром мен учун ҳам гўшт, ҳам сув, ҳам хотин, ҳам дўст бўлган. Агар ҳозир ром ичмасам, довул қирғоққа улоқтириб ташлаган, шалоғи чиққан эски қайиқнинг ўзи бўламан-қоламан. Ана унда сен ҳам, Жим, анови каламуш доктор ҳам уволимга қоласизлар.

У яна сўкинишга тутинди.

— Бармоқларимнинг қалтирашини қара, Жим,— деб сўзида давом этди у аянчли оҳангда.— Титроқни тўхта-тиш қўлимдан келмайди. Бугун оғзимга бир томчи ҳам олганим йўқ. Анови доктор қип-қизил тентакнинг ўзи, ишонавер. Агар ром ичмасам, Жим, кўзимга ваҳимали нарсалар кўринаверади. Худо ҳақи, баъзиларини кўрдим ҳам! Мен кекса Флинтни кўрдим, ҳов анови ерда, бурчакда орқасини ўгириб ўтирибди. Уни худди тирик одамдай аниқ кўрдим. Кўзимга ваҳимали нарсалар кўрина бошласа, йиртқичнинг ўзи бўламан-қоламан!— ахир.

¹ Сариқ Жек

мен чапанича ҳаёт кечиришга одатланганман. Докторларнинг ўзи бир стакан уни ўлдира олмайди, деб айтган. Жим, агар бир кружка ром келтирсанг бир гиней¹ бераман!

У шундай ялина бошладики, шундай безовта бўла бошладики, унинг тўполонини отам эшитиб қолмасин тагин, деб қўрқиб кетдим. Уша куни отамнинг аҳволи анча оғир бўлиб, мутлақо осойишталикка ташна эди. Бунинг устига докторнинг бир стакан капитанга зиён қилмайди деган гапи менга далда берарди.

— Менга пулингиз керак эмас, — деб жавоб қилдим, чунки пора бераман дегани менга қаттиқ ботган эди. — Отамга қанча тўлашингиз лозим бўлса, ўшани бераверинг. Сизга бир стакан ром келтириб бераман, лекин бу охиргиси бўлади.

Мен бир стакан ром келтирдим. У стакани юлқиб олди ва сўнгги томчисигача қолдирмай симирди.

— Жуда соз бўлди-да! — деди у. — Мана қушдай енгил тортдим-қўйдим. Менга қара, дўстим, доктор тўшакда қанча ётишим лозимлигини айтганмиди?

— Энг ками бир ҳафта, — дедим мен. — Ундан кам эмас.

— Тоза худо урибди-ю! — қичқирди капитан. — Бир ҳафта-я! Агар бир ҳафта ётадиган бўлсам, улар менга қора белгини юборишга улгуришади-ку. Бу одамлар қаердалигимни искаб топишди ахийри. Ўз бойлигини сақлай олмаган исрофгарлар, дангасалар энди бировни кига кўз олайтиришяпти. Ҳақиқий денгизчилар ҳам шунақа қиладими? Мана, мени олайлик: мен тежамли одамман, ҳеч қачон пулни беҳуда совурмаганман, ортдирганимни йўқотишни ҳам истамайман. Уларни яна бошлайман. Мен уларни лақиллатиб, бу кўрфаздан жуфтакни ростлаб қоламан.

У аста ўрнидан тураркан, елкамни шундай қаттиқ ушладики, дод деб юборишимга сал қолди. Кундадай оғир оёқларини пастга туширди. Унинг жўшқин гаплари араб эшитилаётган овозига мос тушмасди.

Каравотга ўтириб олгандан кейин у анчагача бир оғиз ҳам сўз қота олмади ва ниҳоят шундай деди:

— Бу доктор роса тинкамни қурутди-да. Қулоқларим шанғилляпти. Ётиб олишимга ёрдамлашвор...

¹ Гинейя — инглиз тангаси (ўн сўмлик олтин).

Бироқ мен то унга қўлимни чўзгунча, у ўзини яна кўрпага ташлади, анчагача индамай ётди.

— Жим, — деди у ниҳоят, — бугун анави денгизчини кўрдингми?

— Қора Тозиними? — сўрадим мен.

— Ҳа, Қора Тозини, — деди у. — У жуда ёмон одам, уни бу ерга юборган одамлар ундан ҳам ёмон. Менга қара: агар бу ердан жўнаб кета олмасам, улар менга қора белгини юборишса, билгилки, улар сандигимни овлашади. Шунда отга мингин-да... — ахир, от минишни биласан-ку, шундай эмасми? — шунда отга миниб жонжаҳднинг билан ҳайда... Энди менга бари бир... Ҳеч бўлмаса ҳалиги лаънати доктор — каламушнинг олдига от қўйиб бор, унга айтгин, барча матросларни, ҳамма маслаҳатчию судьяларни палубага чақирсин, менинг меҳмонларимни, кекса Флинтнинг ҳамма шайкасини, қанчаси тирик қолган бўлса, битта қўймай ҳаммасини «Адмирал Бенбоу» бортида ушлаб олишсин. Мен биринчи штурман эдим... ҳа, кекса Флинтнинг биринчи штурмани, ҳалиги жойнинг қаердалигини якка ўзим биламан. У Саваннада, худди ҳозиргидек менга ўхшаб ўлим тўшагида ётганида менга берган. Кўрдингми? То улар менга қора белги юбормагунча ёки яна Қора Тозини, ё бир оёқли денгизчини кўрмагунча ҳеч нарса қилма. Жим, ҳаммасидан ҳам бир оёқлидан эҳтиёт бўл жуда!

— Қора белгининг ўзи нима, капитан? — сўрадим мен.

— Бу таклифномадай нарса, оғайни. Улар юборишганда сенга айтаман. Фақат сен оғзингдан гуллаб юрагин, тойчоғим Жим, чин ваъда бериб айтаман, ҳаммасини баб-баравар бўлашиб оламиз...

У пойма-пой гапира бошлади, овози тобора кучсизлана борди. Унга дори бердим, дорини ёш боладай ичиб юборди.

— Ҳали бирорта денгизчи менчалик дорига бу қадар зор бўлмаган.

Кўп ўтмай у қаттиқ уйқуға кетди, уни ёлғиз қолдириб чиқиб кетдим.

Агар ҳамма нарса ўз изида кетаверганида нима қилар эдим экан, билмадим. Эҳтимол ҳамма нарсани докторга айтиб берардим, чунки капитаннинг ўз сирини ошкора қилганидан афсусланиб, мени ўлдириб қўйишидан ўларча қўрқардим. Лекин аҳвол бутунлай бошқача бў-

либ чиқди. Кечқурунга бориб, бечора отам тўсатдан жон берди, бошқа ҳамма нарсани унутиб юбордик. Мен бошимизга тушган гам, қўни-қўшниларнинг кириб-чиқиши, дафн маросимини ўтказиш ва қовоқхона ишлари билан шу қадар банд эдимки, капитан ҳақида ўйлашга ҳам, ундан қўрқишга ҳам вақтим бўлмади.

Эртаси куни эрталаб у ҳеч нарса бўлмагандай пастга тушди. Иштаҳаси бўлмаса-да, одатдаги вақтда овқатланди, қўрққаним шуки, ҳар сафаргидан кўпроқ ичди, чунки пештахта олдида туриб олиб ўзини сийлайверди. Ичаётганда шу қадар зарда билан пишқирандики, буни кўриб, ортиқча ичма дегани ҳеч кимнинг ҳадди сизмади. Кечқурун отамни дафн қилиш арафасида у одатдагидек маст эди. Гам-ғуссага тўла уйимизда унинг бошвоғи йўқ, чапанича қўшиғини тинглаш анча жирканчли эди. Гарчи у жуда ҳолдан тойган бўлса-да, ундан ўларча қўрқардик. Унинг унини ўчириб қўядиган ягона одам доктор бўлиб, у анча йироқда эди; уни бу ердан бир неча миль йироқдаги бемор ҳузурига чақиришган эди, у отамнинг вафотидан кейин ҳам уйимизда бирор марта бўлмади.

Мен капитаннинг дармонсизлигини айтдим. Чиндан ҳам, у тузалиш ўрнига тобора заифлашиб борарди. У зинапоядан аранг чиқар, гандираклаганича зал орқали пештахта ёнига судралиб борарди. Баъзида денгиз ҳавосидан нафас олиш учун ташқарига бошини чиқарар, лекин ўша заҳоти деворга тармашганича қоларди. У тик тепаликка чиқаётган одамдай оғир, калта-калта нафас оларди.

У мен билан ортиқ гаплашмай қўйди, яқинда ўз сирини ошкора қилганини ҳам унутгандай эди, лекин анча бедармон бўлишига қарамай, янада жиззаки, жаҳлдор бўлиб қолди. Ичаётганда қиличини суғуриб, рўпарасига — стол устига қўяр, бироқ у ўз ўйларига ҳамда алаҳсираш билан кўзига кўринаётган нарсаларга берилиб кетганидан одамларни мутлақо пайқамасди.

Бир гал бизни ҳайратга солиб, қандайдир қишлоқича севги қўшиғини ҳуштак чалиб куйлай бошлади, эҳтимол, бу қўшиқни ёшлигида, денгиз сафарига жўнаш олдидан айтган бўлса керак.

Отамни жойига қўйганимизнинг эртаси куни, ҳавонинг қовоғи солиқ, туманли, кундузи соат учларда эшикдан чиқдим устонада тўхтадим. Қайғуга чўмиб, отам ҳақида ўйлардим...

Тўсатдан йўлда секин-аста юриб келаётган одамга кўзим тушди. Унинг кўзи кўр бўлса керак, йўлни ҳассаси билан тимироскилаб келарди. Кўзи ва бурнини кўк кўз-пана тўсиб турарди. Қариликданми ё касалликданми қомати букилган, эгнидаги эски, увадаси чиққан қалпоқ-ли матросча камзули уни янада кўримсиз, хунук кўрсатарди. Умримда бунақа кўрқинчли одамни кўрмаганман. У қовоқхона яқинига келиб тўхтади ва бўшлиққа қараб, баланд овозда, қироат билан димоғида шундай деди:

— Бирорта муруватли одам ўз ватани, Англияни қахрамонона ҳимоя қилишда энг азиз нарсаси — кўзидан айрилган бечора кўр одамга (худо қирол Георгни қўлласин) ҳозир қаерда турганини айтиб беролмайдими?

— Ҳой саховатли одам, сиз «Адмирал Бенбоу» қовоқхонаси ёнида, Қора Тепа кўрфазида турибсиз,— дедим мен.

— Мен овоз эшитяпман, овоз бўлганда ҳам ёш одамнинг овозини,— пўнғиллади чол.— Яхши йигит, қўлингизни беринг, мени ана шу уйга етакланг!

Мен унга қўлимни узатдим, бу кўрқинчли кўр махлуқ эса ширинсўзлик билан қўлимни омбурдай маҳкам қисиб ушлади.

Мен кўрқиб кетдим, қочмоқчи бўлдим. Лекин кўр мени ўзига тортди.

— Ҳой бола, энди капитаннинг олдига етакла,— деди у.

— Сэр,— дедим мен,— ҳақ гап, кўрқаман...

— Кўрқасанми?— у заҳарханда қилди.— Шунақами! Кўрқасанми? Ҳозироқ мени етаклаб кир, бўлмаса қўлингни синдираман!

Сўнг қўлимни шундай қайирдики, мен додлаб юбордим.

— Сэр,— дедим мен,— ўзимни эмас, сизни ўйлаб кўрқяпман. Капитан илгаригидақа эмас, у қиличини яланғочлаб ўтирибди. Унинг олдига бир жентльмен келган эди...

— Тезроқ юр!— у гапимни бўлди.

Ҳеч қачон бунақа қаҳрли, совуқ, жирканч овозни эшитмагандим. Бу овоз мени оғриқдан ҳам баттарроқ кўрқитарди. Мен унга итоат қилиш лозимлигини тушундим, уни ром ичиб маст-аласт бўлиб ўтирган касал қароқчимиз ҳузурига етакладим.

Кўр мени темирдай бармоқлари билан маҳкам уш-

лаб олди. У бутун оғирлигини ташлаб мени эзар, мен эса оёқда аранг турардим.

— Мени тўппа-тўғри унинг ёнига олиб кир, у мени кўриши биланоқ: «Билли, мана, дўстингиз келди», деб қичқирасан. Борди-ю қичқирмасанг, мана бундай қиламан!

У қўлимни шундай қайирдики, ҳушимдан кетаёздим. Мен бу кўр гадодан шундай қўрқдимки, капитан олдида даҳшатга тушишим ҳеч гап бўлмай қолди, залнинг эшигини очиб, титроқ товуш билан кўр буюрган гапларни қичқариб айтдим.

Бечора капитан кўзини катта очиб, дарҳол хушёр тортди. Унинг юзида қўрқув эмас, балки ўлим изтироби бор эди. У ўрнидан турмоқчи бўлди, лекин туролмади, дармони етмади чамаси.

— Ҳечқиси йўқ, Билли, ўтиравер, қимирлама, — деди гадо. — Сени кўролмасам ҳам бармоқларингнинг титраётганини сезиб турибман. Хизматни бажармаса бўлмайди. Унг қўлингни узат. Ҳой бола, унинг ўнг қўлини ўнг қўлимга тутқаз.

Икковимиз унга итоат қилдик. Кўр ҳасса ушлаган қўлидаги алланимани капитаннинг кафтига қўйди, у эса дарҳол кафтини мушт қилиб тугди.

— Иш битди, — деди кўр.

Шу гапни айтгандан кейин мени қўйиб юборди, тўсатдан дайди кўрларга хос чаққонлик билан умумий хонадан кўчага чиқиб олди. Мен эса ҳамон узоқлашиб бораётган ҳасса овозига қулоқ солиб қимирламай турардим.

Капитан икковимиз то ўзимизга келгунча анча вақт ўтди. Мен унинг билагини қўйиб юбордим, у қўлини тортиб олди ва кафтига қаради.

— Соат ўнда! — хитоб қилди у. — Олти соат қолибди! Биз ҳали уларга кўрсатиб қўямиз!

У ирғиб ўрнидан турди, бироқ шу заҳоти гандирак-лаб, томоғини ушлади. Бир оз ана шундай гандирак-лаб турди-да, кейин қандайдир ғалати овоз чиқариб, гурс этиб полга йиқилди.

Мен дарҳол унга ўзимни ташладим ва онамни чақирдим. Лекин вақт ўтган эди. Капитан мияга қон қуйилишидан тўсатдан ўлиб қолганди. Қизиқ: кейинги пайтларда унга ачина бошлаган бўлсам ҳам, бари бир менга ёқинқирамасди, бироқ унинг ўлиб ётганини кўриб йиғ-

лаб юбордим. Мен кўп йиғладим, анча кўз ёши тўкдим. Бу кўз олдимда рўй берган иккинчи ўлим ҳамда ёш қалбимга янгигина кириб келган биринчи қайғу ва алам эди.

IV боб

МАТРОС САНДИФИ

Мен, албатта, билганларимнинг ҳаммасини ойимга айтиб бердим. Эҳтимол, бу ҳақда илгарироқ айтсам бўлармиди. Биз жуда қийин, хавфли аҳволда қолдик.

Капитандан кейин қоладиган пулларнинг бир қисми — агар унинг пуллари бўлса,— шубҳасиз бизга тегиши керак. Бироқ унинг Қора Този, кўр гадо сингари ўртоқлари қўлга киритган ўлжаларини марҳумнинг қарзи учун тўлашлари гумон эди. Капитаннинг, отга миниб доктор Ливси ҳузурига бор, деган буйруғини бажара олмадим: бутунлай ҳимоясиз ойимни ёлғиз ташлаб кетиш мумкин эмасди. Бу ҳақда ўйлаб ўтиришнинг ҳам кераги йўқ. Бироқ биз ортиқ уйда қола олмасдик: ўчоқдаги кўмир чўғлари темир панжарага тиқ этиб тушгудек бўлса ҳам сапчиб кетардик, ҳатто соатнинг чиқиллаши ҳам бизни ваҳимага соларди. Ҳамма ёқдан кимларнингдир оёқ товушлари эшитилаётгандай, кимдир уйимизга яқинлашаётгандай бўлиб туюларди.

Полда жонсиз жасад ётгани ва қаердадир яқин ўртада айланиб юрган, ҳозир келиб қолиши мумкин бўлган жирканч кўр гадони ўйлаганимда сочларим тикка бўлиб кетарди. Бир минут ҳам сусткашлик қилиш мумкин эмас. Қандайдир бир қарорга келиш керак. Биз ёрдам сўраб яқинроқдаги қишлоққа боришга аҳд қилдик. Айтилган сўз — отилган ўқ. Совуқ туман ичида ялангбош югура бошладик. Аллақачон қош қорая бошлаганди.

Қишлоқ биз томондан кўринмасди, лекин у жуда яқин, биздан бир неча юз ярд¹ нарироқда, кўрфазнинг нариги соҳилига жойлашган эди. Кўр гадонинг қарама-қарши томондан келиб, яна ўша томонга кетгани менга анча далда берарди. Гарчи баъзан тўхтаб-тўхтаб, қулоқ солиб югурган бўлсак ҳам, кўп йўл босмадик. Ҳамма ёқдан одатдаги товушлар, ўлқинларнинг қирғоққа урилиши, ўрмондаги қарғанинг қағиллаши эшитиларди.

¹ Яр д — Англияда 0,91 метрга тенг узунлик ўлчови.

Қишлоқда аллақачон чироқлар милтиллаб ёнарди, уларнинг эшик ва деразалардан кўзга ташланиб турган сарғиш шуъласи бизга тасалли берганини ҳеч қачон унутмайман. Бироқ биз олган ёрдам шу бўлди, холос. Қишлоқ аҳлининг биронтаси ҳам, уят бўлса-да, биз билан «Адмирал Бенбоу»га боришга рози бўлишмади.

Ўз ташвишимиз ҳақида қанча кўп гапирсак, улар шунчалик қўрқиб ин-инларига уриб кетишарди. Ўша вақтларда менга нотаниш бўлган капитан Флинтнинг номи қишлоқ аҳлига машҳур бўлиб, уларни даҳшатга соларди. Улардан баъзилари бир куни «Адмирал Бенбоу» яқинидаги далада ишлаётиб йўлда қандайдир шубҳали одамларни кўришганини айтишди. Нотаниш кишилар уларга контрабандачиларга ўхшаб кўринган, шу ваддан шоша-пиша уйларига келиб, эшикларини маҳкам бекитишиб олишганмиш ўшанда. Кимдир кўрфазда Кит Уяси деб аталадиган люггерни¹ ҳам кўрибди. Шунинг учун капитаннинг ошналарини тилга олишнинг ўзи ҳам уларни талвасага соларди. Нариги томонда яшайдиган доктор Ливсининг ҳузурига боришга рози бўлган ботирлар чиқди-ю, лекин қовоқхонани қўриқлашга иштирок этишга ҳеч ким бош қўшмади.

Қўрқоқлик юқумли дейишади. Бироқ оқилона далиллар, аксинча, кишига ботирлик бағишлайди. Биз билан бирга кетишга бирорта одам ҳам унамагандан кейин ойим етим қолган ўғлига тегишли пулларни қўлдан чиқариш ниятида эмаслигини айтди.

— Қўрқсанглар қўрқаверинглар, — деди ойим. — Жим икковимиз қўрқоқлардан эмасмиз. Қайси йўлдан келган бўлсак, ўша йўлдан қайтамыз. Сиздай барваста, кенг елкали йигитларда чумчуқчалик юрак бўлмагани уят! Жонимиз кетса ҳамки ўша сандиқни очамиз... Миссис Кроссли, барака топгур, қонун бўйича бизга тегишли пулларни солгани сумкангизни бериб турсангиз.

Мен ойим билан кетаман деб айтдим, албатта, ҳамма бу ақлсизлик деб шовқин солди. Бироқ эркаклардан бирортаси ҳам бизни кузатиб қўйишга жазм қилмади. Улар ҳужум бўлиб қолган тақдирда иш бериб қолар, деб менга ўқлоғлиқ тўппонча беришди ва агар қароқчилар бизни қувлайдиган бўлсалар, қочиб кетишимиз учун отларни эгарлаб, шай қилиб туришга баъда беришди — улар-

¹ Люггер — кичикроқ елканли кема.

нинг ёрдами шу билан чегараланди. Бир ёш йигит эса, қуролли мадад келгириш учун докторнинг ёнига от чоптириб кетди.

Хатарли йўлга отланганимизда юрагим гурс-гурс тепа бошлади. Оқшом анча совуқ эди. Тўлин ой чиқди. У уфқдан кўтарилиб, туман орасидан қизариб кўринди, минут сайин равшанроқ нур тарата бошлади. Ҳадемай ҳамма ёқ кундузгидай ёришиб кетишига, қайтишимизда бизни пайқаш анча осон бўлиб қолишига ақлимиз етди. Шунинг учун янада тезроқ юра бошладик. Деворларни ёқалаб, шарпа чиқармай, яшириниб, зипиллаганча борардик, йўлда ҳеч қандай хавfli нарсага дуч келмай, ниҳоят «Адмирал Бенбоу»га етиб келдик.

Уйга киргач, дарҳол эшикни тамбалаб қўйдим. Биз ўлик ётган, ҳувиллаган уйда, қоронғилик қаърида оғир нафас олиб қўққайиб турардик. Кейин ойим майхонадан шам келтирди, биз қўл ушлашиб умумий хонага кирдик. Капитан биз боя кетаётганимизда қандай ётган бўлса, худди ўшандай — осмонга қараб, кўзларини катта очиб, бир қўлини ёзиб ётарди.

— Дераза пардаларини тушир, Жим,— шивирлади ойим.— Улар бизни деразадан кузатишлари мумкин... Энди,— деди ойим пардаларни туширганимдан кейин,— сандиқнинг калитини топиш керак... Лекин кимнинг юраги билан ёнини ковлаймиз...

У шу сўзларни айтarkan пича йиғлаб ҳам олди.

Мен тиз чўкдим. Капитаннинг қўли ёнида, полда бир томони қорага бўялган кичкинагина думалоқ қоғоз ётарди. Бунинг қора белги эканлигига шубҳам қолмади. Уни қўлимга олдим, унинг бошқа томонига чиройли ва аниқ қилиб: «Сенга кеч соат ўнгача муҳлат берамиз», деб ёзилганини кўрдим.

— Ойи, унга соат ўнгача муҳлат берилган экан,— дедим мен.

Шу пайт қадимий соатимиз занг ура бошлади. Тўсатдан чалинган занг бизни сескантириб юборди. Шу билан бирга хурсанд ҳам қилди, чунки соат эндигина олти бўлган эди.

— Қани, Жим,— деди ойим,— калитни ахтар.

Мен капитаннинг чўнтақларини бирин-кетин ковлай бошладим. Бир неча чақа, ангишвона, ип, йўғонгина игна, бир учи тишланган ўралган тамаки, сопи эгри пичоқ, чўнтак компаси, чақмоқтош — унинг чўнтақларидан топ-

ганим шу бўлди, холос. Менга алам қилиб, хафа бўлиб кетдим.

— Эҳтимол, бўйнига осиб олгандир?— деди ойим.

Жирканиш туйгусини енгиб, унинг кўйлаги ёқасини йиртдим. Чиндан ҳам, мен ҳозир ўз пичоғи билан кесиб юборган, мосланган ипда калит осилиб турарди.

Ишнинг ўнгидан келиши қалбимизда умид учқунини алангалатди, биз капитан узоқ вақт истиқомат қилган, келганидан бери сандиғи ўша ерда турган тепадаги тор хона томон шошилдик.

Кўринишидан оддий матрос сандиғига ўхшарди у. Сандиқнинг қопқоғига қизиган темир билан «Б» ҳарфи ёзиб қўйилганди. Бу сандиқ узоқ вақт оғир хизматни ўтагандай бурчаклари уринган ва синган эди.

— Калитни бер, — деди ойим.

Қулфнинг очилиши қийин бўлди, лекин ойим уни очишга муваффақ бўлди ва дарҳол қопқоғини кўтарди.

Димоғимизга ўткир тамаки ҳамда қатрон ҳиди урилди. Энг аввало кўзимиз яп-янги, ҳафсала билан тозаланган, дазмолланган, жуда яхши, ойимнинг айтишига қараганда, бир марта ҳам кийилмаган костюмга тушди. Костюмни кўтариб, турли нарсалар уюмини: квадрант¹, ту누ка кружка, бир неча бўлак тамаки, иккита чиройли тўппонча, кумуш ёмби, қадимий испан соати, унча қиммат бўлмаган, лекин чет элда ишланган бир неча тақинчоқ, мис гардишли иккита компас, Вест-Индиядан келтирилган беш-олтита ажойиб чиғаноқларни топдик. Кейинроқ бундай бесаранжом, хавфли, жиноятларга тўла умр кўрган капитан бу чиғаноқларни нега олиб юрган экан, деб кўп ўйладим.

Бироқ кумуш ёмби ҳамда тақинчоқлардан бошқа пичоққа ярарли бирор нарса тополмадик, топган нарсаларимиз эса бизга керак эмасди. Сандиқнинг энг тубида кўпгина саёз денгиз соҳилларининг сертуз сувидан ранги ўнгиб кетган эскироқ, қайиқча устига ёпиладиган плашч бор эди. Ойим сабрсизлик билан уни олиб ташлади, биз сандиқдаги бошқа буюмларни: бир даста қоғозга ўхшаган, клёнкага ўралган пакетни, қўлга олганда жарангидан олтин солинганлиги билиниб турган бўз халтани ҳам кўрдик.

¹ Квадрант — самовий жисмлар баландлигини ўлчайдиган асбоб.

— Ҳалол хотин эканлигимни бу босқинчиларга кўрсатиб қўяман,— деди ойим.— Мендан қанча қарз бўлса, ўшанча оламан, бир фартинг¹ ҳам ортиқ олмайман. Миссис Кросслининг сумкасини ушлаб тур!

Ойим халтадан пул олиб, мен ушлаб турган сумкага санаб ташлай бошлади. Бу анча вақтимизни ўғирлайдиган қийин иш эди. Халтага ҳар хил мамлакатларда турлича зарб қилинган дублонлар, луидорлар, гинен, пиастрлар² ва бошқа менга таниш бўлмаган тангалар аралаш-қуралаш қилиб солинган экан. Гинейлар оз эди, ойим эса гинейдан бошқа пулни санашни билмасди.

Капитан бизга бериши лозим бўлган пулнинг ярмисини санаб бўлганда, тўсатдан унинг қўлини маҳкам ушлаб олдим. Сокин қиш ҳавосида таралаётган овоз баданимни музлатиб юборди, музлаган йўлда кўр гадо ҳассасининг дўқиллаши эшитиларди. Ҳасса овози тобора яқинлаша бошлади, биз дамимизни ичимизга ютиб қулоқ солдик. Кейин қовоқхонанинг эшиги қаттиқ тарақлади, сўнг эшик тутқичи қимирлади ва гамба ғижирлади — кўр ичкарига киришга интиларди. Ичкари ва ташқарига жимлик чўкди. Ниҳоят яна ҳассанинг дўқиллаши эшитилди. Ҳасса овози бизга битмас-туганмас севинч бағишлаб узоқлаша борди ва кўп ўтмай тинди.

— Ойи,— дедим,— ҳаммасини олавер, тезроқ қочайлик.

Тамбаланган эшик кўрда шубҳа туғдиришига ишончим комил бўлиб, унинг бу ёққа бир тўда газандаларни бошлаб келишидан қўрқдим.

Ҳар ҳолда эшикни тамбалаб қўйганим жуда яхши бўлди-да! Буни ўша даҳшатли кўрни билган кишигина тушунади.

Бироқ ойим қанчалик қўрқмасин, ўзига тегишли пулдан бир тийин ҳам ортиқ олишни истамасди, шунингдек ўжарлик қилиб оз олишни ҳам хоҳламасди. У ҳали соат эндигина етти бўлганини, вақтимиз кўплигини писанда қиларди. У ўз ҳақини яхши танир, уни ҳеч кимга бермасди. Ойим қаердадир узоқда, тепалик орқасида чўзиб чалинган ҳуштак овозини эшитгунимизга қадар мен билан

¹ Фартинг — майда инглиз чақаси.

² Пиастр ва дублон — қадимий испан тангалари. Луидор — француз тангаси.

Ўжарлик қилиб баҳслашди. Шунда биз тортишувни дар-ҳол бас қилдик.

— Санашга улгурганларимнинг ҳаммасини оламан,— деди у ўрнидан қўзғалиб.

— Мен эса ҳисобга тўғри бўлсин учун мановини ҳам оливоламан,— дедим клёнкага ўроғлиқ қоғоз бойламини кўтарарқанман.

Бир минутдан кейин тимискиланиб пастга тушдик. Шам бўш сандиқ ёнида қолаверди. Мен эшикни очдим. Ташқарига чиқдик, фурсатни бой бермаслик лозим эди.

Туман тез тарқалмоқда эди. Ой тепаликларга кўз қамаштирадиган даражада нур сочарди. Фақат уйдан эсон-омон чиқиб, нарироққа бориб олгунимизча бизни яшириб турай дегандек, пастқамликда ҳамда қовоқхона эшиги олдида беқарор туман пардаси сузарди. Лекин ярим йўлга борганда, тепалик этагига етганда бари бир ой нури тушиб турган ердан ўтишимиз лозим эди.

Бунинг устига олисда шошилиб келаётган қадам товушларини эшитиб қолдик.

Орқамизга ўгирилиб, сакраб-сакраб яқинлашиб келаётган чироққа кўзимиз тушди: кимдир фонарь кўтариб келарди.

— Болажоним,— деди тўсатдан ойм,— пулларни олгин-у югур. Ҳозир ҳушимдан кетадиганга ўхшайман...

«Икковимиз ҳам тамом бўлдик»,— деб ўйладим. Қўш-ниларимизнинг қўрқоқлигини қанчалик лаънатладим! Ойим бечоранинг ҳалоллиги ва хасислиги, илгариги дадиллигию ҳозирги ожизлиги учун қанчалик аччиқландим!

Бахтимизга, аллақандай кўприк ёнидан ўтиб борардик. Ойм гандиракларди, мен унинг пастга — соҳилга тушиб олишига кўмаклашдим. У хўрсиниб, ўзини елкамга ташлади. Ушанда менда қаердан куч пайдо бўлганини билмайман, оймни қирғоқ бўйлаб судрадим ва кўприк остига олиб кирдим. Бу ишни анча қўполлик билан қилганимдан қўрқдим. Кўприк паст бўлганидан унинг тагида фақат эмаклаб юриш лозим эди. Мен ичкарироққа, пештоқ тагигача эмаклаб бордим, ойм эса «манаман» деб кўриниб қолди. Бу ер қовоқхонадан бир мунча нарида эди.

КҰРНИНГ УЛИМИ

Синчковлигим кўрқувдан ҳам кучли бўлиб чиқди. Жойимда тинчгина туrolмадим. Кўприк остидан секин сирғалиб чиқдим ва толзор орқасига яшириниб олдим. У ердан қовоқхонага борадиган йўлни кафтдагидек аниқ кўриб турдим.

Кузатув постимни эгаллашим биланоқ душманлар пайдо бўлишди. Улар етти ё саккиз киши эди. Улар кавушларини қаттиқ, тартибсиз шапиллатишиб зудлик билан яқинлашиб келишарди. Фонарь ушлаган киши ҳаммадан олдинда чопиб борарди. Унинг кетидан бир-бирининг қўлини ушлаб уч киши борарди. Туман бўлишига қарамай икки кишининг ўртасида бораётган кўр гадо эканини пайқадим. Кейин унинг овозини эшитгач, ўзимнинг ҳақ эканлигимга ишондим.

— Эшик бузиб ташлансин!— қичқирди у.

— Хўп бўлади, сэр!— деди икки ёки учта киши бараварига.

Улар «Адмирал Бенбоу» эшигига ҳужумга ташла-нишди; фонарь кўтарган киши орқада борарди. Эшик олдига етишгач, тўхтаб қолишди ва шивирлашиб алланимани маслаҳатлаша бошлашди. Эшикнинг очиқлиги уларни ажаблантирган бўлса керак. Кейин яна кўрнинг буйруғи янгради. Унинг бетоқат, қаҳрли овози тобора шанғиллаб, баланд эшитила бошлади.

— Уйга! Уйга!— деб бақирди у, ўртоқларини сусткашлик қилгани учун сўкди.

Тўрт ёки беш киши ичкарига кирди, икки киши эса даҳшатли кўр билан ташқарида қолди. Кейин бир неча минутлик сукунатдан сўнг ҳайратомуз қичқириқ эшитилди, кимдир ичкаридан:

— Билли ўлиб ётибди!— деб бўқирди.

Бироқ кўр уларни яна ивирсиганликлари учун сўкди.

— Ҳамма ёғини ахтаринглар, лаънати ялқовлар! Қолганлар тепага, сандиқ ёнига чиқсин!— буюрди у.

Улар кавушларини шапиллатиб чирик зинадан юқорига кўтарилишди, дупур-дупурдан уй ларзага келди. Кейин яна ҳайратга тўла нидо янгради. Капитан хонасининг деразаси очилиб, пастга синган ойна парчалари жаранглаб тўкилди. Деразадан бир киши бошини чиқар-

ди. Ой нурида унинг боши ва елкалари яққол кўриниб турарди. У пастда, йўлда турган кўр гадога қичқирди:

— Ҳой Пью, биздан олдинроқ боплаб кетишибди! Қимдир сандиқни роса титкилабди!

— Анави жойида турибдими!— бўқирди кўр.

— Пул шу ерда.

— Жин урсин пулни!— қичқирди кўр.— Мен Флинтнинг қоғозларини айтяпман.

— Қоғоз кўринмаяпти,— деди ҳалиги киши.

— Ҳой пастдагилар, қаранглар-чи, ёнида эмасми-кан?— яна қичқирди кўр.

Капитаннинг жасадини тинтиш учун пастда қолган бошқа бир қароқчи қовоқхона эшиги ёнида пайдо бўлди.

— Уни аллақачон тинтиб бўлишибди,— деди у,— бизга ҳеч нарса қолдиришмабди.

— Бизни шу ерликлар талашибди. Ҳалиги итвачча қилган бунини!— бақирди Пью.— Унинг кўзларини ўйиб олмаганимдан пушаймонман... Одамлар бу ерда яқингинада бўлишган. Ичкарига кирмоқчи бўлганимда эшик тамбалоғлиқ эди. Йигитлар, уларни ахтаринглар! Ҳамма бурчакларни қараб чиқинглар...

— Тўғри, улар бу ёққа киришган. Ёниб турган шамни ҳам қолдириб кетишибди,— деди деразада турган одам.

— Ахтаринглар! Ахтаринглар! Уйни ағдар-тўнтар қилинглар!— такрорлади Пью ҳассасини дўқиллатиб.

Кўҳна қовоқхонамизда даҳшатли ағдар-тўнтар бошланди. Ҳамма ёқда оғир қадам товушлари эшитилди. Пачақланган мебель парчалари сочилди, юқоридаги ва пастдаги эшиклар очилиб ёпилди, бу ваҳимали шовқин-сурон яқинроқдаги қояларга ҳам акси садо бериб гулдиради. Бироқ ҳаммаси натижасиз эди: одамлар биринкетин ташқарига чиқиб, бизни топиша олмаганликларини маълум қилишарди.

Шу пайт узоқдан марҳумнинг пулларини санаётганимизда ойим билан мени ваҳимага солган ўша ҳуштак овози эшитилди. Бу сафар ҳуштак икки марта чалинди. Аввал кўр ҳуштак ёрдамида ўз ўртоқларини ҳужумга даъват қиляпти, деб ўйлагандим. Энди бўлса, ҳуштак тепаликнинг қишлоқ томонга қараган ён бағридан келаётганини сезиб қолдим, бу қароқчиларни хавф-хатардан огоҳлантириш ишораси эканини англадим.

— Бу Дэрк,— деди улардан бири.— Эшитяпсизлар-

ми, у икки марта ҳуштак чалди. Йигитлар, қочишимиз керак.

— Нима? Қочишимиз керак?!— бақирди Пью.— Эҳ каллаварамлар! Дэрк ҳамиша қўрқоқ, тентак бўлган. Дэркка қулоқ солманглар. Улар шу яқин ўртада. Улар узоққа қочиб кетиша олмаган. Уларни топишингиз шарт. Ахтаринглар, итваччалар! Ахтаринглар! Бурчак-бурчакларгача яхшилаб ахтаринг! О, жин урсин!— хитоб қилди.— Қани энди, кўзим очиқ бўлса!

Бу бақирешлар қароқчиларни бир оз дадиллантирди. Улардан иккитаси истар-истамас, оёқларини аранг судраб дарахтлар орасини, чакалакзорни изғий бошлади. Назаримда, улар қидиришдан кўра кўпроқ қочишни ўйлашарди. Қолганлари эса, йўлнинг ўртасида гангиб туришарди.

— Қўлимизга минг-минг пул кириб турибди-ю, аблаҳларга ўхшаб имиллайсизлар-а! Агар ўша қоғозни топиб олсаларинг, қиролдан ҳам бой бўлиб кетасизлар! Бу қоғоз шу ерда, тумшугимизнинг таккинасида, сизлар эса ялқовлик қилиб, жуфтакни ростлашнинг пайидасиз! Орангизда Биллига қора белгини бериб келадиган бирорта ботир чиқмади. Шунга ҳам мен кўр одам қилдим! Сизларнинг касофатингизга бахтимдан жудо бўлаётирман! Қаретага тушиб ялло қилишим лозим бўлгани ҳолда қашшоқликда хушомад билан яшашим, бир стакан арақ учун садақа сўрашим керакми!

— Лекин дублонлар қўлимизда-ку,— тўнғиллади улардан бири.

— Қоғозни яшириб қўйишган бўлишса керак,— деб қўшимча қилди бошқаси.— Пью, жазавага тушмагин-у, пулларни олавер.

Пью чиндан ҳам қутуриб кетганга ўхшарди. Босқинчиларнинг кейинги эътирози уни баттар ғазабга миндирди. У аламига ва жаҳлига чидамай учи эгри ҳассасини кўтариб, таваккал қилиб, ўртоқларини савалай кетди.

Улар эса ўз навбатида бу ёвуз одамни сўкишар, унга таҳдид қилишарди. Улар ҳассани ушлаб олиб, унинг қўлидан тортиб олишга интилишарди.

Бу жанжал қутулиб кетишимизга имкон берди.

Улар муштлашиб, сўкишиб турганда тепалик орқасидан — қишлоқ томондан отлар туёғининг дупури эшитилди. Худди ўша пайтнинг ўзида четан деворнинг нариги ёғида ўт чақнади, тўппонча овози варанглади. Бу

охирги ишора эди. У хавф-хатар яқинлигини билдирарди. Қароқчилар ҳар томонга — бири денгизга қараб, кўрфаз томонга, бошқалари тепалик ён бағридан юқорига интилиб тумтарақай қочишди. Бир минутдан кейин йўл ўртасида фақат Пьюнинг ўзи қолди. Уни ёлғиз қолдириб кетишди, эҳтимол хавф-хатар ваҳимасида ёки сўккаи ҳамда ургани учун жўрттага ташлаб кетишган бўлсалар керак. У ёлғиз қолиб, ҳассасини жон-жаҳди билан ерга дўқиллатиб урди, қўлини олдинга чўзиб, ўртоқларини ёрдамга чақирди, бироқ йўлдан бутунлай адашиб, денгиз томонга юриш ўрнига қишлоққа қараб чопиб кетди.

У мендан бир неча қадам наридан югуриб ўтди. Йиглоқи овоз билан:

● — Жонни, Қора Този, Дэрк...— деди ва бошқа номларни ҳам тилга олди.— Қадрдон дўстларим, қари Пьюни ташлаб кетмассизлар! Қари Пьюни ёлғиз қўймассизлар!

Бу орада отларнинг дупури тобора яқинлаша бошлади. Ойдинда беш-олти отлиқ элас-элас кўзга ташланди. Улар тепалик ён бағридан шиддат билан от қўйиб келишарди.

Шу пайт кўр ўзи ўйлаган томонга эмас, бошқа ёққа кетаётганини пайқаб қолди. У бақирганича йўл бўйидаги ариқ томон чопди, унга думалаб тушди. Лекин ўша заҳоти ўрнидан турди, қутурганича тармашиб, яна йўлга ўрмалаб чиқди ва энг олдинда чопиб келаётган отнинг оёғи остида қолди.

Отлиқ уни қутқариб қолмоқчи бўлди-ю, бироқ вақт ўтган эди. Кўрнинг жон аччиғидаги фарёди тун пардасини йиртиб юборди. Отнинг тўрттала туёғи уни эзиб, мажақлаб ташлади. У ёнбошлаб йиқилди, сўнг астагина чалқанчасига ағдарилди-да, қимир этмай қолди.

Мен ирғиб ўрнимдан турдим у отлиқларни чақирдим. Отлиқлар юз берган бахтсиз ҳодисадан чўчиб дарҳол тўхташди. Уларни дарров танидим. Отлиқлар орқасида от чоптириб келаётган одам доктор Ливсини айтиб келиш учун йўлга отланган бола эди. Қолганлар эса унга йўлда дуч келган божхона соқчилари экан. Йигитчанинг уларни ёрдамга чақиришга ақли етибди. Китт Уясидаги қандайдир люггер ҳақидаги миш-мишлар божхона назоратчиси мистер Дансга илгарироқ етиб борган экан. Китт Уясига бориладиган йўл қовоқхонамиз ёнидан

ўтарди, Данс ўз отряди билан шу заҳотиёқ ўша ёққа от қўйган экан. Ана шу бахтли тасодиф туфайли ойим иккимиз муқаррар ўлимдан қутулиб қолдик.

Пью тил тортмай ўлганди. Ойимни қишлоққа элтиб қўйдик. У ерда унга хушбўй туз ҳидлатишди, юзига совуқ сув сепишди, ойим кўзини очди. Шунча хавф-хатар бошимизга тушишига қарамай, ойим ўзига тегишми пуллари капитаннинг пулидан олиб қололмаганини айтиб зорлана бошлади.

Бу орада божхона назоратчиси Данс ўз отряди билан Китт Уяси томон жўнади. Бирёқ соқчилар отдан тушиб, отларининг жиловидан ушлаганча, пистирмадан хавфсираб тепаликдан аста-секин пастга тушишарди. Улар кўрфазга етиб келишганда, кема лангар кўтаришга улгурган эди. Данс кемадагиларга овоз қилди. Унга жавобан, агар кўрғошин билан меҳмон қилинишни истама-санг, ойдиндан қоронғироқ жойга қоч, деб маслаҳат берган овоз янгради. Ўша заҳоти елкаси ёнидан ўқ визиллаб ўтди.

Кўп ўтмай кема бурунни айланиб ўтди-да, кўздан ғойиб бўлди.

Мистер Данс, ўзи эътироф қилишича, соҳилда турганда ўзини «судан улоқтириб ташланган балиқдай» ҳис қилибди. У денгизга куттер¹ жўнатиш учун дарҳол Б...га одам юборди.

— Лекин бу ҳаракатларнинг ҳаммаси беҳуда, — деди у. — Улар қочиб кетишди, қувиб етишнинг иложи йўқ. Мен Пью жаноблари миясининг пачағини чиқарганимдан ҳам беҳад хурсандман.

Мен унга аллақачон кўр ҳақида гапириб бергандим.

Улар билан бирга «Адмирал Бенбоу»га қайтиб келдим. Ҳамма ёқни шундай остин-устун қилиб ташлашган эдики, уни тасвир этишга тил ожизлик қиларди. Босқинчилар мен билан ойимни излаб, ҳатто девордаги соатни ҳам улоқтириб ташлашибди. Гарчи улар капитанга қарашли пул солинган халта билан кассамаздаги бир неча кумуш тангадан бошқа ҳеч нарса олиб кетишмаган бўлса-да, ўзимизнинг синганимиз кундай равшан эди.

Мистер Данс анчагача ҳеч нарсага тушунмади.

Улар пулни олиб кетди деясанми? Хокинс, менга **дурустроқ** тушунтиргин, уларга бундан бошқа яна нима

¹ Куттер — бир мачтали кема.

керак? Улар яна қандайдир бошқа пулларни ҳам ахтаришганми?

— Йўқ, сэр, пул эмас,— дедим мен.— Улар ахтарган нарса мана бу ерда — чўнтагимда. Ростини айтсам, шу нарсани хавфсизроқ бир жойга қўйиб қўйишни истардим.

— Тўғри айтдинг, болакай, тўғри,— деди у.— Хоҳласанг менга бериб қўяқол.

— Буни доктор Ливсига берсаммикан, деб ўйловдим...— дедим.

— Жуда тўғри!— деб гапимни бўлди у.— Жуда тўғри! Доктор Ливси — жентльмен ҳамда судья. Ўзим ҳам бўлиб ўтган воқеани маълум қилиш учун унинг ёки сквайрнинг ҳузурига боришим керак. Ахир, Пью ўлдику. Бу ҳақда заррача бўлсин афсусланмайман, лекин шундай одамлар ҳам топиладики, бутун айбни менга — қирол божхонаси назоратчисига тўнкашади. Сенга бир гап айтайми, Хокинс? Юр мен билан. Хўп десанг, ўзим билан бирга олиб кетаман.

Мен унга миннатдорлик билдирдим, биз отлар турган қишлоққа қараб юрдик. То ойм билан хайрлашгунимча ҳамма отига миниб олган эди.

— Доггер,— деди мистер Данс,— отинг анча яхши. Йигитчани орқанга мингаштириб ол.

Доггернинг орқасига миңгашиб, унинг белидан ушлаш биланоқ назоратчи йўлга тушишга буйруқ берди, отряд доктор Ливси уйига борадиган йўлдан отларни йўрттириб кетди.

VI 606

КАПИТАННИНГ ҚОҒОЗЛАРИ

Биз шитоб билан йўл босдик, ниҳоят доктор Ливсининг уйи олдида тўхтадик. Уйнинг киравериши қоп-қоронғи эди.

Мистер Данс менга отдан тушиб, эшикни тақиллатишни буюрди. Доггер ерга тушишим осон бўлсин учун узангини тутди. Эшикни тақиллатгандим, хизматкор аёл чиқди.

— Доктор Ливси уйдадилар?— сўрадим.

— Йўқ,— деди у.— Чошгоҳда келгандилар, ҳозир тушлик овқатни егани ҳамда оқшомни сквайр билан ўтказгани чорбоққа кетдилар.

— Ундай бўлса, ўша ёққа борамиз,— деди мистер Данс.

Чорбоғ яқингинада экан. Мен отга ҳам мингашмай, Доггернинг узангисини ушлаб, от билан ёнма-ён чопиб боравердим.

Боғ дарвозаси кўринди.

Баргсиз, ой нурига чўмилган узун хиёбон атрофи қадимий катта боғ билан қуршалган, узоқдан оқариб турган уйга олиб борарди. Мистер Данс отдан тушиб, мени уйга олиб кирди. Бизни дарҳол ичкарига қўйиб юборишди. Хизматкор бизни гилам тўшалган узун йўлак орқали хўжайиннинг хонасига олиб кирди. Хонанинг ичига китоб шкафлари қўйилганди. Ҳар бир шкафнинг устида биттадан ҳайкалча турибди. Сквайр билан доктор Ливси ловиллаб ёнаётган олов олдида чекиб ўтиришарди.

Мен сквайрни бунчалик яқиндан кўрмагандим. У бўйи олти фут келадиган новча, барваста киши бўлиб, юзлари чалпақдай, қаҳрли, дағаллашган ҳамда узоқ жаҳонгашталиқда шамолдан бугдой ранг тус олган эди. Унинг қаҳрли эмас, балки димоғдор, жиззакилигини билдириб турувчи қоп-қора қошлари ўйнаб турарди.

— Кираверинг, мистер Данс,— деди у виқор ва илтифот билан.— Салом!

— Салом, Данс!— деди доктор ва бош ирғади.— Салом, дўстим Жим! Қандай шамоллар учирди?

Божхона назоратчиси қўлларини ёнига қилиб ғоз турди ва ўрганган сабоғини айтаётгандай бошимизга тушган саргузаштларни сўзлаб берди. У ҳикоя қилаётганда бу иккала жентльменнинг бир-бирига қанчалик маънодор қараб қўйганини кўрганингизда эди! Улар шу қадар берилиб қулоқ солишдики, ҳатто чекишни ҳам бас қилишди. Ойим кечаси яна уйимизга қайтиб келганини эшитишганда доктор Ливси шапиллатиб сонига урди, сквайр эса «баракалла» деб қичқириб юборди ва узун трубкасини камин панжарасига уриб олиб синдириб қўйди. Мистер Трелони (агар эсингизда бўлса, уни шундай деб аташарди) аллақачон креслодан туриб кетган, хона ичида юра бошлаган эди, доктор эса гапни дурустроқ эшитиш учун бошидан упа сепилган паригини ҳам олиб қўйганди. Уни париксиз, қоп-қора сочлари калта қилиб олинган қиёфада кўриш жуда ғалати эди.

Ниҳоят мистер Данс ўз ҳикоясини тугатди.

— Мистер Данс,— деди сквайр,— сиз олижаноб

одамсиз. Ёвузларнинг энг қонхўридан бирини ўлдириш билан жасурлик кўрсатибсиз. Бунақаларни суваракни эзгандай эзиб ташлаш керак! Назаримда Хокинс ҳам анча уддабуронга ўхшайди. Хокинс, анави қўнғироқни жиринглатвор, мистер Данс пиво ичиши керак.

— Демак, улар ахтарган нарса сенда экан-да, Жим?— деди доктор.

— Мана ўша нарса,— дедим ва клёнкага ўроғлиқ пакетни унга узатдим.

Доктор пакетнинг ҳамма ёғига кўз югуртиб чиқди. Кўринишидан уни очишга жуда ошиқмоқда эди. Лекин у ўзини босиб, пакетни хотиржамлик билан чўнтагига солди.

— Сквайр,— деди у,— Данс пивони ичиб бўлгач, ўзининг хизмат бурчини адо этишга қайтади. Жим Хокинс эса меникида ётиб қолади. Агар изн берсангиз, унга муздеккина паштет келтиришларини илтимос қиламан.

— Бўлмасам-чи, худди шундай қилинг, Ливси!— деди сквайр.— Хокинс бугун каттароқ мукофотга лойиқ иш қилди.

Олдимдаги кичик столлардан бирига каптар паштетдан мўлгина қўйишди. Мен бўридай оч эдим, шу ваддан зўр иштаҳа билан овқатландим. Бу орада Данс яна анчагина мақтов сўзларини эшитиб чиқиб кетди.

— Хўш, сквайр,— деди доктор.

— Хўш, доктор,— деди сквайр.

— Гапимиз бир жойдан чиқди!— деб қулди доктор Ливси.— Анави Флинт ҳақида эшитган бўлсангиз керак?

— Флинт ҳақида эшитганмисиз дейсизми?— хитоб қилди сквайр.— Флинт ҳақида эшитган-эшитмаганимни сўраб ўтирибсизми? У шу вақтгача денгизда сузган қароқчиларнинг энг қонхўри бўлган. Қора Соқол унинг олдида гўдакдай бир гап. Испанлар¹ ундан шундай қўрқишардики, сэр, эътироф қиламанки, баъзида инглиз бўлганимдан фахрланиб кетардим. Бир куни Тринидад яқинида узоқдан унинг елканларининг учини кўриб қол-

¹ XVIII асрда Англия Испания ва Франция билан, XVII асрда эса Голландия билан ҳам уруш олиб борган. Шу сабабли романдаги айрим персонажларнинг испанлар, французлар ва голландияликларга адовати бўлган.

дим, лекин капитанимиз қўрқиб, ўша заҳотиёқ орқага — Порт-оф-Спейнга¹ қайтди.

— У ҳақда шу ерда, Англияда эшитганман, — деди доктор. — Бироқ гап шундаки, унинг пули бўлганми-йўқми?

— Пулми? — қичқириб юборди сквайр. — Данс нима-лар деганини эшитмадингизми ахир? Пул бўлмаса, ано-ви ёвузлар нимани ахтаришган? Уларга пулдан бошқа нима керак? Пулдан бошқа яна нимагаям ўз жонларини таҳлика остида қолдирарди улар?

— Улар ўз ҳаётларини нима учун таҳлика остида қолдиришга мажбур бўлишганини ҳаял ўтмай била-миз, — жавоб берди доктор. — Сиз шундай қизишиб кет-япсизки, менга гап бермаяпсиз. Мен бир нарсани аниқ-лаб олмоқчиман: чўнтагимда Флинт яширган хазиналар-ни топишга ёрдам берадиган калит бор деб айтайлик. Бу хазина анча каттамикан?

— Катта ҳам гапми, сэр! — қичқирди сквайр. — Менга қаранг. Чиндан ҳам сиз айтган калит қўлимизда бўлса, мен дарҳол Бристоль доклариди ўзимизга мос келадиган кемани тайёрлайман, ўзим билан бирга сизни ҳамда Хокинсни олиб, ахтаришга бир йил кетса ҳамки, ўша хазинани қўлга киритишга жўнайман!

— Жуда соз, — деди доктор. — Ундай бўлса, агар Жим розилик берса, келинг, пакетни очайлик.

Шундай дея у пакетни столга қўйди.

Пакет ип билан маҳкам қилиб тикилган экан. Доктор ўз асбоблари солинган яшикни олди ва жарроҳлик пичо-ғи билан илларни кесди. Пакет ичида иккита нарса: дафтар ва мухрланган конверт бор экан.

— Олдин дафтарни кўздан кечирайлик, — таклиф қилди доктор.

У меҳрибонлик билан мени ёнига чақирди, мен сирни очишда иштирок этиш учун овқатланиб ўтирган жойим-дан турдим. Доктор дафтарни варақлай бошлади. Сквайр билан мен унинг елкаси оша қизиқиш билан кузата бош-ладик.

Дафтарнинг биринчи бетиди ҳар хил ажи-бужи нар-салар чизилган эди. Булар бекорчиликда эрмак учун, қаламни синаб кўриш учун чизилган нарсаларга ўхшар-

¹ Порт-оф-Спейн — Караиб денгизидаги Тринидад ороли-нинг пойтахти.

ди. Бироқ бу ерда капитан ўз қўлига татуировка қилган: «*Билли Бонсинг орзулари рўёбга чиқсин*» ва яна шунга ўхшаш: «*Мистер У. Бонс, штурман*», «*Бас энди ром ичиш*», «*Палм-Ки¹ яқинида ўзига тегишли ҳамма нарсани олди*» каби илгариги ёзувлар ҳам бор эди. Фақат бир сўздан иборат, тушуниб бўлмайдиган бошқа ёзувлар ҳам кўп эди. Мени «ўзига тегишли нарса»ни олган кишининг кимлиги, унга тегишли бўлган нарсанинг нима экани қизиқтириб қолди. Эҳтимол куракка санчилган пичоқдир?

— Хўш, бу саҳифадан кўп нарса билиб бўлмайди,— деди доктор Ливси.

Кейинги ўн-ўн икки саҳифа ғалати ҳисоб-китоблардан иборат эди. Бухгалтерия дафтарларидагидек бир саҳифанинг охирига бир чеккага кун, ой ёзилган бўлса, иккинчи томонида пулларнинг жамлангани ёзилганди. Бироқ ўртасида эса уқдиришлар ўрнида ҳар хил аломатлар бор эди. Масалан, 1745 йилнинг июнида етмиш фунт стерлинг белгиланган, бу пулнинг қаёқдан келганини тушунтириш ўрнига, олтита белги қўйилган эди. Аҳён-аҳёнда жойнинг номи ҳам кўрсатиб қўйиларди, масалан: «*Каракас рўпарасида*» ёки фақат кенглик ва узунлик кўрсатиб қўйилганди, масалан: „62° 17' 20", 19° 2' 40"“.

Ёзувлар йигирма йилдан буён олиб бориларкан. Кирим суммалари йириклашиб бораверди. Энг охирида, беш ёки олтита хато ҳисоблаб, яна устидан ўчирилган ёзудан кейин «*Бонсинг улуши*» деб ёзиб қўйилганди.

— Мен ҳеч нарса тушунолмаяман,— деди доктор Ливси.

— Ҳаммаси кундай равшан-ку!— деди сквайр.— Қаршимизда ўша разил итнинг даромад дафтари турибди. Манави белгилар чўктириб юборилган кемалар, таланган шаҳарлар номи ўрнида ишлатилган. Рақамлар эса, бу қотилнинг умумий ўлжадан олган улушини билдиради. Аниқликдан қўрқмаган жойларида айрим уқтиришларни берган. Масалан, «*Каракас рўпарасида*». Бу— Каракас рўпарасида қандайдир бир бахтсиз кема таланди дегани. Бу кемада сузган бечора денгизчилар эса маржон қоялар орасида аллақачонлар чириб битишган.

— Тўғри!— деди доктор.— Жаҳонгашта саёҳатчи бў-

¹ Палм-Ки — Флорида соҳиллари яқинидаги орол.

лишда ҳам гап кўп экан-а! Жуда тўғри! Мартабаси улуғлашган сари улуши ҳам кўпайиб борган.

Дафтарда топ-тоза бетларга ёзилган баъзи жойларнинг номидан ҳамда муомалада кўп ишлатиладиган инглиз, испан ва француз пулларини ўтказиш учун фойдаланиладиган жадвалдан бошқа ҳеч нарса йўқ эди.

— Тежамли одам экан!— деди доктор.— Уни ҳисобда алдаб бўлмайди.

— Энди манависида нима борлигини кўрайлик-чи,— деди сквайр.

Конвертнинг бир неча жойига муҳр босилган эди. Муҳр хизматини узук бажарган—эҳтимол, меҳ капитаннинг чўнтагидан топиб олган узукдир бу. Доктор эҳтиётлик билан муҳрланган жойни очди, столга жойлашган кенглиги ва узунлиги, соҳил яқинида денгизнинг чуқурлиги кўрсатилган, тепаликлари, кўрфазлари ва бурунларининг номи ёзилган қандайдир бир оролнинг харитаси тушди. Умуман бу нотаниш оролга хавф-хатарсиз яқинлашиб, лангар ташлаш учун ҳамма зарур нарсалар бор эди.

Оролнинг узунлиги тўққиз, эни беш миль экан. У қоматини рөстлаб турган семиз аждаҳога ўхшарди. Биз бўромдан яхшигина сақланадиган иккита гаванни ва орол ўртасида «Кузатув Дурбини» деб номланувчи тепаликни ҳам кўрдик.

Харитада кейинроқ киритилган анча қўшимчалар ҳам бор экан. Қизил сиёҳ билан чизилган учта хоч аломати кўзга яққолроқ ташланди — уларнинг иккитаси оролнинг шимолий қисмида, биттаси жануби-ғарб қисмида эди. Кейинги хоч аломати ёнига ўша қизил сиёҳда майда, чиройли қилиб, капитаннинг ажи-бужи хатига ўхшамаган ёзувда:

«Хазинанинг асосий қисми шу ерда», деб ёзиб қўйилганди.

Хаританинг орқа томонида эса ўша дастхат билан уқтиришлар ёзилганди. Улар қуйидагилар:

«Кузатув Дурбини елкасидаги баланд дарахт, йўналиш шимолга, шимолдан эса шимоли-шарққа.

Скелет Оролидан шарқи-жануб, кейин яна шарққа бурилинад.

Ун фут.

Қумуш ёмбилар шимолдаги ўрада. Уни шарқий тепа-

ликнинг ён-бағридан, юзингни ўша ёққа ўгирсанг, ўн саржин жануброқдаги қора қоядан топасан.

Қуролларни шарққа қараб юрилса, Шимолий бурунининг чеккасидаги қум тепалигидан осонгина топиш мумкин. Шимол томонга чорак румб юрилади.

Д. Ф.»

Тамом. Бу ёзувлар менга мутлоқ тушунарли бўлмади. Улар жуда қисқа бўлишига қарамай, сквайр билан доктор Ливсини беҳад хурсанд қилиб юборди.

— Ливси,— деди сквайр.— Бу арзимас ишингизни дарҳол ташланг. Эртага Бристолга жўнайман. Уч ҳафтадан кейин... йўқ, икки ҳафтадан кейин... йўқ, ўн кундан кейин энг яхши кемамиз, бутун Англия бўйича энг сараланган командамиз бўлади, сэр. Хокинс юнга бўлиб боради... Сиз эса, Ливси, кема врачси бўласиз. Мен — адмирал. Редрут, Жойс, Хантерларни ўзимиз билан бирга оламиз. Мувофиқ шамол бизни кўп ўтмай оролга элтиб қўяди. У ердаги хазинани ҳеч бир қийналмай топиб оламиз. Тангаларимиз шу қадар кўп бўладики, у овқатимизга ҳам етади, тангада чўмилсак ҳам, уни сувга сочсак ҳам бўлаверади...

— Трелони,— деди доктор,— бўпти, сиз билан бирга борганим бўлсин. Жим икковимиз ишончингизни оқлашимизга кафилман. Бироқ бир одам бор, унга ишонишдан ҳадиксирайман.

— Қим экан у?!— деди сквайр.— Қани, ўша итваччанинг исмини айтинг-чи, сэр!

— Бу — сиз,— деди доктор,— чунки сир сақлашни билмайсиз. Бу қоғозларни фақат бизгина билмаймиз. Бугун кечқурун қовоқхонани яксон қилган босқинчилар анчайин сувдан тоймас халқ, кемада қолган қароқчилар ҳам, бундан ташқари, дадил айта оламанки, яқин атрофимизда изғиб юрганлари ҳам хазинага эга бўлиш учун қўлларидан келганича ҳаракат қилишади. Қирғоқдан сузиб кетгунимизга қадар ёлғиз юрмаслигимиз лозим. Мен жўнагунимизга қадар шу ерда Жим билан бирга қоламан. Сиз Жойс билан Хантерни олиб, Бристолга жўнанг. Энг муҳими, қўлимиздаги топилдиқ ҳақида ҳеч кимга лом-мим демаслигимиз керак.

— Ливси,— деди сквайр,— сиз ҳар доим ҳақсиз. Мен миқ этмай юраман.

ИККИНЧИ ҚИСМ

КЕМА ОШПАЗИ

VII б о б

БРИСТОЛГА КЕТАЯПМАН

Сафарга ҳозирлик кўришга сквайр айтгандан кўра кўпроқ вақт кетди. Умуман, дастлабки режаларимизни ўзгартиришга тўғри келди. Аввало, доктор Ливсининг мендан ажралмаслик ҳақидаги истаги амалга ошмади: у ўзи йўқлигида бизнинг жойларда ўрнига ишлаб турадиган врачни излаб, Лондонга жўнашга мажбур бўлди. Сквайрнинг Бристолдаги ишлари бошидан ошиб ётганди. Мен эса асир сингари сирли ороллар ҳамда денгиз саргузаштлари ҳақида ўй суриб, чорбоғда кекса бош овчининг назорати остида яшай бошладим. Мен харита устида бир неча соатлаб ўтирганимдан, уни ёдлаб олдим. Уй соҳиби хонасидаги ўт ёнида ўтирган еримда хаёлан оролга турли томондан сузиб борардим. Унинг ҳар бир қаричини текширар, Кузатув Дурбини деб номланган баланд тепаликка минг марталаб чиқардим, у ердан ажойиб, ҳамиша ўзгариб турадиган манзарани томоша қилардим. Баъзида оролда ваҳший одамлар тўлиб кетар, биз улардан ўзимизни ҳимоя қилардик. Баъзида эса, оролда йиртқич ҳайвонлар пайдо бўлиб қолар, биз эса улардан қочардик. Бироқ тасаввуримдаги ҳамма саргузаштлар ҳақиқатда бўлиб ўтган фаройиб ва фожиали саргузаштлар олдида ип эшолмай қолди.

Ҳафталар кетидан ҳафталар ўтаверди. Ниҳоят кунларнинг бирида хат олдик. Хат доктор Ливси номига

келганди, бироқ устига: «Агар доктор Ливси қайтиб келмаган бўлса, хатни Том Редрут ёки ёш Хокинс очсин», деб ёзиб қўйилганди.

Конвертни очиб ўқидик, тўғрироғи мен ўқидим, чунки бош овчи фақат босма ҳарфларнигина ўқий оларкан. Хатда тубандаги муҳим маълумотлар бор эди:

*«Кўҳна лангар» меҳмонхонаси, Бристоль, 17... йил,
1 март.*

Азизим Ливси!

Чорбоғдамисиз ёки Лондондами — қаердалигингизни билмайман, шу важдан бир вақтнинг ўзида у ёққа ҳам, бу ёққа ҳам хат ёзяман.

Кема сотиб олинди ҳамда жиҳозланди. У денгизга чиқишга шай бўлиб, лангар ташлаб турибди. Кемамиздан яхшироқ кема борлигини тасаввур қилиш мумкин эмас. Уни гўдак бола ҳам бошқара олади. Сифими икки юз тонна. Номи «Испаньола».

Уни топишга эски қадрдоним Блендли ёрдам қилди, у анча эпчил савдогар чиқиб қолди. Бу ёқимтой одам менга қора танли одамдай астойдил хизмат қилди. Хуллас, хазинамизни олиб келиш учун кетаётганимизни шипшитишим биланоқ Бристолда ҳар бир одам ёрдам қўлини чўзди...»

— Редрут,— дедим хатдан кўзимни олиб,— доктор Ливсига бу қилиқ мутлақо ёқмайди. Демак, сквайр оғзидан гуллаб қўйибди.

— Ким эътиборлироқ: сквайрми ё докторми?— тўнғиллади овчи.— Нега энди аллақандай доктор Ливсига ёқиш учун сквайр жим бўлиши керак экан?

Мен ҳар қандай изоҳдан воз кечиб, хатни ўқишда давом этдим.

«Испаньола»ни Блендлининг ўзи топди, унинг эпчилиги туфайли кема жуда арзонга тушди. Тўғри, Бристолда Блендлини кўргани кўзи йўқ одамлар ҳам бор. Бу мусичадан ҳам беозор одамни фойда ишлаб қолиш учун куйиб-пишаётир, гўё «Испаньола» ўзиники-ю, уни менга уч баравар қимматига сотди, деб юзсизлик қилишдан ҳам тоймаётганлар бор. Бу фирт тухматнинг ўзи. Бироқ, ҳеч ким «Испаньола»нинг ажойиб кема эканлигини инкор қила олмайди.

Шундай қилиб, кемани осонгина қўлга киритдим. Тўғри, ишчилар уни жуда имиллаб жиҳозлашяпти, лекин вақти-соати билан ҳаммаси таппа-тахт бўлади. Қомандани саралаб олишда анча овора бўлдим.

Ерлик ваҳшийлар, қароқчилар ёки лаънати французлар учраб қолар деган эҳтимол билан йигирма чоғли одам ёлламоқчи бўлдим. Роса уриниб, қолдан тойиб, атиги олтига одам топдим, кейинроқ тақдир менга кулиб боқди, бу ишни дарҳол ўринлатган бир кишини учратиб қолдим.

Мен у билан портда тасодифан гаплашиб қолдим. Маълум бўлишича, у некса денгизчи экан. Қуруқликда яшаркан, майхонаси ҳам бор экан. Бристолдаги ҳамма денгизчилар билан таниш экан. Қуруқликдаги ҳаёт унинг саломатлигига путур етказибди, у яна денгизга отланмоқчи бўлиб кема ошпаэлиги касбини ахтараётган экан. Унинг айтишича, ўша кун эрталаб у денгизнинг шўртак ҳавосидан нафас олиш учун портга чиққан экан.

Унинг денгизга бўлган муҳаббати мени тўлқинлантириб юборди. Шу ерда бўлганингизда, шубҳасиз, сизни ҳам тўлқинлаштириб юборарди. Унга раҳмим келиб кетди, ўша заҳоти уни кемамизга ошпаэлик қилишга таклиф қилдим. Уни Дароз Жон Сильвер деб аташаркан. Унинг бир оёғи йўқ. Бироқ бу чўлоқликни энг яхши тавсиянома деб ҳисоблайман, чунки у унутилмас Хок¹ бошчилигида ватан учун жанг қилиб, оёғидан ажралган экан. Ливси, у нафақа ҳам олмас экан. Қўрдингизми, қандай даҳшатли замонда яшяяпмиз-а!

Сэр, мен ошпаз топдим деб ўйласам, бутун бир командани ҳам топиб олган эканман.

Сильвернинг ёрдамида бир неча кун ичида тажрибали, суяги денгизда қотган чийакам денгизчиларни ёллашга муваффақ бўлдим. Қиёфалари ёқимсиз бўлса-да, юзларидан ҳаммалари сувдан тоймас ботир йигитлар эканлиги кўриниб турибди. Ана шундай командага эга эканмиз, бутун бир ҳарбий кема билан бемалол жанг қила оламиз.

Дароз Жон илгари мен ёллаган беш-олти одамнинг баъзиларига жавоб бериб юборишни маслаҳат берди. У буларнинг чучук сувларда сузадиган бесўнақайлар эка-

¹ Эдвард Хок — XVIII аср ўрталарида яшаган англиз адмирали.

нини, шундай хатарли сафарга жўнаётганда бундайлар билан алоқа боғлаш ярамаслигини бир зумда исбот қилиб берди.

Ўзимни жуда яхши ҳис қилмоқдаман, буқадай еб, хоодадай қотиб ухляяпман. Шундай бўлса-да, кекса денгизчиларим шпиль¹ атрофини тўлдирмагунча кўнглим ўрнига тушмайди. Очиқ денгизга! Жин урсин хазинани! Хазина эмас, денгиз чорламоқда мени. Шундай қилиб, Ливси, тезроқ етиб келинг! Мени ҳурмат қилсангиз бирор соатни ҳам қўлдан бой берманг.

Еш Хокинсга онаси билан хайрлашиб келиш учун жавоб беринг. Редрут уни кузатиб бориши мумкин. Кейин иккови ҳам бетўхтов Бристолга етиб келишсин.

Жон Трелони.

Post scriptum². Айтмоқчи, Блендлининг агар август ойига қадар қайтиб келмасак орқамиздан ёрдамга бошқа кема юборишга ваъда берганини, бизга яхшигина капитан топиб берганини маълум қилиш ёдимдан кўтарилибди. Бу капитан ажойиб, лекин афсуски, ўларча ўжар одам экан. Дароз Жон бизга ўз ишининг пири бўлган Эрроу исмли штурманни топиб берди. Мен бўлсам, Ливси, сурнай чалишни қотирадиган боцман топдим. Қарабсизки, қадрдон «Испаньола»мизда ҳамма нарса чинакам ҳарбий кемадагидақа бўлади.

Сильвернинг бадавлат одам эканлигини ёзиш эсимдан чиқибди. Олган маълумотларимга қараганда, унинг банкда жорий ҳисоби, мўмайгина пули бор экан. Саёҳат вақтида майхонасини хотинига қолдириб кетади. Хотини оқ ирқдан эмас. Сиз билан менга ўхшаган қари бўйдоқлар уни очиқ денгизга тортаётган нарса унинг саломатлигининг ёмонлиги эмас, балки хотини экан, деб гумон қилсак ҳам кечирарли бир ҳол бу.

Ж. Т.

Р. Р. С. Хокинс ойиси ёнида бир кеча тунаб қолиши ҳам мумкин.

Ж. Т.».

Бу хат мени қанчалик ҳаяжонга солганини тасаввур қилиш қийин эмас. Мен севинганимдан ўзимни қаёққа

¹ Шпиль — лангар арқони ўраладиган чигир.

² Post scriptum — имзо чекилгандан кейин хатга қўшимча. Ундан кейин тиркаб қўйилган қўшимча ёзув „Post-post scriptum“ дейилади.

қўйишни билмай қолдим. Фақат тўнғиллаш ва гижинишдан бошқа нарсани билмайдиган кекса Том Редрутдан ич-ичимдан нафратланардим. Ёш овчилардан истаган киши унинг ўрнига жон-жон деб кетарди. Лекин сквайр Том Редрутнинг боришини истарди, сквайрнинг истаги эса хизматкорлари учун қонун эди. Кекса Редрутдан бошқа ҳеч ким ҳатто тўнғиллашга ҳам журъат қилолмасди.

Эртаси куни эрталаб икковимиз пиёда «Адмирал Бенбоу»га жўнадик. Ойимни сиҳат-саломат кўрдим. Унинг кайфияти анча яхши эди. Капитаннинг ўлими билан унинг кўнгилсизликлари ҳам тугаган эди. Сквайр ўз ҳисобидан уйимизни тузаттириб берди. Унинг буйруғи билан деворлар ва лавҳа қайта бўялди. У бизга унча-мунча жиҳозлар, пештахта орқасида ойим қулайроқ ўтирсин учун ажойиб кресло ҳадя қилди. Ойимга ёрдам бериш учун бир болани ёллади. Бу бола илгари мен бажарган ишларни қилиши керак эди.

Фақат қовоқхонада бегона болани кўрганимдагина қадрдон уйимдан узоқ муддатга жудо бўлишимни аниқ тушундим. Шу кунгача мен тарк қилаётган уйим ҳақида эмас, балки мени олдинда кутаётган саргузаштлар ҳақидагина ўйлардим. Ўрнимни эгаллаган бесўнақай болани кўрганимда биринчи дафъа кўзларимга ёш келди. Уни инсофсизларча қийнаб, азобладим деб кўрқаман. У ўзининг янги жойига кўникканча йўқ эди, мен эса унинг салча янглишганини кечирмасдим, хатога йўл қўйса ичқоралик билан севинардим.

Тун ўтди, эртаси куни тушлик овқатдан кейин Редрут билан бирга яна йўлга чиқдик. Мен ойим билан, туғилганимдан бери ёнида яшаганим кўрфаз билан, гарчи янгидан бўялган бўлса-да, севимли қадимий «Адмирал Бенбоу» билан хайрлашдим. Мана шу соҳилда тез-тез айланиб юрадиган капитанни, унинг учбурчак шляпасини, юзидаги қилич изини, мис дурбинини эсладим. Муюлишдан бурилдик, уйимиз кўринмай қолди.

«Қирол Георг меҳмонхонаси» олдида алоқа дилижонига ўтирганимизда аллақачон қош қорайиб қолганди. Мени Редрут ва яна қандайдир бир кекса, семиз жентльменнинг ўртасига тиқштириб ўтказиб қўйишди. Анча тез кетишимизга, туннинг совуқлигига қарамай мен дарҳол ухлаб қолдим. Биз гоҳ тепага, гоҳ пастга тушиб кетиб борардик. Мен эса донг қотиб ухлардим, барча

бекатларни уйқуда ўтказибман. Биқинимга теккан зарбадан уйғониб кетдим. Қўзимни очдим. Биз шаҳар кўчасидаги катта бино олдида турардик. Аллақачон тонг отибди.

— Қаердамиз?— сўрадим мен.

— Бристолдамиз,— жавоб қилди Том.— Туш.

Мистер Трелони кемадаги ишларни кузатиб ўтириш учун докнинг ёнгинасидаги қўноқхонада яшарди. Бахтимга соҳил бўйлаб анча узоқ юриб бордик, турли хил катта-кичик ҳажмдаги кемалар, кема жиҳозлари, турли миллатлар ёнидан ўтдик. Бир кемада кишилар ишлашар ва ашула айтишарди. Бошқасида эса матрослар пастдан қараганда ўргимчак ипидай ингичка бўлиб кўринган арқонларда бошим узра осилиб юришарди. Гарчи бутун умрим денгиз соҳилида ўтган бўлса-да, бунақа жойларни энди кўраётгандай анча ҳайратга тушдим. Қатрон ва туз ҳиди мен учун янгилик эди. Мен океanning нариги томонига бориб келган кемаларнинг тумшугидаги ёғочни ўйиб ишланган ҳайкалларни томоша қилдим. Қулогига исирға таққан, чакка соқоллари қўнғироқ бўлиб ўсган, кокиллари мумланган, денгизчиларга хос бесўнақай қадам ташлаётган кекса матросларга суқланиб боқдим. Улар соҳилда сандироқлаб юришарди. Агар уларнинг ўрнига қиролларни ёки архиепископларни кўрсатишганда ҳам шунчалик хурсанд бўлмаган бўлардим.

Мен ҳам денгиз сафарига отланаман! Мен денгиз сафарига кемада, сурнай чаладиган боцман билан, кокилли, қўшиқ айтадиган матрослар билан жўнайман! Мен денгиз сафарига отланаман, ер остига кўмилган хазинани излаб топиш учун сирли оролга бораман.

Биз ниҳоят катта қўноқхона ёнига келганимизда мана шу ширин хаёлларга чўмган эдим. Бизни сквайр Трелони кутиб олди. У эгнига мовий мундир кийиб олган эди. Одатда бунақа мундирларни денгиз офицерлари кийишади. У эшикдан оғзининг таноби қочиб чиқиб келди. У денгизчиларга астойдил тақлид қилиб, тебраниб, лапанглаб юрарди.

— Мана, сизлар ҳам етиб келдинглар!— деди у.— Доктор эса Лондондан кеча кечқурун келди. Жуда соз. Эндиликда бутун команда жамулжам бўлди.

— Сэр! Қачон йўлга чиқамиз?— сўрадим мен.

— Қачон йўлга чиқамиз дейсанми?— қайтариб сўради у.— Эртага.

«КУЗАТУВ ДУРБИНИ» МАЙХОНАСИДА

Нонушта қилаётганимда сквайр қўлимга «Кузатув Дурбини» майхонасидаги Жон Сильверга элтиб бериш учун хат тутқазди. Эшигининг тепасига лавҳа ўрнига дурбин расми қўйилган кичкинагина майхонага дуч келгунингга қадар соҳил бўйлаб бораверасан, деб уни қандай топишимни уқтирди.

Мен кемалар ва матросларни яна кўриш имкониятига эга бўлганимдан севиниб, ўша заҳоти йўлга тушдим. Кема тўхтайдиган жойдаги тойлар ва соябон аравалар ёнида тиқилишиб юрган одамлар тўдаси орасидан аранг ўтиб, ниҳоят майхонани топдим.

У муъжазгина, анча шинам экан: лавҳаси яқинда бўялибди, деразаларида чиройли қизил дарпардалар, ерга топ-тоза қум сепилган. Майхонадан иккита кўчага чиқилар экан. Ҳар иккала эшик ҳам ланг очиқ, тамаки тутунига тўлганига қарамай пастак, кенг хона анча ёруғ.

Столлар атрофида денгизчилар ўтиришибди. Улар ўзаро шунчалик шовқин кўтариб гаплашяптики, ичкарига киришга юрагим дов бермади.

Ен томондаги хонадан бир киши чиқди. Бу Дароз Жон эканлигига дарҳол ақлим етди. Унинг чап оёғи нақ сонидан кесилган эди. Чап қўлтиғида қўлтиқтаёғи бўлиб, ҳар қадамда қуш сингари сакраб, уни эпчиллик билан ишлатарди. У жуда новча, бақувват, юзлари чалпақдай япасқи ва оппоқ бўлиб, ундан хурсандлик ва донолик ёғилиб турарди. Қайфияти анча дурустга ўхшайди. У ҳуштак чалиб, столлар орасида у ёқдан-бу ёққа юрар, ҳазил-мутойиба қилар, бу ерга келувчилардан ўзига ёқиб қолганларининг елкасига қоқар эди.

Очиғини айтсам, сквайрнинг Дароз Жон ҳақидаги хатини ўқиганимдан кейин, кўҳна «Адмирал Бенбоу»да узоқ вақт пойлаб юрганим бир оёқли денгизчи шу эмасмикан, деб даҳшатга тушиб, ўйлаб қолган эдим. Лекин бу одамнинг юзига боқишим биланоқ шубҳаларим тумандай тарқалиб кетди. Мен капитанни, Қора Тозини, кўр Пьюни кўрганман, денгиз қароқчиларининг афти қанақалигини биламан. Йўқ, бу башанг кийинган юмшоқ кўнгил майхона эгаси қароқчиларга заррача бўлсин ўхшамасди.

Мен ўзимни дадил тутиб остонадан ҳатладим-у, тўпа-тўғри қўлтиқтаёғига суяниб, қандайдир бир киши билан суҳбатлашаётган Сильвер томонга юрдим.

— Сэр, мистер Сильвер сиз бўласизми?— деб сўрадим хатни узатаётиб.

— Шундай, бўтам,— деди у.— Менинг исми шарифим Сильвер. Сен ўзинг кимсан?

У сквайрнинг хатини кўриб, назаримда ҳатто чўчиб тушгандай бўлди.

— О,— деди у қўлини менга узатиб.— Тушундим. Сен янги юнгамизсан. Сени кўрганимдан ғоятда хурсандман.

У қўлимни кенг ва бақувват кафти орасига олиб, маҳкам қисди.

Шу пайт хонанинг бурчагида ўтирган қандайдир киши бирдан ўрнидан сапчиб турди ва эшикка отилди. Эшик унинг ёнгинасида бўлгани учун бир зумда кўздан ғойиб бўлди. Бироқ унинг шошма-шошарлиги эътиборимни тортди, бир қарашдаёқ уни танидим. Бу қовоқхонамизга келган, уч панжали, юзи шишинқираган ўша одам эди.

— Ҳой,— деб қичқирдим,— ушланглар уни! У Қора Този! Қора Този!

— Унинг исми-писми қанақалигига тупураман!— бақирди Сильвер.— Лекин у ичгани учун ҳақ тўламай қочиб қолди. Гарри, югур, ушлаб кел уни.

Эшик ёнида ўтирганлардан бири ирғиб турди ва уни кува кетди.

— Адмирал Хокнинг ўзи бўлганида ҳам пул тўлашга мажбур қилардим!— бақирди Сильвер.

Сўнг бирдан қўлимни қўйиб юбориб сўради:

— Исми нимаиди? Қора... кейин нима? Қора нимаиди?

— Този, сэр!— дедим.— Мистер Трелони қароқчиларимиз ҳақида наҳотки индамаган бўлса? Қора Този ўшалар тўдасидан.

— Нима?— бўқирди Сильвер.— Менинг уйимда-я!.. Бен, уни қувиб етишда Гаррига ёрдам бер... Бу ўша каламушлардан бири дегин?.. Ҳой Морган, сен у билан битта столда ўтирган эдинг шекилли. Бу ёққа кел-чи.

У Морган деб чақирган киши кекса, соч-соқоли оқарган, офтобдан қорайган одам бўлиб, оғзидаги тамакини чайнаганча итоаткорлик билан яқинлашди.

— Хўш, Морган,— Дароз чолдан қатъий сўради,—

анови Қора... ҳаҳ нимайди... Қора Тозини илгари сира учратганмидинг?

— Ҳеч қачон, сэр,— жавоб берди Морган ва таъзим қилди.

— Ҳатто исмини ҳам эшитмаганмисан?

— Эшитмаганман, сэр.

— Омадинг борақан, Том Морган!— деди майхоначи.— Агар мана шунақа ярамаслар билан илашиб юрадиган бўлсанг, майхонадан оёғингни узиб қўяман! У сен билан нима ҳақда суҳбатлашди.

— Дурустроқ эслолмайман, сэр,— деди Морган.

— Елкангдаги нарсани калла деб юрибсанми? Ё бу арқон ўрайдиган чигирми?— бақирди Дароз Жон.— Дурустроқ эслолмасмиш! Эҳтимол, ким билан гаплашганингни ҳам билмассан! Қани, у нима деган бўлса ҳаммасини айтиб бер! Икковинг ҳам денгизда сузиш, кемалар, капитанлар ҳақида чулдирашиб ўтиргансан-а? Қани! Тезроқ гапир!

— Биз кишиларни кема тагига қандай тортишгани¹ ҳақида гаплашдик,— деди Морган.

— Кема тагига! Сенга хўп ярашадиган суҳбат-а. Эҳ, сени қара-я! Қани, Том, жойингга ўтир, тентаквой...

Морган жойига бориб ўтиргандан кейин Сильвер яқин ошнасига гапираётгандай қулоғимга энгашди, унинг бу қилиғи менга хуш ёқди, секин шивирлади:

— Манави Том Морган жуда ҳалол, лекин ўта тентак одам. Энди,— деди овозини баландлатиб,— эслашга уриниб кўрайлик. Қора Този? Йўқ, бунақа отни ҳеч қачон эшитмаганман. Уни шу яқин ўртада кўрганга ўхшайман. У кўпинча... ҳа, эсладим... бу ерга бир кўр гадо билан кириб юарди.

— Кўр биланми, тўғри-тўғри!— қичқириб юбордим.— Мен ўша кўрни ҳам танийман. Исми Пью.

— Тўғри!— деди Сильвер бу сафар қаттиқ ҳаяжонланиб.— Пью! Уни худди шундай деб чақиритарди. У кўринишидан анча айёрга ўхшарди. Агар анови Қора Този қўлимизга тушса, капитан Трелони жуда мамнун бўлади. Беннинг оёқлари чаққон. Бендан илдамроқ югурадиган денгизчи камдан-кам топилади. Йўқ, Бендан қочиб қутулолмайди. Бен истаган одамни қувиб етади...

¹ Кема тагига тортиш — XVIII асрда инглиз флотидаги жазо турларидан бири.

У денгизчиларни арқонда кема тагига тортиш ҳақида гапирибдими? Майли, майли, биз унинг ўзини кема тагига тортамыз.

Сильвер қўлтиқтаёгида ҳақкалар, столларни муштарлар, шу қадар самимият билан газабланиб гапирардики, унинг тўлиқ айбдор эмаслигига ҳатто Олд Бейлидаги¹ судья ҳамда Лондон полицияси ҳам ишонган бўларди.

«Кузатув Дурбини»да Қора Този билан бўлган учрашув олдинги шубҳаларимни қайта тирилтирди, ошпазларни синчиклаб кузата бошладим. Лекин у мендан анча ақлли, топқир ва эпчил эди.

Ниҳоят Қора Тозининг орқасидан у юборган иккала киши ҳам қайтиб келди. Улар ўпкалари оғзиларига тикилиб, ҳансираганча Қора Тозининг оломон орасига уриб кетганини айтишди. Майхоначи уларни жаҳл билан шу қадар ҳақоратлай бошладики, Дароз Жоннинг бутунлай айбдор эмаслигига тўлиқ ишонч ҳосил қилдим.

— Менга қара, Хокинс,— деди,— бу ҳодиса мен учун ёмон оқибат билан тугаши мумкин. Мен ҳақимда капитан Трелони нималарни ўйламайди? Бу лаънати голландиялик менинг уйимда, менинг ичимлигимни ичиб ўтирганди. Кейин сен келиб, бу одам қароқчилар тўдасидан деб айтдинг. Ҳар қалай мен унинг сендан қутулиб, шундоққина тумшуғимнинг тагидан қочиб қолишига йўл қўйдим. Хокинс, мени капитан Трелони ҳузурда қўллаб-қувватлайсан-да энди! Сен ёш бўлсанг ҳам тентак эмассан. Сени лақиллатиб бўлмайди. Ҳа, худди шундай! Мен буни дарҳол фаҳмладим. Қўлтиқтаёгим билан ўша лаънати тозининг орқасидан қува олмаганимни капитанга уқтиргин. Агар эски вақтлардаги сингари эпчил денгизчи бўлганимда у қўлимдан қочиб қутулолмасди, уни кўз очиб-юмгунча сихдан ўтказардим, ҳозир бўлса...

Тўсатдан нафаси ичига тушиб кетди, бир нарсани эслагандай оғзи очилиб қолди.

— Пул-чи?— деб бақирди.— Уч кружкага! Вой шайтон-эй, ҳақ тўламаганини бутунлай эсимдан чиқариб юборибман-а!

У скамейкага ўзини ташлаб, қаҳ-қаҳ уриб кула бошлади, то кўзидан ёш чиққунча хахолаб кулди. Унинг қаҳ-қаҳаси шу қадар завқли эдики, мен ҳам ўзимни тутиб

¹ Олд Бейли — Лондондаги суд.

туролмадим, қаққаҳадан бутун майхона ларзага келгунга қадар унга қўшилиб кула бошладим.

— Ешим бир жойга бориб қолган бўлса ҳам, шогирд боладай лақиллаб ўтирибман-а,— деди у ниҳоят юзидаги намни артиб.— Хокинс, сен билан иноқ оғайни бўладиганга ўхшаймиз. Ахир, мана ҳозир ҳам юнгадай содалик қилиб қолавердим-ку... Лекин жўнаш керак: иш бор, йигитлар, иш бор. Уч бурчак шляпани кийиб, сен билан бирга капитан Трелони ҳузурига бораман, бўлган воқеани унга гапириб бераман. Ахир, бу жиддий иш, тойчоғим Хокинс, бу сенга ҳам, менга ҳам обрў келтирмаслигини тан олиш керак. Йўқ, йўқ! Сенга ҳам, менга ҳам: икковимизни ҳам бошлаб аҳмоқ қилди. Аммо-лекин, пулни тўламай роса лақиллатиб кетди-да ўзиям.

У яна астойдил хахолаб кула бошлади, гарчи кулишга арзийдиган ҳеч нарса бўлмаса-да, мен ҳам яна беихтиёр унинг кулгисига қўшилдим.

Биз соҳил бўйлаб кетдик. Сильвер ажойиб суҳбатдош чиқиб қолди. У ёнидан ўтиб кетаётганимизда ҳар бир кема ҳақида батафсил маълумот берарди. Унинг қанақа жиҳози борлиги, қанча юк кўтариши, қайси мамлакатдан келганини айтарди. У портда нималар қилинаётганини тушунтириб берарди. Баъзи кемадан юк туширишса, иккинчисига юк ортишмоқда, ҳов анавилари эса йўлга тушади, деб тушунтирди. У кемалар ва денгизчилар ҳақидаги қизиқарли ҳикояларни айтиб борарди. Гоҳ-гоҳ у денгизчилар ишлатадиган ҳар хил ибораларни қўллар, мен уларни дурустроқ тушуниб олишим учун бир неча марта такрорларди. Мен денгиз сафарида Сильвердан яхшироқ ўртоқ ва ҳамроҳни топиш мумкин эмаслигига тушуна бошладим.

Ниҳоят қўноқхонага етиб келдик. Сквайр билан доктор Ливси ёғда қовурилган оқ нон бурдаларини чайнаб, пиво ичиб ўтиришарди.

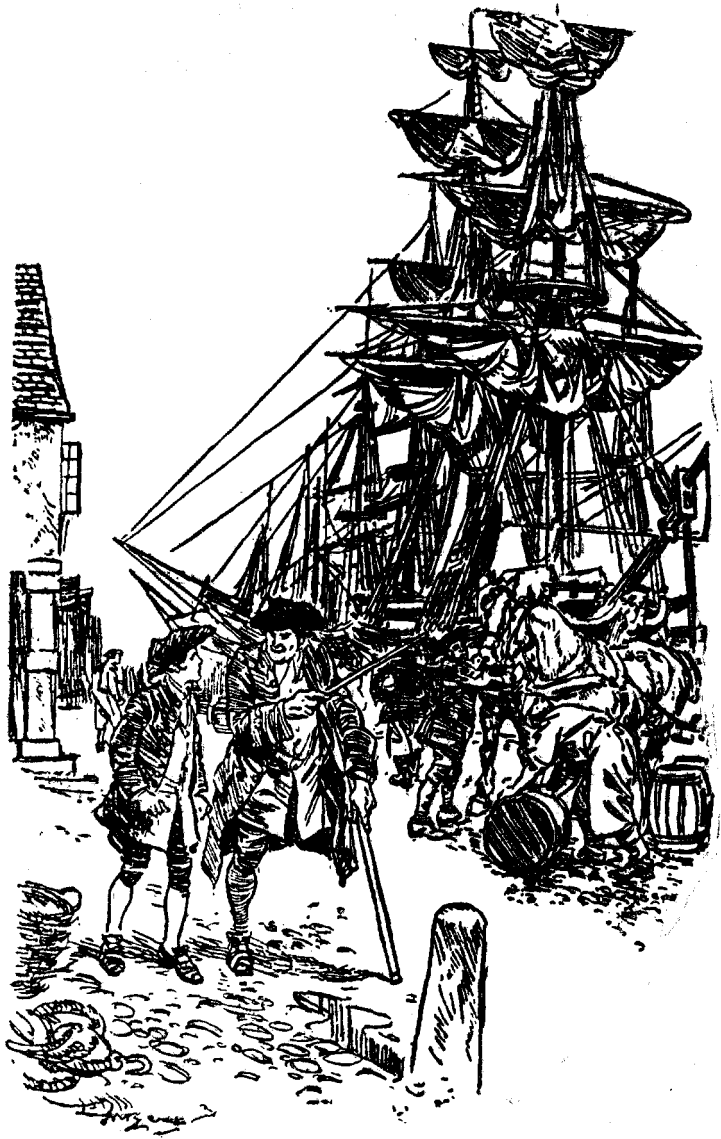
Улар кемага чиқиб, уни қандай жиҳозлашаётганини кўрмоқчи бўлишди.

Дароз Жон майхонада бўлган воқеани ипидан-игна-сигача жуда қойиллатиб, ёлғон қўшмай айтиб берди.

— Худди шундай бўлди, тўғрими, Хокинс?— деб сўраб қўярди у дам-бадам.

Мен ҳар сафар унинг гапларини тўлиқ тасдиқлардим.

Иккала жентльмен ҳам Қора Тозининг қочиб кетганига жуда ачинишди. Бироқ на чора? Уларнинг мақто-

вини эшитган Дароз Жон қўлтиқтаёғини олиб, эшик томон юрди.

— Команда кундуз соат тўртда кемада ҳозир бўлсин!— қичқирди сквайр унинг орқасидан.

— Хўп бўлади, сэр!— деди ошпаз.

— Хўш, сквайр,— деди доктор Ливси,— очигини айтсам, сиз танлаган кўп нарсаларни унча маъқулламайман, лекин Жон Сильвер дидимдаги одам экан.

— Ажойиб одам,— деди сквайр.

— Жим ҳозир биз билан бирга кемага боради, шундай эмасми?— қўшиб қўйди доктор.

— Албатта, албатта,— деди сквайр.— Хокинс, шляпангни оливол, ҳозир кемамизни кўргани борамиз.

IX БОБ

ПОРОХ ВА ҚУРОЛ

«Испаньола» соҳилдан анча йироқда турарди. Унга бориш учун қайиққа тушиб, бошқа кемалар орасидан ўтишга тўғри келди. Қаршимизда кемаларнинг гоҳ тумшуғи, гоҳ қуйруғи кўриниб қолади. Кемаларнинг арқонлари қайиғимизнинг тагида ғижирлар, бошимиз устида осилиб турарди. Кема бортида бизни кўзлари қисик, офтобда қорайган, қулоғига сирға таққан кекса денгизчи штурман мистер Эрроу кутиб олди. Сквайр билан у жуда яқин, иноқ эди чоғи.

Лекин сквайр капитан билан ҳеч чиқишолмасди.

Капитан тунд одам эди. Кемадаги ҳамма нарса унинг ғашини келтирарди. У нимадан норози эканини бизга тўкиб солишга шошилди. Биз каютага тушишимиз биланоқ бир матрос кириб келди ва шундай деди:

— Сэр, капитан Смоллетт сиз билан гаплашмоқчи.

— Капитаннинг хизматига ҳамиша тайёрман. Айт, бу ёққа кирсин,— деди сквайр.

Капитан ўз элчиси орқасидан келаётган экан. У дарҳол каютага кириб, эшикни ёпди.

— Хўш, қандай гаплар бор, капитан Смоллетт? Ишлар сиз бўлса кераг-а? Кема жўнашга тайёрми?

— Гап бундай, сэр,— деди капитан,— сиз билан жанжаллашиб қолиш хавфи бўлса ҳам, очикчасига, дангал гапирман. Менга бу экспедиция ҳам, матросларимиз ҳам, ёрдамчим ҳам ёқмайди. Вассалом. Қисқа, лўнда гап шу.

— Сэр, эҳтимол сизга кема ҳам ёқмаса керак?— савол берди сквайр, унинг жуда жаҳли чиққанини фаҳмладим.

— Сэр, кеманинг сафарда сузишини кўрмагунимча унинг ҳақида бир нарса дея олмайман,— деб жавоб қилди капитан,— унча ёмон қурилмаганга ўхшайди. Лекин бу ҳақда фикр юритишга ҳали вақт эрта.

— Ундай бўлса, сэр, балки хўжайиннингиз ёқмаётгандир сизга?— сўради сквайр.

Шу пайт суҳбатга доктор Ливси аралашди.

— Тўхтанглар,— деди у,— тўхтанглар. Бунақада жанжалдан бошқа ҳеч нарса чиқмайди. Капитан бизга анча-мунча, айнаи вақтда тушуниб олишга камлик қиладиган даражада оз нарсани гапирди, шундай экан, ундан изоҳ талаб қилишга ҳаққим бўлса керак... капитан, экспедициямиз сизга ёқмаганлигини айтдингиз шекилли? Нега?

— Сэр, кемани манави жентльмен қаёққа деса, ўша ёққа олиб бориш учун таклиф қилишган мени, лекин сафарнинг асл мақсадини айтишмади,— деди капитан,— яхшиямки, ҳеч нарса ҳақида сўрамадим. Бироқ кўп ўтмай сафар мақсадини мендан кўра энг судралган матрос ҳам яхшироқ билишига ишонч ҳосил қилдим. Менимча, бу яхшиямас. Сизнингча қандай?

— Менимча ҳам шундай,— деди доктор Ливси.

— Кейин эса,— давом этди капитан,— биз хазина ахтаргани кетаётганимизни билиб қолдим. Биласизми, буни қўл остимдаги одамлардан эшитдим. Хазина ахтариш — анча қалтис, нозик иш. Умуман хазина қидириш иши билан шуғулланган эмасман, айниқса бу иш махфий бўлса, бунақа ишларга ҳеч қанақа қизиқишим ҳам йўқ, бироқ мистер Трелони, мени афв этингиз, сир айтиб қўйилган, айтилганда ҳам тўти қушга айтилган.

— Сильвернинг тўти қушигами?— сўради сквайр.

— Йўқ, бу матал холос.— Уқтирди капитан.— Бу — сир ҳеч ким учун сир бўлмай қолди деган сўз. Сиз ўзингиз уринаётган ишнинг қанчалик қийинлигига етарли баҳо бермаётганга ўхшайсиз, сизга ўз кўнглимдагини айтиб қўя қолай: ҳаёт-мамонт учун курашишга тўғри келади.

— Сиз мутлоқ ҳақсиз,— деди доктор.— Биз жуда қалтис ишга қўл уряпмиз. Бироқ олдинда бизни кутаётган хавф-хатар ҳақида ўйламаётганимизни айтиб хато

қилдингиз. Командамиз сизга ёқмабди. Хўш, сизнингча, тажрибали денгизчиларни етарли ёлламабмизми?

— Улар менга ёқмайди,— деди капитан.— Агар очигини айтадиган бўлсам, командани танлашни менга топшириш лозим эди.

— Фикрангизга қўшиламан,— жавоб қилди доктор.— Дўстим командани сиз билан бирга танлашни керак эди. Сизни ишонтириб айтаманки, бу янглишув тасодифан бўлган. Бу ерда ҳеч қандай қасддан, ғаразғўйликдан қилинган иш йўқ. Кейин, сизга мистер Эрроу ҳам ёқмайди шекилли.

— Ёқмайди, сэр. Унинг яхши денгизчи эканлигига ишонаман. Командани жуда бўш қўйиб юборяпти, унда яхши ёрдамчи бўлолмайди. У ўз матрослари билан оғизбурун ўпишиб юрибди. Штурман кемада матрослардан ўзини олиб қочиши керак. Улар билан бирга ичкиликбозлик қилмаслиги лозим.

— Уни пиёниста демоқчимисиз?— сўради сквайр.

— Йўқ, сэр,— деди капитан.— Мен фақат у командани жуда бўш қўйиб юбораётганини айтмоқчиман.

— Энди капитан,— илтимос қилди доктор,— очигини айтинг, биздан нимани истайсиз?

— Жентльменлар, ана шу сафарга жўнашга қатъий аҳд қилдиларингми?

— Қатъий,— жавоб қилди сквайр.

— Жуда соз,— деди капитан.— Гарчи ўзим исбот қилолмаган нарсаларни гапирган бўлсам-да, сўзларимни сабр-тоқат билан тинглаётган экансизлар, бу ёнига ҳам қулоқ солинглар бўлмаса. Порох ва қуруллар кеманинг олд қисмига қўйилган.¹ Ваҳоланки, каютангизнинг остида ҳам яхшигина хона бор. Уларни шу ерга қўйса бўлмайдими? Бу биринчиси. Кейин, сизлар тўртта хизматкор олибсиз. Менга айтишларича, улардан бирини кеманинг олд қисмига жойлаштиришмоқчи бўлишибди. Уларнинг каравотларини каюталаринг ёнига қўйса бўлмайдими? Бу иккинчиси.

— Учинчиси ҳам борми?— сўради мистер Трелони.

— Бор,— деди капитан,— жуда ортиқча валдирашяпти.

— Тўғри, ортиқча валдирашяпти,— маъқуллади доктор.

¹ Кеманинг олд қисмига матрослар жойлашиб олганди.

— Ҳэ қулоғим билан эшитган нарсани айтиб берай,— давом этди капитан Смоллетт.— Айтишларича, сизда аллақандай оролниң харитаси бормиш. Харитада хази-на кўмилган жойлар хоч аломатлари билан белгилаб қўйилганмиш. Бу орол...

Сўнг капитан оролимизниң қандай кенглик ва узун-ликда эканлигини аниқ айтди.

— Мен буни бирорта одамга ҳам айтганим йўқ!— деди сквайр.

— Лекин бундан ҳар бир матрос хабардор, сэр,— эътироз билдирди капитан.

— Буни сиз айтиб қўйгансиз, Ливси!— қичқирди сквайр.— Ёки сен, Хокинс...

— Эндиликда ким айтган бўлса ҳам бари бир эмас-ми?— деди доктор.

Ўзини қанча оқламасин мистер Трелонига доктор ҳам, капитан ҳам ишонмаганини кўрдим. Ушанда мен ҳам ишонмагандим, чунки у ниҳоятда оғзи бўш одам эди. Эндиликда эса, ўшанда унинг тўғри гапирганини, бизсиз ҳам командага оролниң қаердалиги маълумли-гини ўйлаяпман.

— Жентльменлар, бу харита қайси бирингизда сақ-ланишини билмайман,— давом этди капитан.— Бу хари-тани мендан ҳам, мистер Эрроудан ҳам махфий сақла-нишини талаб қиламан. Акс ҳолда мени вазифамдан бўшатишларингни сўрайман.

— Тушунаман,— деди доктор.— Биринчидан, ортиқ-ча гапларниң барҳам топишини истайсиз. Иккинчидан, кеманиң қуйруқ қисмида қалъа барпо қилиш, у ерга дўстимниң хизматкорларини тўплаш, уларниң қўлига бортдаги ҳамма порох ва қуроолларни топширишни ис-тайсиз. Бошқача қилиб айтганда, ғалаён кўтарилишидан қўрқяпсиз.

— Сэр,— деди капитан Смоллетт,— хафа бўлмай-ман-у, лекин мен айтмаган гапларни мени айтди деб, менга тўнкалишини хоҳламайман. Ғалаён чиқишига асо-си бўлатуриб, денгиз сафарига чиқишга отланган капи-танни оқлаб бўлмайди. Мистер Эрроунинг ҳалоллигига ишончим комил. Матросларниң кўпчилиги ҳам ҳалол одамлар. Эҳтимол, уларниң ҳаммаси ҳалолдир. Лекин мен кема хавфсизлиги ҳамда ҳар бир кишининг ҳаёти учун жавоб бераман. Кўп ишлар кўнгилдагидай қилин-миётганлигини кўриб турибман. Эҳтиёт чораларини кў-

ришларингни ёки мени ишдан бўшатишларингни илтимос қиламан. Вассалом.

— Капитан Смоллетт,— дея гап бошлади доктор кулиб,— сиз сичқон туққан тоғ ҳақидаги масални эшитганмисиз? Мени кечиринг-у, лекин ҳозир ўша масални эслатдингиз. Бошимдаги парик ҳаққи онт ичиб айтаман, бу кириб келишингизда биздан кўп нарса талаб қиласиз деб ўйлагандим.

— Доктор, сиз анча сезгир одам кўринасиз,— деди капитан.— Бу ёққа кириб келаётиб мени бўшатишларингни талаб қилмоқчи эдим, чунки мистер Трелонининг гапларимга қулоқ солишига заррача бўлсин умидим йўқ эди.

— Қулоқ солмас эдим ҳам!— қичқирди сквайр.— Агар Ливси бўлмаганида дарҳол ҳайдаб юборардим. Бироқ нима бўлса ҳам гапингизга қулоқ солдим, сиз талаб қилган нарсаларни бажо келтириш учун барча чораларни кўраман. Лекин сиз ҳақингиздаги фикрим ёмон томонга ўзгарди.

— Ихтиёрингиз, сэр,— деди капитан.— Мен ўз бурчимни адо этганлигимни кейинроқ биласиз.

У чиқиб кетди.

— Трелони,— деди доктор,— кемага иккита ҳалол одамни: капитан Смоллетт ҳамда Жон Сильверни таклиф қилганингизга ишонч ҳосил қилдим.

— Сильвер хусусида фикрингизга қўшиламан,— деди сквайр.— Бироқ анови жирканч ёлғончининг хулқини эркак киши учун, денгизчи учун, боринги, инглиз учун нолойиқ қилиқ деб ҳисоблайман!

— Майли,— деди доктор,— кўрамыз.

Биз палубага чиққанимизда матрослар аллақачон порох билан қуроолларни ташишмоқда эди. Иш давомида улар «Йо-хо-хо»ни куйлашарди. Капитан билан мистер Эрроу уларга топшириқлар беришмоқда эди.

Бизни янгичасига жойлаштиришгани менга жуда ёқди. Бутун кемани қайта жиҳозлашди. Қуйруқ томонда, ўрта трюмнинг собиқ орқа қисмида олтига каюта тайёрлашди, каюталар чап борт бўйлаб кетган камбуз¹ ва бакнинг² эҳтиёт йўлаги билан туташарди. Даставвал уларни капитан, мистер Эрроу, Хантер, Жойс, доктор

¹ Камбуз — кема ошхонаси.

² Бак — кеманинг олд қисмидаги баланд жой.

ва сквайр учун ажратишганди. Кейин эса каюталардан иккитасини Редрут билан менга беришди, мистер Эрроу билан капитан эса палубада, тахта зинали тамбурга¹ жойлашишди, унинг икки томони шундай кенгайтирилдики, қуйруқ рубкасига² ҳам тушиш мумкин эди у ердан. Шунга қарамай, бу ер бир оз торроқ эди, лекин, ҳар ҳолда, унга иккита гамак³ сиғди. Ҳатто штурман ҳам бундай жойлашишдан мамнун бўлди. У ҳам командага ишонмаган бўлса керак. Ҳар ҳолда бу менинг тахминим, чунки кўп ўтмай ўзингиз ҳам биларсиз, у кемада кўп бўлмади.

Порохларни ташиб, каюталаримизни жиҳозларканмиз астойдил ишладик, ниҳоят соҳилдан қайиқда охириги матрослар, улар билан бирга Дароз Жон ҳам келишди.

Ошпаз маймундай чаққон ҳаракат қилиб кемага чиқди, биз нима билан машғул эканимизни кўриши биланоқ қичқирди:

— Ҳой оғайнилар, нима қияпсизлар?

— Порох солинган бочкаларни ташияпмиз, Жон,— деди матрослардан бири.

— Оббо, нега энди?— қичқирди Дароз.— Унақада эр-талабки сув қайтишини бой бериб қўямиз-ку!

— Улар менинг буйруғимни бажаришяпти!— капитан унинг гапини бўлди.— Сиз эса, азизим, ошхонага боринг, токи матрослар ўз вақтида овқатлансин.

— Ҳўп бўлади, сэр,— деди ошпаз.

Сўнг пешанасидаги бир тутам сочини сийпаб қўйдида, ошхонага кириб кетди.

— Жуда ажойиб шоввоз одам-да, капитан,— деди доктор.

— Бўлиши мумкин, сэр— деди капитан Смоллетт.— Ҳой, йигитлар, секинроқ, секинроқ!

У матросларнинг ёнига югурди. Матрослар порохли бочкани юмалатиб келишарди. Тўсатдан у кеманинг ўрта қисмига ўрнатилган, махсус ускуна устида айланадиган, тўққиз фунтли мис замбаракка қараб турганимни кўрди-ю, ўша заҳоти менга дағдаға қилди.

¹ Тахта зинали тамбур—трюмга тушадиган зинапоя кирадиган хона.

² Рубка—кемани бошқариш учун палубага ўрнатилган баландлик.

³ Гамак—ҳордиқ чиқариш учун хизмат қиладиган беланчак.

— Ҳой, юнга,— бақирди у,— йўқол бу ердан! Ошпаз-нинг олдига бор, сенга иш топиб беради.

Мен ошхонага чопиб кетаётиб, унинг баланд овоз билан докторга:

— Кемада, меннинг ихтиёримда эркатойлар бўлишига тоби-тоқатим йўқ,— деганини эшитдим.

Сизни ишонтириб айтаманки, шу дақиқада сквайр-нинг, капитан тоқат қилиб бўлмайдиган ёмон одам, деган фикрига қўшилдим, уни ёмон кўриб қолдим.

Х б о б

САФАР

Югур-югур, қий-чув тунн билан давом этди. Буюм-ларни бир жойдан иккинчи жойга ташидик. Қайиқ дам-бадам соҳилдан сквайрнинг мистер Блендига ўхшаган оқ йўл тиловчи дўстларини ташиб турди. «Адмирал Бенбоу»да ҳам ҳеч қачон бунчалик кўп ишламаган эдим.

Тонг оқариши олдидан боцман сурнайини чалиб, команда лангарни кўтараётганда мен итдай чарчаган эдим.

Бироқ икки баравар ортиқ чарчаганимда ҳам палу-бадан кетмасдим бари бир. Мен учун ҳамма нарса — до-на-дона қилиб берилган буйруқлар ҳам, чинқироқ хуштак товуши ҳам, кема фонарларининг ҳира ёруғида куйиб-пи-шиб ишлаётган кишилар ҳам янги ва мароқли эди.

— Ҳой, Сон гўшти, ашулани бошла!— қичқирди мат-рослардан бири.

— Эскисини!— деб бақирди бошқаси.

— Хўп бўлади, йигитлар,— деди палубада қўлтиқта-ёғига суяниб турган Дороз Жон.

Кейин менга жуда таниш бўлган ашулани бошлади:

Улик сандиғига ўн бешта одам...

Бутун команда унга жўр бўлди:

Йо-хо-хо, бир шиша ром!

Матрослар сўнгги «хо» дейишганда чирир ричагини бараварига босишди.

Қадимий «Адмирал Бенбоу» ёдимга тушиб кетди, гўё матрослар хорига тўсатдан марҳум Бонснинг овози қўшилиб кетгандай бўлди.

Кўп ўтмай лангар кўтарилди, кеманинг олд томони-га маҳкам боғлаб қўйилди. Ундан сув тома бошлади.

Шамол елканларни шиширди. Ер биздан чекина бошлади. Бизни қуршаб олган кемалар узоқлаша бошлади. Озгина мизғиб олиш учун ўрнимга ётиб улгурмасимдан «Испаньола» Хазиначилар Ороли томон йўл олди.

Сафаримизнинг ҳамма тафсилотларини ёзиб ўтирмайман. Сафаримиз жуда муваффақиятли бўлди. Кема жуда яхши чиқиб қолди, команда эса тажрибали денгизчилардан иборат эди, капитан ўз ишини жуда пухта биларкан. Лекин Хазиначилар Оролига етгунга қадар эслаб ўтишга арзигулик икки-учта воқеа бўлиб ўтди.

Энг аввало мистер Эрроунинг капитан айтгандан кўра ҳам ёмонроқ одам эканлиги маълум бўлиб қолди. Матрослар ўртасида ҳеч қандай обрўси йўқ эди унинг, гапига ҳеч ким қулоқ ҳам солмасди. Бироқ бу ҳали ҳол-вазъани, йўлга чиққач, икки-уч кундан кейин у палубада юзлари қизарган, кўзлари хира тортган ҳолда пайдо бўлди. Тили оғзида аранг айланарди. Мастликнинг бошқа белгилари ҳам яққол кўриниб турарди. Баъзида уни каютага шарманда қилиб ҳайдашарди. У тез-тез йиқилар ва лат ерди. Кун бўйи ўрнидан турмай ётган пайтлари ҳам бўлди. Албатта, у бир-икки кун ҳушёр бўлиб юрар, ўшанда ҳам ўз бурчини аранг бажарарди.

Унинг ичкиликни қаердан олишига ҳеч тушуна олмасдик. Бутун кема шу жумбоқ ҳақида бош қотирарди. Биз уни кузатдик, бироқ ҳеч нарсани аниқлай олмадик. Ундан бу ҳақда юзма-юз келиб шартта сўраганимизда, у агар маст бўлса, башарамизга бақрайганича хахлаб куларди, агар ҳушёр бўлса, умри бино бўлиб, оғзига сувдан бошқа нарсани олмаганини айтиб, тантанали равишда қасам ичарди.

У штурман сифатида ҳеч нарсага ярамас, фақат қўл остидагиларга ёмон таъсир ўтказмоқда эди. Унинг ҳоли вой бўлиши равшан бўлиб қолганди. Бўронли, зимистон тунларнинг бирида унинг кемадан ғойиб бўлганига ҳеч ким ажабланмади ҳам, куймади ҳам.

— Бортдан йиқилиб тушган!— деди капитан.— Ҳўш, жентльменлар, бу ҳодиса уни кишанлаб қўйиш заруратидан халос этди бизни.

Шундай қилиб, штурмансиз қолдик. Командадан бирор кишини шу вазифага кўтаришимиз лозим эди. Боцман Жоб Эндерсонни танладик. Уни илгаригидек боцман деб чақиришар, лекин у штурманнинг вазифасини бажарарди.

Бу ишда жуда кўп саёҳат қилган, денгизни яхши билган мистер Трелони ҳам анча яраб қолди — ҳаво очиқ кунлари у вахтада турарди. Иккинчи боцман Израэль Хендс тиришқоқ, тажрибали кекса денгизчи бўлиб, унга истаган ишни топшириш мумкин эди.

У Дароз Жон Сильвер билан анча қалин эди. Модомики номини тилга оларканмиз, Сильвер ҳақида ҳам батафсилроқ ҳикоя қилишга тўғри келади.

Матрослар уни Сон гўшти деб чақиришарди. Қўли холис бўлсин учун у қўлтиқтаёғини ип билан бўйнига осиб оларди. Қўлтиқтаёқ билан деворга суяниб, кеманинг ҳар бир ҳаракатидан чайқалиб овқат тайёрлаётганида у гўё қаттиқ ер устида турганга ўхшарди. Унинг шамолли кунларда палубадаги кенг жойларда ўзи учун тортиб қўйилган арқонни ушлаганича эпчил ва тез ҳаракат қилишини кўриш ундан ҳам мароқли эди. Матрослар бу арқонларни «Дароз Жоннинг илгаги» дейишарди. У юриб бораётганда ана шу «илгак»ларни ушлар, гоҳ қўлтиқтаёғини ишлатар, гоҳ уни арғамчида судраб юрарди.

Ҳар ҳолда илгари у билан бирга сузган матрослар унинг олдинги Жон эмаслигидан афсусланишарди.

— Сон гўштимиз оддий одамлардан эмас, — дерди менга иккинчи боцман. — Ешлигида у мактаб талабаси бўлган, истаса китобий сўзлар билан ҳам гаплашаваради. Жуда ботир, довюррак. Дароз Жон олдида шер пашадай бир нарса эди. Бир куни унга тўрт киши ташланиб қолди, Жон бўлса уларнинг каллаларини бир-бирига уриб, мана бундай қилиб бошлади, қўлида қурол-пуроли ҳам йўқ эди.

Бутун команда уни жуда ҳурмат қилар, ҳатто буйруғига бўйсунарди. У ҳар бир киши билан умумий тил топа олар, ҳар кимнинг кўнглини овлай оларди. У менга анча меҳрибон эди. Жон ниҳоятда озода сақлайдиган камбузга кириб қолганимда ҳамма вақт хурсанд бўларди. Унинг идишлари доим ярқираб турар, чиройли қилиб териб қўйилган бўларди. Бурчакдаги қафас ичида тўти қуши ҳам бор эди.

— Хокинс, — деди менга Сильвер, — кириб, суҳбатлашиб тургин. Бошқалардан кўра сен кирсанг жуда қувонаман, ўғлим. Утириб гапимга қулоқ сол. Мана, Капитан Флинт... мен тўти қушимга машҳур қароқчи шарафига Капитан Флинт деб от қўйганман. Капитан Флинт

сафаримиз омадли тугашини башорат қияпти... Шундайми, Капитан?

Тўти қуш одатдан ташқари шошилиб, қуйидаги сўзларни такрорлади:

— Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар!

Қуш бу сўзларни ҳолдан тойгунча ёки Жон қафас устини чойшаб билан ёпиб қўйгунча айтаверарди.

— Бу қушнинг ёши икки юзда бўлса керак, Хокинс,— деди у.— Тўти қушлар узоқ яшайди. Шайтон ўз умрида кўрганидан ҳам кўпроқ ёмонликни кўргандир мана шу тўти қушим. У Ингленд билан, машҳур капитан Ингленд қароқчи билан сузган. У Мадагаскарда, Малабарда¹, Суринамда², Провиденсда³, Порто-Беллода⁴ бўлган. У чўкиб кетган Галеонлардан⁵ қандай қилиб юкларни илиб олишганини кўрган. Худди ўша пайтларда «пиастрлар» деб қичқиришни ўрганган. Бунга ажабланмаса ҳам бўлади: Хокинс, ўша кунни уч юз эллик минг пиастрни қўлга киритишганда ўзиям! Бу тўти қуш Гоа⁶ яқинида Ҳиндистон вице-қиролига ҳужум қилинганда ҳам иштирок этган. Бироқ кўринишдан ёшга ўхшайди. Капитан, сен порох тутунини ҳидлагансан, тўғрими?

— Бошқа галсга⁷ бур!— қичқирди тўти.

— Бу менинг энг яхши денгизчим,— деди ошпаз ва чўнтагидан қант олиб, тўтинини сийлади.

Тўти қуш қафас симларини чўқиди, куракда турмайдиган сўзлар билан сўкинди.

— Қозонга яқин юрсанг қораси юқар, дейдилар-ку,— уқтирди Жон.— Бу фақир, кўпни кўрган бегуноҳ қуш сўкишни ҳам қияди-да, лекин нима деганига ўзи тушунмайди. Иложи бўлса, парвардигори оламнинг олдида ҳам сўқади.

Жон шу сўзларни айтиб, пешанасидаги бир тутам сочини силаб қўйди, шунда уни оламдаги энг олижаноб киши деб билдим.

Сквайр билан капитан Смоллетт ўртасидаги муносабат

¹ Малабар — Ҳиндистоннинг жануби-ғарбий қирғоғидаги вилоят.

² Суринам — Жанубий Америкадаги Голландия Гвианаси.

³ Провиденс — Ҳинд океанидаги орол.

⁴ Порто-Белло — Шотландиядаги порт.

⁵ Галеонлар — испанлар Америкасидан Испанияга олтин ташиган испан кемалари.

⁶ Гоа — Ҳиндистон территориясидаги Португалия мустамлакаси.

⁷ Галс — кема ҳаракати йўналишини шамолга мослаш.

илгаригидай бузук эди. Сквайр сира тортинмай капитан ҳақида нафрат билан гапирарди. Капитан ҳеч қачон сквайр билан гаплашмас, сквайр бирор нарсани сўраганида эса қисқа ва совуқ қилиб кескин жавоб берарди. Исканжага олиingan капитан команда ҳақидаги ўзининг фикри хато эканлигини бўйнига олиши керак эди. Кўпчилик матрослар жуда яхши ишлар, бутун команда ўзини яхши тутарди. Кемага эса капитан ниҳоятда кўнгли қўйиб қолганди.

— Сэр, яхши хотин эрининг гапини иккита қилмаганидай, кема ҳам рулга сўзсиз бўйсуняпти. Бироқ,— деди у давом этиб,— ҳали уйга қайтганимизча йўқ, сафаримиз илгаригидай менга ҳеч ёқмаяпти.

Сквайр бу гапларни эшитиб, унга орқасини ўгириб олар, тумшугини осмонга кўтариб, палубада у ёқдан-бу ёққа юриб қолар эди.

— Ҳеч қанча вақт ўтмай,— дерди у,— бу одам тоқатимни тоқ қилади.

«Испаньола»мизнинг афзаллигини тасдиқловчи бўронга бардош беришга тўғри келди. Команда жуда мамнун эди, бу бежиз эмасди. Менимча, Нуҳ пайгамбар биринчи бор денгиз сафарига чиққандан буён ҳеч қайси команда бунчалик эркалатилмагандир. Денгизчиларга икки улушда грог¹ бериш учун турли хил баҳоналарни излаб топишарди. Сквайр бирорта матроснинг тугилган кунини эшитиб қолгундай бўлса, ўша заҳоти ҳаммага лудинг ҳадя қилинарди. Палубада эса, истаган одам истаган пайтда олиб есин учун олма тўла бочка турарди.

— Бундан ҳеч қандай яхшилик чиқмайди,— деди капитан доктор Ливсига.— Бу уларни бузади, холос. Менга ишонаверинг:

Бироқ олма солинган бочка, кейин биларсиз, бизга катта хизмат қилди. Фақат ана шу бочка шарофати билан хавф-хатардан огоҳ бўлдик ва хоинлар қўлида ўлиб кетмадик.

Бу воқеа шундай бўлди. Биз аввало оролимизга олиб борадиган мувофиқ шамол йўлига чиқиб олиш учун пасатга қарши сузаётган эдик, эндиликда эса унга шамол оқими бўйича сузиб борардик, бундан аниқроқ қилиб тушунтиролмайман. Кечаю кундуз уфқда орол кўриниб

¹ Грог— арақ ёки ромга шакар солиб, қайноқ сув аралаштириб тайёрланган ўткир ичкилик.

қолар деган умидда узоқларга тикилардик. Ҳисобимизга кўра, оролга етишга бир суткадан камроқ вақт қолганди. Ё бугун кечаси, ё кечи билан эртага тушга яқин Хазиналар Оролини кўришимиз керак эди. Жанубга, жануби-ғарбга томон борардик. Траверсга¹ бир текис шамол келиб уриларди. Денгиз осойишта эди. «Испанола» олдинга қараб интилар, баъзан унинг бушпритигача² сапчирди тўлқинлар. Хуллас, ҳамма иш жойида эди. Ҳамманинг кайфияти кўтаринки, ҳамма сафарнинг биринчи ярми тамом бўлганига хурсанд эди.

Қуёш ботиб, ишим тугагач, ўз ўрнимга кетаётиб, тўсатдан, бирорта олма емайманми, деб ўйлаб қолдим. Бир зумда палубага югуриб чиқдим. Қоровуллар кема тумшуғида оролни кўриш умидида денгизга тикилиб туришарди. Дарға елканнинг шамол келиб урилайётган бурчагини кузатганича ҳуштак чаларди. Ҳамма ёқда осойишталик, фақат борт ортида сув шовилларди, холос.

Бочкада фақат биттагина олма қолибди. Уни олиш учун бочканинг ичига тушишга тўғри келди. Ним қоронғиликда, бочка ичида ўтириб, сувнинг шовиллаши, кеманинг бир меъёрда чайқалишининг таъсирида ухлаб қолишимга оз қолди. Тўсатдан палубада бочканинг ёнига кимдир оғир чўкди. Бочка сал қимирлади: у бочкага орқаси билан суянди. Мен энди чиқай деганда, ҳалиги одам гап бошлади. Бу Сильвернинг овози эканлигини танидим, бир оз гапида давом этмагунча мутлақо бочкадан чиқмасликка аҳд қилдим. Мен қўрқув ва қизиқишдан ўпкам оғзимга тиқилиб, дағ-дағ қалтираганча бочканинг тагига ётиб олиб қулоқ сола бошладим. Дастлабки сўзларданоқ кемадаги ҳамма ҳалол одамларнинг ҳаёти, тақдири менинг қўлимда эканлигини англадим.

Х I Б О Б

ОЛМАДАН БУШАГАН БОЧКАДА УТИРИБ НИМАЛАРНИ ЭШИТДИМ

— Йўқ, мен эмас,— деди Сильвер,— Флинт капитан эди. Мен эса квартирмейстер³ бўлганман, чунки оёғим ёғоч оёқ эди. Қари Пью кўзидан жудо бўлган жангда

¹ Траверс — кема йўналишига перпендикуляр йўналиш.

² Бушприт — кема тумшуғидаги олдинга туртиб чиқиб турган тўсин.

³ Квартирмейстер — озиқ-оқват бўйича мудир.

мен оёғимдан айрилганман. Оёғимни бир хирург-олимп кесиб ташлади, у коллежда ўқирди, лотинчани сувдай биларди. Бари бир дордан қочиб қутулолмади, уни Корсо-Қаслда итдай осиб юборишди... бошқалар қатори қуёш тафтида жизғинаги чиқиб ётди. Шунақа! Улар Робертснинг одамлари эди, уларнинг ҳаммаси ўз кемаларининг номини алмаштирганлари учун ҳалок бўлишди. Бугун кема «Қирол бахти» деб номланса, эртасига бошқача номда бўларди. Биз «Кассандра» номини ҳеч ҳам ўзгартирмадик. Кемамиз бизни Ингланд Ҳиндистон вице-қиролини талагандан кейин Малабардан эсон-омон уйимизга олиб келди. Флинтнинг бортигача қонга тўла эски кемаси «Морж» ҳам ўз номини ўзгартирмади, кемада олтин шу қадар кўп эдики, оғирлигидан кема сув тубига чўкай-чўкай дерди.

— Эҳ,— матросларимиз ичида энг индамасининг завқ-шавққа тўла овози эшитилди,— бу Флинт дегани кўп шоввоз экан-да!

— Айтишларича, Дэвис ҳам ундан қолишмаган,— деди Сильвер.— Лекин ҳеч қачон у билан бирга сузманман. Мен аввал Ингланд билан, кейин Флинт билан сузганман. Энди бўлса денгизга ўзим чиқдим. Ингланддан тўққиз юз, Флинтдан икки минг фунт-стерлинг ишлаб олдим. Оддий матрос учун бу ёмон эмас. Гап пул топишда эмас, балки уни сақлай билишда... Ҳозир Ингланднинг одамлари қаерда? Билмайман... Флинтнинг одамлари-чи? Уларнинг кўпчилиги шу ерда, кемада, пудинг текканига хурсанд. Уларнинг кўпи соҳилда гадолардай кун кўришарди. Худо ҳаққи, очликдан ўла ёзишганди. Қари Пью кўзи кўр бўлиб қолгач, шунингдек, номусини ҳам барбод этгач, гўё парламентдаги лорд сингари йилига бир минг икки юз фунтдан сарфлай бошлади. У ҳозир қаерда? Улган, ер остида чириб ётибди. Лекин икки йил муқаддам унинг егани ҳеч нарсаси йўқ эди. У садақа сўрар, ўғирлик қилар, бировларнинг кекирдагини узарди-ю, бари бир қорнини тўйғазолмасди!

— Ана, қароқчи бўлишнинг оқибати!— деди ёш денгизчи.

— Тентаклик қилма!— деди Сильвер.— Бу гап сенга тегишли эмас: ёш бўлсанг ҳам эсинг жойида. Сени лақиллатиб бўлмайди! Бунини сени дастлаб кўрганимдаёқ пайқаганман, сен билан эркакчасига гаплашавераман.

Тасаввур қила оласизми, бу қари фирибгар менга га-

пирган ширин сўзларини бошқаларга ҳам гапирганини эшитиб қай аҳволга тушмадим!

Агар қўлимдан келса, уни ўлдириб қўя қолардим...

Бу орада Сильвер, ўзининг гапини биров эшитиб турганидан хабарсиз, сўзида давом этди.

— Омад жентльменларининг¹ тақдири доим шунақа. Уларнинг ҳаёти оғир, дорга осилиш учун қалтис ишга қўл уради. Уришқоқ хўрозлар жанг олдидан бошлаб парвариш қилингани каби, роса еб-ичишади. Улар сафарга бир неча юз чақа билан чиқиб, бир неча юз фунт билан қайтиб келишади. Ўлжани ичиб, пулни сарфлаб бўлгач, яна битта қўйлақда денгиз сафарига отланадилар. Бироқ мен бундай қилмайман. Мен пулларимни бўлиб-бўлиб, ҳар хил банкларга қўяман, лекин шубҳа туғдирмаслик учун ҳеч қаерга кўпроқ пул қўймайман. Ёшим эллиқда, шуни назарда тут. Мана шу сафардан қайтиб ҳақиқий жентльменлар яшагандай турмуш кечираман... Вақт етди, дейсанми? Хўш, нима бўпти, ҳозиргача ҳам ёмон яшаганим йўқ. Ўзимни ҳеч қачон ҳеч нарсадан бебаҳра қолдирмадим. Жойим юмшоқ, овқатим лаззатли бўлди. Фақат денгизда сал қийинроқ бўларди. Ишни нимадан бошлаганман? Сен сингари матросликдан.

— Ахир, олдинги пулларингиз эндиликда шамолга соврилади-ку,— деди ёш матрос.— Бу сафардан кейин Бристолда қандай кўринасиз?

— Сенинча, пулларим ҳозир қаерда?— деб сўради Сильвер масхараомуз қиёфада.

— Бристолдаги банклар ҳамда бошқа жойларда,— деди матрос.

— Тўғри, улар ўша ерда эди,— деди ошпаз.— Бизлангар кўтарганимизда ўша ерда эди. Бироқ ҳозир кампирим пулларни у ердан олди. «Кузатув Дурбини» ижарага олинган участкалари, миждозлари ва жиждозлари билан сотиб юборилди, кампирим у ердан жўнаб кетди, мени келишиб олинган жойда кутиб туради. Бу жой қаердалигини айтиб берардим-у, чунки сенга тўлиқ ишонаман, бироқ, уларга ҳам айтмаганим учун бошқалар хафа бўлишади, деб қўрқаман.

— Кампирингизга ишонасизми?— сўради матрос.

— Омад жентльменлари,— деди ошпаз,— бир-бири-

¹ Омад жентльменлари — қароқчиларнинг лақаби.

га камдан-кам ишонади. Жуда тўғри қилишади. Бироқ мени алдаш анча қийин. Кимки кекса Жоннинг дорда типирчилаши учун арқон туширадиган бўлса, бу дунёда умри қисқа бўлади. Бировлар Пьюдан, бошқалар Флинтдан қўрқишарди. Мендан эса Флинтнинг ўзи қўрқарди. Мендан қўрқарди ҳамда фахрланарди... Унинг командаси ўт-олов эди. Шайтоннинг ўзи ҳам у билан очиқ денгизга сафарга чиқишга юраги дов бермасди. Мени биласан, мақтаниб ўтирмайман, мен оқ кўнгил, қувноқ одамман, лекин кватирмейстер бўлган пайтларимда Флинтнинг кекса қароқчилари менга ювошгина қўйдай қулоқ солишарди. Эҳ-ҳа, кекса Жоннинг кемасида интизом шундай қаттиқ эдики!

— Жон, гапнинг пўскалласи,— эътироф этди матрос,— мана шу суҳбатга қадар ишингиз дидимга унча ўтиришмас эди. Энди бўлса, мана менинг қўлим, мен розиман.

— Сен мард, жуда ақлли йигитсан,— деди Сильвер ва унинг узатган қўлини шундай қизгин қисдики, ҳатто мен ўтирган бочка қимирлаб кетди.— Сен ҳали кўз кўрмаган, қулоқ эшитмаган омад жентльмени бўласан!

Бора-бора улар гаплашаётган тилга тушуна бошладим. «Омад жентльменлари» деб улар қароқчиларни айтишарди. Мен ҳалол матросни, эҳтимол, бутун кема бўйича энг ҳалол матросни, ана шу қароқчилар тўдасига авраб жалб қилишдек воқеанинг гувоҳи бўлдим. Кейин Сильвер астагина ҳуштак чалди, бочка ёнига яна кимдир келиб ўтирди.

— Дик ўзимизники бўлди,— деди Сильвер.

— Унинг ўзимизники бўлишини билардим,— иккинчи боцман Израэль Хендснинг овозини эшитдим.— Дик тентаклардан эмас.

У анчагача тамаки чайнаб ўтирди, кейин тупуриб ташлаб, Дароз Жонга мурожаат қилди:

— Айт-чи, Сон гўшти, маркитант қайиғидай ликиллаб юраверамизми? Чақмоқ ҳаққи онт ичиб айтаман: капитан жуда жонимга тегди! Менга шунча хўжайинлик қилгани етар энди! Мен капитан каютасида яшашни истайман, менга улар еган ноз-неъматлар, улар ичган винолар керак.

— Израэль,— деди Сильвер,— бошинг унчалик қиммат эмас, чунки унда мия деган нарса ҳеч қачон бўлмаган. Бироқ қулоқ солишга устасан, чунки узун қулоқ-

сан. Шундай экан, қулоқ сол: сен илгаригидай команда жойлашган хонада ухлайсан, мазаси йўқ овқатларни ейсан, итоаткор, одобли бўласан, ўзим айтмагунимча офзингга бир томчи ҳам ичимлик олмайсан. Ҳамма ишни менга қўйиб беравер, ўғлим.

— Мен йўқ деяпманми?— минғирлади иккинчи боцман.— Фақат қачон деб сўраяпман, холос.

— Қачон?— қичқирди Сильвер.— Хўп, қачонлигини айтиб қўяқолай сенга. Мумкин қадар кечроқ — энди қачонлигини билдингми? Капитан Смоллетт биринчи даражали денгизчи, у бизнинг нафимиз учун кемани бошқариб боряпти. Сквайр билан докторда харита бор, бироқ унинг қаерга яширилганини билмасам! Сен ҳам билмайсан. Шунинг учун ҳам сквайр билан доктор хазинани топсин, уни кемага юклашда бизга ёрдам беришсин. Ана ўшанда кўрамиз. Агар сизга ўхшаган голланд зотларига ишончим комил бўлганида эди, капитан Смоллеттга бизни орқага — ярим йўлгача олиб келишга имкон берардим.

— Ўзимиз ҳам ёмон денгизчиларданмасмиз!— эътироз билдирди Дик.

— Ёмон матросларданмасмиз демоқчисан-да,— Сильвер унинг гапини тузатди.— Руль бошқаришни биламиз. Лекин, кема йўналишини ким ҳисоблайди? Бунақа ишлар қўлидан келадиган ҳеч ким йўқ орамизда; жентльменлар. Агар ихтиёр менда бўлганида, капиган Смоллетт орқага қайтишда бизни ҳеч бўлмаса пассатлар эсадиган ергача олиб келиб қўйишига йўл берардим. Ана ўшанда лоақал тўғри сузаётганимизни билган одамларга кунига бир қошиқдан чучук сув бериб ўтирмаган бўлардик. Лекин мен қанақа одамлар экапликларингни яхши биламан. Хазинани бу ёққа — кемага ташиб бўлишлари биланоқ оролнинг ўзида улар билан ҳисоб-китобни тугаллаш керак. Лекин афсус! Сизлар бўлса тезроқ ичкиликка етишиш илинжидасиз. Очигини айтсам, сиздақа одамлар билан орқага қайтишга тўғри келишини ўйласам юрагим эзилиб кетади.

— Ҳой Дароз, ҳаддингдан ошма!— қичқирди Израэль.— Ахир, сен билан ҳеч ким жанжаллашмаяпти-ку.

— Бекордан-бекорга ҳалокатга учраган озмунча катта кемаларни кўрдимми? Офтобда жизғинаги чиқиб, дорда осилиб турган озмунча азаматларни кўрдимми?— деди Сильвер.— Нега шундай бўлди? Чунки ҳаммаси

шошилишган, шошилишган, шошилишган... Менга қулоқ солинглар: мен денгизда сузганман, умримда озми-кўими нарсани кўрганман. Агар сизлар кемани бошқаришни, шамол билан курашишни эплаганларингда эди, аллақачонлар қареталарда ялло қилиб юрардиларинг. Бироқ сизларга йўл бўлсин! Сизларни биламан. Ромни тўйиб ичасиз-да, ўзингизни дорда кўрасиз.

— Жон, сенинг капелланга¹ ўхшашлигингни ҳамма билади.— Израэль унга эътироз билдирди.— Бироқ кемани сендан кўра дурустроқ бошқарганлар ҳам бўлган-ку, ахир. Улар вақтичоғлиқ қилишни ёқтиришган. Бироқ улар ўзларини кўмондон қилиб кўрсатишмаган, маишат қилишган, бошқаларга ҳам халақит беришмаган.

— Тўғри,— деди Сильвер.— Лекин ҳозир улар қани? Пью шундай эди — қашшоқликда ўлди. Флинт ҳам шунақа эди — у ҳам ром туфайли Саваннада оламдан ўтди. Тўғри, улар ёқимтой, хушчақчақ одамлар эди... Гап шундаки, ҳозир улар қаерда?

— Агар қўлимизга тушишса,— деб сўради Дик,— уларни нима қиламиз?

— Манови одам хўб дидимдаги одам-да!— деди ошпаз завқланиб.— Беҳуда нарса ҳақида эмас, ишдан гапиради. Сенингча, уларни нима қилиш керак? Уларни бирорта одам яшамайдиган соҳилга ташлаб кетамизми? Ингленд шундай қиларди. Ёки уларнинг ҳаммасини чўчқадай сўйиб ташлаш керакми? Флинт ёки Билли Бонс шундай йўл тутишарди.

— Ҳа, Биллининг шунақа одати бор эди,— деди Израэль.— «Уликлар тишламайди» деб айтарди у. Эндликда унинг ўзи раҳматлик бўлиб кетди, ўз мақолини ўзи тажрибада синаб кўриши мумкин. Ҳа, Биллининг бу ишда суяги йўқ эди.

— Тўғри,— деди Сильвер.— Билли бу ишларда жуда шоввоз эди. Ҳеч кимни жазосиз қолдирмасди. Бироқ мен оқ кўнгил одамман, жентльменман; лекин ишнинг жиддийлигини сезиб турибман. Энг аввало бурчга содиқ бўлиш керак, йигитлар. Мен уларни ўлдиришга овоз бераман. Умуман, парламент аъзоси бўлиб, зарҳал қареталарда юрганимда анови ингичка оёқ стрекулистарнинг монахга ёпишган иблисдай менга ёпирилишини мут-

¹ Капеллан — кема руҳонийси.

лақо истамайман. Мева пишгунга қадар кутиш керак. Пишдими, уни дарҳол узиш керак.

— Жон,— деди боцман,— нақ қаҳрамоннинг ўзгина-сисан!

— Бунга кейинроқ ишонч ҳосил қиласан, Израэль,— деди Сильвер.— Мен фақат бир нарсани талаб қиламан: менга сквайр Трелонини қўйиб берасизлар. Унинг бузоқниқига ўхшаган калласини ўз қўлим билан узмоқчиман... Дик,— деб қўшимча қилди у тўсатдан,— барака топгур, дик этиб туриб битта олма олиб бер, томоғим қуруқшаб қолганга ўхшайди.

Қанчалик даҳшатга тушганимни биласизми! Агар қувватим етса, ўрнимдан сакраб туриб, қочиб кетган бўлардим, бироқ юрагим ҳам, қўл-оёқларим ҳам итоат этмай қўйди менга. Дик энди ўрнимдан тураман деганда Хендснинг овози уни тўхтатди.

— Жон, шу чириган олмани кавшаб нима маза топдинг! Яхшиси бизга ром бера қол.

— Дик,— деди Сильвер,— сенга ишонаман. Ошхонада бир бочкачани яшириб қўйганман. Ма, калитни ол. Бир кўза қўйиб кел.

Шунчалик қўрқувга тушишимга қарамай, миямга ўша пайтда: «ўзини нариги дунёга жўнатган ромни мистер Эрроу ўша ердан оларкан-да!»— деган фикр келди.

Дик кетиши биланоқ Израэль ошпазнинг қулоғига нималарнидир шивирлай бошлади. Икки-учта сўзни эшитиб қолдим, холос, лекин мен учун шунинг ўзи ҳам кифоя эди.

— Қолганлардан ҳеч ким унамаяпти,— деб шивирлади Израэль.

Демак, кемада садоқатли одамлардан яна бор экан-да!

Дик қайтиб келганида учаласи навбат билан кўзачани олиб, бири «бахт учун», бошқаси «кекса Флинт учун» ичди. Сильвер эса ҳатто қўшиқ ҳам айтди:

Улжа шамоли-чун, омад шамоли-чун!

Оламда бой ва шод яшаш-чун тун-кун!

Бочка ичи ёришиб кетди. Осмонга қараб, ой чиққанини кўрдим, у крьюйс-марс¹ ҳамда шишиб кетган фокзейл² кумушлантирибди. Худди шу пайт вахтадан:

— Қуруқлик!— деган овоз янгради.

¹ Крьюйс-марс — кема қуйруғидаги кузатув майдончаси.

² Фок-зейл — кеманинг биринчи мачтасидаги қуйи тўғри елкан.

ҲАРБИЙ КЕНГАШ

Палуба оёқ товушларидан гумбурлаб ларзага келди. Одамларнинг каюта ва умумий хоналардан қандай югуриб чиққанини эшитдим. Бочкадан чиқиб, фок-зейл орқасидан сирғалиб ўтиб, кеманинг қуйруқ томонига бурилдим, палубанинг очиқ жойига чиқиб, Хантер ва доктор Ливси билан биргаликда шамол келиб уриладиган скула¹ томон чопдим.

Бу ерга бутун команда йиғилган эди. Ой чиққандан кейин туман дарҳол тарқалиб кетди. Узоқда, жанубигарб томонда оралиғи тахминан икки миль келадиган иккита пастаккина тепаликни, унинг орқасида эса кул ранг туман билан қопланган, улардан баландроқ учинчи тепаликни кўрдик. Учала тепалик ҳам тўғри конуссимон шаклга эга эди.

Мен уларга уйқусираган одамдай тикилардим, чунки ҳозиргина гувоҳи бўлганим даҳшатдан ўзимга кела олмаган эдим. Кейин капитан Смоллетнинг буйруқ берган овозини эшитдим. «Испаньола» шамолга анча қияроқ бурилиб, оролдан сал шарқроққа қараб сузиб борарди.

— Йигитлар,— деди капитан берган буйруқлари бажо келтирилгандан кейин,— орангизда бу ерни илгари кўрганлардан бирор киши борми?

— Мен кўрганман, сэр,— деди Сильвер.— Мен савдо кемасида ошпаз бўлиб хизмат қилган пайтларимда бу ердан чучук сув олардик.

— Жануб томонда, анови кичкина орол орқасида лангар ташласак қулайроқ бўлса керак?— сўради капитан.

— Шундай, сэр. Бу оролни Скелет Ороли дейилади. Илгарилари бу ерда қароқчилар тўхтарди, кемамиздаги бир матрос бу ердаги жойларга қароқчилар қўйган ҳамма номларни биларди. Ҳов анови шимолдаги тепалик Фок-мачта деб аталади. Шимолдан жанубгача учта тепалик бор: сэр, улар Фок-мачта, Грот-мачта ҳамда Бизань-мачта деб аталади. Лекин анови туман қоплаб ётган Грот-мачтани кўпинча Кузатув Дурбини деб аташадди, чунки қароқчилар бу ерда туришганда ҳамда кема

¹ Скула — кеманинг олд ёки борт қисмига туташадиган бортнинг кескин муюлиш жойи.

ларини ямаб-ясқаганда у ерга кузатувчи қўйишган. Улар одатда шу ерда кемаларини тузатишган, афв этгайсиз, сэр.

— Менда харита бор, — деди капитан Смоллетт, — кўринг-чи, харитадаги орол шуми?

Харита қўлига текканда Дароз Жоннинг кўзлари чақнаб кетди. Бироқ умидсизлик дарҳол унинг кўзига туман пардасини тортди. Бу биз Билли Бонсинг сандигидан топган ўша харита эмасди, бу номлари кўрсатилган, тепалик ва чуқурликлари белгиланган, лекин учта хоч аломати ва ёзувлари йўқ, аниқ кўчирма қилинган харита эди. Лекин қаттиқ алам қилишига қарамай Сильвер ўзини тутди ва сирни фош қилиб қўймади.

— Шу, сэр, — деди у, — худди шунинг ўзи. Жуда чиройли қилиб чизилибди. Харитани бунақа қилиб ким чизганини билсак яхши бўларди... Қароқчилар ўқимаган халқ. Ана, капитан Кид тўхтайдиган жойга ҳам келдик, матрос ўртоғим бу ерни шундай дерди. Бу ердан жануб томонга қараб анча кучли оқим ўтади. Кейин ғарбий соҳилдан у шимолга бурилади. Сиз қия бейдевинд¹ билан юриб, тўғри қилдингиз, сэр, — давом этди у. — Агар кўрфазга кириб, кемани «ёнбошлатмоқчи» бўлсангиз, ундай яхши жойни топа олмайсиз.

— Раҳмат, — деди капитан Смоллетт. — Менга қачон ёрдам зарур бўлиб қолса, яна сизга мурожаат қиламан. Кетишингиз мумкин.

Жоннинг орол билан таниш эканлигини ошкор қилишдаги совуққонлигини кўриб ҳайратга тушдим. Тўғриси айтсам, менга яқинлашиб келаётганини кўриб қўрқиб кетдим. Албатта, бочкада ўгириб, унинг гапларини тинглаганимдан хабарсиз эди. Бари бир у ўзининг шафқатсизлиги, иккиюзламалиги, кема командаси устидан зўр ҳукмронликка эгалиги билан мени даҳшатга соларди, у елкамга қўлини қўйганида сапчиб тушишимга оз қолди.

— Бу орол ёмон жой эмас, — деди у. — Болалар учун ҳам яхши жой. Сен бу ерда чўмиласан, дарахтларга чиқасан, ёввойи эчкиларни овлайсан. Ўзинг ҳам тоғларда эчкидай сакраб-сакраб ўйнайсан. Очиқ гап, оролга қараб туриб ўзим ҳам яшариб кетаман, ёғоч оёғимни ҳам

¹ Бейдевинд — кеманинг тумшуғи билан шамол йўналиши орасида 90° дан кам бурчак ҳосил қилиб сузиш.

унутиб юбораман. Ёш бола бўлиш, оёқларингнинг бус-бутун бўлиши қандай яхши! Агар оролни айлангани бо-радиган бўлсанг, дарҳол қари Жонга айт, сафар учун сенга егулик овқат ҳозирлаб беради.

У елкамга дўстона қоқиб қўйди-да, нари кетди.

Капитан Смоллетт, сквайр ва доктор Ливсилар шканцда¹ нималарнидир гаплашишарди. Билганларимни тезроқ айтиб беришга ошиқардим. Лекин уларнинг суҳ-батини бўлишдан ҳадиксирардим. Мен қандай қилиб гапиришни кўнглимда иншо қилиб атрофда айланиб юр-сам, тўсатдан мени доктор Ливси чақириб қолди. У труб-касини пастда қолдирибди, мени ўшани олиб келиш учун юбормоқчи экан, чунки узоқ вақт чекмай турол-масди.

Мен унга овозимни ҳеч ким эшитмайдиган даражада яқин келиб шивирладим:

— Доктор, сизлар билан гаплашишим керак. Капи-тан билан сквайр каютага тушишсин, кейин бир нарса-ни баҳона қилиб, мени чақирасизлар. Сизларга даҳшат-ли бир янгиликни гапириб бераман.

Докторнинг юзи сал ўзгарди-ю, лекин дарҳол яна ўзини ўнглаб олди.

— Раҳмат, Жим, мен билмоқчи бўлган нарсалар-нинг ҳаммаси шу,— деди у ҳозиргина менга қандайдир саволни берган киши бўлиб.

Кейин сквайр билан капитаннинг ёнига қайтди. Улар овозларини баландлатмай, хотиржамлик билан суҳбат-ларини давом этдиришди, ҳеч қайсилари ҳайратдан ҳуш-так ҳам чалиб юбормади, бироқ доктор Ливси илтимос-симни уларга билдирганини фаҳмладим. Кейин капитан бутун командани палубага чақиритишни буюрди Жоб Эн-дерсонга.

— Йигитлар,— деди капитан Смоллетт матросларга мурожаат қилиб,— сизлар билан гаплашиб олмоқчиман. Қаршингизда қуруқликни кўриб турибсиз. Бу қуруқлик биз ахтариб келаётган орол. Мистер Трелонининг қанча-лик сахий киши эканлигини ҳаммамиз биламиз. У мен-дан команда сафар вақтида яхши ишладими, деб сўра-ди. Мен ҳар бир матроснинг ўз бурчини сидқидилдан бажарганлигини, яхшироқ ишланглар дейишга ҳожат

¹ Ш к а н ц — грот-мачта билан бизань-мачта оралиғидаги бўш-лик.

қолмаганлигини айтдим. Мистер Трелони, мен ҳамда доктор сизларнинг сиҳат-саломатлигингиз, омадингиз юришиб кетиши учун қадаҳ кўтаргани каютага кириб кетяпмиз, бу ерда сизларга ҳам прог беришади, сизлар ҳам бизнинг соғлиғимиз ҳамда омадимиз юришиб кетиши учун ичинглар. Агар менинг фикримни билмоқчи бўлсангиз, сквайр бизларни сийлаш билан катта марҳамат кўрсатяпти. Уни «ура» дея шарафлашни таклиф қиламан.

Ҳамманинг «ура» деб қичқиришининг ҳеч қандай ажабланидиган ери йўқ эди. Бироқ бу садо шундай самимий, бараварига янградик, шу дамда уларнинг бизни ўлдиришга ҳозирлик кўришаётганини унутишимга сал қолди.

— Капитан Смоллеттга ура!— бақирди Дароз Жон дастлабки «ура» садолари тиниши биланоқ.

Бу сафар ҳам ҳамма бараварига «ура» деб қичқирди. Умумий хурсандчилик роса қизиганда учала жентльмен каютага тушиб кетишди.

Бир оздан кейин Жим Хокинс — яъни каминаларини чақиртириб қолишди.

Мен ичкарига кирганимда улар стол атрофида ўтиришарди. Уларнинг олдида бир шиша испан виноси ва тақсимчада майиз турарди.

Доктор паригини тиззасига қўйганча чекиб ўтирарди, бу унинг ғоятда ҳаяжонланганини билдирарди. Қўйруқ томондаги иллюминатор очиб қўйилганди, чунки тун анча илиқ эди. Кеманинг орқа қисмига ой нури тушиб турибди.

— Хўш, Хокинс,— деди сквайр.— Бизга бир нарсани айтмоқчи экансан. Қани, гапир.

Мен бочкада ўтириб эшитганларимни қисқача айтиб бердим. Улар гапимни бўлмайд, қимир этмай, мендан кўзларини узмай жимгина ўтиришди.

— Жим,— деди доктор Ливси.— Утир.

Улар мени ўтқизишди, бир стакан вино тутишди, қўлимга майиз беришди, учови ҳам навбат билан, таъзим қилганча менинг соғлиғим, бахт-саодатим ва ботирлигим учун қадаҳ кўтаришди.

— Капитан,— деди сквайр,— чиндан ҳам сиз ҳақу мен ноҳақ эканман. Узимнинг эшаклигимни тан олиб, буйруқларингизни кутаман.

— Мен ҳам ўшанақа эшакнинг ўзи эканман, сэр,—

этироз билдирди капитан.— Исён кўтаришга ҳозирла-
ниб, айни вақтда ўзини итоатли, намунали туган ко-
мандани энди кўряпман. Бошқа команда билан бўлга-
нимда аллақачон ҳамма нарсани пайқаган, эҳтиёт чора-
ларини кўриб қўйган бўлардим. Бироқ бу команда биз-
га панд берибди.

— Капитан,— деди доктор,— сизга Жон Сильвер
панд берган. У ажойиб одам.

— Агар у реяда¹ осилиб турганида ундан ҳам ажо-
йиброқ одам бўларди,— деди капитан.— Лекин ҳозирги
гапларнинг ҳаммаси ортиқча. Юқоридаги гаплардан бир
хулосага келдим, агар мистер Трелони ижозат берса,
баён қилиб берардим уни сизларга.

— Сиз бу ерда капитансиз, сэр, буйруқ бераверинг!—
деди мистер Трелони улуғворлик билан.

— Биринчидан,— деди капитан Смоллетт,— бошла-
ган ишимизни давом эттираверишимиз лозим, чунки ор-
қага чекиниш учун йўл кесилган. Агар мен қайтиш ҳа-
қида сал шаъма қилиб қўйсам, ўша заҳоти тўполон
бошлашади. Иккинчидан, хазинани излаб топгунга қа-
дар анчагина вақтимиз бор. Учинчидан, команда ораси-
да бизга садоқатли кишилар ҳам қолган. Эртами-кечми
бу тўда билан жанг қилишга тўғри келади. Уларнинг
ниятларидан хабардор эканлигимизни билдирмасликни,
улар кутмаган пайтда, гафлатда қолдириб, биринчи бў-
либ уларга ҳужум қилишни таклиф этаман. Фикримча,
мистер Трелони, хизматкорларингизга тўлиқ ишониши-
миз мумкиндир-а?

— Менга ишонгандай ишонса бўлади,— деди сквайр.

— Улар уч киши,— деди капитан.— Биз ҳам уч ки-
ши, Хокинс ҳам бор — жами етти кишимиз. Командада
яна кимга умид боғлаш мумкин?

— Сильвернинг ёрдамисиз, мистер Трелони ўзи ёл-
лаган кишиларга ишонса бўлар,— деди доктор.

— Йўқ,— деди Трелони.— Ахир, Хендсни ҳам ўзим
ёллаганман, ҳолбуки...

— Мен ҳам Хендсга ишониш мумкин деб ўйлар-
дим,— иқдор бўлди капитан.

— Қаранг-а, яна ҳаммаси инглиз!— деди сквайр.—
Очиғини айтсам, сэр, кемани кулини кўкка совуриб,
портлатиб юборгим келяпти!

¹ Рея — мачтадаги кўндаланг устун, унга елканлар боғланади.

— Демак, жентльменлар,— давом этди капитан,— мен таклиф қилмоқчи бўлган нарсалар шулар. Қулай пайтни пойлаб, ҳушёрликни қўлдан бермай турайлик. Бунинг осон эмаслигига ишонаман. Уларга ҳозирнинг ўзидаёқ ҳужум қилинса соз бўларди. Лекин командада кимлар бизга содиқлигини билмай туриб ҳеч нарса қила олмаймиз. Эҳтиёткорликка риоя қилиш ҳамда кутиш — мен таклиф қиладиган нарса шу.

— Ҳозирги пайтда бизга энг кўп наф келтирадиган Жим бўлиб қолди,— деди доктор.— Матрослар ундан тортинишмайди, Жим эса анча кузатувчан бола.

— Хокинс, сенга батамом ишонаман,— деди сквайр.

Очиғини айтсам, уларнинг ишончини оқлолмасмикачман, деб жуда қўрқдим. Лекин чиндан ҳам уларнинг ҳаётини мен сақлаб қоладиган вазият вужудга келди.

Йигирма олти одамдан ҳозирча фақат етти кишига умид боғлашимиз мумкин эди. Уша етти кишининг бири мен — ёш бола эдим. Агар катталарни ҳисоблайдиган бўлсак, ўн тўққизга қарши олти киши эдик, холос.

УЧИНЧИ ҚИСМ

ҚУРУҚЛИКДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ

XIII БОБ

ҚУРУҚЛИКДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ ҚАНДАЙ БОШЛАНДИ

Эрталаб палубага чиққанимда орол кўзимга кечагидан бутунлай бошқача бўлиб кўринди. Гарчи шамол тинган бўлса-да, туни билан анча йўл босган эдик, эндиликда пастак шарқий соҳилдан ярим миль йироқда сукунатда турардик. Оролнинг кўпчилик қисми ўрмон билан қопланганди. Бир хилдаги ўзгармас сур ранг манзарага пастак қумлоқ соҳил, қарағайга ўхшаган қандайдир баланд-баланд кўм-кўк дарахтлар раҳна солиб турибди. Бу дарахтлар якка-якка, тўп-тўп бўлиб ўсиб, ўрмондан ҳам баландга бўй чўзганди, лекин оролнинг умумий кўриниши ўзгармас, бир хилда бўлиб, анча файзсиз эди. Ҳар бир тепалик устида ўткир, яланғоч қоялар қаққайиб турарди. Бу тепаликлар ўзининг шакли билан мени ҳайратга солди. Кузатув Дурбини бошқа тепаликлардан уч юз ёки тўрт юз фут баланд бўлиб, кўриниши ғалати эди: ён бағри қия, чўққиси эса ҳайкал ўрнатадигандай кесик — ясси эди.

Океан «Испаньола»ни қаттиқ чайқатар, натижада сув шпигатларга¹ уриларди. Рострлар² блокларга³ қарсиллаб тегарди. Руль гоҳ чап томондан, гоҳ ўнг томондан

¹ Шпигатлар — сувни ҳайдаш учун палуба билан барабар қилиб бордан очилган тешиклар.

² Рострлар — палубадаги қайиқ ва жиҳозлар учун ёғоч тўшама.

³ Блоклар — Рострларни ушлаб турувчи ёғоч ходалар.

тарақлаб қуйруққа урилар, бутун кема ұйинчоқдай ирғишлар, қирсилдар ва нола чекарди. Мен бакштагни¹ маҳкам ушлаб олдим. Кўнглим беҳузур бўлиб кетаётганини билдим. Кўз олдимда ҳамма нарса чархпалак бўлиб айланарди. Кеманинг тўлқинлар узра шитоб билан илгарилаб боришига кўникиб қолгандим, бироқ ҳозир у лангар ташлаган, шу билан бирга сув бетида шишадай ирғишлаб айланарди; айниқса эрталаб, қорним очлигида бундан беҳузур бўлдим.

Менга нима таъсир қилган — кеманинг чайқалишими ёки анови кул ранг, қайғули ўрмонларми, ёхуд яланғоч тошларми, манави тик соҳилга пишқириб урилаётган тўлқинларми — билмайман. Бироқ, гарчи қуёш чарақлаб нур сочиб турган бўлса-да, гарчи юзлаб денгиз қушлари атрофда чарх уриб, чағиллашиб балиқ овлашаётган бўлса-да, гарчи, табиийки, очиқ денгизда анча сузиб келиб, буларни кўрган ҳар қандай одам ҳам хурсанд бўлса-да, лекин негадир юрагим сиқилиб кетди. Шу сабабли дастлабки қарашданоқ Хазиналар Оролини ёмон кўриб қолдим.

Уша кунни эрталаб иш анча оғир бўлди. Чунки шамол эсмаётган эди, шунинг учун қайиқларни пастга тушириб, кичик лангарни уларга солиб уч ёки тўрт миль масофага олиб бориб, кейин кемани лангар ёрдамида ўша ерга тортиш ва бурунни айланиб ўтиб, Скелет Ороли орқасидаги бўғозга олиб киришга тўғри келди.

Қиладиган ҳеч қанақа ишим бўлмаса-да, мен қайиқлардан бирига ўтирдим. Қуёш омонсиз қиздирар, матрослар эса ўзларининг оғир ишларини даънатлаб тўнғиллашарди. Бизнинг қайиғимизга Эндерсон командирлик қиларди. Бошқаларни жиловлаш ўрнига унинг ўзи тўнғиллар ва шанғиллаб сўкинарди.

— Майли энди,— деди у ва сўкиниб қўйди.— Тез орада ҳаммасидан қутуламиз.

«Ёмон аломат»,— деб ўйладим. Шу кунгача одамлар астойдил, берилиб ишлашарди. Лекин оролга кўзлари тушиши биланоқ интизом бўшашди-қўйди.

Дароз Жон ҳеч қаёққа жилмай дарғанинг ёнида турар, кемани бошқаришда унга ёрдамлашарди. У бўғозни беш бармоғидай яхши билар, шу сабабли ўлчаш пайтида

¹ Бакштаг — мачтани қуйруқ томондан маҳкам ушлаб туриш учун тортилган арқон.

кўп жойлар харитадагига қараганда анча чуқур бўлса, заррача хижолат тортмасди.

— Бу йўлак окен сувининг кўтарилишидан ҳосил бўлган,— деди у.— Сув кўтарилиши ҳар сафар бу ерни белкуракда ковлагандай чуқурлаштира борган.

Биз харитада лангар сурати туширилган жойда тўхтадик. Бизни бош оролдан ҳам, Скелет Оролидан ҳам учдан бир миль масофа ажратиб турарди. Сувнинг туби тиниқ, қумли эди. Лангаримиз пастга тушаётиб гулдурарган садо берди, ўрмондан гурра кўтарилган мингларча қушлар чағиллашиб, чарх уриб, осмонни булутдай қоплаб олди. Лекин бир минутдан кейин улар яна шохларга қўнишди, ҳамма ёққа жимлик чўкди.

Бўғоз ҳар томондан жуда яхши ўраб олинган эди. Ўрмон бўғоз чеккасидан бошланиб кетганди. Соҳил анча текис эди. Узоқдаги тепаликлар амфитеатрга ўхшаб тобора баландлаб борарди. Ботқоқликдан сизиб чиққан иккита сой ҳовуз сингари осойишта бўғозга қуйиларди. Сой бўйидаги ўсимликлар қандайдир ўта заҳарлилиги билан кишини ҳайратга соларди. Кемадан на уй, на ёғоч девор кўринарди, дарахтлар уларни бутунлай тўсиб қўйганди, агар харита бўлмаганида ўзимизни бу оролга — у океан тубидан кўтарилгандан бери — биринчи келган одамлар деб ўйлашимиз мумкин эди.

Қилт этган шабада йўқ, атроф сукунат қўйнида. Сокинликни фақат оролнинг бошқа томонида қояларга урилаётган тўлқин шовиллаши бузиб турарди, холос. Кема атрофидан ғалати, қўланса ҳид кўтариларди, бу чириётган барглар ва дарахт таналарининг ачимсиқ ҳиди эди. Докторнинг қўлига палағда тухум тушиб қолгандай ҳавони искаб, афтини бужмайтираётганини кўриб қолдим.

— Бу ерда хазина бор-йўқлигини билмайман-у, аммо паригим ҳурмати онт ичиб айтаман, безгак бор,— деди у.

Қайиқда мени ташвишлантирган команданинг кайфияти кемага қайтганимиздан кейин анча таҳдидли бўлиб қолганди. Матрослар палубада айланиб юришар, нима-лар ҳақиқадир ўзаро гаплашишарди. Арзимаган, енгил топшириқларни ҳам қовоқларини уюб эшитишар ва чорночор бажаришарди. Ювош матросларга ҳам норозилик касали юққан эди, уларни тартибга чақирадиган одамнинг ўзи йўқ эди. Исён етилиб, хавф бошимиз устига момақалдиरोқли булутдай ёпирилиб келарди.

Бу хавфни фақат биз — каютада яшаётганларгина сезганимиз йўқ. Дароз Жон у тўпдан бу тўпга бориб, гоҳ инсофга чақириб, гоҳ ўзи намуна кўрсатиб, тартибни сақлашга бор кучи билан уринарди. У хизматга шай, илтифотли бўлиш учун ўлиб-тирилиб ҳаракат қиларди. У ҳаммага кулиб боқарди. Борди-ю, бирорта бўйруқ берилгундай бўлса, қўлтиқтаёғини дўқиллатиб ишга биринчи бўлиб отланар ва:

— Хўп бўлади, сэр!— деб қичқирарди.

Иши қолмаганида эса бошқа одамларнинг бадқовоқлиги сезилмасин учун ашула кетидан ашула уларди.

Уша машъум кунда ҳаммасидан ҳам Дароз Жоннинг хатти-ҳаракати биз учун машъумроқ бўлиб туюлди.

Биз кенгашиш учун каютага тўпландик.

— Сэр,— деди капитан,— уларга буйруқ берсам бас, бутун команда бизга ташланади. Сэр, нима бўлаётганини кўриб турибсиз. Ҳар қадамда менга қўполлик қилишяпти. Қўполликка қўполлик қилсам, дабдаламизни чиқариб ташлашади. Борди-ю, қўполликка парво қилмасам, Сильвер бу ерда бир ишқал бўлса керак деб ўйлайди, унда бу ўйинда ютқазиб қўямиз. Эндиликда фақат битта одамга суянишимиз мумкин.

— Қимга?— сўради сквайр.

— Сильверга, сэр,— деди капитан.— У ишни йўлга қўйишга биздан кам ҳаракат қилаётгани йўқ. Бу уларнинг инжиқлиги, агар унга имконият берсак, уларни вақтидан илгари исён кўтармасликка унатади. Жонга дўстларини унатиш учун имкон беришни таклиф қиламан. Матросларни сайр қилиб келгани соҳилга жўнатайлик. Борди-ю, уларнинг ҳаммаси биргаликда кетишса, дарҳол кемани эгаллаб оламиз. Мабодо улардан ҳеч ким кетмаса, каютага қамалиб олиб, ўзимизни ҳимоя қилишдан бошқа илож қолмайди. Агар соҳилга баъзилари борадиган бўлса, ишонингки, Сильвер уларни қўйдай итоаткор қилиб, кемага қайтариб келади.

Шунга қарор қилдик. Ишончли одамларга ўқланган тўппончалар тарқатдик. Хантер, Жойс ва Редрутларни ўз режамиз билан таништирдик. Улар ҳамма нарсадан хабардор бўлишгач, унча ажабланишмади, берган маълумотларимизни биз кутгандан ҳам анча хотиржам эшитиб туришди. Сўнг капитан палубага чиқиб, командага мурожаат қилди:

— Йигитлар!— деди у.— Бугун жуда қаттиқ ишла-

дик, ўларча чарчадик. Соҳилда сайр қилиш ҳеч кимга зиён келтирмаса керак. Қайиқлар пастга туширилди. Хоҳлаганлар қайиққа ўтириб, соҳил томонга жўнасин. Кун ботишига ярим соат қолганда замбаракдан ўқ узиб чақираман.

Бу тентаклар соҳилга чиқиши биланоқ хазинани топиб оламиз, деб ўйлашган бўлса керак. Улардаги бадқовоқликдан асар ҳам қолмади. Улар жон-жаҳди билан «ура» деб қичқаришди. Қичқариқнинг акси садоси узоқдаги тепаликларда жаранглади, чўчиган қушлар яна биз турган жой тепасида чарх уриб айлана бошлашди.

Капитан жуда оқилона йўл тутди: у жўнатиш ишларига Сильверни қўйиб, ўзи дарҳол палубадан кетди. Бундан бошқа нима ҳам қила оларди? Мабодо палубада қолганида ҳам, ўзини ҳеч нарсани пайқамасдан қилиб кўрсатолмасди бари бир.

Бирпасда ҳаммаси кундай равшан бўлди-қолди. Уларнинг капитани Сильвер бўлиб, каттагина исёнчилар командаси унинг измида экан. Соф ниятли матрослар дарҳол ажралиб қолди, лекин ана шу кемада қолган матрослар ғирт тентаклар эди. Эҳтимол уларнинг ҳаммаси бошлиқ томонидан бизга қарши қилиб қўйилгандир-у, бироқ улар ўта ашаддийлашиб кетишни исташмас. Итоат қилмаслик, тўнғиллаш, ялқовлик бошқа-ю, кемани эгаллаб олиб, айбсиз одамларни ўлдириб юбориш бошқа. Анча тортишувлардан кейин команда шундай бўлинди: олти киши кемада қолди, қолган ўн уч киши, шу жумладан Сильвер ҳам қайиқларга ўтириша бошлашди.

Худди шу пайтда биринчи марта мардона иш қилдим, кейинроқ бу ишим бизни ўлимдан сақлаб қолди. Мен Сильвер ўз қароқчиларидан олтитасини бортда қолдириб кетаётган экан, кемани эгаллаб ололмаймиз, модомики кемада олти киши қоларкан, менинг бу ерда ҳожатим йўқ деб ўйладим. Шу сабабли қирғоққа боришга аҳд қилдим. Мен бир зумда бортдан ошиб, яқинроқдаги қайиқнинг тумшуқ томонига тушиб олдим. Мен тушган қайиқ дарҳол жўнаб кетди.

Ҳеч ким менга эътибор бермади, фақат олдиндаги эшкакчи:

— Жим, сенмисан? Бошингни энгаштириб ол, — деди.

Бироқ бошқа қайиқда ўтирган Сильвер бизнинг қайиғимизга диққат билан тикилди ва қайиқ тумшуғида

Ўтирган чиндан ҳам мен эканлигимга ишонч ҳосил қилиш учун мени чақирди. Шунда қайиққа тушганимдан пушаймон бўлдим.

Қайиқлар бир-бирини қувалаб қирғоқ сари илгарилаб кетди. Мен ўтирган қайиқ эса, соҳилга биринчи бўлиб етиб келди. У анча енгил, ундаги эшкакчилар ҳам кучли, сара чиқиб қолди, биз иккинчи қайиқни ортда қолдириб кетдик. Қайиғимизнинг тумшуғи қирғоққа тегиши биланоқ дарахт шохини маҳкам ушлаб олдим ва соҳилга сакраб чиқдим, сўнг ўзимни чакалакзорга урдим. Сильвер билан унинг ўртоқлари юз метрча орқада қолиб кетди.

— Жим! Жим! — қичқирди у.

Унинг чақирлишига ҳеч қандай эътибор бермадим. Орқамга қарамай, сакраб-сакраб, буталарни синдириб, баланд ўт-ўланлар ичига шўнғиб, то ҳолдан тойгунимга қадар олдинга қараб чопавердим.

XIV б о б

БИРИНЧИ ЗАРБА

Дароз Жондан қочиб кетганимдан мамнун бўлиб, кўнглим севинчга тўлди, нотаниш жойни қизиқиш билан томоша қила бошладим.

Авалло толлар, қамишлар ва менга нотаниш бўлган қандайдир дарахтлар ўсиб ётган ботқоқликка дуч келдим. Кейин узунлиги бир миль келадиган, нодир қарағайлар ва эмансимон, лекин япроқлари толникига ўхшаган ярқироқ, қандайдир бўралиб-буралиб қийшиқ ўсган дарахтлар қад кўтарган серқум очиқ ялангликка чиқдим. Олисда икки чўққили тоғ кўриниб турибди; ғалати шаклдаги ҳар иккала чўққи қуёш нурида ярқирарди.

Номаълум мамлакатларни текширувчи одамларнинг шодлигини биринчи марта ҳис этдим. Оролда одам яшамасди. Мен билан келган кишилар жуда орқада қолиб кетишганди, ёввойи ҳайвонлару қушлардан бошқа ҳеч нимани учратмасдим. Аста дарахтлар оралаб боравердим. Ҳамма ерда менга қандайдир нотаниш ўсимликлар, гуллар учрай бошлади.

Гоҳ у ерда, гоҳ бу ерда илонларга дуч келдим. Улардан бири тошнинг орасида ётган экан. У бошини кўтариб, менга қараб вишиллади. Унинг вишиллаши айла-

наётган пилдироқнинг овозини эслатарди. Бу ҳаммага маълум ва машҳур бўлган, чакса одамни ўлдирадиган гурза илон эканлиги хаёлимга ҳам келмабди.

Ниҳоят эманга ўхшаган дарахтлар ўсган қалин чангалзорга кирдим. Кейинроқ билсам, булар доим яшнаб турувчи эман экан. Улар қумда худди тиканли буталар сингари пастак бўлиб ўсиб ётишарди. Уларнинг шохлари бўғин-бўғин, япроқлари қамиш ёпилган том сингари ғоятда эич жойлашган эди. Буталари тобора баландга бўй чўзиб, қумлоқ қиямаликни қоплаб бориб қамиш ўсиб ётган кенг ботқоқликка туташиб кетганди. Бўғозга қуйилаётган икки сойдан бири шу ботқоқликни кесиб ўтганди. Ботқоқлик устидан буғ кўтарилар, Кузатув Дурбини гўё жазирама иссиқда липиллаб тургандай эди.

Бирдан қамиш шилдираб кетди. Ғафиллаганича ёввойи ўрдак учиб чиқди, унинг кетидан яна бири эргашди, ҳадемай осмонни қичқирганича чарх ураётган қушлар булути қоплади. Денгизчиларимиздан бирортаси ботқоқликдан келаётган бўлса керак деган ўй дарҳол миямга келди, адашмаган эканман. Кўп ўтмай узоқдан эшитилаётган, тобора яқинлашаётган ва баландроқ янграётган овозни эшитдим.

Мен жуда қўрқиб кетдим, лип этиб ўзимни ҳамиша яшнаб турадиган эман чакалакзорига урдим, сичқондай пусиб ётдим.

Бошқа бир товуш олдингисига жавоб берди. Кейин яна биринчи овоз эшитилди, мен уни танидим — бу Сильвернинг товуши эди. У алланималар деб тинимсиз жаврарди. Ҳамроҳи эса баъзи-баъзидагина жавоб қайтарарди. Овоз оҳангига кўра, улар куйиб-пишиб, қаҳр билан гаплашарди, лекин нима дейишаётганини англаёлмадим.

Ниҳоят уларнинг овози тинди, бир ерга ўтиришди чоғи, чунки қушлар секин-аста тинчланиб, яна ботқоқликка қўнди.

Мен бурчимни бажаришдан ўзимни олиб қоцаётганимни ҳис этдим. Ростки аҳмоқлик қилиб қароқчилар билан қирғоққа келган эканман, ҳеч бўлмаса уларнинг нима ҳақда гаплашаётганини билишим керак. Бурчим сездирмайгина иложи борица уларга яқинроқ боришни, эгри-бугри, бўғин-бўғин бўлиб ўсган бутазор ичига яшириниб олишни тақозо этарди.

Овозларидан, бир неча қушнинг безовта бўлиб ҳамон

уларнинг боши узра учиб юришидан ҳар иккала денгизчининг ўтирган жойини аниқ белгилаб олишим мумкин эди.

Секин-секин, лекин тиришқоқлик билан олдинга қараб эмакладим. Ниҳоят бошимни кўтардим. Япроқлар орасидан мўралаб, ботқоқ яқинидаги дарахт остида, майсада турган Жон Сильвер билан бошқа бир денгизчини кўрдим. Улар бир-бирига рўбарў туриб гаплашишарди.

Икковини ҳам қуёш қиздираётир. Сильвер шляпасини ерга ташлади, унинг катта, лўппи, фар-фар терга ботган оппоқ юзи суҳбатдошига ялинганнамо боқарди.

— Оғайни,— деди у,— мен учун олтиндан ҳам қимматсан. Ахир ўзинг ўйла, сени чин юракдан яхши кўрмасан, шунчалик жон куйдирармидим сенга? Фишт қолипдан кўчган, ҳеч нимани ўзгартиролмайсан. Сени ўлимдан қутқариб қолмоқчиман, шунинг учун ҳам сен билан бирга юрибман. Том, агар матросларимиз сен билан нима ҳақда гаплашганимиздан хабардор бўлиб қолишса, ўзинг ўйлагин, мени нималар қилишмайди!

— Сильвер...— деди денгизчи, унинг юзи қизариб, хирилдоқ овози таранг тортилган арқондай титраб кетганини сездим,— Сильвер, сен ёш бола эмассан, менимча виждонинг ҳам бўлса керак. Ҳар қалай, сени ҳеч ким товламачи деб ўйламайди. Пулинг ҳам кўп... бошқа денгизчиларникидан анча кўп. Бунинг устига қўрқоқ ҳам эмассан. Барака топкур, менга тушунтириб бергин, нега сен анави жирканч каламушлар билан алоқа қиласан? Йўқ, улар билан ҳамжиҳат бўлолмайсан. Мен ўлсам ўламанки... ўз бурчимдан юз ўгирмайман...

Тўсатдан эшитилган шовқин унинг гапини бўлди. Ниҳоят битта бўлса-да, ҳалол денгизчини учратдим! Уша пайтнинг ўзида ботқоқликнинг нариги томонидан иккинчи бир ҳалол денгизчининг ғазабли, қаттиқ бақиргани эшитилди, кейин яна бақирӣқ ва кишининг юрагини уюштирадиган фарёд эшитилди. Кузатув Дурбинидан янграган акси садо уни бир неча бор такрорлади. Ботқоқдаги ҳамма қушлар яна кўтарилди, осмонни булутдай қоплади. Гарчи пастга тушаётган қушларнинг қанот қоқиши ва олисда соҳилга урилаётган тўлқинларнинг гулдурашигина бузиб турган сокинлик бошланган бўлса-да, ўлим олдидаги бу фарёд анчагача қулоғимдан нари кетмади.

Том ниқталган от сингари сесканиб кетди. Лекин Сильвер пинагини ҳам бузмади. У қўлтиқтаёғига суюниб, чақиб олишга шай турган илондай кўзини суҳбатдошига қадаб турди.

— Жон!— деди денгизчи унга қўлини чўзиб.

— Ол қўлингни!— бўқирди Сильвер ва акробатлардай чаққон ва тез ҳаракат қилиб, ўзини бир қадам четга олди.

— Хўп, Жон Сильвер, қўлимни тортиб олай,— деди денгизчи.— Лекин, тўғриси айтсам, ифлос виждонинг сени мендан кўрқисга мажбур қиляпти. Елвораман, туншунтириб бер, у ёқда нима бўлди ўзи?!

— Нима бўлди дейсанми?— Сильвер қайтариб сўради. У кулимсиради, бироқ бу кулимсираш ҳар сафаргидай самимий эмасди, чалпақдай юзидаги кўзлари игнанинг учидай қисилиб, шиша сингари чақнаб кетди.— Нима бўлди дейсанми? Менимча, бу Алан.

Бечора Том унга ташланди.

— Алан!— деди у.— Жойи жаннатда бўлсин! У ҳақиқий денгизчидай ўлди. Сен эса, Жон Сильвер... Сен билан анчадан бери ўртоқ эдик, энди ўртоқчилигимиз тамом! Майли, итдай ўлиб кетай, бироқ ўз бурчимга риоя қиламан. Аланни сизлар ўлдирдиларинг-ку, а? Қўлларингдан келса мени ҳам ўлдириңлар! Лекин шуни билиңки, сизлардан кўрқмайман!

Жасур денгизчи ана шу сўзларни айтди, бурилиб соҳил томон кета бошлади. Бироқ у узоққа кетолмади: Жон бақирганича бир қўли билан дарахт шохини ушлади-да, қўлтиғидан таёғини олиб, унинг орқасидан найза отгандай улоқтирди. Зўр куч билан улоқтирилган қўлтиқтаёқ шувиллаганича учиб бориб, учи билан Томнинг курагининг қоқ ўртасига тегди. Шўрлик Том қўлларини ёзганича гуппа қўлади.

У оғир ярадор бўлди-йўқми, билмайман. Таёқ қарсиллаб кетганидан унинг умуртқаси синган бўлса керак. Сильвер унинг ўзига келишига имкон бермади. Қўлтиқтаёқсиз, бир оёғида маймундай эпчил ҳаракат қилиб унга ташланди, миқ этмай ётган танасига икки марта сопиғача ботириб пичоқ урди. Бута ичида ўтирган жойимда, қотилнинг ҳар пичоқ урганида оғир нафас олганини эшитиб турдим.

Ҳеч қачон ҳушимдан кетмагандим, унинг қанақа бўлишини ҳам билмасдим. Лекин шу пайт худди туманга

чулгангандай бутун олам кўз олдимда айлана бошлади. Сильвер ҳам, қушлар ҳам, Кузатув Дурбини ҳам — ҳамма нарса пилдирар, айланар, ирғишларди. Қулоқларим остида бир неча хил қўнғироқларнинг жаранги ва узоқдан келаётган қандайдир товушлар янгради.

Ҳушимга келганимда қўлтиқтаёқ аблахнинг қўлтиғида, шляпаси эса бошида эди. Унинг қаршисида Том қимирламай ётарди. Лекин қотил унга қиё ҳам боқмай, қонга бўялган пичоғини бир тутам майса билан тозаларди.

Атрофда ҳамма нарса илгаригидай эди. Қуёш устида туман айланиб юрган ботқоқликни, баланд тоғ чўққиларини омонсиз қиздирарди. Бундан бир неча минут илгари кўз олдимда одам ўлдирилганига ҳеч ишонгим келмасди.

Жон қўлини чўнтагига солиб ҳуштак олди-да, бир неча марта чалди. Ҳуштак овози жазирама ҳавода узоқ-узоқларгача таралди. Мен, албатта, ҳуштакни нимага чалганини билмасдим, лекин яна бутун вужудимни ваҳима қуршаб олди. Бу ёққа одамлар келишади. Мени пайқаб қолишади. Улар аллақачон икки ҳалол денгизчини ўлдиришди, нега энди Том билан Аландан кейин мен ҳам уларнинг қурбони бўлмас эканман?

Мен шарпа чиқармасликка уриниб, бутазор ичидан эмаклай кетдим. Бутазордан чиқа солиб ўрмонга қараб қочдим. Қочиб кетаётиб, қари қароқчининг ўртоқлари билан бир-бирига товуш бераётганлигини эшитдим. Уларнинг овози менда қанот пайдо қилди. Чакалакзор орқада қолди. Ҳеч қачон бунчалик тез югурмагандим. Йўл танламай, фақат қотиллардан узоқроққа кетиш учун ўқдек учиб борардим. Қадам-бақадам мендаги қўрқув кучая бориб, ниҳоят жуда зўр даҳшатга айланди.

Аҳволим жуда ночор эди. Замбаракдан ўқ узилганда ҳам кийимига инсон қони сачраган мана шу қароқчилар билан бирга қайиққа ўтира олармидим? Менга кўзи тушиши биланоқ улардан истаган киши мени жаҳаннамга жўнатмайдими, ахир? Ораларида бўлмаслигимнинг ўзи улардан қўрқимни, ҳамма нарсадан хабардорлигимни билдирмайдими? «Ҳаммаси тамом бўлди,— деб ўйладим.— Алвидо «Испаньола»! Сквайр, доктор, капитан, сизларга ҳам алвидо! Мен ё очимдан, ёки қароқчилар пичоғидан ўламан».

Қаёққа кетаётганимни билмай чопиб борардим. Кейин икки чўққили пастак тоғ этагига бориб қолдим. Оролнинг бу қисмида ҳамиша яшнаб турадиган эманлар анча сийрак эди, улар катталиги билан буталарга эмас, балки оддий ўрмон дарахтларига ўхшарди. Онда сонда уларнинг орасида яккам-дуккам, бўйи эллик-етмиш фут¹ келадиган қарағайлар ҳам учраб қоларди. Бу ерда ҳаво мусаффо ва тоза эди, пастдаги ботқоқ ҳавосига мутлақо ўхшамасди.

Бироқ бу ерда мени бошқа бир хавф кутиб турган экан, қўрққанимдан юрагим орқага тортиб кетди.

XV б о б

ОРОЛЛИК

Тик ён бағирликдан шағал ёғилди, тошлар шарақашуруқлаганча пастга тушиб, дарахтлар орасида сакраб-сакраб думалай кетди. Мен беихтиёр тепага қарадим ва бир сакрашда ўзини қарағай танаси ортига олган ғалати махлуққа кўзим тушди. Бу нима ўзи? Айиқми? Одамми? Маймунми? Қандайдир қоп-қора ҳамда ҳурпайган бир нарсага кўзим тушиб қолганди, холос, қўрққанимдан тўхтаб қолдим.

Хуллас, ҳар иккала йўл ҳам мен учун кесилган эди. Орқамда қотиллар пойлаб туришибди, олдимда эса манови сирли махлуқ. Менга бу номаълум махлуқ хавфлироқ кўринди. Ҳатто Сильвер ҳам бу ўрмон махлуқи олдида унча қўрқинчли эмасди. Мен шартта бурилдим-у, орқамга қарай-қарай, қайиқлар турган томонга чопа бошладим.

Махлуқ эса йўлни айланиб ўтиб, мени қувиб етди ва олдимга тушиб олди. Мен жуда толиққан эдим. Лекин чарчоқни ҳис этмасам ҳам, бари бир, бунақа эпчил душман билан тез чопишда мусобақалашолмасдим. Ғалати махлуқ бир дарахт ортидан иккинчисига буғудай тез югурарди. У гарчи икки букилиб, ерга энгашиб олган бўлса ҳам, одамга ўхшаб икки оёқлаб чопарди. Тўғри, у чиндан ҳам одам эди, бунга ҳеч қандай шубҳам қолмади.

Одамхўрлар ҳақида барча эшитганларим ёдимга тушиб кетди, ёрдамга чақиришга оғиз жуфтладим. Лекин,

¹ Фут — 30, 48 сантиметрга тенг узунлик ўлчови.

гарчи ёввойи бўлса-да, қаршимда турган одам-ку, деган фикр анча далда берди менга. Шунда Сильвер яна кўз олдимга келиб, вужудимни ваҳима қамраб олди. Мен душманга қандай чап берсам экан, деб тўхтадим. Кейин бирдан ёнимда тўппончам борлиги эсимга тушиб қолди. Ўзимнинг ҳимоясиз эмаслигимга ишонч ҳосил қилганимдан кейиноқ анча ботирлашиб, ороллик томон дадил бостириб боравердим.

Бу сафар у ўзини дарахт орқасига олди. Тўппа-тўғри бостириб келаётганимни кўриб, бекинган жойидан чиқди ва мен томон бир-икки қадам ташлади. Кейин юраги дов бермай, бир нафас жойида топтаб турди-да, орқага тисланди, мени жуда ҳайрон қолдириб, тиз чўкди ва ялинганнамо қўлларини олдинга чўзди.

Мен яна тўхтадим.

— Сиз ким бўласиз?— деб сўрадим.

— Бен Ганн,— жавоб қилди у; унинг овози занглаган қулфники сингари ғижилдоқ, ҳирқи эди.— Шўр пешана Бен Ганнман. Уч йилдан буён бирорта одам билан гаплашганим йўқ.

У ҳам менга ўхшаган оқ танли одам эди, юз андомлари анча истараликкина эди. Фақат териси офтобдан жуда қорайиб кетганди, ҳатто унинг лаблари ҳам қора эди. Қорамтир юзидаги кўзлари чарақлаб турарди. У умримда учратганим ҳамма гадолардан ҳам жулдур кийимда эди. Унинг кийими эски елкан ва матросча кўйлакнинг парчаларидан иборат эди. Ҳар қайси лахтак бир-бирига ё мис тугма, ё сим, ё каноп билан уланганди. Бирдан-бир тўзимай бутун қолган нарсаси мис тўқали камари эди, холос.

— Уч йил!— деб хитоб қилдим.— Кема ҳалокатига учраганмидинглар?

— Йўқ, оғайни,— деди у.— Мени шу ерга, оролга ташлаб кетишган.

Мен қароқчиларнинг мана шунақанги даҳшатли жазо беришларини эшитгандим: айбдорни бирорта одам оёғи етмаган хилват оролга тушириб, оз-моз ўқ-дори бериб, якка ўзини ташлаб кетишарди.

— Мана шу оролга уч йил муқаддам ташлаб кетишган мени,— давом этди у.— Ушандан бери эчки гўшти, мева, устрица¹ еб кун кўряпман. Одам қаерга ташлан-

¹ Устрица — денгиз моллюскаларининг бир тури.

масин, ҳамма жойда яшаш қобилиятига эга бўлади. Эҳ, азизим, чинакам инсонча овқатни қанчалик соғинганимни билсанг эди! Ёнингда бирор бўлак пишлоғинг йўқми? Йўқ! Ана холос, мен бўлсам узун-узун тунларда бир бўлаккина нон устига қўйилган бир парчагина пишлоқни туш кўриб чиқаман, холос... Уйғониб кетсам, пишлоқ йўқ бўлади.

— Агар кемамизга қайтиб бора олсам,— дедим унга,— мендан бир калла пишлоқ оласиз.

У камзулимни ушлаб тортқилар, қўлларимни силар, этигимга мўлтираб тикилар, сўнг бир оз жим қолиб, қаршисида одам турганини кўриб ёш боладай қувонар эди.

У жавобимни эшитиб, менга аллақандай айёрона қараш қилди.

— Агар ўз кемамга қайта олсам дейсанми?— деб такрорлади у сўзларимни.— Қайтишингга ким тўсқинлик қиляпти?

— Албатта, сиз эмас,— дедим.

— Албатта, мен эмас!— деди у.— Исминг нима, оғайни?

— Жим,— дедим мен.

— Жим, Жим...— такрорлади у ҳузур қилиб.— Шундай, Жим, мен шундай ҳаёт кечирдимки, айтишга оғзим бормайди. Менга қараб туриб онамнинг жуда яхши, ҳудожўй хотин бўлганига ишонасанми?

— Ишониш қийинроқ,— дедим.

— У жуда аломат хотин эди,— деди у.— Мен жуда одобли, тарбияли бўлиб ўсдим, катехизисни¹ ёддан шундай тез такрорлардимки, бир сўзни иккинчисидан ажратиб бўлмасди. Мендан эса мана шунақа одам чиқди, Жим. Ҳаммасига сабаб ёшлигимда қабристонга танга ташлаш ўйнагани боришим бўлди. Худо ҳаққи, ишни танга ўйинидан бошладим-у, ҳаммаси чаппарасидан кетди. Онам бунинг оқибати ёмон бўлади, деб айтди, айтгани келди. Бу оролга тушиб қолганим ҳар қалай бефойда бўлмади. Бу ерда якка қолиб кўп ўйладим, пушаймон едим. Эндиликда менга арғамчи билан боғлаб ҳам ичкилик ичиролмайсан. Албатта, ҳозир ҳам ичкилик

¹ Катехизис — христианларда диний ақидалар савол-жавоб тарзида қисқача баён қилинган китоб.

дан юз ўгирмайман, фақат номигагина, бахт-саодат учун бир ангишвонагина ичаман, ҳолос... Мен одам бўламан деб ўз-ўзимга сўз берганман, мана кўрарсан, энди ҳеч адашмайман йўлдан! Энг муҳими, Жим...— у атрофга олазарак бўлиб қаради ва шивирлаб деди,— эндиликда мен жуда бой бўлиб кетдим.

Шу пайт бечоранинг ёлғизликда ақлдан озганлигига тамомила ишонч ҳосил қилдим. Шу ўй юзимда ҳам ўз ифодасини топган бўлса керак, у янада қизишиб такрорлай кетди.

— Бой бўлиб кетдим! Ҳа, ҳа, бой! Менга қара, Жим, сени одам қиламан! Эҳ, Жим, биринчи бўлиб мени учратганинг учун худога минг қатла шукур қиласан ҳали!— Тўсатдан унинг юзи оқариб кетди, қўлимни маҳкам қисди ва бармоғини таҳдид билан бигиз қилди.— Жим, менга тўғриси айт: бу кема Флинтники эмасми?

Миямга ажойиб фикр келди: бу одам бизнинг иттифоқчимиз бўлиши мумкин. Сўнг унга дарҳол жавоб қайтардим:

— Йўқ, Флинтники эмас. Флинт ўлган. Ҳақиқатни билмоқчи бўлсангиз гап мана бундай: кемада Флинтининг бир неча эски ошналари бор, улар биз учун катта бахтсизлик.

— Орангизда бир оёқли чўлоқ йўқми?— дея қичқириб юбораёзди у нафаси оғзига тиқилиб.

— Сильверми?— сўрадим.

— Сильвер! Сильвер! Тўғри, исми Сильвер эди.

— У ошпазимиз. Ҳалиги тўданинг бошлиғи.

У ҳамон қўлимни ушлаб турар, бу сўзларни эшитиб, қўлимни синдириб юборишига сал қолди.

— Агар сени Дароз Жон юборган бўлса,— деди у,— мен адойи тамом бўлдим. Лекин ўзинг қаерда турганлигингни биласанми?

Мен нима қилишим кераклиги ҳақида дарҳол бир қарорга келдим, унга ҳамма нарсани — саёҳатимиз, ҳозирги ночор аҳволимиз тўғрисида гапириб бердим. У сўзларимга зўр эътибор билан қулоқ солди, гапимни тамомлаганимдан кейин бошимни силади.

— Сен ажойиб бола экансан, Жим,— деди у.— Лекин ҳозир ҳаммаларинг қурмов билан боғлангансиз. Бен Ганнга суйанаверинглар. У сизларни қутқариб қолади, мана кўрасиз. Фалокатдан қутқариб қолган кишига сквайрингиз қандай муносабатда бўлади?

Мен унга, сквайр оламда тенги йўқ сахий одам, деб айтдим.

— Майли, майли... Лекин биласанми,— давом этди Бен Ганн,— мен ундан уқали камзул ёки қоровулликни талаб қилмайман. Йўқ, бу билан мени мафтун қилолмайсан! Мен унингсиз ҳам ўзимники бўлган пуллардан ҳеч бўлмаганда минг фунтини менга беришга рози бўлиш-бўлмаслигини билмоқчиман.

— Беришига ишончим комил,— дедим мен.— Ҳамма матрослар хазинадан ўзига тегишли улушни олиши керак.

— Мени уйимга элиб ҳам қўядими?— сўради у мелга синовчан назар ташлаб.

— Албатта!— дедим.— Сквайр — ҳақиқий жентльмен. Бундан ташқари, агар қароқчилардан қутулсак, сиздай тажрибали денгизчининг ёрдами кемада сув билан ҳаводай зарур бўлади.

— Тўғри,— деди у,— демак, чиндан ҳам мени олиб кетасизлар-а?

У енгил нафас олди.

— Энди гапларимга қулоқ сол,— давом этди у.— Флинт хазинани кўмганда мен унинг кемасида эдим. У билан бирга яна олтита барваста, бақувват денгизчилар ҳам бор эди. Улар оролда бир ҳафтача бўлишди, биз эса қўҳна «Морж»да кутиб ўтирардик. Бир куни биз томонга келаётган қайиққа кўзимиз тушди, қайиқда эса Флинтнинг ўзи ўтирарди, боши кўк рўмол билан боғланган. Қуёш эндигина чиқиб келаётганди. Ранги докадай оқариб кетган, бир ўзи сузиб келарди, қолган олти шериги ўлдирилган ва дафн қилинган эди, шунақа. Уларга қандай бас келганини ҳеч қайсимиз ҳеч қачон билолмадик. У ерда нима бўлган, муштлашми, пичоқбозликми ё ногаҳоний ўлимми, билмадик. Унинг якка ўзи олтовига бас келган!.. Ушанда Билли Бонс штурман, Дароз Жон эса квартирмейстер эди. Улар Флинтдан хазина қаердалигини сўрашди. «Соҳилга бориб ахтаринглар,— деди у.— Лекин момақалди роқ ҳаққи онт ичиб айтаманки, кема сизларни кутиб ўтирмайди». Флинт уларга ана шундай деб жавоб қилди. Уч йил муқаддам мен бошқа бир кемада сузардим, бир куни оролни кўриб қолдик. «Йигитлар,— дедим мен,— Флинт шу ерга хазина кўмган. Қирғоққа чиқиб ахтарайлик». Капитаннинг жуда аччиги келди. Лекин матрослар мен томон бўлиш-

ди, шундан кейин биз соҳилга чиқдик. Ун икки кунгача хазинани ахтардик, бироқ ҳеч нарса тополмадик. Кундан-кунга ўртоқларим мени қаттиқроқ ҳақорат қила бошлашди. Ниҳоят улар кемага тўпланишди. «Сен эса, Бенжамин Ганн, шу ерда қоласан!— дейишди улар.— Мана сенга мушкет, белкурак ҳамда мисранг, Бенжамин Ганн... Шу ерда қолиб, Флинтнинг пулларини қидиравер». Ушандан бери, Жим, уч йил яшаб, бирор марта одам боласи ейдиган ҳақиқий таом юзини кўрмадим. Менга бир қара: оддий матросга ўхшамайманми? Йўқ, ўхшамайсиз, дейсанми? Тўғри, ҳеч вақт ўхшамаганман ҳам.

У менга бир кўзини ғалати қилиб қисди-да, қўлимни яхшигина чимдиб олди.

— Жим, сквайрингга у ҳеч қачон оддий матросга ўхшамаган деб айтгин,— давом этди у.— Унга Беннинг шу ерда, оролда уч йил кечаю кундуз, қишин-ёзин якка ўзи сўппайиб яшаганини айтгин. Баъзида, эҳтимол, ибодат ҳақида ўйлаганман, баъзида аллақачон оламдан ўтган бўлса-да, қариб мункиллаб қолган онамни эслаганман, унга худди шундай деб айт. Лекин кўпчилик вақтини, албатта унга шундай деб айтгин, кўпчилик вақтини Бен Ганн бошқа ишларга сарфлаган. Шу сўзларни айтаётиб уни мана бундай қилиб чимчилаб қўй.

У мени яна дўстона чимчилаб қўйди.

— Унга яна мана шуларни айт,— давом этди у.— Ганн ажойиб одам, худди шундай дегин, Ганн омад жентльменларига қараганда ҳақиқий жентльменга кўпроқ ишонади, чунки унинг ўзи қачонлардир омад жентльмени бўлган, дегин.

— Ҳеч нимага тушунмадим,— дедим мен.— Айтгандай, ҳозир бунинг унчалик аҳамияти йўқ, чунки бари бир кемага қандай боришни билмайман.

— Шунақа дегин,— деди у,— ишларинг чатоқ-ку. Майли, менда ўз қўлим билан ясаган қайиғим бор. Уни оқ қоя остига яшириб қўйганман. Бирорта бахтсиз ҳолиса рўй бергудай бўлса, қоронғи тушиши биланоқ ўша қайиқда сузиб бораверамиз... Тўхта!— деб қичқирди у **тусатдан**.— У ёқда нима бўляпти ўзи?

Худди шу пайт кемадан замбаракнинг гумбурлагани **оштилди**. Унинг акси садоси бутун оролга ёйилди. Лекин **қуёш** ботишига ҳали икки соатча бор эди.

— У ёқда жанг бўляпти!— деб қичқирдим.— Орқамдан юринг! Тезроқ юринг!

Уша заҳотиёқ қўрқувларимни унутиб, кема турган томонга югурдим. Ёнимда эса бахтсиз асир қушдай енгилгина учиб борарди.

— Чапроққа! Чапроққа!— дерди у.— Азизим Жим, чапроққа! Дарахтларга яқинроқ юр! Худди мана шу ерда биринчи марта эчки отганман. Энди эчкилар бу ёққа тушишмайди. Фақат тепада, тоғларда сакраб-ўйноқлаб юришади, чунки улар Бенжамин Ганндан қўрқишади. Ие! Ана, қабристонга ҳам келдик. Дўнгларни кўряпсанми? Мен бу ёққа келиб турардим, баъзида бугун якшанба бўлса керак, деб ибодат ҳам қилардим. Бу ибодатхонадагидай эмасди-ю, ҳар ҳолда, дабдабали эди. Тўғри, на руҳоний, на инжил бор, ёлғиз ўзим эдим...

У югуриб бораркан, жавоб кутмай тинимсиз жаврар, мен эса унга жавоб ҳам қайтаролмасдим.

Замбарак отилгандан кейин анчагача сукунат чўкди, сўнг милтиқлардан ўқ узилди.

Яна жимлик. Кейин чорак милча нарида, ўрмон тепасида Британия байроғи ҳилпиради.

ТУРТИНЧИ ҚИСМ

ЕҒОЧ ДЕВОР

XVI б о б

КЕЙИНГИ ВОҚЕАЛАР ДОКТОР ТОМОНИДАН
БАЁН ҚИЛИНАДИ
КЕМА ҚАНДАЙ ТАРК ЭТИЛДИ

Икки яримга яқин ёки, денгизчасига айтганда, қум соат уч марта занг урганда ҳар иккала қайиқ «Испань-ола»дан соҳилга жўнаб кетди. Капитан, сквайр ва мен каютада ўтириб олиб, нима қилиш лозимлиги ҳақида кенгашардик. Агар салча шамол эсганда ҳам кемада қолган олтита исёнчига қўққисдан ҳужум қилиб, лангарни кўтариб, денгиз томон кетардик. Лекин шамол йўқ эди. Шу пайт Хантер кириб, Жим Хокинс қайиққа ўтириб, қароқчилар билан қирғоққа кетганини маълум қилди.

Биз, албатта, Жим Хокинсни хоин деб заррача бўлсин хаёлимизга келтирмасдик, лекин ундан анча ташвишландик. У билан бирга кетган матросларнинг шунчалик зардаси қайнаган эдики, тўғриси айтганда, Жимни яна кўриш умидимиз йўққа чиққанди. Биз палубага шошилдик. Тахта ёриқларидан елим қайнаб чиқмоқда эди. Атрофни ботқоқликдан чиққан бадбўй ҳид тутиб кетганидан кўнглим айний бошлади. Бу лаънати бўғоз безгак билан ичбуруқнинг уяси эди. Олтита аблаҳ эса елкан тагида — бакда қовоғини солиб ўтиришарди. Қайиқлар қирғоқда қандайдир сойнинг қуйилиш жойи яқинида турар, ҳар бирида биттадан матрос ўтирарди. Улардан бири ҳуштак чалиб «Лиллибуллуро»ни¹ қуйларди.

¹ Лиллибуллуро — инглизча ҳазил қўшиқ.

Кутишга ортиқ тоқат қолмади, Хантер икковимиз қайиқда разведкага боришга аҳд қилдик.

Қайиқлар кеманинг ўнг томонида турарди. Хантер билан тўппа-тўғри харитада ёғоч девор белгиланган жойга қараб жўнадик. Қайиқларни пойлаб ўтирган матрослар бизни кўриб типирчилаб қолишди. «Лиллибуллеро» тинди. Нима қилиш лозимлигини ҳал қилиш учун икковининг бир-бири билан тортишаётганини кўрдик. Борди-ю, улар Сильверга маълум қилишганда, эҳтимол ҳамма иш бутунлай бошқача издан кетган бўларди. Лекин ҳар қандай шароитда ҳам уларга қайиқларни ташлаб кетмаслик буюрилган бўлса керак. Улар жимгина яна жойларига ўтиришди, уларнинг бири яна ҳуштак билан «Лиллибуллеро»ни чала бошлади.

Қирғоқ бу жойда сал эгилиб чоғроққина бурун ҳосил қилибди, қирғоққа етгунга қадар душманларимиздан бизни пана қилсин учун қайиқни жўрттага бурун томонга бурдим. Соҳилга чиққач, аёвсиз қиздираётган қуёшдан бошимни сақлаш учун шляпам остига ипак рўмолчамни қўйиб, кучим борича югурдим. Иккала қўлимда ҳам биттадан ўқланган тўппонча бор эди.

Юз қадамча ҳам чопмаган эдимки ёғоч деворга дуч келдим.

Пастаккина бир тепаликнинг деярли чўққисида муссаффо булоқ қайнаб турибди. Худди шу ернинг ўзида, булоқни атрофлатиб ходалардан баландгина уй тикланибди. Унинг ичига қирқ киши бемалол сиғади. Ана шу бинонинг деворларида милтиқлардан отиш учун шинаклар ҳам бор эди. Ёғоч уйнинг атрофи кенгина, тозаланган майдон бўлиб, у бирорта ҳам эшиги, бирор очиқ ёриқ жойи бўлмаган баландлиги олти фут келадиган ёғоч девор билан қуршалган эди. Уни синдириш ҳам, ёғоч уйда ўтириб олган кишилардан яшириниш ҳам анча қийин эди. Ёғоч уйга кириб олганлар эса ҳужум қилганларни какликдай паққа-паққа отиб ташлайвериши мумкин эди. Агарда яхши соқчиларни кўпроқ озиқ-овқат билан бу ерга қўйилса, бутун бир полкнинг ҳужумини ҳам қайтара олади.

Ҳаммадан ҳам ариқчадан оқаётган сувга хурсанд бўлдим. «Испаньола»нинг каютаси ҳам ёмон эмас: у ерда кўпгина қурол, ўқ-дорилар, озиқ-овқат, ажойиб винолар бор, лекин сув йўқ. Мен шу ҳақда ўйлаб турсам, тўсатдан аллакимнинг ўлим талвасасидаги даҳшатли

фарёди эшитилди. Улим билан энди юзлашаётганим йўқ — мен герцог Кемберлендский¹ қўшинида хизмат қилганман, Фонтенуа² яқинида ярадор бўлганман — бироқ бу фарёд юрагимни эзиб юборди. «Жим Хокинс ҳалок бўлди», — деб ўйладим.

Эски солдат бўлишининг, айниқса доктор бўлишининг ҳикмати катта. Бизнинг ишимизда бир минутни ҳам қўлдан бой бермаслик лозим. Мен ҳамма нарсани тарозига солдим-да, зудлик билан қиргоққа қайтиб келдим ва қайиққа сакрадим.

Бахтимга Хантер ажойиб эшкакчи чиқиб қолди. Биз бўғоздан тез суза кетдик. Мана қайиқ кема ёнига етиб борди, мен яна кемага чиқдим. Дўстларим қаттиқ ҳаяжонга тушишди. Сквайр қоғоздай оқариб кетганди, — зап яхши одам-да! — ўзи туфайли қандай кўргиликларга дучор бўлишимиз ҳақида бош қотириб ўтирган экан. Бақда ўтирган матрослардан бири ҳам оқариб кетган, изтиробга тушган эди.

— Манови одам, — деди капитан Смоллетт матрос томонга ишора қилиб, — ҳали талончиликка кўникмаган экан. Доктор, у фарёдни эшитди-ю, ҳушидан кетишига сал қолди. Ҳадемай у ўзимизники бўлиб қолади.

Мен капитанга ўз режаларимни гапириб бердим, уни биргаликда муҳокама қилдик.

Кекса Редрутнинг қўлига учтами-тўртта ўқланган мушкет ва ўзини ҳимоя қилиш учун тўшак бериб, уни бак билан каюта оралиғидаги йўлакка қўйдик. Хантер қайиқни қуйруққа олиб келди, биз Жойс билан биргаликда унга порох, мушкет, қоқ нон, чўчқа гўштарини юклай бошладик. Кейин унга бир бочка коньяк билан дори-дармон солинган яшикчамни ҳам орддик.

Бу орада сквайр билан капитан палубага чиқишди. Капитан иккинчи боцманни — кемада қолдирилган матросларнинг бошлиғини чақирди.

— Мистер Хендс, — деди у, — биз икки кишимиз, икковимизда ҳам бир жуфтдан тўппонча бор. Қайсиларинг бирорта сигнал берадиган бўлсангиз отиласиз.

Қароқчилар эсанкираб қолишди. Кейин ўзаро шивир-

¹ Герцог Кемберлендский — XVIII аср ўрталарида яшаган англис саркардаси.

² Фонтенуа яқинида (1745 й.), Бельгияда бўлган жангда англис қўшинлари французлардан енгилган.

лашиб олишиб, ўзларини йўлакка уришди, бизга орқа томондан ҳужум қилишмоқчи бўлишди, лекин тор йўлакда мушкет ушлаб турган Редрутга дуч келишиб, дарҳол орқага қайтишди. Палубадаги дарчадан кимнингдир калласи кўринди.

— Пастга туш, итвачча!— қичқирди капитан.

Қалла кўздан ғойиб бўлди. Улгундай қўрқиб кетган олти қароқчи бир бурчакка яширинишди ва унлари чиқмай қолди.

Жойс иккимиз тўғри келган нарсани қайиққа итқи-тавердик. Кейин қуйруқ томондаги порт¹ орқали қайиққа тушдик-да, кучимизнинг борича эшкак эшиб, шитоб билан қирғоққа сузиб кетдик.

Иккинчи марта келаётганимиз бояги иккала соқчини анча безовта қилди. «Лиллибуллери» яна тинди. Биз то бурунни айланиб ўтиб, уларни кўздан йўқотиб улгурмасимиздан, соқчиларнинг бири ўз қайиғини ташлаб, оролнинг ичкарасига қараб чопиб кетди. Мен шундан фойдаланиб, уларнинг қайиғини яксон қилмоқчи ҳам бўлдим-у, лекин Сильвер ўз тўдаси билан шу яқин ўртада бўлса керак, кўп нарсани истаб, ҳамма нарсадан маҳрум бўлмайлик, деб қўрқдим.

Биз ҳалиги жойга келиб тўхтадик, юкларни истехкомга таший бошладик. Оғир юкларни кўтариб, ўқ-дори, озиқ-овқатларни қўрғонгача олиб бордик ва ёғоч девордан ошириб ташладик. Уларни қўриқлашга Жойсни қолдирдик. У ёлғиз қолди, лекин унинг қурол-яроғлари анча эди. Хантер билан қайиқ ёнига қайтдик ва яна юк орқаладик. Шундай қилиб, тин олмай ишлаб, ниҳоят юкни ташиб бўлдик. Жойс билан Хантер истехкомда қолишди, мен бор кучимни ишга солиб, «Испаньола»га қайтдим.

Биз қайиқни яна юкка тўлғазмоқчи бўлдик. Бу жуда хавфли, кўринишдан тентакликка ўхшаб кетса-да, ammo бир қадар ўйлаб қилинаётган иш эди. Албатта, улар бизга қараганда кўпчилик эди, лекин биз яхши қуролланган эдик. Қирғоққа кетганларнинг ҳеч қайси-сида мушкет йўқ эди, тўппонча ўқи етадиган масофага яқинлашиб келгунларича эса камида олти кишини отиб ташлашимиз мумкин.

¹ Порт — бортадаги дарчага ўхшаш туйнук.

Сквайр мени қўйруқ томондаги ойна олдида кутиб турарди. Мени қўриб жуда дадилланиб, севиниб кетди. Мен итқитган арқоннинг учини ушлаб, қайиқни тортди, биз қайиққа яна чўчка гўшти, порох, қоқ нонларни юклай бошладик. Кейин мен, сквайр, Редрут ва капитан учун биттадан мушкет билан биттадан қилич ҳам олдик. Қолган қурооларни ва порохларни сувга ташладик. Бўғознинг чуқурлиги икки ярим саржин бўлиб, қуёш нурида қумлок сув тубида ётган пўлат қурооллар ярқираб кўриниб турарди.

Сув кўтарилиб, кема лангар атрофида айлана бошлади. Соҳилдаги қайиқ яқинида бир-бирини чақираётган одамлар овози эшитилди. Гарчи шарқ томонроқдаги Жойс билан Хантерни ҳеч ким сезмаган бўлса-да, биз бари бир шошилишга аҳд қилдик.

Редрут йўлакдаги постини ташлаб, қайиққа сакради. Капитан Смоллеттни олиш учун қайиқни кеманинг бошқа томондаги бортига олиб ўтдик.

— Ҳой йигитлар,— қаттиқ бақирди у,— мени эшит-апсизларми?

Бакдан ҳеч ким жавоб қилмади.

— Сенга мурожаат қиялман, Абрахам Грей.

Жимлик.

— Грей,— овозини баландлатиб давом этди мистер Смоллетт,— мен кемани ташлаб кетялман, сенга ўз капитанинг орқасидан эргашишни буюраман. Сенинг яхши одам эканлигингни биламан, бошқалар ҳам ўзларини ёмон қилиб кўрсатсалар-да, аслида унчалик эмаслар. Қўлимда соатим бор. Бизга қўшилишинг учун ўттиз секунд вақт бераман.

Орага яна жимлик чўкди.

— Келавер, дўстим,— давом этди капитан,— бизни вақтни беҳуда ўтказишга мажбур қилма. Ахир, ҳар бир секунд имиллаш мен ҳамда манови жентльменлар учун ўлим хавфини туғдиради.

Унсиз олишув бошланди, мушт овозлари эшитилди, палубага Абрахам Грей сакраб чиқди. Унинг юзи пичоқ билан тилинган эди. У капитаннинг ҳузурига эгаси ҳуштак чалиб чақирган итдай чопиб келди.

— Мен сизлар билан, сэр,— деди у.

Улар иккови қайиққа сакрашди-ю, биз жўнаб кетдик.

Кема тарк этилди. Бироқ ёғоч девор ёнига етганимизча йўқ эди ҳали.

ДОКТОР ХИКОЯСИНИ ДАВОМ ЭТИРАДИ
ҚАЙИҚДА СЎНГИ МАРТА КЎЧИШ

Бу сўнги — бешинчи кўчиш олдингилари сингари муваффақиятли тугамади. Биринчидан, қайиқчамизнинг юки жуда оғир эди. Девдай-девдай беш эркак, улардан Трелони, Редрут ва капитаннинг бўйлари олти футдан юқори бўлиб, чакана юк эмасди. Бунинг устига порох, чўчқа гўшти, қоп тўла қоқ нон. Қайиғимизнинг қуйруғидаги планширнинг¹ сув ялаётганига ажабланмаса ҳам бўларди. Қайиғимизга гоҳ-гоҳ сув ҳам кириб кетаётганди. Юз ярд юришга улгурмасимиздан шимим ҳамда камзулимнинг орқа этаги шалаббо бўлди.

Капитан бизларни юкларни қайтадан жойлаштиришга мажбур қилди, сўнг қайиғимиз тўғриланди.

Бари бир, қайиғимиз ағдарилиб кетмасин учун қаттиқроқ нафас олгани ҳам қўрқардик.

Иккинчидан, сув қайтиши билан ғарбга қараб, кейин эса жанубга — эрталаб кемамиз кирган очиқ денгизга чиқадиган бўғоз томонга буриладиган кучли оқим ҳосил бўлди. Юки оғир қайиғимизни сув қайтишининг кичкинагина тўлқини ҳам ағдариб юбориши мумкин эди. Шуниси ёмон бўлдик, оқим бизни бошқа томонга суриб кетар, бурун орқасидаги илгари мен тўхтаган жойга яқинлашишга имкон бермасди. Агар оқимни енга олмаганимизда, дақиқа сайин қароқчилар келиб қолиши мумкин бўлган, иккита қайиқ турган ерга бориб қолардик.

— Ёғоч девор томон буришга қурбим етмаяпти, сэр,— дедим капитанга. Мен рулда ўтирардим, чарчаш нималигини билмаган капитан билан Редрут эса эшкак эшишарди.— Оқим бизни суриб кетяпти. Эшкакка оғирлигимизни солсак бўлмасмикан?

— Оғирлигимизни солсак, бизни сув босади,— деди капитан.— Барака топкур, бир уриниб кўринг, рулни оқимга қарши тўғриланг. Сэр, илтимос, уриниб кўринг...

Қайиқнинг тумшурини тўғри бурчак бўйича кўзланган манзил томонга — тўппа-тўғри шарққа бурмагунимча сув бизни суриб кетаверди.

— Бунақада ҳеч қачон қирғоққа чиқолмаймиз,— дедим.

¹ П л а н ш и р — бортнинг юқори четидаги тахтача.

— Қай тарафга қараб бурмайлик, оқим суриб кетавергандан кейин, сэр, қандай бўлмасин зарур йўналишга қараб сузишимиз лозим,— деди капитан.— Биз оқим бўйлаб юқоридан боришимиз керак. Агар оқим бизни ёғоч девордан шамол эсадиган томонга суриб кетса, сэр,— давом қилди у,— қаерда тўхтатишимиз номаълум бўлиб қолади, бунинг устига қароқчилар қайиғи ҳам хужум қилиб қолиши мумкин. Агар мана шу йўналишда кетаверсак, ҳадемай оқим сусаяди, ўшанда хотиржамлик билан қирғоққа бораверамиз.

— Оқим бир оз бўшашди, сэр,— деди қайиқнинг олд томонида ўтирган матрос Грей.— Сал-пал қирғоқ томонга буриш мумкин.

— Раҳмат, азизим,— гўё орамизда ҳеч қандай англашилмовчилик бўлмагандай миннатдорчилик билдирдим унга.

Ҳаммамиз гўё у аввалдан биз билан ҳамжиҳат бўлган-у, унинг билан шундай муносабатда бўлишни индамай шартлашиб олгандай эдик.

Тўсатдан капитан ўзгарган товуш билан:

— Замбарак!— деб қолди.

— Мен бу ҳақда ўйлаб қўйгандим,— дедим истехкомимизни замбаракдан ўққа тутилишини назарда тутиб.— Улар ҳеч қачон замбаракни қирғоққа олиб келолмайди. Олиб келганда ҳам ўрмонда тиқилиб қолади.

— Йўқ, сиз кеманинг қуйруғига қаранг,— деди капитан.

Шошилишда тўққиз фунтли замбаракни бутунлай унутган эканмиз. Беш ярамас замбарак атрофида куймаланишар, унинг «камзули»ни ечишарди. Замбарак ўраб қўйилган эски, мой босган ғилофни шундай деб аташарди. Мен кемада замбарак порохи ва ўқини қолдирганимизни эсладим, қароқчилар уларни омбордан олиши жуда осон, болта билан қулфни бир-икки марта туширилса бас.

— Израэль Флинтнинг тўпчиси бўлган,— деди Грей хириллаб.

Мен қайиқни тўппа-тўғри қирғоққа бурдим. Жуда секин юраётган бўлсак ҳам, энди оқимни бемалол енгаётган эдик. Қайиқ рулга жуда яхши бўйсунмоқда эди. Лекин аксига олиб, у чиройли нишон бўлиб «Испаньола»га ёни билан туриб қолди.

Мен мош еган хўроздай қип-қизил аблаҳ Израэль

Хендснинг палубада замбарак ўқини гулдуратиб юмала-тиб келаётганини кўрдим ҳам, эшитдим ҳам.

— Орамизда дуруст мерган ким?— сўради капитан.

— Шубҳасиз, мистер Трелони,— дедим мен.

— Мистер Трелони, қароқчилардан бирини отиб ташланг. Иложи бўлса Хендсни,— деди капитан.

Трелони жуда совуққон эди. У мушкетининг пилигини кўздан кечирди.

— Секинроқ, сэр,— қичқирди капитан,— қайиқни ағдариб юборманг тағин! Қолганлар тайёр бўлиб туринглар, ўқ узилиши биланоқ мувозанатни сақлашга интилинг.

Сквайр мушкетни кўтарди, эшкакчилар эшкак эшиш-ни тўхтатишди, биз мувозанатни сақлаш учун бортга яқин силжидик, иш силлиқ кўчди, қайиққа бир томчи ҳам сув кирмади.

Бу орада қароқчилар замбаракни буришди, тўп оғзи ёнида уни ўқлаш учун қўлида темир хивич ушлаб турган Хендс нишонга жуда тўғри туриб қолди. Лекин омадимиз юришмади. Трелони ўқ узган пайтда Хендс пастга энгашди, ўқ унинг тепасидан визиллаб ўтиб матрослардан бирига тегди.

Ярадор бақириб юборди, унинг бақиригига фақат кемадагиларгина эмас, балки қирғоқдаги кўплаб овозлар ҳам жўр бўлиб жавоб берди. Уша ёққа қараб, ўрмондан қайиқлар томон чопиб келаётган қароқчиларни кўрдим.

— Сэр, улар ҳозир жўнашади,— дедим.

— Тезроқ ҳайданглар!— қичқирди капитан.— Қайиқ-ни чўктираамизми— йўқми, ҳозир бунинг аҳамияти йўқ. Агар қирғоққа етиб боролмасак ҳаммаси барбод бўлади.

— Сэр, фақат битта қайиқ жўнади,— дедим.— Бошқа қайиқнинг командаси, эҳтимол, соҳил бўйлаб йўлимизни кесиш учун югурган бўлса керак.

— Улар анчагина югуришади,— эътироз билдирди капитан.— Денгизчилар қуруқликда ўзини унча кўрсата олмайди. Улардан эмас, замбаракдан кўрқяпман. Эҳ, малъунлар! Замбарагим беҳато уради. Сквайр, пилик ёнганда бизни огоҳлантириб қўйинг, қайиқни бошқа ёққа буриб юборамиз.

Юки оғир бўлишига қарамай қайиғимиз эндиликда жуда тез борар, ичига сув ҳам гушмасди. Эшкакларни яна ўттиз-қирқ марта эшсак, дарахт ёнидаги сув қайти-

шидан яланғочланиб қолган қумлоқ қирғоққа яқинлашиб қолардик. Қароқчиларнинг қайиғидан энди қўрқмасам ҳам бўлаверарди: бурун уларни тўсиб қўйганди.

Боягина бизнинг сузишимизга тўсқинлик қилган сув қайтиши энди душманларимизнинг бизни қувлашига халақит бермоқда эди. Бизга фақат замбарак таҳдид қиларди.

— Ҳозир озгина тўхтаб, яна биттасини отилса яхши бўларди-да, — деди капитан.

Замбарак отилиши равшан эди. Гарчи ўртоқлари тирик бўлса-да, қароқчилар ярадорга қараб ҳам қўйишмасди, унинг четроққа сурилишга уринаётганини кўрдик.

— Тайёр! — қичқирди сквайр.

— Тўхта! — деди капитан акси садодай.

У билан Редрут эшакларни куч билан тескарисига эша бошлашди, натижада қуйруқ сувга ботди. Худди шу пайт боя Жим эшитган замбарак овози гумбурлади, сквайр узган ўқ овози унгача етиб бормади. Тўп ўқининг қаерга келиб тушганини пайқай олмадик. Бахтсизлигимизга сабабчи бўлган нарса бошимиз устидан шувиллаб учиб ўтган тўп ўқининг шамоли деб ўйладим.

Нима бўлса ҳам, тўп отилгандан кейин қайиғимизнинг қуйруғи сувга ботиб, аста-секин чўка бошлади. Сувнинг туби саёз, уч футча келарди. Биз капитан билан эсон-омон бир-биримизга рўпара бўлиб, сувда тик туриб олдик. Қолганлар эса боши билан сувга шўнғишди ва пишқириб, сув сачратиб бошларини кўтаришди.

Очигини айтганда, осонгина қутулдик, ҳамма соғ-саломат қолди, қирғоққа осонгина етиб олдик. Лекин юкларимиз сув тагида қолди, энг ёмони шу бўлдики, бешта мушкетдан иккитасигина қуруқ қолганди, холос: сувга тушаётиб мушкетимни беихтиёр бошим узра кўтариб юборган эдим, тажрибали одам капитан мушкетнинг затворини тепага қилиб тақиб олгани учун унга ҳам сув тегмай қолганди. Қолган учта қурол қайиқ билан бирга сувга «шўнғиган» эди.

Урмонда, яқингинадан одамларнинг товуши эшитилмоқда эди. Бизни ёғоч девордан кесиб қўйишлари мумкин эди. Бундан ташқари, бир тўда қароқчилар ҳужум қилиб қолса, Хантер билан Жойс бардош бера оладими-йўқми, деб шубҳаланардик. Хантер қатъий, пишиқ одам бўлса-да, Жойсдан хавфсирардик; у илтифотли, хушмуомала хизматкор бўлиб, чўтка билан уст-бошим

тозалашга жуда омил, аммо урушишга бутунлай ноқобил эди.

Биз ўқ-дори ҳамда озиқ-овқатларимизнинг ярмичаси юкланган қайиғимизни ташлаб, зўр ташвишга тушганимизча сув кечиб соҳилга етиб бордик.

XVIII б о б

ДОКТОР ҲИКОЯСИНИ ДАВОМ ЭТТИРАДИ ЖАНГ БОШЛАНГАН ДАСТЛАБКИ КУННИНГ ТУГАШИ

Биз ўзимизни ёғоч девордан ажратиб турган ўрмон оралаб жон-жаҳдимиз билан югурдик, вақт ўтган сари қароқчиларнинг овози тобора яқинлашарди. Кўп ўтмай уларнинг оёқ дупурини, шох-шаббаларнинг қирсиллаб синганини эшитдик. Улар чакалакзор орасидан ўтиб келишарди.

Мен қаттиқ жанг қилишимизни сезиб қолдим, қуролимни кўздан кечирдим.

— Капитан,— дедим мен,— Трелони бехато отади, бироқ унинг қуроли ҳўл. Ўзингизникини унга берсангиз-чи.

Улар қуролларини алмаштиришди, илгаригидек хотиржам ва совуққон Трелони унинг ўқланган-ўқланмаганини кўриш учун бир дам тўхтади. Шу пайт Грейнинг қуролсиз эканлигини кўриб қолдим, унга қиличимни бердим. Унинг қўлига туфлаб, қошларини чимириб, зўр куч билан қилич силтаб, ҳавони шувиллатиб кесганини кўриб завқланиб кетдик. Унинг ҳар бир қилич силташи янги иттифоқчимизнинг охирги томчи қони қолгунча жанг қилишидан далолат бериб турарди.

Яна қирқ қадамча чопиб бориб, ўрмон чеккасига етиб олдик ва ўзимизни ёғоч девор олдида кўрдик. Биз жануб томондан, деворнинг ўртасига яқин ердан чиққан эдик. Худди шу пайтнинг ўзида еттита қароқчи боцман Жон Эндерсон бошчилигида бақириб-чақириб ёғоч деворнинг жануби-ғарб бурчаги томонидаги ўрмондан чиқиб келишди.

Улар ҳовлиққанича тўхтаб қолишди. Биз сквайр билан уларнинг ўзларига келишига йўл қўймай ўқ уздик. Истеҳкомда ўтирган Хантер билан Жойс ҳам отишди. Тўрттала ўқ бараварига узилди ва бекорга кетмади, душманлардан бири йиқилди, қолганлари шоша-пиша дарахтлар орқасига яширинишди.

Қуролларни яна ўқлагач, ёғоч деворни паналаб қулаган душманни кўргани бордик.

У тил тортмай ўлган, ўқ унинг юрагига теккан эди.

Муваффақият бизни руҳлантириб юборди. Лекин шу пайт буталар орасидан тўппонча қарсиллаб отилди, ўқ қулоғим тагидан ҳуштак чалиб ўтди, бечора Том Редрут гандираклади, бор бўйи билан ерга йиқилди. Сквайр икковимиз буталарга қараб ўқ уздик. Лекин таваккал қилиб отганимиз учун ўқлар бекорга кетди. Қуролларни яна ўқлаб, бечора Том ёнига чопдик.

Капитан билан Грей унинг у ёқ-бу ёғини кўришаётган эди. Мен кўзимнинг қирини ташлаб, ундан умид йўқлигини билдим.

Ўзган ўқларимиз қароқчиларни чекинишга мажбур қилган бўлса керак, шу сабабли ҳеч нарса ҳалал бермай кекса овчини ёғоч девор орқали истехкомимизга киритиб олишга муваффақ бўлдик.

Шўрлик кекса ўртоғимиз! У ҳеч нарсадан ажабланмади, ҳеч нарсадан шикоят қилмади, ҳеч нарсадан кўрқмади, ҳатто саёҳатимиз бошлангандан то уни жон бераётганда уйга олиб киргуниimizгача ҳеч нарсадан зорланмади. У троялик сингари кемада йўлакни қаҳрамонларча қўриқлади. У ҳамма буйруқларни индамай, итоаткорлик билан ҳалол бажарди. У биздан йигирма ёш катта эди. Энди бўлса бу индамас, садоқатли хизматкор кўз олдимизда жон бермоқда.

Сквайр унинг ёнига тиз чўкиб, қўлларини ўпиб, ёш боладай йиғлади.

— Мен ўлаяпманми, доктор?— сўради у.

— Шундай, дўстим,— дедим.

— Улимим олдидан уларга яна бир ўқ узиб қолсам яхши бўларди-да.

— Том,— деди сквайр,— мени афв этганлигингни айтгин.

— Ўз хўжасини авф этиш ёки афв этмаслик, сэр, менга ярашадими?— сўради хизматкор.— Бўлганича бўлар. Омин!

У жим қолди, кейин бирор кишининг ўзи устида дуо ўқиб туришини илтимос қилди.

— Сэр, бу урф-одатимиз,— деб қўшимча қилди кечирим сўрагандай, сўнг кўп ўтмай жон берди.

Бу орада капитан ёнидан (унинг ғалати бир тарзда кўкраги дўппайиб, чўнтаклари қаппайиб кетганини кўр-

гандим) ҳар хил нарсаларни: британ байроғини, инжил, бир ўрам арғамчи, перо, сиёҳ, кема журнали ва бир неча фунт тамакини чиқарди. У узун, йўнилган қарағай ёғоч излаб топди, Хантернинг ёрдамида уни бурчакка, уй тепасига ўрнатди. Кейин томга чиқиб, ҳалиги ёғочга Британия байроғини ўрнатиб, юқорига кўтарди. Бу унга анча таскин берган бўлса керак. Кейин пастга тушиб, дунёда бундан бошқа иши йўқдай ташиб келтирган юкларимизни кўздан кечириб санай бошлади. Лекин гоҳ-гоҳ Томга ҳам қараб кўярди. Том жон бергандан кейин эса, бошқа байроқни олиб, унинг устига ёпиб қўйди.

— Бунчалик куйинманг, сэр,— деди капитан сквайрнинг қўлини қисиб.— У ўз бурчини бажараётиб ўлди. Капитан ҳамда ўз хўжайини олдидаги бурчини бажараётганда ўлдирилган киши тақдири учун қўрқмаслик керак. Мен илоҳиёт бобида кучли эмасман, лекин бу ишга унчалик алоқаси йўқ.

Кейин у мени четга олиб борди.

— Доктор Ливси, сквайр икковингиз бизга ёрдамга юбориладиган кема неча ҳафтадан кейин келади, деб ўйлайсиз?— деб сўради.

Бу анча чўзиладиган иш эканлигини айтдим. Бунга ҳафталар, ойлар керак. Агар августнинг охиригача етиб бормасак, Блендли бизга ёрдамга кема юборади. Бундан олдин ҳам, кейин ҳам эмас.

— Кеманинг бу ерда қачон бўлишини ҳисоблаб олаверинг,— дедим.

— Лекин, сэр,— деди капитан бошини қашиб,— ундай бўладиган бўлса, гарчи омадимиз юришса ҳам, бари бир қийналиб қоламиз.

— Нега?— деб сўрадим.

— Сэр, иккинчи марта олиб келаётган юкимизнинг чўкиб кетганлиги анча афсусланарли,— деди капитан.— Уқ-доримиз етарли, лекин озуқамиз оз. Жуда оз. Битта нонхўрдан қутулганимизга ачинмасак ҳам бўлади.

Шундай дея у устига байроқ ёпиб қўйилган марҳумни кўрсатди.

Шу пайт ёғоч уй томи устидан ўкириш ва ҳуштак билан тўп ўқи учиб ўтди. У биздан анча йироққа, қаергадир ўрмонга бориб тушди.

— Эҳ-ҳа!— деди капитан.— Бомбардимон-ку! Уларнинг порохи унча кўп ҳам эмасди-ку!

Иккинчи мўлжал сал дурустроқ бўлди. Тўп ўқи ёғоч

девордан ошиб ўтиб, уй яқинидаги қумни тўзитиб юборди.

— Капитан,— деди сквайр,— ёғоч уй кемадан кўринмайди. Улар байроғимизни мўлжалга олишаётган бўлса керак. Уни туширсак, дуруст бўлармикан-а?

— Байроқни туширайлик дейсизми?— капитаннинг жаҳли чиқди.— Йўқ, сэр. Ким туширса тушираверсин лекин мен туширмайман.

Ҳаммамиз унинг фикрига қўшилдик.

Мағрур денгизчилик удуми жанг пайтида байроқ туширишга йўл қўймайди. Бундан ташқари, бу энг яхши сиёсат ҳам эди, чунки даҳшатли тўп отишлар бизга кўрқинчли эмаслигини душманларга кўрсатишни истардик.

Улар қош қорайгунча бизни замбаракдан ўққа тутишди. Бир ўқ бошимиз устидан учиб ўтди, биттаси ёғоч девор олдига тушди, учинчиси уйимиз олдидаги қумни тўзитиб юборди. Лекин қароқчилар мўлжални юқорироқ олишга мажбур бўлди: тўп ўқи тезлиги йўқолиб қумга кўмилиб қолмоқда эди. Ўқ сапчиб кетишидан кўрқмасдик. Гарчи бир ўқ уйимизнинг томи ва полини тешган бўлса ҳам кўп ўтмай отишмага кўникиб қолдик ҳамда парвонанинг чирсиллашига қандай қарасак, унга ҳам шундай муносабатда бўла бошладик.

— Бунинг яхши томони ҳам бор,— деди капитан.— Эҳтимол, ўрмонда, бизга яқинроқ жойда қароқчилар бўлмаса керак. Сув қайтиши кучайиб, озиқ-овқаталаримиз юзага чиқиб ҳам қолгандир. Ҳой, чўкиб кетган чўчқа гўштларини олиб келишга талабгорлар борми?

Грей билан Хантер ҳаммадан олдин шай эканликларини айтишди. Улар яхшигина қуролланиб, девордан ошишди. Лекин чўчқа гўштлири уларга тегмади. Қароқчилар биз кутгандан ҳам ботирроқ чиқиб қолишибди. Балки улар Израэль Хендснинг замбарагига кўпроқ ишонишгандир.

Бешта қароқчи чўкиб кетган қайиғимиздаги озиқ-овқатларни сув бетиде ҳафсала билан ушлаб, яқинроқда турган қайиққа ташиб боришмоқда эди. Қайиқда ўтирганлар ҳадеб эшкак эшишга мажбур эдилар, чунки оқим суриб кетаётганди қайиқни. Сильвер қайиқ қуйруғида туриб олиб буйруқ бераётир. Уларнинг ҳаммаси ўзларининг қандайдир махфий омборларидан олинган мўшкетлар билан қуролланган эди.

Капитан хомага ўтириб олиб, кема журналига қуйи-дагиларни ёза бошлади: «Александр Смоллетт,— капитан, Дэвид Ливси — кема врачлари, Абрахам Грей — дурадгор ёрдамчиси, Жон Трелони — кема эгаси, Жон Хантер ва Ричард Жойс — кема эгасининг хизматкорлари ва ҳамшаҳарлари — ўз бурчига содиқ бўлиб қолганлар мана шуларгина, холос. Улар ўн кундан кўпга етмайдиган озиқ-овқатни ўзлари билан олиб, бугун соҳилга қўнишди ва Хазинлар Оролидаги истеҳком устига Британия байроғини тикишди. Кема эгасининг хизматкори ва ҳамшаҳари Том Редрут қароқчилар томонидан ўлдирилди. Жеймс Хокинс, юнга...»

Мен бечора Жим Хокинс тақдири ҳақида ўйланиб қолдим.

Тўсатдан ўрмон томондан кимнингдир овози эшитилди.

— Бизни кимдир чақиряпти,— деди соқчиликда турган Хантер.

Бировнинг:

— Доктор! Сквайр! Капитан! Ҳой Хантер, сенми-сан?— деган овозини эшитдик.

Мен эшикка отилдим ва Жим Хокинсни кўрдим. У соғ-саломат ёғоч деворимиздан ошиб тушмоқда эди.

XIX б о б

ЯНА ЖИМ ХОКИНС ҲИКОЯ ҚИЛАДИ ИСТЕҲКОМДАГИ ГАРНИЗОН

Бен Ганн британ байроғини кўриши биланоқ тўхтади, қўлимдан маҳкам ушлаб, ерга ўтирди.

— Хўш,— деди у,— шубҳасиз, дўстларинг ўша ерда.

— Исёнчилардир,— дедим.

— Ҳеч қачон!— деди у.— Омад жентльменларидан бошқа ҳеч ким бўлмайдиган бу оролда, мана шу овлоқ жойда Сильвер қоп-қора қароқчилар байроғини кўтарган бўларди. Менга ишонавер. Бу ишларни яхши тушунаман. Дўстларинг ўша ёқда, бу тўғри. Орада жанг бўлиб, улар енган бўлса керак. Эндиликда улар соҳилда, эски ёғоч деворнинг нарёғида. Ёғоч деворни Флинт қурдирган. Бунга анча йил бўлди. Хўп мияли одам бўлганда, бу Флинт! Уни фақат ром енгизи мумкин эди. Сильвердан бошқа ҳеч кимдан қўрқмасди. Очиғини айтганда, Сильвердан қўрқарди.

— Майли,— дедим,— модомики ўзимизникилар ёғоч деворнинг нарёғида бўлса, ўша ёққа бориш керак.

— Тўхта,— эътироз билдирди Бен Гани.— Тўхта. Сен жуда ажойиб бола экансан-у, фақат боласан холос-да. Бен Гани эса анча айёр. Бен Гани алданмайди. Ҳеч қандай ичимлик билан мени у ёққа мафтун қилолмайсан... Ҳақиқий жентльменингни ўзим кўришим керак, у менга ҳақиқий ваъдасини берсин. Сен гапларимни унутиб қўйма. Унга шундай деб айтгин, фақат шахсан танишгандагина ишонч бўлиши мумкин. Кейин унинг қўлини чимчилаб қўй.

Шундай деркан, у учинчи марта мени маънодор қилиб чимдиб қўйди.

— Қачон Бен Гани керак бўлса, уни қаердан топишни биласан, Жим. Бугун топган жойингдан. Унинг олдига борадиган одам ҳам қўлида бирорта оқ нарсани ушлаб олиши керак, фақат ўзи ёлғиз борсин. Унга худди шундай деб айтгин. «Бен Ганининг, дегин, бунга ўз важсабаби бор».

— Яхши,— дедим.— Сизни тушунганга ўхшайман. Сиз ниманидир таклиф қилмоқчисиз, шу ваддан сквайр ёки доктор билан кўришишингиз керак. Сизни бугун мен топган жойда кўриш мумкин. Ҳаммаси шуми?

— Қайси соатларда мени топиш мумкинлигини нега сўрамайсан? Мен туш пайтидан соат олтигача қабул қиламан.

— Яхши, яхши,— дедим.— Энди кетсам бўлаверадими?

— Эсингдан чиқариб қўймайсанми?— деб сўради хавотирланиб.— Унга «шахсан танишгандагина», «бунга ўз важсабаби бор» деган гапларни айтгин. Мен у билан эркакчасига гаплашаман. Энди кетишинг мумкин, Жим,— деди у аввалгидай қўлимни маҳкам ушлаб.— Менга қара, Жим, Сильверни кўриб қолсанг, унга Бен Гани хойнлик қилиб тутиб бермайсанми? Сени ёввойи отнинг думига боғлаб судрашса ҳам айтмайсанми? Жим, қароқчилар соҳилга чиқишса, айтган гапларингдан қайтмайсанми?

Замбаракдан гумбурлаб отилган ўқ суҳбатимизни бўлиб юборди. Уқ дарахтлар орасидан учиб бориб, биз турган ва суҳбатлашаётган жойдан юз ярд нарироққа қумга тушди. Икковимиз икки томонга қараб қочдик.

Орол бир соатча отишмадан ларзага келди, тўп ўқ-

лари ўрмон ичидан учиб, йўлидаги ҳамма нарсани яксон қилди. Мен гоҳ у ер, гоҳ бу ерга яшириндим, ўқлар тўғри устимга келиб тушаётгандай туюлаверди. Бора-бора яна олдинги ботирлигим қайтди. Лекин дам ўтмай тўп ўқи тушиб турган ёғоч девор олдига боришга журъат қилолмадим. Шарқ томондан айланиб ўтиб, ниҳоят шундоққина соҳилда ўсиб ётган дарахтлар олдига етиб келдим.

Қуёш эндигина ботган, денгиз шабадаси ўрмон сари ғир-ғир эсар, кўрфаздаги кул ранг сувни мавжлантитарар эди. Сув қайтиши кенг қумли саёзликни яланғочлаб қўйганди. Кундузги жазирамадан кейин ҳаво салқинлашиб қолганидан юпун камзулимда анча совуқ қотдим.

«Испаньола» ҳамон лангарда турарди. Лекин унинг устида «Хушчақчақ Роджер» — калла суюги тасвирланган қароқчилар байроғи ҳилпираб турарди. Бортда қизил шуъла чақнади, оролга замбаракнинг сўнгги гулдуреган овози таралди. Гумбур-гумбур тинди.

Мен бутазор ичида ётиб, ҳужумдан кейинги югур-югурни кузатдим. Соҳилда, ёғоч деворнинг рўпарасида бир неча киши болта билан ниманидир пачақламоқда эди. Кейин билсам, улар қайиғимизни яксон қилишган экан. Узоқда, сой қуйиладиган жойда, дарахтлар орасида гулхан ёнди. Гулхан билан кема орасида қайиқ бўзчининг мокисидай қатнаб турди. Эрталаб қовоқ-лунжи осилиб юрган матрослар эндиликда эшкак эшиб бақирришар, ёш болалардай кулишар эди. Овозларидан бундай хурсандчилик ром туфайли бўлаётганини сездим.

Ниҳоят ёғоч девор томон боришга аҳд қилдим. Мен ундан анча йироқда, бизнинг кўрфазимизга шарқ томондан туташган ва сув қайтганда Скелет Оролигача чўзилиб борадиган пастаккина қум босган тилда эдим. Ўрнимдан туриб, пастак-пастак буталар орасида ғалати, оқ тусдаги каттагина қояга кўзим тушди. Бу Бен Ганн айтган ўша оқ қоя бўлса керак деган ўй миямга келди, менга қайиқ керак бўлиб қолса, энди уни қаердан топишни биламан. Мен ёғоч деворнинг орқа томондаги, денгиздан энг узоқдаги чеккаси кўрингунга қадар ўрмон ёқалаб боравердим. Бизникилар мени зўр хурсандчилик билан кутиб олишди.

Мен уларга ўз саргузаштларимни айтиб бердим, сўнг атрофга назар ташладим. Уйнинг томи, деворлари, поли ҳам йўнилмаган қарағай ходалардан эди. Пол баъзи

жойларда қумдан бир-бир ярим фут юқори эди. Кира-веришда пешайвон бўлиб, том тагидан булоқ оқарди. Булоқ суви ғалати кўринишга эга бўлган сунъий ҳовузга қуйиларди. Ҳовуз кеманинг катта чўян қозони бўлиб, туби тешилган, капитаннинг айтишича, «ватерлиниясига қадар» қумга кўмилган эди. Уй бўм-бўш эди. Фақат бир бурчакда олов атрофга чиқиб кетмасин учун ичига сават шаклидаги темир панжара қўйилган тош ўчоқ турарди.

Еғоч деворни қуршаб олган тепалик ён бағридаги ҳамма дарахтлар қурилиш учун кесиб олинганди. У ердаги тўнкалар каттагина дарахтзорнинг нобуд бўлганини кўрсатиб турибди. Ернинг юқори қатламини дарахтлар кесиб олингандан кейин ёмғир юйиб кетган, соф қумни очиб қўйган эди. Фақат булоқ суви оқаётган жойдагина йўсин, қирққулоқ ҳамда пастак буталар ўсиб турарди. Еғоч деворнинг нарёғидан қалин, баланд ўрмон бошланарди. Бу, айтишларига кўра, ҳимояга халақит беради. Ўрмон қуруқлик томонда қарағай, олдинда — бўғоз томонда эса қарағай билан доим яшнаб турувчи эманлардан иборат эди.

Мен боягина айтган муздаккина оқшомги шабада қўполгина қилиб тикланган бинога урилар, полга тинимсиз қумдан ёмғир ёғдирарди. Қум кўзимизга кирар, тишларимиз орасида ғижирлар, овқатимизга тушар, булоқнинг тубида қайнаётган қозондаги ёрма сингари рақсга тушиб ўйнарди. Уйнинг мўриси йўқ бўлиб, тутун шифтдаги тўрт бурчак туйнукдан чиқиб кетарди. Тутун тепага йўл топгунга қадар бизни йўталишга, кўзимизни ёшлантиришга мажбур қилиб, уй ичида бир айланиб оларди.

Янги ўртоғимиз Грей юзини боғлаб ўтирарди — қароқчилар унинг юзига пичоқ тортишибди. Кекса Том Редрут эса ҳанузгача дафн қилинмай, таёқдай қотиб, Британия байроғи ёпилган ҳолда девор ёнида ётарди.

Агар қўл қовуштириб ўтираверсак, кўп ўтмай, кайфиятимиз ёмонлашиб кетарди. Лекин капитан Смоллетт ҳаммамизга яраша иш топиб бера олди. У бизни ўз ҳузурига чақириб, иккита вахтага ажратди. Бирига доктор, Грей, мен, бошқасига сквайр, Хантер, Жойс кирди. Кун бўйи қаттиқ чарчагандик, шунга қарамай капитан икки кишини ўрмонга ўтинга юборди. Икки кишига Редрут учун қабр қазишни буюрди. Доктор ошпаз бўлди, мени эшик олдига соқчи қилиб қўйишди, капитаннинг ўзи

эса, у тўндан бу тўпга бориб, ҳаммага далда берар, ёрдамлашарди.

Гоҳ-гоҳ доктор соф ҳаводан нафас олиш, ёшланиб кетган кўзларига дам бериш ҳамда мен билан бир-икки оғиз гаплашиш учун эшик олдига келарди.

— Бу Смоллетт дегани,— деди у бир гал,— мендан ўлса ўлиги ортиқ. Мен шунчалик тан оляпманки, демак у айтганимча бор, Жим.

Бошқа сафар аввал индамай турди, кейин ўгирилиб, юзимга диққат билан боқди.

— Анови Бен Ганнга ишонса бўладими? — деб сўради у.

— Билмайман, сэр, — деб жавоб қилдим.— Унинг ақли жойидалигига унча ишонмайман.

— Демак, ақли жойида эмас, — деди доктор. — Агар киши одам оёғи етмаган оролда уч йил тирноғини сўриб юрган бўлса, унинг мияси сеники билан меникидақа бўлмайди-да. Инсон зоти шунақа ўзи. У пишлоқни орзу қилади дедингми?

— Ҳа, сэр, — дедим.

— Майли, Жим, — деди у. — Қара, мазахўрак бўлиш нақадар фойдали. Сен тамакидонимни кўрган дирсан, лекин бирор марта бўлсин ундан тамаки олиб ҳидлаганимни кўрмагансан. Тамакидонимда тамаки эмас, бир парча пармезан — итальян пишлоғи бор. Ана шу пишлоқни Бен Ганнга берамиз!

Кечки овқат олдидан кекса Томни қумга дафн қилдик, кейин шамолда озгина бошьяланг турдик.

Ўрмондан анчагина ўтин олиб келишса ҳам капитан норози бўлди.

— Эртага сизларни дурустроқ ишлашга мажбур қиламан.

Кечки овқатга дудланган чўчқа гўшти еб, бир стакандан қайноққина грог ичишиб, капитан, сквайр ва доктор кенгашгани нарироққа кетишди.

Чамамда уларнинг миясига дурустроқ бир фикр келмади шекилли. Озиқ-овқатларимиз шу қадар оз эдики, кема ёрдамга келгунга қадар очдан ўлишимиз муқаррар эди. Битта йўл қолган эди. У ҳам бўлса, иложи борица қароқчиларни кўпроқ ўлдириш, то улар қора байроқларини туширгунча ёки «Испаньола»да очиқ денгизга чиқиб кетгунларига қадар ўлдириш керак эди. Ўн тўққиз қароқчидан ўн беш киши қолди, иккитаси ярадор, зам-

барак ёнида ўқ егани ўлмаган бўлса ҳам оғир ярадор. Қулай фурсат келиши биланоқ отишимиз керак. Одамларимизни жуда эҳтиётлашимиз, ром ҳамда иқлим сингари иттифоқдошларимиз борлигини унутмаслигимиз керак.

Ром аллақачон ўз ишини бошлади: бизни қароқчилардан ярим миль масофа ажратиб турарди, ярим тунга қадар ашула ва қичқириқларни эшитдик. Доктор эса, нариги ҳаққи онт ичиб, ҳадемай иқлим ҳам ўз ишини бошлашини айтарди. Чунки қароқчиларнинг қароргоҳи ботқоққа яқин, уларда ҳеч қанақа дори-дармон йўқ, бир ҳафтадан кейин уларнинг ярмидан кўпи безгакка дучор бўлади, дерди.

— Демак, — дерди доктор, — агар улар бизни йўқ қилиб юбора олмаса ҳам, оролни тарк этиб, кемага қайтганларидан беҳад хурсанд бўладилар. Уларнинг кемаси бор, улар истаган пайтда ўз касблари — денгиз қароқчилиги билан шуғулланишлари мумкин.

— Бу мен қўлдан бой бераётган биринчи кема, — деди капитан Смоллетт.

Мен ўлгудай чарчадим. Кўзимга уйқу илашгунча, анчагача у ёқдан-бу ёққа ағдарилиб ётдим, лекин кейин донг қотиб ухлаб қолибман.

Шовқин ва бақириқлардан уйғониб кетганимда ҳамма аллақачон уйғонган, нонушта қилиб бўлган, ўтинларни ташиб қўйишган эди.

— Оқ байроқ! — деди кимдир.

Уша заҳоти бировнинг ажабланган оҳангда:

— Сильвернинг ўзи келяпти! — дегани эшитилди.

Мен сакраб турдим, кўзларимни ишқалаганча, девордаги шинак томон чопдим.

XX БОБ

СИЛЬВЕР — ЭЛЧИ

Чиндан ҳам ёғоч девор ёнига икки киши келди. Улардан бири оқ латтани силкитар, бошқаси — Сильвернинг ўзгинаси — унинг ёнида пинагини бузмай турарди.

Ҳали вақт эрта эди. Бунақа аёзли саҳарни кўрмаганман. Совуқ суякларимгача ўтиб борарди. Осмон тиниқ, мусаффо, дарахтларнинг учи чиқиб келаётган қуёш нурида қизарар, бироқ паст, Сильвер ўз ҳамроҳи билан

турган жой эса ҳали қоронғи эди. Уларнинг оёғи остида оқ туман — ботқоқдан кўтарилган буғ айланарди. Бу оролнинг касофати ана шу тунги аёз билан туман, холос. Орол нам, безгакнинг кони, расво бир жой эди.

— Ҳамма жой-жойига! — деди капитан. — Бас бойлашаман, улар яна қандайдир найранг ишлатишмоқчи. — Кейин қароқчиларга қичқирди: — Ким келяпти? Тўхта, бўлмаса отиб ташлаймиз!

— Оқ байроқ! — деб бақирди Сильвер.

Капитан эшик олдига чиқди, хоинона ўқ хавф туғдирмаслиги учун ўзини панага олди. Биз томонга ўгирилиб, буйруқ берди:

— Доктор отряди — шинаклар ёнига соқчиликка! Доктор Ливси, илтимос, шимолий деворни эгалланг. Жим шарқий, Грей ғарбий деворни эгалласин. Бошқа вахта мушкетларни ўқласин. Тезроқ! Ҳушёр бўлинглар! Кейин яна қароқчиларга мурожаат қилди.

— Оқ байроғингиз билан биздан нимани талаб қилмоқчисиз? — деди у.

Бу сафар Сильвер эмас, бошқа қароқчи жавоб берди.

— Сэр, капитан Сильвер ҳузурингизга кўтарилиб, сиз билан битим тузмоқчи! — деб қичқирди у.

— Капитан Сильвер? Бунақа одамни танимайман. Ким у? — сўради капитан.

Кейин паст овозда:

— Ана холос! Аллақачон капитан бўлиб олибди-ку! Мартабаси тез ошибди! — деб қўшиб қўйди.

Унга Дароз Жоннинг ўзи жавоб қилди:

— Сэр, бу мен. Сиз қочиб қолганингиздан кейин бебахт йигитларимиз мени капитанликка сайлашди, сэр, — «қочиб қолган» сўзини алоҳида чертиб айтди. — Биз сизга яна итоат қилишга тайёрмиз, лекин маълум шартлар билан, яъни биз билан битим тузишга розилик билдирсангиз бас. Унгача эса, капитан Смоллетт мени бу ердан эсон-омон қўйиб юборишга ҳамда ёғоч девордан йироқлашмагунимча отишма бошламасликка сўз берасиз.

— Менинг сиз билан гаплашишга тоб-тоқатим йўқ, — деди капитан Смоллетт. — Борди-ю, мен билан гаплашмоқчи бўлсангиз, бу ёққа киринг. Агар бирорта шумликни ўйлаётган бўлсангиз, унда ўзингиздан кўринг.

— Шуниси ҳам етарли, капитан! — деди Дароз Жон хурсанд бўлиб. — Битта гапингизнинг ўзи етарли. Била-

ман, сиз жентльменсиз, капитан, гапларингизга тўлиқ ишонса бўлади.

Биз оқ байроқ ушлаган одамнинг Сильверни қайтаришга уринганини кўрдик. Бунинг ҳеч қандай ажабланидиган жойи йўқ эди, чунки капитан у билан анча илтифотсиз гаплашган эди. Лекин Сильвер шеригига кулиб қўя қолди, хавф ҳақидаги фикр ярашмаган нарса дегандай унинг елкасига қоқиб қўйди. У ёғоч деворга яқинлашди, аввало девордан қўлтиқтаёғини ташлади, кейин тез ва чаққонлик билан ўзи ҳам ошиб тушди.

Эътироф қилишим керакки, бўлиб ўтаётган ҳодисага шу қадар берилиб кетибманки, ҳатто соқчилигимни ҳам унутаёзибман. Мен шарқий шинакдаги постимни ташлаб, эшик олдида қўлини тиззасига қўйиб, қадимий темир қозонда қайнаётган, қумлари ўйинга тушаётган сувга тикилиб ўтирган капитаннинг орқасида турардим. У хотиржамлик билан: «Орқамдан юринглар, қизу йигитлар» куйини ҳуштакка солиб чаларди.

Тепалик этагидан кўтарилиш Сильвер учун анча оғир бўлди. У қўлтиқтаёғи билан сочиловчи қумлар ва катта-катта тўнгалар орасида саёз жойга ўтириб қолган кема сингари ночор эди. Лекин у бутун йўлни индамай, мардонавор босиб ўтди, капитаннинг рўпарасида тўхтаб, унга қотириб честь берди. У эгнига энг яхши кийимлари— тиззасигача тушган, узун, талайгина мис тугмалари бор мовий кафтанини, бошига теграсига ингичка тўр тикилган шляпасини гарданига суриб кийиб олган эди.

— Мана, етиб ҳам келдингиз, азизим, — деди капитан бошини кўтариб. — Утиринг.

— Мени ичкарига киритсангиз, капитан, — деди Дароз Жон аянчли овозда. — Бунақа аёзли тонгда, сэр, ҳеч кимнинг қумда ўтиргиси келмайди.

— Сильвер, — деди капитан, — агар ҳалол одам бўлиб қолишни истаганингизда ҳозир камбузда ўтирган бўлардингиз. Айб ўзингизда. Башарти кема ошпази бўлиб қолсангиз — унда сизга яхши муомала қиламан, борди-ю капитан Сильвер, исёнчи, қароқчи бўлиб қолсангиз — унда мендан дордан бошқа ҳеч нарсани кутманг.

— Майли, майли, капитан, — деди ошпаз қумга ўтираётиб. — Лекин кейинроқ ўрнимдан туришимда қўлингизни беришга мажбур бўласиз... Яхшигина ўрнашиб олибсизлар-ку! Э, Жиммисан! Салом, Жим... Доктор,

ассалому алайкум! Агар таъбир жоиз бўлса, бахтли оиладай ҳаммаларинг бир жойга тўпланибсиз...

— Мақсадга кўчинг, азизим, — капитан унинг гапини бўлди. — Нима учун келганингизни айтинг.

— Ҳақ гап, капитан Смоллетт, — деди Сильвер. — Энг аввало мақсад. Эътироф қилишим керак, кечаси ажойиб қилиқ кўрсатибсиз. Сизлардан кимдир ганшпугни ишлатишни билар экан. Одамларимдан баъзилари, борингки ҳаммаси бу ишдан ҳайратга тушди. Эҳтимол, фақат шу ваздангина бу ерга битим тузгани келгандирман. Лекин онт ичиб айтаманки, бу ишни иккинчи карра такрорламайсизлар! Биз ҳамма ёққа соқчилар қўямиз, ром беришни камайтирамиз. Сиз бизларни ўлгудай маст деб ўйлагандирсиз? Ишонинг, менинг унча кайфим йўқ эди, лекин итдай чарчагандим. Агар сал эртароқ уйғониб қолганимда эди, мендан қочиб қутулолмасдиларинг. Мен унинг олдига чопиб борганимда, у ҳали тирик эди.

— Давом этинг, — деди капитан Смоллетт совуққонлик билан.

Сильвер айтган гапларнинг ҳаммаси капитан учун муаммо эди, лекин у сирни бой бермади. Мен эса, эътироф қилишим керак, бир нарсага ақлим етди. Бен Ганнинг охирги сўзлари ёдимга тушди. Улар маст-аласт бўлиб, гулхан атрофида юмалашиб ётишганида у қароқчилар қароргоҳига кечаси борган. Душманларимиздан фақат ўн тўрттасининг тирик қолгани ҳақидаги фикр мени анча севинтирди.

— Гап бундай, — деди Сильвер. — Биз хазинани топмоқчимиз, топамиз ҳам. Сизлар эса, ўз жонларингизни қутқариб қолмоқчисиз, бунга тўлиқ ҳақларингиз бор. Ахир, қўлингизда харита бор, шундай эмасми?

— Бўлиши мумкин, — деди капитан.

— Унинг сизларда эканлигини сўзсиз биламан, — давом этди Дароз Жон. — Нега мен билан бу қадар совуқ гаплашяпсиз? Бу сизга наф келтирмайди. Бизга харитангиз керак, вассалом, шахсан сизга эса заррача бўлсин ёмонликни раво кўрмайман...

— Бас, азизим, — капитан унинг сўзини бўлди. — Биз ҳам анойилардан эмасмиз. Ниятингиз бизга беш бармоқдай маълум. Лекин бу бизни заррача бўлсин чўчитолмайди, чунки қўлингиз анча қисқалик қилиб қолди.

Капитан унга бамайлихотир тикилганча трубкасига тамаки боса бошлади.

— Агарда Эйб Грей... — деб гап бошлади Сильвер.

— Тўхтанг! — қичқирди мистер Смоллетт. — Грей менга ҳеч нарса дегани йўқ, мен ҳам ундан ҳеч нимани сўраганим йўқ. Ундан каттароғини айтаман: сизни ҳам, уни ҳам, мана шу лаънати оролни ҳам жон-жон деб кулини кўкка совурадим! Сизнинг тўдангиз ҳақидаги ўйим ана шунақа, азизим.

Бундай газабга мишиш Сильверни тинчлантиргандай бўлди. У аччиқлана бошлади-ю, лекин ўзини босди.

— Ихтиёрингиз, — деди у. — Кўнглингизнинг кўчасига қаранг, мен монетьлик қилмайман... Трубка чекмоқчига ўхшайсиз дейман-а, капитан. Агар изн берсангиз, мен ҳам чекиб олай.

Сильвер трубкасига тамаки тўлдириб, уни тутатди. Иккала эркак анчагача жим ўтиришди, гоҳ бир-бирининг юзига тикилишар, гоҳ ўпкаларини тўлдириб тутун тортишар, гоҳ туфлаш учун олдинга эгилишарди. Театрдаги томоша сингари уларнинг бу ўтиришига тикилиш жуда завқли эди.

— Шартларимиз шундай, — деди ниҳоят Сильвер. — Хазинани топиб олишимиз учун харитани бизга берасизлар, шўрлик денгизчиларимизга ўқ узмайсизлар, улар ухлаб ётганда миясини мажақламайсизлар. Ана шунга рози бўлсаларинг, сизларга иккита йўл кўрсатамиз. Биринчи йўл: хазинани юклаб бўлганимиздан кейин кемага қайтишингизга йўл берамиз, чин сўз бериб айтаманки, сизларни бирорта соҳилга бешикаст ташлаб кетаман. Агарда биринчи йўл ёқмаса, матросларим анчадан бери сизларга тиш қайраб юришибди, шу ваядан сизни шу ерда, оролда қолдириб кетамиз — бу иккинчи йўл. Озиқ-овқатларни баравар бўлашиб оламиз, йўлда учраган биринчи кемани сизларга ёрдамга юборишга ваъда бераман. Ана шу шартларни қабул қилишни маслаҳат бераман. Бундан дурустроқ шарт бўлмаса керак сизлар учун. Ишонаманки, — шу пайт у овозини кўтарди, — уйдаги одамларингиз гапларимни эшитаётгандир, чунки бир кишига айтганим билан ҳаммангизга тегишли гап бу.

Капитан Смоллетт ўрнидан турди, трубкасидаги кулни чап қўли кафтига қоқди.

— Шу холосми? — сўради у.

— Яшин ҳаққи онт ичиб айтаман, бу охирги сўзим, — деди Жон. — Агар рад этсангиз, менинг ўрнимга қуролларимиз гапиради.

— Жуда соз, — деди капитан. — Энди менга қулоқ солинг. Агарда ҳаммангиз қуролсиз, битта-биттадан ёлғиз келсангиз, ҳаммангизни кишанлаб, Англияга олиб бориб, одил суд қўлига топшириш мажбуриятини оламан. Борди-ю, келмасангиз, шуни билиб қўйингки, мени Александр Смоллетт дейдилар, манави байроқ остида турибман, ҳаммангизни асфаласофилинга жўнатаман. Хазинани тополмайсиз. Кемада суза олмайсиз, чунки кемани бошқаришни ҳеч қайсингиз билмайсиз. Жанг қилишга ҳам унча моҳир эмассиз: ёлғиз Грейнинг ўзига бештангиз ҳужум қилдингиз, бари бир у сизлардан қутулиб кетди. Капитан Сильвер, сиз саёз жойга ўтириб қолгансиз, ҳали-бери у ердан силжиёлмайсиз. Бу сиз мендан эшитаётган охирги ширин сўзлар. Янаги учрашувимизда курагингизнинг тагига қараб ўқ узаман. Қани, туёгингизни шиқиллатинг, азизим! Тезроқ!

Сильвернинг кўзлари ғазабдан чақнаб кетди. У трубкасидаги чўғни қоқиб ташлади.

— Қўлингизни беринг, ўрнимдан туриб олай! — деб кичқирди у.

— Бермайман, — деди капитан.

— Ким менга қўлини беради? — бўқирди Сильвер.

Ҳеч ким жойидан жилмади. Сильвер бўралаб сўкинганича пешайвон олдига судралиб келди, уни ушлагандан кейингина ўрнидан турди. У булоққа тупурди.

— Мен учун анови тупугим билан тенгсиз! — бақирди у. — Бир соатдан кейин бу алмисоқдан қолган истехкомингизни бочкадаги ром сингари қайнатиб юбораман. Кулаверинглар, лаънатилар, кулаверинглар! Бир соатдан кейин бошқачасига куласизлар. Тирик қолганларинг эса, ўлганларга ҳавас қилади!

У яна сўкиниб, қум устидан каловланганича кетаверди. Девордан ошишга тўрт марта интилди, лекин ҳар гал йиқилаверди. Ниҳоят оқ байроқли одам уни тортиб олди, улар бир зумда дарахтлар орасида кўздан ғойиб бўлишди.

XXI б о б

ҲУЖУМ

Сильвер ғойиб бўлиши биланоқ ундан кўзини узмай турган капитан орқасига ўгирилиб, фақат Грейгина ўз

жойида турганини кўрди. Капитаннинг аччиғланганини биринчи марта кўрдик.

— Жой-жойингизга! — бўкирди у.

Биз шинаклар ёнига отилдик.

— Грей, — деди у, — номингни кема журналига ёзиб қўяман. Сен ўз бурчингни чинакам денгизчидай бажардинг... Мистер Трелони, мени ҳайратга солдингиз, сэр!.. Доктор, сиз ҳарбий мундирда юрган эдингиз-ку! Ўз бурчингизни Фонтенуа даврида ҳам шундай ўтаган бўлсангиз, тўшагингиздан тушмаганингиз ҳам маъқул эди.

Доктор шинак олдида ўз соқчилигини бошлаган, бошқалар мушкетларни ўқламоқда эди. Ҳаммамиз изза бўлдик — уятга қолдик.

Капитан индамай бизни кузатарди. Сўнг яна гап бошлади.

— Дўстлар, — деди у, — мен Сильверни бортдан замбарак отгандай нутиб олдим. Мен жўрттага унинг қитигига тегдим. Унинг гапига кўра, яна бир соатдан кейин ҳужумга дучор бўламиз. Уларнинг биздан кўплигини биласиз, лекин биз истеҳком ичидамиз. Бундан бир минут илгари бизда интизом бор деб айта олардим. Агарда енгилни истасангиз, уларни енга олишимизга шубҳа қилмайман.

Кейин у навбат билан ҳар биримизнинг ёнимизга келиб, бу сафар ҳамма иш жойида эканлигини айтди.

Ёғоч уйнинг шарқ ҳамда ғарб томондаги энсиз деворларида иккитадан шинак бор эди, холос. Эшик ўрнатилган жануб томонида ҳам иккита эди. Шимол томондаги деворда бешта шинак бор эди. Бизда етти кишига йиғирмата мушкет тўғри келарди. Ҳар бир томоннинг ўрталиғига ўтинларни саржин қилиб тахлаб қўйгандик. Ҳар бир тахловни стол деб атадик. Истеҳком ҳимоячилари шошилиб қолмасин учун ҳар бир столга тўрттадан мушкет қўйгандик. Мушкетлар ўртасига қиличлар қўйилди.

— Ўтни ўчиринг, — деди капитан. — Ҳаво исиб қолди, тутун фақат кўзни ачиштиряпти, холос.

Мистер Трелони ўчоқнинг темир панжарасини ташқарига олиб чиқди, чўғларни қум устига сочиб юборди.

— Хокинс ҳали нонушта қилгани йўқ... Хокинс, нонуштангни олгин-да, жойингга обориб туширавер, — деб давом этди капитан Смоллетт. — Тезроқ бўл, дўстим, бўлмаса нонуштасиз қоласан... Хантер, ҳаммага грог тарқат.

Биз ўз ишимиз билан овора бўлиб турарканмиз, капитан ҳимоя режасини охиригача ўйлаб қўйди.

— Доктор, эшикни сизга топширамиз, — деди у. — Кўз-қулоқ бўлиб турасиз, лекин олдинга чиқиб, ўзингизни кўрсатманг. Ичкарида туриб отаверинг... Хантер, сен шарқий деворни эгаллайсан. Жойс, дўстим, сен ғарбий деворни ол. Мистер Трелони, сиз моҳир мергансиз, Грей билан икковинглар энг узун, бешта шинакли шимоллий деворни оласиз. Бу энг хатарли томон. Агар улар шу ергача чопиб келиб, шинаклардан бизни ўққа тутадиган бўлсалар, ишимиз чатоқлашади... Хокинс икковимиз эса ҳеч балога арзимайдиган ўқчилармиз. Биз мушкетларни ўқлаб, ҳаммаларига ёрдамлашиб турамыз.

Капитан ҳақ эди. Қуёш дарахтларнинг тепасидан мўралаши биланоқ кун исиб, туман тарқалди. Кўп ўтмай қум товонларимизни куйдира бошлади, уйнинг ходалари орасида эриган смола кўринди. Биз камзулларимизни ечиб, кўйлаklarимизнинг ёқасини очдик, энгларимизни тирсақкача шимариб олдик. Иссиқ ва ҳаяжондан қизиб кетган ҳар қайсимиз ўз жойимизда шай бўлиб турардик.

Шу аҳволда бир соат ўтди.

— Эҳ шайтон! — деди капитан. — Жуда зеркиб кетяпти-ку одам. — Грей, бирорта қўшиқни чалсанг-чи, ҳуштакка солиб.

Худди шу дамда бизга қарши ҳужумга тайёргарлик кўрилаётгани равшан бўлиб қолди.

— Сўрашга ижозат беринг, сэр, — деди Жойс: — бирортасини кўриб қолсам отишим керакми?

— Албатта! — деб қичқирди капитан.

— Раҳмат, сэр, — деди Жойс аввалгидай хотиржамлик ва ширинсуханлик билан.

Ҳеч қандай ҳодиса бўлмади-ю, лекин Жойснинг саволи бизни сергаклантириб қўйди. Ўқчилар мушкетларни шай қилиб туришар, капитан эса лабларини қимтиб, пешанасини тириштирганча, уй ўртасида тикка турарди. Бирдан Жойс мушкетини шинакдан чиқарди-ю, ўқ узди. У узган ўқнинг овози тинмай туриб, чор атрофдан биз томонга кетма-кет ўқ ёғила бошлади. Бир неча ўқ ёғоч деворининг ходаларига келиб урилди. Лекин бирорта ҳам ичкарига ўтмади, тутун тарқалгандан кейин ёғоч девор атрофидаги ўрмон аввалгидай тинч ва осойишта эди. Бирорта япроқ ҳам қимирлаб қўймади. Буталар орасидан бирорта ҳам мушкетнинг оғзи ярқираб кўринмади.

Душманларимиз ерга кириб кетгандай гумдон бўлишганди.

— Бирортасига тегиза олдингми? — сўради капитан.

— Йўқ, сэр, — деди Жойс. — Тегиза олмаган бўлсам керак, сэр.

— Тўғри гапираётганингни ўзи ҳам яхши, — гўлдиради капитан Смоллетт. — Хокинс, унинг мушкетини ўқлаб бер... Доктор, чамангизда сиз томонингизда қанча ўқ узилди?

— Бунга аниқ жавоб беришим мумкин, — деди доктор Ливси: — учта ўқ узилди. Учта ўт чақнаганини кўрдим — иккитаси ёнма-ён, биттаси орқароқда, фарб томонда.

— Учта! — такрорлади капитан. — Мистер Трелони, сиз томонда қанча?

Лекин бунга жавоб бериш қийин эди. Шимолдан кўп ўқ узилганди. Сквайр — жами еттита, Грей эса саккиз ёки тўққизта ўқ узилди деб ишонтирди. Шарқ ва фарб томондан фақат биттадан, холос. Демак, ҳужумни шимол томондан кутиш мумкин, бошқа томонлардан фақат диққатни чалғитиш учун отилган. Бироқ капитан Смоллетт буйруғини ўзгартирмади.

— Агар қароқчилар ёғоч девордан ошиб ўта олсалар, — деди у, — ҳимоя қилинмаётган истаган шинакни эгаллаб олиб, бизни ўз истехкомимизда каламушдай отиб ташлашади.

Лекин мулоҳаза юритишга вақтимиз оз эди. Шимол томонда тўсатдан кучли ҳайқириқ янгради, унча катта бўлмаган қароқчилар отряди ўрмондан чиқиб, ёғоч девор томон отилди. Худди шу пайт яна ҳар томондан бизга ўқ уза бошлашди. Очиқ эшикдан кирган ўқ докторнинг мушкетини пачақлаб ташлади. Ҳужум қилувчилар ёғоч девордан маймундай оша бошлашди. Сквайр билан Грей тинмай ўқ узишарди. Учта қароқчининг бири ичкарига, иккитаси ташқарига қулади. Лекин улардан бири ярадор бўлмай, қўрқиб кетган экан, у ўша заҳоти ўрнидан турди-да, ўрмонга урди ўзини.

Иккитаси ерда ётарди, бири қочиб кетди, тўрттаси эсон-омон ёғоч девордан ошиб тушди. Етти ёки саккизта қароқчи ҳар қайсиси, бир неча мушкет билан қуролланиб олган бўлса керак, бутазорда ўтириб олиб, уйимизни ўққа тутишарди. Лекин бу ўқ узишлар бизга ҳеч қандай зарар келтирмаётганди.

Егоч девордан ошиб ўтиб ичкарига кириб олган тўрт қароқчи бақириб-чақириб уй томон чопишди. Урмонда ўтирганлар ҳам уларни руҳлангириш учун бақирди. Уқчиларимиз тинимсиз отишар, лекин шу қадар шошилишардики, афтидан бирор марта ҳам мўлжалга тегиза олишмади. Зум ўтмай тўрттала қароқчи тепаликка чиқиб, бизга ҳужум бошлашди. Уртадаги шинакда боцман Жоб Эндерсоннинг боши кўринди.

— Ур уларни! Ур! — деб бўкирарди у.

Худди шу пайт бошда бир қароқчи Хантер мушкетининг милидан ушлаб тортиди, сўнг шинакдан Хантерни кўндоқ билан шундай туширдик, бечора ҳушсиз бўлиб ерга йиқилди. Бу орада учинчи қароқчи уй атрофидан бешикаст чопиб ўтиб, тўсатдан эшик олдида пайдо бўлди, қилич билан докторга ташланди.

Шу пайтгача душманларимиз қай аҳволда бўлса, биз ҳам шу аҳволга тушиб қолгандик. Ҳозиргина пистирмадан ҳимоясиз қароқчиларга ўқ отардик, энди бўлса ҳеч нарсанинг ортига яшириолмай душман билан қўл жангига тушишимиз керак эди. Уйнинг ичи порох тутунига тўлиб кетди, лекин у бизга қўл келди: тутун пардаси шарофати билан тирик қолдик. Қулоғим бақирди, инграш ҳамда тўпдонча овозларидан ғувилларди.

— Ҳамлага, қўл жангига, олға! Қиличлар ишга солинсин! — қичқирди капитан.

Мен ўтин тахлови устидаги қилични олдим. Яна кимдир қилич олаётиб бармоғимнинг бўғинини кесиб олди, лекин мен оғриқни ҳам сезмадим. Мен ўзимни эшикка, қуёш нури томонга урдим. Қимлигини билмайман, орқадан яна биттаси чиқди. Доктор рўпарамда ўзига ҳужум қилган қароқчинини тепаликдан пастга қараб қувиб борарди. Докторнинг бир ҳамла билан унинг қўлидаги қуролини уриб туширганини, юзига қилич солганини кўрдим.

— Уй атрофига! Уй атрофига! — қичқирди капитан.

Умумий ғулғула, шовқин-суронга қарамай унинг овозидаги ўзгаришни сездим.

Командага беихтиёр бўйсунган ҳолда шарққа бурилдим, қилични кўтарганимча уй бурчагини айланиб ўтдим-у, Эндерсон билан юзма-юз келиб қолдим. У бўкирди, қўлидаги қиличи қуёш нурида чарақлаб, бошим узра камалак чизди. Мен қўрқишга ҳам улгуролмай қолдим.

Зарбга чап бериб, юмшоқ қум томон чекиндим, қияликдан бошим билан пастга думаладим.

Хужум пайтида, эшикдан югуриб чиққан пайтимда, бошқа қароқчилар бизни тугатиш учун аллақачон ёғоч девордан ошиб тушишмоқда эди. Тунги қизил қалпоқ кийган қароқчилардан бири қиличини тишлаганича пастга сакраш учун оёғини девордан оширди. Тепаликдан пастга қулашим шу қадар тез бўлдики, ўрнимдан турганимда ҳам ҳамма нарса боягидек эди: қизил қалпоқли қароқчи ўша ҳолатда турар, бошқасининг эса боши ёғоч девордан энди кўринмоқда эди. Ҳар ҳолда бир неча зумлик жанг тугади, биз ғалаба қилгандик.

Орқамдан югуриб чиққан Грей басавлат боцманни иккинчи бор ҳамла қилишига йўл қўймай, турган жойида қулатди. Иккинчи қароқчи уй ичига қараб ўқ узаман деб турганда шинакдан отиб ташланди. У қўлидаги тутаб турган тўппончасини чангаллаганича қум устида жон аччиғида ғужанак бўлиб ётарди. Учинчисини, юқорида айтганимдай, доктор ўлдирди. Девордан ошиб тушган тўртта қароқчининг биттаси тирик қолди. У қўлидаги қиличчи Жайг Майдонига ташлаб, даҳшатдан жон талвасасига тушиб, қочиб қолиш учун ёғоч деворга тармашди, лекин ҳар гал йиқилиб тушаверди.

— Отинглар! Уйдан туриб отинглар! — қичқирди доктор. — Пистирмадагилар, барака топинглар!

Бироқ унинг гаплари оқибатсиз қолди. Ҳеч ким отмади. Хужум қилувчиларнинг энг сўнггиси эсон-омон ёғоч девордан ошиб, бошқалар билан бирга ўрмонга яширинди. Бир минутдан кейин, беш кишини ҳисобга олмаганда, хужум қилувчилардан ҳеч ким қолмади: улардан тўрттаси истехком ичида, биттаси ташқарида ётарди. Доктор, Грей ва мен ёғоч уйнинг йўғон ходалари ҳимоясида эшикка отилдик. Тирик қолганлар истаган пайтда мушкетлари ёнига чошиб келиши ва ўт очиши мумкин эди. Порох тутуни тарқалди, ғалаба биз учун қанчалик қимматга тушганини дарҳол пайқадик. Хантер ўз шинағи ёнида ҳушсиз ётарди. Жойс миясидан ўқ еб, абадий уйқуга кетибди. Сквайр капитанни суяб турарди, икковининг ҳам юзи докадай оппоқ эди.

— Капитан ярадор! — деди мистер Трелони.

— Ҳаммаси қочиб кетдимми? — сўради мистер Смоллетт.

— Уддасидан чиққанларнинг ҳаммаси қочди, — деди доктор. — Лекин бештаси ҳеч қачон қоча олмайди!

— Бештаси! — қичқирди капитан. — Ёмон эмас. Улардан бештаси сафдан чиқибди, биздан учтаси — демак, эндиликда тўрттамыз тўққизтага қарши. Бу олдингидек етти киши ўн тўққиз¹ қароқчига қарши курашгандан кўра яхши-да!

¹ Аслида қароқчилардан саккиз киши тирик қолган экан, чунки кема бортида мистер Трелони томонидан отиб ташланган киши ўша кун ичра кечқурун ўлган. Лекин буни анча кечроқ билдик, албатта (автор эслатмаси).

БЕШИНЧИ ҚИСМ

ДЕНГИЗДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ

XXII б о б

ДЕНГИЗДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ ҚАНДАЙ БОШЛАНДИ

Қароқчилар қайтиб келишмади. Ҳормондан уларнинг бирортаси ҳам ўқ узмади. «Улар бугунлик улушини олишди», — деди капитан. Биз бамайлихотир ярадорларнинг ярасини боғлашимиз, тушлик овқат ҳозирлашимиз мумкин эди. Бу гал сквайр билан мен ошпазлик қилдик. Хавфли бўлишига қарамай овқатни ташқарида пиширишни афзал кўрдик, лекин у ерга ҳам ярадорларимизнинг ваҳимали инграшлари эшитилиб турарди.

Жангда жафо чеккан саккиз кишининг фақат учтаси тирик қолган эди. Булар шинак ёнида отилган қароқчи, Хантер ва капитан Смоллетт эди. Қароқчи билан Хантердан умид йўқ эди. Қароқчи кўп ўтмай операция пайтида ўлиб қолди; Хантер қанча уринмайлик ортиқ ҳушига келмади. У кун бўйи қовоқхонамизга қўнган кекса қароқчига ўхшаб хириллаб ётди. Лекин Хантернинг қовурғаси синган, йиқилаётганида пешанаси пачақланган бўлиб, у эртаси куни тун пайтида инграмасдан, ҳушига келмасдан жон берди.

Капитаннинг яраси қаттиқ азоб берса-да, унча хавфли эмасди. Ҳеч қаери қаттиқ жароҳатланмаганди. Биринчи бўлиб капитанга Жоб ўқ узганди, бу ўқ унинг курагини тешиб ўтиб, ўпкасини сал ялаган эди. Иккинчи ўқ болдирига тегиб, пайига зарар етказганди.

Доктор, капитан албатта тузалиб кетади, лекин у бир неча ҳафта мобайнида юрмаслиги, қўлини қимирлатмаслиги, кўп гапирмаслиги керак, деб уқтирарди.

Бармоғимнинг бехосдан кесилган жойи ҳеч гап эмас экан. Доктор Ливси унга малҳам ёпиштирди-да, эркалатиб қулоғимдан тортқилаб қўйди.

Тушлик овқатдан кейин сквайр билан доктор кенгашиш учун капитаннинг ёнига ўтиришди. Кенгаш тезда тамом бўлди. Доктор шляпаси ва тўппончасини олди, қиличини белига боғлади, харитани чўнтагига солди, елкасига мушкетини осиб, ёғоч деворнинг шимол томонидан ошди-да, чакалакзор ичига кириб кетди.

Грей икковимиз оқсоқолларимиз нима ҳақда гаплашаётганлигини эшитмаслик учун уйнинг нариги бурчагида ўтирардик. Грей докторнинг ғалати хатти-ҳаракатидан ҳайратга тушиб, оғзидаги трубкасини олди-ю, уни яна оғзига солишни унутди.

— Бу нимаси! — деди у. — Доктор Ливси ақлдан озмаганми ишқилиб?

— Ундай эмасдиров, — дедим. — У ҳаммамиздан кейинроқ ақлдан озади.

— Шундай бўлса керак, — деди Грей. — Агар унинг ақли жойида бўлса, демак, мен тентак эканман.

— Докторнинг бирорта режаси бордир, — деб тушунтирдим унга. — Менимча, у Бен Ганн билан учрашгани кетди.

Кейинча бу фикрим тўғри бўлиб чиқди.

Бу орада уй ичи чидаб бўлмас даражада исиб кетди. Чошгоҳи жазирама ҳовлидаги қумни қизитиб юборди, шу пайт миямга бемаза бир фикр келиб қолди. Соя-салқин жойлардан кетаётган, қушларнинг сайрашини эшитаетган, қарағай смоласи ҳидини искаб бораётган докторга ҳавасим келиб кетди, чунки мен шу пайтда бу лаънати хумдонда қовурилаётган, кўйлақларим қайноқ смоллага ёпишаётган эди, бу ердаги ҳамма нарса инсон қони билан бўялган, ҳамма ёқда жасадлар думалаб ётарди.

Қалъамиз уйғотган жирканч ҳис даҳшат сингари беқиёс эди.

Мен полни, идиш-товоқларни ювдим, минут сайин бу ердан қаттиқроқ жиркана бошладим, докторга эса ҳавасим орта борди. Ниҳоят ўзимни қоқ нон тўла қоп ёнида кўрдим. Мени ҳеч ким кўрмади. Қочишга ҳозирлик кўра бошладим, камзулимнинг ҳар иккала чўнтагини қоқ нон билан тўлғаздим.

Мени тентак деб айтишингиз мумкин. Мен жуда аҳ-

моқона ҳаракат қилиб, ўта қалтис иш тутаётган эдим, лекин қўлимдан келган барча эҳтиёткорликни кўрдим. Манови қоқ нон ҳеч бўлмаганда икки кун очликдан сақлайди.

Кейин иккита тўппонча олдим. Уқ ва порохлар ёнимда бўлгани учун ўзимни яхши қуроллангандай ҳис қилдим.

Аслида режам унчалик ёмон эмасди. Мен кўрфази-мизни очиқ денгиздан ажратиб турган қумлоқ тилга бориб, кеча кечқурун кўрганим оқ қояни топмоқчи, Бен Ганн ўз қайиғини ўша ерга яширган-яширмаганини кўрмоқчи эдим. Назаримда бу арзигудик иш эди. Лекин мени бу ердан қўйиб юбормасликларини сўзсиз билардим, шу ваздан қочмоқчи бўлдим. Албатта, бу ўз ниятларимни амалга оширишнинг аҳмоқона йўли эди, бора-бора ниятим ҳам чипакка чиқа борди, лекин менинг бола эканлигимни, бир қарорга келганлигимни унутманг.

Кўп ўтмай қочиш учун қулай фурсат келди. Сквайр билан Грей капитаннинг ярасини боғлай бошлашди. Йўл очиқ эди. Мен ёғоч девордан ошиб, бутазор ичига шўнғидим. То менинг йўқлигимни сезиб қолгунларига қадар жуда узоққа кетиб қолгандим, ҳар қанча чақирганларидан ҳам эшитмасдим.

Иккинчи ножўя қилигим биринчидан ҳам ўтиб тушди, чунки истехкомда соғ одамлардан фақат икки киши қолганди. Бироқ биринчиси сингари буниси ҳам кейинроқ халос бўлишимизга ёрдам берди.

Мен тўғри оролнинг шарқий соҳилига қараб жўнадим, чунки мени кемадагилар кўриб қолмаслиги учун тилнинг денгизга қараган томонидан боришни истамадим. Қуёш ҳали баландда бўлса-да, кун оға бошлаганди. Ўрмондан борарканман, фақат олд томонда тўлқинларнинг тинимсиз гувиллашигина эмас, балки шох-шаббаларнинг чувиллашию баргларнинг шивири ҳам эшитилиб турарди қулоғимга. Бу эса бугун денгиздан эсадиган шабаданинг одатдагидан кучлироқ бўлишидан далолат берарди. Кўп ўтмай муздек шабада юзимга урилди. Яна бир неча қадам юриб, ўрмон четига чиқдим. Қаршимда уфққача чўзилган, қуёш нурида ярқираган денгиз ястаниб ётарди, соҳилга урилган тўлқинлар қайнар, кўпиклариди.

Хазиналар Ороли ёнида денгизнинг осойишта турганини бирор марта ҳам кўрмадим. Ҳатто қуёш чарақлаб

чиққан, ҳаво турғун кунларда ҳам улкан тўлқинлар келиб, гулдурос билан қирғоққа уриларди. Оролда тўлқин гулдуросидан қочиб қутуладиган бирорта ҳам жой бўл-маса керак.

Сайр қилишдан роҳатланиб, қирғоқ бўйлаб кетдим. Ниҳоят жануб томонга керагича ичкари кирдим деган ўйда қуюқ буталарни пана қилиб, астагина юқорига, тил тепасига эмаклаб чиқа бошладим.

Орқамда — денгиз, олдимда — кўрфаз. Денгиз шамоли ҳам ўз шиддатидан ҳоригандай тинчиди. Унинг ўрни-ни ўзи билан қуюқ туманни ҳайдаб келган, жанубдан ҳамда жануби-шарқдан эсангил, илиқ ҳаво оқимла-ри эгаллади. Скелет Ороли ҳимоя қилиб турган бўғоз суви ҳам дастлабки кун кўрганимиздай кўрғошин тусли, кул ранг эди. «Испаньола» мачтаси учидан то ватер-линиясигача, шалпайиб қолган қора байроғи билан бир-га, сувда ойнадагидай равшан кўриниб турарди.

Кема ёнидаги қайиққа кўзим тушди. Қуйруқда Силь-вер ўтирарди. Уни истаган масофадан таний оламан. У кема борти орқали ўзига энгашиб турган иккита қароқ-чи билан суҳбатлашарди. Улардан бирининг бошида қи-зил қалпоқ бор эди. У яқиндагина ёғоч девордан ошган ўша аблаҳ эди. Улар чақчақлашар, кулишарди, лекин орамиздаги масофа бир милча бўлгани учун уларнинг гапини эшита олмадим. Қулоғимга даҳшатли, инсонни-кига ўхшамаган товуш етиб келди. Олдинига қўрқиб кет-дим, лекин кейинроқ Капитан Флинтнинг — тўти қушнинг овози эканини англадим. Шу топда Сильвернинг қўли-даги олачипор қушни аниқ кўргандай бўлдим ҳатто.

Қайиқ кемадан узоқлашиб, қирғоқ томон йўл олди, қизил қалпоқли киши эса шериклари билан каютага ту-шиб кетди.

Қуёш Кузатув Дурбини орқасига яширинди, туман қалинлашди, дарҳол қоронғи тушди. Бугун қайиқни то-падиган бўлсам, фурсатни бой бермаслигим лозимлиги-ни фаҳмладим.

Оқ қоя буталар орасидан яққол кўриниб турарди, ле-кин у анча йироқда, тил бўйлаб борилганда тахминан саккиздан бир миль нарида эди, унга етиб боргунимча анча вақт ўтди. Кўпинча буталар орасида эмаклаб бор-дим. Қўлим билан қоянинг ғадир-будир сиртларини пай-паслай бошлаган пайтимда аллақачон қоронғи тушган эди. Унинг остида кўм-кўк йўсин билан қопланган чоғ-

роққина сойлик бор эди. Бу сойликни қум тепалар, тиззамдан аранг қеладиған пастак буталар тўсиб турарди. Сойликнинг энг пастқам жойида эчки терисидан ясалған чодирни кўрдим. Англияда бундақа чодирларни лўлилар ўзлари билан кўтариб юришади.

Мен сойликка тушиб, чодирнинг бир четини кўтардим ҳамда у ердан Бен Ганнинг қайиғини топиб олдим. Бу қайиқ барча ясама қайиқлар ичида энг қўлболаси эди. Бен қаттиқ дарахтдан бошини туташтириб, ўртасини эгиб қийшиқ ром ясаган, унга жунини ичкарига қилиб эчки терисини тикиб қўйган эди. Қайиқ мана шундан иборат эди, холос. Бу қайиқнинг одамни қандай кўтаришини билмайман, чунки мен аранг сиғдим унга. Қайиқ ичида пастаққина ўриндиқ, оёқ тирайдиган тиргак, икки куракли эшкак бор экан.

Қадим замонларда британияликлар фойдаланған тўқима балиқчилик қайиқларини илгари кўрмагандим. Лекин кейинроқ бунақа қайиқларни яхши билиб олдим. Бен Ганнинг қайиғини дурустроқ тасаввур қилишингиз учун унинг энг ибтидоий, энг беўхшов қайиқлардан бири эканлигини айтмоқчиман. Лекин шунга қарамай, унинг қадимий қайиқлардан афзал томонлари ҳам бор эди: у жуда енгил бўлиб, бир жойдан иккинчи жойга кўтариб бориш осон эди.

Қайиқни топиб олгандан кейин мени блокгаузга қайтиб борди, деб ўйларсиз. Лекин бу орада миямда яна бир янги режа пайдо бўлди. Ўз режамдан шу қадар мамнун эдимки, ҳеч қанақа капитан Смоллетт ундан мени воз кечдира олмасди. Мен тун қоронғилиғидан фойдаланиб, «Испаньола»га сузиб бориб, лангар арқонини кесиб юбормоқчи бўлдим. Майли, оқим кемани қирғоққа, истаган жойга улоқтириб ташласин. Бугун эрталаб қаттиқ зарбага учраған қароқчиларнинг лангарни кўтариб, денгиз томонга жўнаб қолишларига ишончим комил эди. Вақт борида бунга тўсқинлик қилиш керак. Кемадаги соқчилар ихтиёрида бирорта ҳам қайиқ қолмаған бир пайтда бу ниятни ҳеч қандай хавф-хатарсиз амалга оширсан бўларди.

Бутунлай қоронғи тушишини кутиб қум устига ўтирдим-да, қоқ нонни ғажий бошладим. Мен амалга оширмоқчи бўлған иш учун бундан ҳам қулайроқ тунни тасаввур қилиш қийин эди. Кундузги сўнги нурлар сўнганда Хазиналар Оролини зимистон қоронғилик чулға-

ди. Ниҳоят қайиқни елкамга кўтариб сойликдан чиқдим, қоқила-қоқила сув томон юрдим, зимистон қоронғиликда иккитагина шуъла кўринди: шуълаларнинг бири қирғоқда, ботқоқликда ёқилган гулхан бўлиб, унинг атрофида қароқчилар ичкиликбозлик қилишаётганди; иккинчи шуъла, аслида менга кўринаётган, тумшуғи мен томонга қараб турган кеманинг қуйруқ ёқдаги ойнасидан тушаётган чироғ ёруғи эди. Туман орасидан фақат ёруғликка ўхшаган доғгина кўзга ташланарди.

Сув қайта бошлаганди, сув билан соҳил ўрталлигида кенггина ҳўл қум йўлак яланғочланиб қолибди бу орада. Орқага қайтаётган сувга етгунга қадар бир неча марта тўпигимгача лойга ботдим. Сувни бир оз кечиб бориб, чаққонлик билан қайиқни сув юзасига қўйдим.

XXIII б о б

СУВ ҚАЙТИШИ ОҒУШИДА

Қайиқ, ўзим ўйлагандек, бўйи ҳам, оғирлиги ҳам менга ўхшаган одамга жуда мос экан, қайиқ жуда енгил эди, дам у томонга, дам бу томонга қараб илгарилаб кетарди, бунинг устига ёндори ҳам қинғир-қийшиқ эди, шунинг учун ҳам уни бошқаришнинг ҳеч имкони бўлмади. Ҳар кўйга солиб кўрмай, чандон уринмай чир-чир айланаверарди. Кейинроқ Бен Ганнинг ўзи эътироф қилишича, бу қайиқда «унинг қилиғига анча кўниккан» одамгина суза олар экан.

Шубҳасиз, мен қайиқнинг «қилиқ»ларига кўникишга улгурмаган эдим. У менга зарур бўлмаган томонга бурилиб кетаверарди. Ҳадеганда у қирғоқ томонга бурилиб қоларди, сув камайиши бўлмаганида кема олдига ҳеч қачон боролмасдим. Бахтимга, сув қайтиши қайиғимни суриб кетди. У мени тўппа-тўғри «Испаньола» томон олиб борарди.

Аввало атрофимдаги зимистондан ҳам қорароқ доғни пайқадим. Кейин кемани, унинг мачталарини кўрдим. Бир зумдан кейин эса (чунки қанча йироққа сузсам, сув қайтиши мени шунчалик тез суриб борарди) ўзимни лангар арқони олдида кўрдим ва уни маҳкам ушлаб олдим.

Лангар арқони камон ипидай таранглашган, кема зўр

бериб арқонни узиб кетишга интиларди. Унинг остида қайтаётган сув тоғ селидай қайнар, шовқин соларди. Агар арқонга салгина пичоқ урсам бас, оқим «Испаньола»ни олдига солиб қувиб кетади.

Таранг тортилган арқонга дарҳол пичоқ соладиган бўлсам, у мени от тепгандай улоқтириб ташлашига ўз вақтида ақлим етиб қолди. Унда қайиқ ағдарилиб, ўзим сув тубига кетаман.

Мен тўхтаб, кута бошладим. Агар қулай фурсат келиб қолмаганида, эҳтимол, ўз ниятимдан қайтган бўлардим. Лекин жануби-шарқдан, кейин жанубдан эсан енгил шабада тун бошланиши билан бора-бора жануби-ғарбий шамолга айланди. Мен тўхталиб турганимда тўсатдан эсан қаттиқ шамол «Испаньола»ни оқимга қарши суриб юборди. Бахтимга арқон салқиланиб, уни ушлаб турган қўлим сувга ботди.

Бир зумни ҳам беҳудага ўтказмаслик лозимлигини билиб, буклама пичоғимни чиқардим, уни тишим билан очиб, бирин-кетин арқон толаларини кеса бошладим. Иккитагина тола қолганда арқон яна тортилди, шунда кейинги шамол эпкинини кута бошладим.

Қаютадан аллақачондан бери баланд овозлар эшитилмоқда эди. Лекин, очигини айтсам, ўз ишим билан қаттиқ банд бўлганимдан уларга ҳеч қандай эътибор бермадим. Энди бўлса нима қилишимни билмай, уларнинг гапига қулоқ сола бошладим.

Бир вақтлар Флинтнинг қўлида тўпчи бўлган ўша Израэль Хендснинг, иккинчи боцманнинг овозини танидим. Иккинчи овоз, шубҳасиз ҳалиги қизил қалпоқли оғайнимники эди. Икковининг овозидан ўларча маст эканликлари ва яна ичишаётгани сезилиб турарди. Улардан бири мастлик билан бақирганича қуйруқ деразасини очиб, сувга ниманидир улоқтирди, бу бўшаган шиша бўлса керак. Лекин улар фақат ичмай, балки бўғилиб жанжаллашишарди ҳам. Ҳақорат сўзлари ёмғирдай ёғилар, назаримда иш муштлашувга олиб борадигандай эди. Бироқ овозлар ҳам, жанжал ҳам тинди; кейин, бир неча минутдан сўнг жанжал янгидан бошланди.

Қирғоқда дарахтлар орасида ёнаётган гулханни кўрдим. У ёқда кимдир қадимий зерикарли, бир хил оҳангдаги матросча қўшиқни айтар, ҳар бир сатрнинг охири-ни титроқ увиллаш билан тугалларди. Сафаримиз вақтида бу қўшиқни кўп эшитгандим. Қўшиқ шу қадар узун

эдики, бирорта қўшиқчи ҳам уни охиригача куйлашга қурби етмас, сабри тугагунча куйлайверарди. Уша қўшиқнинг бир неча сатри ёдимда қолган:

Етмиш беш ўғлон қайтмади уйга,
Барчаси-барчаси денгиз қаърида.

Бу ғамгин қўшиқ бугун эрталаб анчагина ўртоқларидан айрилган қароқчиларни қамраб олган қайғуга жуда мос деб ўйладим. Бироқ кўп ўтмай бу денгиз қароқчиларининг ўзлари сузаётган денгиз сингари тошбағир эканликларини ўз кўзим билан кўриб ишондим.

Ниҳоят навбатдаги шамол эпкини бостириб келди. Кема қоронғиликда яна мен томон силжиди. Арқон яна салқиганини сездим, бир силтов билан сўнгги толаларни кесиб юбордим.

Шамол қайиқчамга ҳеч қандай таъсир қилмади, тўсатдан ўзимни «Испаньола» борти ёнида кўрдим. Кема ўз ўқи атрофида оқим кучи билан аста-секин бурила бошлади.

Ҳар дамда қайиқчам ағдарилишини кутиб, кучим борица эшкак эша бошладим. Лекин мен ундан ҳеч нари кетолмасдим, кеманинг олд томонидан қўйруғигача астагина ҳаракат қилардим. Ниҳоят у узоқлаша бошлади, ана энди бу хафли қўшничиликдан қутуларканман деб ўйладим. Лекин шу пайт қўлимга қўйруқ томонида осилиб турган кесилган арқоннинг учи кириб қолди. Уша заҳоти уни маҳкам ушлаб олдим.

Нега бундай қилганимни ўзим ҳам билмайман. Эҳтимол, ўйламасдан қилгандирман. Бироқ арқон қўлимга киргач, унинг маҳкам боғланганини билдим, синчковлигим тутиб кетиб, каютанинг думалоқ деразасидан ичкарига қарашга аҳд қилдим.

Арқонни кўздан кечириб, тепага кўтарилдим. Бу менга катта хавф туғдирарди, чунки қайиқча истаган пайтда тўнтарилиб кетиши мумкин эди. Тикка туриб, каютанинг бир қисмини ҳамда шифтини кўрдим.

Бу орада кема билан унинг ҳамроҳи—қайиқча оқим бўйлаб тез ҳаракат қила бошлади. Биз қирғоқдаги гулхан билан бараварлашдик. Кема денгизчилар тили билан айтганда «тилга кирди», яъни тўлқинларни шовқин билан кеса бошлади, то деразадан ичкарига қарамагунча соқчиликка қолдирилган қароқчиларнинг нега тревога кўтармаганлигини тушуна олмадим. Ҳамма нарсани ту-

шуниш учун ичкарига бир марта қараб қўйишнинг ўзи кифоя эди. Мен эса, чиндан ҳам остимда ўйноқлаётган қайиқ устида турганча каюта ичига бир мартагина назар ташлашим мумкин эди. Қарасам Хендс билан унинг ўртоғи бир-бирининг ёқасидан олиб, ўлгидек муштлашишарди.

Мен ўриндиққа ўтирдим. Йўқса, яна бир зумдан кейин қайиқчанинг тўнтарилиши турган гап эди. Кўз олдимда ҳамон тутаб ёнаётган лампа нурида юзи қизариб, кўзи қонга тўлиб турган қароқчилар турарди. Мен яна қоронғиликка ўргансин учун кўзларимни юмдим.

Охири йўқ қўшиқ тугаб, гулхан атрофида базм қилаётган қароқчилар менга таниш ашулани бошлашди:

Улик сандиғига ўн бешта одам,
Йо-хо-хо, бир шиша ром!
Қадаҳ ол, ўлимга бошлар шайтон ҳам,
Йо-хо-хо, бир шиша ром!

Ҳозир ром билан шайтон «Испаньола» каютасида қизиқ ҳангомалар кўрсатиши ҳақида ўйлаб турарканман, ногаҳоний қаттиқ силкинишдан ҳайратга тушдим. Қайиқчам ёнбошга оғиб, бирдан йўлини ўзгартирди. Оқим тезлиги ҳайрон қоларли даражада ошди.

Кўзимни очдим. Атрофимда майда тўлқинлар нурсиз ялтираб, тарам-тарам бўлиб кўпикланар, шовқин соларди. Мени бир неча ярд нарига эргаштириб кетган «Испаньола» ҳам ўз йўлини ўзгартгандай эди. Қоронғиликда унинг мачталари зўрға кўринарди. Ҳа, тикилганим сайин оқим уни жанубга томон суриб кетаётганига кўпроқ ишонч ҳосил қила бошладим.

Орқамга қарадим. Қўрқувдан юрагим тарс ёрилиб кетгундай бўлди. Чунки қароқчилар гулхани орқа томонимда ёниб турарди. Демак, оқим бирданига ўнг томонга бурилибди-да, баланд кемани ҳам, ўйноқлаётган қайиқчамни ҳам суриб кетибди. Кучли оқим тобора қаттиқ шовиллаб, баланд-баланд тўлқинлар ҳосил қилиб, бизни тор бўғоз орқали очиқ денгизга судраб бормоқда эди.

Тўсатдан кема яна бир марта, камида йигирма градус бурилди, худди шу пайт олдин бир марта, кейин яна бошқа бировнинг бақирган товушини эшитдим. Зинада оёқлар дупури эшитилди, мастларнинг уришни бас қилганлигини англадим. Фалокат уларни сергаклантириб қўйганди.

Мен кичкина қайиқчамнинг тубига ётиб олдим-у,

Ўзимни тақдирнинг қўлига топширдим. Бўғоздан чиқиб, дунёнинг барча ташвишларидан дарҳол халос қиладиган омонсиз тўлқинлар қучоғига тушамиз. Ўлимдан қўрқмасдим-у, лекин қимирламай ўлимни кутиб ётиш анча азоб эди.

Ана шу аҳволда бир неча соат ётдим. Тўлқинлар мени қайиқ билан итқитар, устимга сув сачратар эди. Ҳар бир янгидан урилган тўлқин муқаррар ўлимнинг ўзи эди. Лекин бора-бора ҳорғинлик мендан устун чиқди. Аҳволимнинг таҳликали бўлишига қарамай уйқуга толдим. Ухлаб қолганимда эса, тушимга туғилган жойларим ҳамда кўҳна «Адмирал Бенбоу» кирибди.

XXIV б о б

ҚАЙИҚЧАДА

Уйғонганимда кун ёришиб қолганди. Оқим мени Хазиналар Оролининг жануби-ғарб соҳили бўйлаб олиб кетаётганини билдим. Қуёш чиқибди, лекин уни Кузатув Дурбинининг денгизга томон тушиб келган, чиқиб бўлмас тизма қоялари тўсиб турарди.

Буксир Калласи ҳамда Бизань-мачта тепалиги ён томонимда эди. Тепалик яп-яланғоч, қоп-қора эди. Каллани эса баландлиги қирқ-эллик фут келадиган қоя тошлар ва ағдарилиб ётган қоялар қуршаб олган эди. Мен турган жойдан оролгача чорак миль келарди. Эшкакни олиб, қирғоқ томон сузмоқчи бўлдим.

Бироқ кўп ўтмай бу фикримдан қайтишга мажбур бўлдим. Ағдарилиб ётган қоялар орасида тўлқинлар қутурар ва ўкирар эди. Қудратли тўлқинлар бирин-кетин қувалашиб, сув ва кўпик сачратиб шовқин солиб кўкка сапчирди. Қирғоққа яқинлашиб, ё ана шу тўлқинлар орасида ҳалок бўлишимни, ё чиқиб бўлмайдиган қояларга чиқишга беҳуда уринишимни англадим.

Лекин мени қўрқитаётган нарса фақат шугина эмасди. Стол сингари сип-силлиқ қоялар устида қандайдир улкан, силлиқ махлуқлар, аллақандай баҳайбат моллюскалар юришарди. Баъзан улар шалолатиб сувга сакрашар ва шўнғиб кетишарди. Улар бир гала эди. Улар итга ўхшаб ҳурар, уларнинг овози қоя тошларга бориб урилар ва акси садо бўлиб қайтарди.

Кейинроқ улар жуда ҳам ювош денгиз арслонлари

эканлигини билдим. Бироқ уларнинг кўриниши ваҳима-ли, соҳил эса чиқиб бўлмас, қирғоқ тўлқинлари қояларга қутуриб урилар эди, шу вайдан орол томонга сузишдан ҳафсалам пир бўлди. Ана шундай ҳавф-хатарлар билан юзма-юз учрашгандан кўра очиқ денгизда очликдан ўлган яхши.

Бу орада халос бўлишим учун бошқа бир имконият туғилди. Буксир Қалласининг шимол томонида сув қайтишида сап-сарик қумлоқ саёзлик очилиб қолганди. Ундан сал шимолроқда эса бошқа бир бурун — харитамизда Урмон буруни деган ном билан белгиланган бурун ҳам бор эди. Бурун то сувгача улкан, кўм-кўк қарағайлар билан қопланган эди.

Сильвернинг, Хазиналар Оролининг ғарбий қирғоғи бўйлаб шимолга қараб юрадиган оқим бор, деган гапини хотирладим. Мени ўша оқим суриб кетаётганини англадим. Буксир Қалласидан ўтиб, ортиқча куч сарфламай, кўзимга анча файзли бўлиб кўринган Урмон бурунига яқинлашишга аҳд қилдим.

Денгиз мавжлашиб турарди. Жануб томондан менинг оқим бўйлаб сузишимга ёрдам бераётган мулойим шабада эсарди. Тўлқинлар бир меъёردа кўтарилар ва пастга тушарди.

Агар шамол кучлироқ эсганда аллақачон чўкиб кетган бўлардим. Лекин бир текис шамолда ҳам митти қайиқчанинг шигиллаб илгарилаб бораётганини кўриб ҳайрон қолади киши. Қайиқчанинг тубида ётиб олиб, атрофга назар ташлаб борарканман, бошим узра кўкка сапчиган улкан мовий тўлқинларга бир неча марта кўзим тушди. Мана, ҳозир устимга шовиллаб тушади, деб юрагим ҳаприқиб кетарди ҳар гал... Лекин қайиқчам тўлқин келганда биров итқитиб юборгандек енгилгина ўйноқлаб тўлқин елкасига миниб олар, кейин худди қуш сингари силлиққина яна пастга тушарди.

Бора-бора дадиллашиб, ҳатто эшкак эшишга ҳам журъат қила бошладим. Лекин мувозанат сал ўзгарса қайиқчамнинг хулқига ёмон таъсир қиларди. Сал қимирлаб қўйгандим, қайиқчам силлиқ кетишини ўзгартиб, шитоб билан тўлқин устидан ўзини гирдобга урди, менинг эса бошим айланиб кетди, қайиқча сув сачратиб, тумшуғи билан бошқа бир тўлқинга урилди.

Кўрққанимдан юрагим ёрилиб кетаёзиб, жиққа ҳўл бўлиб яна қайиқча тубига ётиб олдим. Назаримда қайиқ-

ча шу ондаёқ ўзини ўнглаб олиб, яна илгаригидек эҳтиёткорлик билан тўлқинлар оралаб олға олиб кетаётгандай бўлди мени.

Эшкак эшиш мумкин эмаслиги равшан бўлди менга. Бироқ қирғоққа қандай қилиб чиқаман?

Мен кўрқдим-у, аммо ўзимни йўқотиб қўймадим. Аввало матросча шапкам билан аста-секин қайиқдаги сувни олиб ташлай бошладим, кейин қайиқчанинг тўлқинлар узра нега бунчалик енгилгина сузиб бораётганини тушунишга уриндим. Қирғоқ ёки кема борти ёнидан атрофга таралаётган улкан, теп-текис ҳамда сип-силлиқ тўлқин тоғлари аслида нотекис, қиррали чўққилари, тик ён бағирлари водийларга туташган тоғ тизмаларига ўхшарди. Қайиқчам эса, усталик билан чап бериб, доим тик ён бағир ва чўққилардан қочиб, оралиқдаги водийларни танларди.

«Жуда соз, — деб ўйладим, — энг муҳими жимгина ётиб, мувозанатни бузмаслик керак экан. Лекин, баъзан текис жойлар келиб қолганида қирғоққа яқинлашиш учун озгина эшкак эшса ҳам бўларкан».

Худди шундай қилдим. Жуда ноқулай вазиятда, ёнбошлаб ётганимча баъзан эшкак эшиб, қайиқчани орол томон йўналтирардим.

Бу жуда зерикарли, сусткаш иш эди, лекин шундай бўлса-да, баъзи ютуқларни қўлга киритдим. Аммо Ўрмон буруни билан бараварлашганда, гарчи қирғоқ мендан бир неча юз ярд нарида бўлса ҳам, унинг ёнидан тез ўтиб кетишимни пайқаб қолдим. Мен кўм-кўк, баланд дарахтларнинг учини кўриб турардим. Улар шабадада тебранарди. Кейинги келадиган бурундан ўтиб кетмаслигимга ишончим комил эди.

Вақт ўтиб борарди, мени эса ташналик азоблай бошлади. Қуёш чарақлаб турар, унинг нурлари денгиз тўлқинларида жилва қиларди. Юзимдаги денгиз сувлари қурий бошлади, ҳатто лабларим юпқа туз қатлами билан қопланди. Томоғим қуриб, бошим оғрирди. Дарахтлар шундоқ яқингинада эдики, гўё мени имлаб чақирарди денг! Бироқ оқим мени бурун ёнидан тез олиб ўтиб кетди. Очиқ денгизга чиқиб қолишим ҳамма режаларимни ўзгартириб юборди.

Рўпарамда, ярим миль, эҳтимол ундан ҳам оз масофада ҳамма елканлари қаппайиб сузиб бораётган «Испаньола»га кўзим тушди. Мени кўриб қолиб: кемага

чиқариб олишади, бу аниқ. Ташналик шунчалик қийнардик, кемани учратганимга хурсанд бўлишни ҳам, ғамга ботишни ҳам билмасдим. Лекин узоқ ўйлаб ўтирмадим, чунки мен зўр таажжубда қолдим: «Испаньола» грот¹ ҳамда иккита кливер² билан келарди. Ҳаддан ташқари чиройли, қордек оппоқ елканлари қуёш нурида кўз қамаштирарди. Дастлаб кўрганимда унинг ҳамма елканлари қаппайган эди. У шимоли-ғарб томонга борарди. Мен кемадагилар оролни айланиб ўтиб, олдинги тўхтаган жойларига бормоқчилар шекилли деб ўйладим. Кейин кема тобора ғарбга бурила бошлади, шунда мени кўриб қолишди, ҳозир кемага олишади деган фикр миямга келди. Тўсатдан у тўппа-тўғри шамолга қарши бурилди, шалвираган елканлари билан ночор тўхтади.

«Вой айиқполвонлар-эй!— дедим ўз-ўзимга.— Улардай ичишганга ўхшайди!»

Мана шунақа кема бошқаришгани учун капитан Смоллетт уларни кўп бошлаб сўкарди-да!

Бу орада кема галсдан галсга³ ўтиб, бир айланди-да, бир-икки минутча тўғри сузиб бориб, яна тумшуғи билан шамолга қарши туриб қолди ва яна тўхтади. Бу ҳол бир неча марта такрорланди. «Испаньола» гоҳ шимолга, гоҳ жанубга, гоҳ шарққа, гоҳ ғарбга томон елканларини шاپиллатиб сузар ва тагин илгариги йўналишига тушиб қоларди. Кемани ҳеч ким бошқармаётгани менга маълум бўлди. Одамлар қаёққа кетди экан? Улар ё қаттиқ маст, ё кемани ташлаб кетишган. Агар унга чиқсам, балки кемани ўз капитанига қайтариб бера оларман.

Оқим кема билан қайиқчани бир хил тезликда сурар, лекин кема галсни тез-тез ўзгартирар, тез-тез тўхтар, умуман жойидан жилмасди. Агар қайиқчада ўтириб, эш-как эшсам уни, шубҳасиз, қувиб етардим. Тўсатдан менда кемани қувиб етиш фикри туғилди. Янги саргузаштлар иштиёқи қамраб олди вужудимни, чучук сув ҳақидаги фикр эса бу аҳмоқона аҳдимни икки ҳисса кучайтириб юборди.

Ўрнимдан турдим, ўша заҳоти бошимдан-оёғимгача

¹ Грот — грот-мачтадаги пастки елкан.

² Кливер — фок-мачта олдидаги учбурчак елкан.

³ Галс — кеманинг шамол эсишига нисбатан йўналиши.

тўлқин сапчиди. Лекин энди бу мени чўчитолмади. Мен ўтириб олдим, бутун кучимни йиғиб, аста эшкак эша бошладим. Мен ҳеч ким бошқармаётган «Испаньола»нинг орқасидан қувишга тушдим. Бир марта тўлқин мени шундай улоқтирдик, юрагим қинидан чиқиб кетаёзди. Мен тўхтаб, қайиқчадаги сувни денгизга тўка бошладим. Лекин кўп ўтмай қайиқчанинг қилиғига тушуниб олдим, уни ўйноқлаётган тўлқинлар орасидан аста юргиза бошладим, шундан кейин аҳён-аҳёнда кўпик ва сув зарралари юзимга уриладиган бўлди.

Мен билан кема оралиғидаги масофа тез қисқара борди. Кема айланаётганда ярқираган мис румпелни¹ кўрдим. Палубада тирик жондан асар ҳам йўқ. Қароқчилар қочиб кетган бўлсалар керак. Қочишмаган бўлишса умумий хонада «учиб» ётишгандир. Уларни қамаб қўяман-да, кемани нима қилсам қилавераман.

Ниҳоят ишим ўнгидан келди: шамол бир оз тинди. «Испаньола» оқимга бўйсуниб, ўз ўқи атрофида айлана бошлади. Унинг қуйруғига кўзим тушди. Каютанинг тўгарак деразаси очиқ эди. Гарчи аллақачон кун ёришиб кетган бўлса-да, стол устида ёниб турган чироқни кўрдим. Грот байроқ сингари осилиб қолибди. Кема оқим бўйича ҳаракат қилаётгани учун юришини секинлатди. Ундан анча ортда қолиб кетгандим, мана энди қаттиқроқ ҳаракат қилиб, уни қувиб етишим мумкин эди.

Шамол яна елканларни шиширганда кемадан юз ярдча узоқроқда эдим. У чап галсга бурилди ва тўлқинлар устидан қалдирғоч сингари ела кетди.

Аввалига алам қилди, кейин хурсанд бўлдим. Кема доира ясаб менга томон кела бошлади.

Ана, у ўртадаги масофанинг ярмини, учдан бирини, кейин тўртдан учини босиб ўтди. Унинг форштевени² остида тўлқинларнинг кўпикланганини кўриб турардим. Митти қайиқчам олдида у улкан тоғ бўлиб кўринди.

Тўсатдан мени катта хавф кутаётганини фаҳмлаб қолдим. Уйлаб ўтиришга вақтим йўқ эди. Қутулишга уриниб кўриш керак эди. Кеманинг тумшуғи катта бир тўлқинни кесиб ўтганда мен ундан бериги тўлқин устида эдим. Бушприт бошим устига келиб қолганди. Шун-

¹ Румпель — рулни бошқарадиган ричаг.

² Форштевень — килнинг давоми, кеманинг олд томонидаги учи.

да ўрнимдан сапчиб турдим-у, баландга сакрадим, қайиқча сувга чўкиб кетди. Қўлим билан утлегарни¹ ушлаб қолдим, оёғим штаг² билан брас³ оралиғига тушиб қолди. Даҳшатдан дамимни ичимга ютиб, ҳавода осилиб қолдим. Енгилгина силкиниш кема қайиқчамни чўктириб юборганидан дарак берди, эндиликда «Испаньола»дан ҳеч қаёққа кета олмасдим.

XXV БОБ

«ХУШЧАҚЧАҚ РОДЖЕР»НИ ТУШИРАМАН

Бушпритга чиқиб олишим биланоқ чайқалаётган кливер тўп овозига ўхшаган товуш билан қарсиллаганича қаппайди ва бошқа галсга бурилди. Кема гагигача силкиниб кетди. Бироқ бир зум ўтмай, гарчи қолган елканлар қаппайиб турган бўлса-да, кливер яна қарсиллади ва шалвираб қолди.

Ногаҳоний силкинишдан сувга қулашимга сал қолди. Вақтни ўтказмай бушприт бўйича ўрмаладим ва бошим билан палубага йиқилдим. Мен ўзимни бакнинг шамол уриладиган томонида кўрдим. Грот кеманинг бир қисмини мендан яшириб турарди. Бирорта ҳам тирик жон кўринмасди. Исён бошланган кундан бери ювилмаган палубани ифлос оёқ излари босиб кетган эди. Учи синган бўш шиша у ёқдан-бу ёққа думаларди.

Тўсатдан «Испаньола»ни яна шамол суриб кетди. Орқа томонимда кливерлар қаттиқ қарсиллади. Руль бурилиб, кема силкинди. Шу пайтнинг ўзида грот-гик⁴ бир томонга сурилди, шкот⁵ блокка тегиб вижирлади, шу пайт кеманинг қуйруғига кўзим тушди.

Иккала қароқчи ҳам қуйруқда экан. «Қизил қалпоқ» қимирламай осмонга қараб ётарди. Унинг қўллари парчинлангандай икки томонга чўзилган, тишлари тиржайиб турарди. Израэль Хендс калласини кўкрагига осил-

¹ Утлегарь — бушпритнинг давоми.

² Штаг — мачтани ушлаб турадиган арқон.

³ Брас — елкан боғланадиган кўндаланг ёғочни буриш учун хизмат қиладиган арқон.

⁴ Гик — елканнинг қуйи четини тортиб боғланадиган горизонтал ёғоч.

⁵ Шкот — елканнинг қуйи учини бошқарадиган арқон.

тириб, фальшбортда¹ ўтирарди. Қўллари шалвираб осилиб қолган, офтобда қорайганига қарамай, юзлари докадай оқариб кетганди.

Кема жаҳли чиққан отдай тикка турди. Елканлар галдан галсга ўтиб шишди, гиклар шу қадар зўр куч билан ҳаракат қилдики, мачта аянчли гижирлай бошлади. Гоҳ-гоҳ кема тумшуғи тўлқинларни ёриб ўтар, шунда майда сув зарралари булутдай фальшборт устидан ошиб ўтарди. Ҳозиргина чўкиб кетган қўлбола ўйноқи қайиқчам жиҳозланган бу катта кемага қараганда тўлқинларни осонгина бартараф қиларди.

Кема ҳар силкинганда қизил қалпоқли қароқчи сапчиб тушарди. Бироқ мени қўрқувга солган нарса шуки, унинг юз ифодаси ўзгармас — аввалгидай тиржайиб ётарди ҳамон. Хендс эса, ҳар силкинишда тобора қуйруқ томонга силжиб борарди. У секин-секин бортгача сурилиб борди, унинг оёқлари кема четидан пастга осилиб қолди. Мен унинг бир қулоғини ҳамда жингалак чекка соқолини кўриб қолдим, холос.

Худди шу пайт уларнинг ёнидаги палуба тахталари қонга бўялганини кўрдим, улар маст ҳолда олишганда бир-бирига тиг суққан бўлса керак, деб ўйладим.

Кема озгина муддатга тўхтаганида бирдан Израэль Хендс оҳистагина инграб, аввалги жойига сурилди. Ниҳоятда чарчаганлик аломати бўлмиш бу аянчли нола, унинг пастки жағларининг осилиб тушганлиги юрагимда бир зум шафқат ҳиссини туғдирди. Бироқ олма солинган бочкада ўтириб эшитган суҳбатни эсладим-у, бу шафқат ҳисси дарҳол йўқолди.

Мен грот-мачта ёнига келдим.

— Мана, яна кемадаман, мистер Хендс, — дедим истеҳзо билан.

У бошини аранг кўтарди, у шу қадар маст эдики, мени кўриб ажабланмади ҳам. У фақат:

— Бренди!²— дея олди, холос.

Вақтни ўтказиш мумкин эмаелигини тушундим. Палубани тўсиб турган грот-гик остидан сирганиб ўтиб, зинапоядан каютага қараб чопдим.

У ердаги ағдар-тўнтарни тасаввур қилиш қийин. Ҳамма яшиқларнинг қулфи синдирилганди. Қароқчилар ха-

¹ Фальшборт — палубадан юқорида бортнинг давом этган қисми.

² Бренди — англия арағи.

рита ахтарган бўлсалар керак. Пол усти қароқчилар ичкиликбозлик қилган ўша ботқоқликдан этигида олиб келган лой билан қопланганди. Оқ бўёқ билан бўялган ҳамда олтин ранг нақш билан оро берилган панжараларда ифлос бармоқларнинг изи қолганди. Унларча бўшаган шишалар ҳар кема силкинганда шақир-шуқурлаганича у бурчакдан-бу бурчакка думаларди. Докторнинг медицинага оид китоблардиан бири стол устида очик ётибди. Унинг ярмидан кўпроқ варағи йўқ эди: эҳтимол, тамаки чекиш учун йиртиб олингандир. Ана шундай ағдар-тўнтар орасида хирагина чироқ аввалгидай чирсиллаб ёнарди.

Тағхонага тушдим. Бочкалар кўринмасди; олам-жаҳон бўшаган шишалар полда думалаб ётарди. Қароқчилар исён бошлангандан буён бирор кун ҳушёр бўлишмаганини фаҳмладим.

У ёқ-бу ёқни титкилаб, Хендсга бир шиша ичилмай қолган бренди топдим. Ўзим учун озгина қоқ нон, қуруқ мева, бир сиқим майиз ҳамда бир бўлак пишлоқ олдим.

Палубага чиққач, буларнинг ҳаммасини боцман ололмаслиги учун ундан нарироққа — руль ёнига қўйдим.

Мен анкеркадан¹ тўйиб сув ичдим, шундан кейингина Хендсга шишани узатдим. У ичимликнинг ярмини ичгандан кейингина шишадан оғзини узди.

— Момақалди роқ ҳаққи онт ичиб айтаманки,— деди у, — менга худди шу нарса керак эди.

Мен бурчакка ўтириб олиб овқатлана бошладим.

— Оғир яраландингизми? — деб сўрадим ундан.

— Доктор шу ерда бўлганида дарҳол тузалиб кетардим,— деди у қандайдир хириллаган овозда.— Лекин кўриб турибсан, омадим юришмаяпти... Манави каламуш ўлиб қолди,— деб қўшимча қилди у қизил қалпоқли томон ишора қилиб. — Яхши денгизчи эмасди... Сен қаёқдан келиб қолдинг ўзи?

— Мистер Хендс, мана шу кемага қўмондонлик қилгани келдим, — дедим. — Бундан буён навбатдаги кўрсатма бўлмагунча мени ўз капитанингиз деб ҳисоблайверинг.

У менга хўмрайиб қаради, лекин ҳеч нарса демади. Унинг юзларига сал қон югурди, бироқ у касалга ўхшар, кема ҳар силкинганда ёнбошига оғиб кетарди.

¹ Анкерка — сув қуйилган бочкача.

— Бироқ, — деб давом этдим, — менга манави байроқ ёқмаяпти, мистер Хендс. Рухсат берсангиз, уни тушириб қўярдим. Бундан кўра байроқсиз бўлган дуруст.

Мен мачта ёнига чошиб бордим, гикдан ўзимни четга олиб, зарур арқонни тортидим, лаънати қора байроқни тушириб, бортдан ошириб денгизга улоқтирдим.

— Эй худо, қиролни ўз паноҳингда сақла! Йўқолсин капитан Сильвер! — деб қичқирдим шапкамни силкитиб.

У бошини кўтармай мени диққат билан кузатди, юзларида айёрона ифода жилва қилди.

— Мен ўйлайманки... — деди у ниҳоят, — мен ўйлайманки, капитан Хокинс, қирғоққа қўнсақ эътироз билдирмасиз. Келинг, шу ҳақда гаплашайлик.

— Майли, — дедим, — бажонидил, мистер Хендс. Давом этинг. — Мен яна овқатим ёнига қайтиб келиб, иш-таҳа билан тушира бошладим.

— Манави бўлам... — деб гап бошлади у жасад томонга аранг ишора қилиб. — Уни О'Брайен дейишарди... ирландиялик... Биз у билан елканларни қўйиб, кўрфазга қайтмоқчи бўлдик. Лекин у ўлиб қолди, трюм ичига кириб қолган қўланса сувдай сасиб ётибди. Кемани энди ким бошқарар экан, билмайман. Менинг кўрсатмаларимсиз кемани эплай олмайсан. Менга қара, менга тишга босгулик ва томоқни ҳўллайдиган бирон нима бер, жароҳатимни шарф ёки рўмол билан боғлаб қўй, бу хизматинг эвазига кемани қандай бошқаришни кўрсатаман. Розимисан?

— Шунини яхши билингки, — дедим: — капитан Кидд тўхтаган жойга қайтиб бормоқчи эмасман. Мен кемани Шимолий тўхташ жойига олиб бормоқчиман, у ерда қирғоққа яқинлашиш қулайроқ.

— Бўпти! — деди у. — Наҳотки шунчалик тентак бўлсам? Наҳотки шунини тушунмасам? Мен ишни бой берганлигимни, омад сеники эканлигини жуда яхши тушуниб турибман. Хўш? Шимолий тўхташ жойига бормоқчимисан? Марҳамат. Мен нима ҳам қила олардим. Момақалди роқ ҳаққи онт ичиб айтаман, ўзим осиладиган дор тагигача ҳам кемани бошқариб боришингга ёрдам бераман.

Назаримда унинг гапларида жон борга ўхшади. Биз битим туздик. Уч минутдан кейин эса, «Испаньола» Хазиналар Ороли соҳилини ёқалаб, мувофиқ шамолда илгарилаб кетди. Мен сув кўтарилгунга қадар Шимолий

тўхташ жойига кириб олиш учун Шимолий бурунни тушгача айланиб ўтишга умид боғлаган эдим. Ана ўшанда ҳеч қандай хатарсиз «Испаньола»ни қирғоққа яқин олиб бориб, сув пасайишини кутамиз, сўнг қирғоққа чиқамиз.

Мен румпелни маҳкамлаб, пастга тушдим, ўзимнинг сандиқчамни топдим, ундан ойим совға қилган юмшоқ шойи рўмолчани олдим. Хендс менинг кўмагимда ана шу рўмолча билан биқинидаги қони силқиб турган, чуқургина жароҳатини боғлади. У озгина овқат еб, бир-икки қултум бренди ичгач сал гетикланди, тўғри ўтириб олди, энди у қаттиқроқ ҳамда аниқроқ гапира бошлади, бутунлай бошқа одам бўлиб қолди.

Мувофиқ шабада эсарди. Кема қушдай учиб боряпти. Соҳил липиллаб ўтарди. Ҳар минутда унинг кўриниши ўзгариб турди. Оролнинг баланд қисми орқада қолди. Биз пакана қарағайлар ўсган, пастак қумлоқ соҳил ёқалаб борардик. Бу ҳам тамом бўлди. Биз қояли тепаликни — оролнинг энг шимолий қисмини айланиб ўтдик.

Кемани бошқариш ёқиб қолди менга. Ҳаво мусаффо, қуёш чарақлаб турибди, сўлим қирғоқларни кўриб кўз қувонарди. Овқатим, ичимлик сувим етарли эди, истехкомдан қочиб кетганим учун ортиқ виждоним азобланмасди, чунки катта ғалабани қўлга киритгандим. Агар боцманнинг кўзи бежо ўйнамаганида ҳамма нарсадан мамнун бўлардим. У мени истехзо билан муттасил кузатар, вақти-вақти билан унинг юзида ғалати кулги пайдо бўлиб қоларди. Бу кулгида аллақандай ожизлик, азобуқубат маъноси бор бўлиб, у чолларнинг ғамгин кулгисини эслатарди. Шу билан бирга бу кулгида аллақандай заҳарханда, хоинлик аломати ҳам бор эди. Мен тинмай ишлардим, у эса айёрона тиржаяр, мендан сира кўзини узмасди.

XXVI б о б

ИЗРАЭЛЬ ХЕНДС

Бизга ёқишга интилгандай жанубдан эсаётган шамол ғарбдан эса бошлади. Биз ҳеч қандай қийинчиликсиз оролнинг шимоли-шарқ томонидаги этагини Шимолий тўхташ жойига киргунга қадар айланиб ўтдик. Бирок сув кўтарилиши бошланмасдан бурун кўрфазга киргани кўрқдик, чунки лангаримиз йўқ эди. Қутиш лозим эди.

Боцман менга кемани дрейфга қандай қўйишни ўргатди, ҳадемай катта муваффақиятларни қўлга киритдим. Кейин икковимиз жимгина ўтириб овқатлана бошладик.

— Капитан, — деди у ниҳоят ҳамон ўша ёқимсиз табассум билан, — бу ерда қадрдон дўстим О'Брайен думалаб ётибди. Уни сувга ташлаб юбормайсанми? Мен унчалик инжиқ одам эмасман, уни нариги дунёга жўнатганим учун виждоним азобланмайди ҳам. Лекин, менимча, у кемамизнинг ҳуснини бузиб турибди. Сенингча қандай?

— Кучим етмайди. Бундан ташқари, бунақа иш кўнглимга хуш келмайди. Менимча, ётаверсин, — дедим.

— «Испаньола» мунча ҳам шўр пешона кема экан, Жим! — давом этди у кўзини қисиб. — Бу «Испаньола» да қанчадан-қанча одам ўлди, Бристолни ташлаб чиққанимиздан бери шўрлик денгизчилардан қанчаси ҳалоқ бўлди! Бунақа омадсиз сафарни ҳеч қачон кўрмаганман. Мана, О'Брайен ҳам ўлди — ростдан ўлган бўлса керак, а? Мен оми одамман, сен ўқиш-ёзишни биласан. Менга очиқчасига айт-чи: ўлик ўликлигича қолаверадими, ё вақти келиб тириладими?

— Мистер Хендс, сиз танани ўлдиришингиз мумкин, ammo руҳни ўлдиролмайсиз, арвоҳи учиб юради, — дедим. — Шуни билингки, О'Брайен тирик, у нариги дунёдан бизни кузатиб турибди.

— Эҳ! — деди у. — Нақадар ачинарли! Демак, вақтни беҳудага ўтказган эканман. Айтмоқчи, арвоҳ унча катта зиён етказолмаса керак. Мен арвоҳдан қўрқмайман, Жим. Менга қара, каютага тушиб, менга ҳалиги... оббо, жин ургур, нима кераклигини ёдимдан чиқариб қўйдим... Ҳа, менга бир шиша вино келтир, Жим. Манови бренди менга кучлилик қияпти.

Боцманнинг талмовсираши шубҳамни оширди, очиғини айтсам, унга арақдан кўра вино кўпроқ ёқишига ишонмадим. Бу бир баҳона, холос. Мақсади аниқ: у палубадан кетишимни истаяпти. Лекин бу унга нима учун керак? У кўзларини олиб қочаётир. Нуқул атрофга аланглайди: гоҳ осмонга, гоҳ О'Брайеннинг мурдасига тикилади. У ҳадеб тиржаяди, ҳатто айёрлигини ичига сиғдиролмаётганидан тилининг учини ҳам чиқариб қўяди. Унинг бирорта шумликни ўйлаётганини гўдак ҳам тушунарди. Лекин ўзимни ҳеч нарса билмаганга, ҳеч нарсадан шубҳа қилмаганга солдим.

— Виноми? — деб сўрадим. — Жуда сөз. Қанақасидан — оқиданми ё қизилиданми?

— Бари бир, ошнам, — деди у. — Ишқилиб, кўпроқ ва кучлироқ бўлса бас.

— Хўп... Сизга портвейн келтираман, мистер Хендс. Лекин уни ахтариш керак-да.

Мен кавушимни иложи борича қаттиқ шапиллатиб пастга чопдим. Кейин уни ечдим-да, шарпа чиқармай эҳтиёт йўладан команда ётадиган хонага кирдим, у ердан зина орқали тепага кўтарилдим ва олд томондаги зинали хонадан аста бошимни чиқардим. Уни кузатаётганимни Хендс ҳеч қачон хаёлига ҳам келтирмасди. Унинг диққатини ўзимга тортмаслик учун ҳамма чораларни кўрдим. Биринчи қарашданоқ энг хуноқ шубҳаларим ҳақ эканлигига ишондим.

У қўзғалиб, гарчи оёғидаги жароҳати қаттиқ оғривса ҳам, ҳар қимирлаганда астагина инграб, палуба бўйлаб анча илдам эмаклаб кетди. Ярим минут ичида кема арқони чамбарак қилиб ўраб қўйилган жойдаги сув оқизиладиган тарнов олдига келди, у ердан узун бир пичоқни, тўғрироғи сопигача қонга беланган калтароқ ханжарни олди. У пастки жағини чўччайтириб, ханжарнинг у ёқ-бу ёғини кўздан кечирди, дамани ушлаб кўрди, сўнг дарров қўйнига солди-ю, яна фальшборт ёнидаги эски жойига эмаклаб борди.

Шундай қилиб, ўзимни қизиқтирган нарсаларни билиб олдим. Израэль ҳаракат қила олади, у қуролланган. Модомики у мени палубадан ҳайдашга уриндими, демак мен унинг қурбони бўламан. Менинг ўлимимдан кейин у нима қилмоқчи — Шимолий тўхташ жойидан бутун орол орқали ботқоқликдаги қароқчилар қароргоҳига борадими ёки ўртоқларини ёрдамга чақириб замбарак отадими, буни билмас эдим, албатта.

Хендсга ҳар икковимизнинг манфаатимиз тўғри келадиган соҳадагина ишонишим мумкин: ҳар иккаламиз кемани ҳеч бир қийинчиликсиз, таҳликасиз олиб чиқиб кетиш мумкин бўлган жойга олиб боришни истардик. Ҳали-ҳозирча бу иш бажарилмаган экан, ҳеч нарса ҳаётимга таҳдид қилмайди. Шуларни ўйларканман, фурсатни ҳам бой бермадим: астагина каютага қайтиб кирдим, кавушимни кийиб, бир шиша винони олдим-да, палубага қайтдим.

Хендс мен кетаётганимда қандай вазиятда ётган бўл-

са, ҳозир ҳам — той пахта сингари — шундай ётар-ди.

Кўзлари жуда ҳам ожиз ва ёруғ нурга тоб беролмай-дигандай қисилган эди. У менга қаради, одатдаги қўл ҳаракати билан шиша бўғзидаги тиқинни чиқарди-да, ҳар сафаргидай:

— Сенинг саломатлигинга! — деб бир кўтаришда шишани бўшатди.

Кейин бир оз тин олиб, чўнтагидан бир пилта чай-найдиған тамаки чиқарди, ундан бир бўлак кесиб бери-шимни илтимос қилди.

— Барака топгур, озгина кесгин, — деди у, — ўзим-нинг пичоғим ҳам, қувватим ҳам йўқ. Эҳ, Жим, Жим, мен бутунлай хароб бўлдим! Бир бўлак кесиб бергин. Бу умримда энг охирги марта чайнайдиған улушим бўлади. Кўпга бормайман. Тезда у дунёга йўл оламан...

— Хўп, — дедим. — Кесиб бераман. Лекин сизнинг ўрнингизда бўлсам... ўзимни ёмон, ночор ҳис этсам, ўли-мим олдидан тавба қилган бўлардим.

— Тавба дейсанми? — сўради у. — Нимага?

— Қанақасига нимага? — дедим. — Нимага тавба қи-лишингизни билмайсизми? Бутун умрингизда гуноҳ, ёл-ғон, қон ичида яшадингиз. Ана, оёғингиз тагида боягина ўзингиз ўлдирган одам ётибди. Сиз бўлса нимага тавба қиламан деб сўраб ўтирибсиз-а! Шунинг учун тавба қи-линг, мистер Хендс!

Мен ортиқча қизишиб кетдим, чунки мен шу топда унинг қўйнига яширган қонли ханжари, мени ўлдириш нияти борлиги ҳақида ўйлардим. У винони жуда кўп ичиб юборгани учун менга одатдан ташқари дабдабали қилиб жавоб қайтарди.

— Утгиз йилдан бери денгизларда сузаман, — деди у. — Яхши-ёмонни, денгиз осойишталигини ҳамда довул-ни, тўқлигу очликни кўрдим, кўрганларимнинг ҳисоби йўқ, лекин шунга ишонгинки, яхшилик кишига заррача бўлсин наф келтирганини кўрмаганман. Дастлаб ким пи-чоқ урса, ўша ҳақ. Улиқлар тишламайди. Бор диним, эътиқодим шу. Омин!.. Менга қара, — деди тўсатдан бу-тунлай бошқача оҳангда, — ётар сафсата сотиш. Сув ан-ча юқори кўтарилди. Командамга қулоқ солсанг, капи-тан Хокинс, сен билан иккаламиз кемани кўрфазга эсон-омон киритиб қўямиз.

Чиндан ҳам икки милдан ортиқроқ йўл босишимиз

лозим эди. Лекин сузиш анча қийин бўлди. Шимолий тўхташ жойига кириш йўли тор, саёз бўлиши билан бирга эгри-бугри ҳам эди. Бутун эътиборимиз ҳамда маҳоратимиз қўл келди. Мен фаросатли ижрочи, Хендс эса тенги йўқ командир чиқиб қолдик. Биз ҳамма саёз жойларни жуда эпчиллик билан айланиб ўтар, моҳирлик билан чап берар эдикки, кўрганларнинг ҳаваси келгундай эди.

Иккала бурундан ўтишимиз биланоқ чор атрофимизни қуруқлик қуршаб олди. Шимолий тўхташ жойининг соҳиллари Жанубий тўхташ жойидаги сингари қуюқ ўрмон билан қопланганди. Лекин кўрфазнинг ўзи анча узун, торроқ эди, тўғрироғи кўрфаздан кўра дарёнинг қуйилиш жойига кўпроқ ўхшаб кетарди. Рўпарамизда, кўрфазнинг жанубий бир чеккасидаги ҳалокатга учраган кеманинг ярим чирик таг қисмига кўзимиз тушди. Бу уч мачтали катта кема эди. Бу ерда жуда узоқ турганлигидан ҳамма ёғини сув ўтлари босиб кетган эди. Кеманинг палубасида эса гуллари яшнаб турган бутазор пайдо бўлибди. Бу манзара қайғули бўлса-да кўрфазнинг кемага паногоҳликка яроқли эканлигини кўрсатиб турарди.

— Қара, — деди Хендс, — ҳов ана, қирғоққа яқинлашиб бориш учун қулай жой. Топ-тоза, силлиқ қумлоқ, ҳеч қачон ҳеч қанақа тўлқин бўлмайди, атроф ўрмон, анави кемадаги гуллар худди боғда ўсгандай.

— Қирғоққа яқин борсак, кема саёз жойга ўтириб қолмайдими? — деб сўрадим.

— Кемани саёзликдан қутқариб олиш осон, — деди у. — Сув қайтганда ўша қирғоққа арқон торт, уни энг катта қарағайлардан бирига айлантириб ўтказ-да, орқага қайтиб, учини чиғириққа ўра. Кейин сув кўтарилишини кут. Сув кўтарилгач, бутун командага бараварига арқонни ушлаб куч билан тортишни буюр. Шунда кема сув парисидай саёзликдан ўзи чиқиб келаверади. Энди, ўғлим, ҳушёр бўл. Саёзликка етиб қолдик, кема тўппа-тўғри ўшаққа қараб бораётир. Озгина ўнгроққа... яхши... тўғрига... ўнгроққа... оз-моз чапга... тўғрига... тўғрига!..

У буйруқ берар, мен бўлсам буйруқни шошилишча равишда аниқ бажарардим. Тўсатдан у:

— Шамолга тўғрила, ошнажон! — деб қичқирди.

Мен кучимнинг борича рулга ёпишдим. «Испаньола» кескин бурилиб, пастак дарахтлар билан қопланган қирғоққа шитоб билан яқинлашиб келди.

Мен бу маневрларга берилиб кетиб, боцманни зийраклик билан кузатиш ниятимни бутунлай унутиб қўйибман. Мени фақат бир нарса: кема тагининг қумга тегиши қизиқтирарди. Менга қандай хавф таҳдид қилаётганини эсдан чиқарибман-у, ўнг фальшборг орқали эгилиб, кема тумшуғи остида сувнинг қандай кўпикланаётганини томоша қилиб ётибман. Тасодифан кўнглимга гулгула тушиб орқага қарамаганимда ҳеч қандай курашсиз ҳалок бўларканман. Эҳтимол, бирор шарпани сезгандирман ёки кўзимнинг қири билан ҳаракат қилаётган сояни кўриб қолгандирман, эҳтимол, менда мушукларники сингари инстинкт уйғонгандир, бурилиб қарарканман Хендсга кўзим тушиб қолди. Ўнг қўлида ханжар, аллақачон менга яқинлашиб қолибди.

Кўз кўзга тушди, икковимиз ҳам қаттиқ бақириб юбордик. Мен кўрққанымдан бақирдим, у қутурган буқадек ғазаб билан бўкирди ва менга ташланди. Мен кеманинг олд томонига қочдим, қўлимдаги румпелни қўйиб юбордим, у дарҳол кўтарилиб кетди. Ана шу румпель мени ўлимдан сақлаб қолди: у Хендснинг кўкрагига бориб тегди, Хендс йиқилди.

Хендс то ўрнидан тургунча, у мени қисиб борган бурчакдан қочиб қолдим. Энди бутун палуба менинг ихтиёримда эди, унга ҳар қанча бўлсин чап бера олардим. Грот-мачта олдида тўхтадим, чўнтагимдан тўппонча чиқариб, мўлжаллаб туриб тепкини босдим. Хендс тўғри менга қараб келарди. Тепки чиқиллади-ю, тўппонча отилмади. Порохи намиқиб қолганга ўхшайди. Бепарволигим учун ўз-ўзимни сўқдим. Нега энди тўппончани қайтадан ўқлаб олмадим? Ахир, вақт етиб ортарди-ку! Шундай қилганимда қассоб олдида титраб турган қўйдаи ночор аҳволда қолмасдим.

Ярадорлигига қарамай Хендс киши ҳайрон қоладиган даражада чаққон ҳаракат қиларди. Унинг оқ оралаган сочлари қутуриш ва зўриқишдан қизариб кетган юзига тушиб турарди. Иккинчи тўппончамни олишга вақтим йўқ эди. Унисининг ҳам биринчисига ўхшаб намиқиб қолганига ишончим комил эди. Бир нарса равшан эди, мен тўғридан-тўғри чекинмасдан, Хендсга чап беришим керак, бўлмаса мени ҳозиргина кеманинг қуйруғига қисиб қўйганидай, тумшуқ томонга ҳам қисиб қўйиши мумкин. Агар бунга эриша олса, қонга беланган ханжарни сопиғача танамга суқиши турган гап. Хийла-

гина йўғон грот-мачтани қучоқлаганча ўзимни четга олишга шайланиб турдим.

Хендс менинг чап бермоқчи эканлигимни кўриб тўхтади. Бир неча секунд ё ўнгдан, ё чапдан ташланадигандай сохта ҳаракат қилди. Мен ҳам гоҳ ўнг, гоҳ сўл томонга сал-пал бурилиб, тикилиб турардим. Бу кураш уйдалигимда Қора Тена кўрфазидаги қоялар орасида бир неча марта ўйнаган ўйинимга ўхшарди. Лекин ўйин пайтида юрагим бунчалик ваҳимали тепмаган эди. Ҳар ҳолда бу ўйин биқини қаттиқ яраланган кекса денгизчи-га қараганда бола учун анча осон эди. Мен бир оз дадилланиб, бу ўйин нима билан тугаркин, деб бош қотира бошладим. «Албатта, — деб ўйладим, — анча вақтгача осонгина қочиб қутулишим мумкин, лекин эртами-кечми у мени бари бир ўлдиради...».

Бир-биримизга мана шундай рўпарама-рўпара турганимизда тўсатдан «Испаньола» қумга бориб урилди. Кема қаттиқ силкинишдан чап ёнбошига қийшайди. Палуба қирқ беш градус бурчак ҳосил қилиб қийшайиб қолди, тарновдан шовиллаб сув кирди-ю, фальшборт ёнида. — палубада каттагина ҳалқоб ҳосил қилди.

Иккаламиз ҳам мувозанатни йўқотиб, бир-биримизни қучоқлагундай бўлиб тарнов томон думалаб кетдик. Ҳамон қўлларини ёзиб ётган қизил қалпоқли жасад ҳам биз томонга думалади. Бошим боцманнинг оёғига шундай қаттиқ урилдики, ҳатто тишларим гижирлаб кетди. Бироқ лат ейишимга қарамай олдинроқ ўрнимдан туриб олдим. Жасад Хендснинг устига тушган эди. Кеманинг тўсатдан қийшайиб кетиши бундан буён палубада югуришга имкон бермасди. Қутулишнинг бошқа бир усулини топиш керак эди, ҳа, бирон дақиқани ҳам бой бермаслик лозим, чунки рақибим ҳозир менга ташланади. Бизань-мачтанинг арқони бошим устида осилиб турарди. Мен унга осилиб, тепага тармашдим, то салиннга¹ чиқиб ўтирмагунимча дам олмадим.

Тез ҳаракат қилишим мени қутқариб қолди: тагимда—оёғимдан ярим футча пастда ханжар ялтиради.

Муваффақиятсизликдан фигони чиққан Израэль Хендс пастда ҳайратдан оғзини катта очиб қараб турарди.

¹ С а л и н г — икки қисмдан иборат мачтанинг устки хариси.

Мен бир оз нафасимни ростлаб олдим. Вақтни ўтказмай, тўппончамни қайта ўқладим. Кейин ишончлироқ бўлсин учун иккинчисини ҳам ўқладим.

Ночор аҳволда қолган Хендс ғазаб билан кузатди мени. У аҳволи анча ёмонлашганини тушуна бошлади. Бир оз ўйлаб тургач, арқонга тармашди, ханжарини тишлаганича, ихраб-сихраб, ярадор оёғини осилтириб, аста тепага кўтарилди бошлади. У бизни ажратиб турган масофанинг учдан бирига чиққунча тўппончаларни ўқлаб бўлдим. Шундан кейин иккала қўлимга биттадан тўппонча ушлаб олиб, у билан гаплаша бошладим.

— Яна бир қадам кўтарилсангиз, мистер Хендс,— дедим,— миянгизнинг қатигини чиқараман! Ўзингизга маълум, ўликлар тишламайди,— деб қўшиб қўйдим масхара қилиб.

У дарҳол тўхтади. Юзига қараб, қандайдир шумликни ўйлаётганини англадим. Лекин у шу қадар оғир ва секин ўйлардики, хавфдан қутулиб олганимдан севиниб, шарақлаб кулиб юбордим. Ниҳоят, у тупугини ютина-ютина гап бошлади. Унинг юзида ҳали ҳам тўлиқ эсанкираш ифодаси бор эди. У гапиришга ҳалақит бераётган ханжарни оғзидан олди, лекин жойидан жилмади.

— Жим,— деди у,— мен ҳам, сен ҳам ортиқча ножўя ҳаракат қилиб қўйдик. Икковимиз сулҳ гузишимиз керак. Анови силкиниш бўлмаганида сени аллақачон тинчитган бўлардим. Лекин ҳеч қачон омадим юришмади, ҳеч қачон! Мендай кекса денгизчи нима ҳам қила олардим, кема юнгасига ён беришга тўғри келади.

Мен унинг гапларидан ҳузур қилиб, девор устига чиқиб олган хўроздай кеккайиб, хурсанд кулардим, тўсатдан у ўнг қўлини силтади. Нимадир ҳавода ўқдай шувиллади. Мен зарбани ва қаттиқ оғриқни ҳис қилдим. Елкам мачтага михлаб қўйилганди. Тасодифанми ёки қаттиқ оғриқданми — билмайман, ўйлабми ё беихтиёрми,— иккала тепкени ҳам босиб юбордим. Тўппончаларим отилди-ю, қўлимдан тушиб кетди. Лекин тўппончаларимнинг ўзигина тушмаганди: боцман бўкирганича, арқонни қўйиб юборди-ю, боши билан тўғри сувга шалоплаб тушди.

Кема шу қадар қийшайган эдики, унинг мачталари сув устида ёнбошлаб турарди. Мен салингда худди қўндоқда ўтиргандай ўтирардим, остимда эса кўрфаз. Хендс менчалик юқорига чиқмагани туфайли палубага яқинроқ эди, шунинг учун мен билан фальшборт оралигидан сувга қулаганди. У қонли кўпик ҳосил қилиб бир марта сув бетига чиқди, сўнг бутунлай чўкиб кетди. Сув тинчлангандан кейин уни кўрдим. У кема соясида, топ-тоза қум устида ётарди. Иккита балиқча унинг жасади устидан ўтиб кетди. Баъзан сувнинг ҳаракатга келишидан у қимирлаётгандай, ўрнидан туришга уринаётгандай бўлиб кўринарди. Лекин у икки томонлама ўлганди: ҳам ўқ еганди, ҳам ичи сувга тўлганди. У мени ўлдирмоқчи бўлган жойда ўзи балиқларга ем бўлди.

Кўнглим айниб, бошим айланаётганини, қўрқаётганимни сездим. Курагим ва кўкрагимга қайноқ қон оқиб тушарди. Елкамни мачтага михлаб қўйган ханжар мени қизиган темирдай куйдирарди. Лекин оғриқдан қўрқаётганим йўқ, бунақа оғриққа фарёд чекмай чидайман, салингдан боцманнинг жасади ётган зилол сувга тушиб кетармиканман, деб қўрқардим.

Мен иккала қўлим билан салингга шундай маҳкам тармашиб олдимки, бармоқларим оғриб кетди. Таҳдид солиб турган хавфни кўрмаслик учун кўзларимни чирт юмдим. Секин-аста миям равшанлашди, юрагим бир текис ура бошлади, анча дадилландим.

Аввало ханжарни олиб ташлашга уриндим. Бироқ у мачтага анча чуқур санчилганми ёки асабим жуда бузилиб кетганми, ханжарни ҳеч чиқариб бўлмади. Вужудимни титроқ босди. Шуниси қизиқки, мана шу титроқ менга ёрдам қилди. Ханжар бир қават теримни тешиб ўтган эди, холос, титроқ бошланганда тери узилиб кетди. Олдингидан кўпроқ қон кета бошлади, лекин мен халос бўлган эдим. Бироқ камзулим билан кўйлагим ҳамон мачтага михланганича турарди.

Бир силкиниб, бутунлай озод бўлдим. Палубага ўнг бортдаги арқондан қайтиб тушдим. Ҳозиргина Израэль тушиб кетган арқондан пастга тушишга ҳеч қандай куч мени мажбур қилолмасди.

Мен каютага тушиб, ярамни боғлашга уришиб кўрдим. Чунки у қаттиқ азоб бермоқда эди. Қон тинмаётганди. Лекин яра чуқур, хавфли эмасди, қўлимни бемалол қимирлата олардим. Атрофга назар ташладим. Эндиликда кема якка ўзимга қарашли эди, мен энг охирига саёҳатчи — О'Брайеннинг жасаидан қандай қутулиш мумкинлиги ҳақида ўйлай бошладим.

Унинг фальшбортнинг олдига думалаб кетганини айтган эдим. Уша жойда у қўрқинчли, бесўнақай қўғирчоққа ўхшаб ётарди. Тирик одамдай келадиган, лекин тириклик нишонларидан маҳрум бўлган улкан қўғирчоқ. Уни бир ёқли қилиш мен учун унча қийин эмасди — фожиали саргузаштларим мобайнида ўликларни кўравериб этим ўлим қолганди, улардан ҳеч кўрмасдим. Уни ёўла солинган қопни кўтаргандай, белидан олдим-у, бир силтаб бортдан ошириб ташладим. У сувга шалолаб тушди. Қизил қалпоқ бошидан учиб кетиб, сув бетиде суза бошлади. Жасад тушганда кўтарилган лойқа тингач, О'Брайен билан Израэлни яққол кўрдим. Улар ёнма-ён ётишарди. Сув ҳаракатга келиб, уларни қимирлатарди. О'Брайен ёш бўлишига қарамай тепакал эди. У тепакал бошини ўз қотилининг тиззасига қўйиб ётарди. Тез сузар балиқчалар ҳар икковининг устидан у ёқдан-бу ёққа ўтиб туришарди.

Мен кемада ёлғиз қолдим. Ҳозиргина сув қайта бошлади. Қуёш ботишга ошиқаётгани учун ғарбий қирғоқдаги қарағайларнинг сояси кўрфазни кесиб, палубагача етиб келганди. Кечки денгиз шабадаси турди, гарчи шарқдан кўрфазни икки чўққили тепалик тўсиб турган бўлса-да, арғамчилар ғувиллаб, елканлар эса чайқалиб чапак чала бошлади.

Шунда кема хавф остиде эканлигини пайқадим. Кливерларни дарҳол йиғиштириб, палубага туширдим. Лекин гротни тушириш анча қийин бўлди. Кема ёнбошлаганда гик бортдан ошиб тушган, елканнинг икки-уч фути сувга ботиб турарди. Бу хавфли аҳволни юзага келтирди. Вазифа шу қадар қийин эдики, ҳеч қайси ишга қўл уришга журъат қилолмасдим. Ниҳоят пичоғимни олиб фалларни¹ кесиб ташладим. Гафель² шиғиллаб пастга тушди, осилиб қолган елканнинг катта «қорни» сув бетиде суза бошлади. Қанча уринмайин

¹ Ф а л — елканларни кўтаришга ёрдам берадиган арқон.

² Г а ф е л ь — юқори елканнинг чети маҳкамланадиган хари.

ириални¹ ҳеч нарса қилолмадим. Бунга кучим етмасди. Пима ҳам қилардим, «Испаньола»ни ўз ҳолига ташлаб кетишга тўғри келди. Ахир, ўзим ҳам ўз ҳолига ташлаб қўйилганлардан бириман-ку.

Бу орада кўрфазни қоронғилик босди. Қуёшнинг сўнги нурлари ўрмон ичидаги ялангликлардан оша кеманинг елканларида қиролларнинг шоҳона либосидаги қимматбаҳо тошлар сингари ярақлай бошлади. Ҳаво аста совий бошлади. Сув қайтиши туфайли кема ёнига баттар ёнбошлади.

Кеманинг олд томонига бориб, пастга қарадим. Кема тумшугининг таги жуда саёз эди, шундай бўлса ҳам эҳтиётдан иккала қўлим билан арқонни ушлаб, бортдан аста ошиб тушдим. Сув белимгача аранг етди. Қум зич, тўлқинлар ўйиб ташлаган бўлиб, қирғоққа дадил юриб чиқдим. «Испаньола»ни ёнбошлаб ётган кўйи, елканларини сувда чайқаётган ҳолда ташлаб кетавердим. Қуёш ботди, қарағайлар орасида шамол гувиллади.

Шундай қилиб, денгиздаги саргузаштлар битди. Битганда ҳам чинакам омад билан тамомланди: кема қароқчилар қўлидан тортиб олинди, биз ҳозироқ унда океанга отланишимиз мумкин. Мен тезроқ уйимизга, қалъамизга қайтишни, ўз қаҳрамонликларимни айтиб мақтанишни орзу қилардим. Эҳтимол, руҳсатсиз кетганим учун бир оз койишар, лекин «Испаньола»ни қўлга киритганим ҳаммасини ювиб юборади, ҳатто капитан Смоллетт ҳам хизматларимни тан олиши керак.

Ана шундай ўйларга берилиб, кайфим чоғ бўлиб йўлга тушдим, ўзим ўйлагандай дўстларим мени кутаётган ёғоч девор томон жўнадим. Капитан Кидд кўрфазига қўйиладиган анҳорларнинг энг шарқдагиси икки бошли тепаликдан бошланишини яхши эслайман. Мен чапга, ўша тепалик томонга бурилдим, анҳорнинг энг тор жойидан ўтишни мўлжалладим. Ўрмон анча сийрак эди. Қияликдан бориб, кўп ўтмай тепалик четини айланиб анҳордан кечиб ўтдим.

Бу ер худди Бен Ганни учратган жойим эди. Мен атрофга ҳушёр боқиб, эҳтиётлик билан кета бошладим. Бутунлай қоронғи тушди. Тепаликнинг иккита чўққиси ўртасидаги ораликдан ўтиб, осмонда липиллаб турган гулхан шуъласини кўрдим. Мен Ганни гулханда ўзига

¹ Н и р а л — елканларни тушириш учун хизмат қиладиган арқон.

кечки овқат пиширяпти деб ўйладим, унинг эҳтиётсизлигига ич-ичимдан ажабландим. Башарти бу шуълани мен кўраётган эканман, уни ботқоқликдаги қароргоҳидан туриб Сильвер ҳам кўриши мумкин-ку, ахир.

Тун қоронғилиги тобора қуюқлашарди. Мен йўлни аранг топа бошладим. Орқамдаги икки бошли тепалик ҳамда ўнгдаги Кузатув Дурбини менга ягона чегара устуни бўлиб хизмат қилди, лекин улар ҳам қоронғиликда тобора йўқола борарди. Унда-бунда юлдузлар хирагина милтилларди. Қоронғида бутага қоқиниб кетиб, қум ўрасига йиқилиб тушардим.

Тўсатдан атроф сал ёришгандай бўлди. Осмонга қарадим. Нурсиз шуъла Кузатув Дурбини чўққисини ёритиб турарди. Пастда, зич дарахтлар орасида кумушга ўхшаган катта бир нарсани кўрдим, дарҳол ой чиққанини билдим.

Юриш анча енгиллашди, мен қадамимни тезлатдим. Баъзан югурдим ҳам — тезроқ ёғоч деворга етиб боришга ошиқардим-да, ахир. Лекин қалъамизни қуршаб олган чакалакзорга етганда эҳтиёткорлик ҳақида ўйлаб қолдим ва секинроқ юра бошладим. Борди-ю, дўстларим мени душман фаҳмлаб, отиб юборишса, саргузаштларим анча қайғули тугалланган бўларди.

Ой тобора юқорига кўтариларди. Ўрмоннинг яланг жойлари ой нурида чўмиларди. Лекин рўпарамда — дарахтлар орасида ой нурига ўхшамаган бошқа шуълани ҳам кўриб қолдим. У ҳароратли, қип-қизил бўлиб, баъзан эса қорайинқираб ҳам қоларди. Бу тутаётган ҳамда кул босаётган гулхан бўлса керак.

Оббо, у ёқда яна нима бало бор экан?

Нихоят ўрмоннинг чеккасига ҳам етиб бордим. Ёғоч деворнинг ғарбий қисмини ой ёритиб турарди. Бутун девор ҳамда уй қоронғилик қўйнида эди, баъзи жойларга нурдан узун йўл тушган эди. Уйнинг орқасида катта гулхан ёнарди. Унинг қип-қизил ёрқин шуъласи ойнанинг мулойим ҳамда оппоқ нуридан ажралиб турарди. Ҳамма ёқ жимжит, зор учмайди. Фақат дарахт шоҳларида шамол ўйнайди.

Мен ҳам ажабланиб, ҳам қўрқиб йўлимдан тўхтадим. Биз ҳеч қачон катта гулхан ёқмагандик. Капитаннинг буйруғига биноан ўтинни тежардик. Мен бу ерда йўқлигимда дўстларимга бир нарса бўлмадимикан, деб хавфсирай бошладим.

Мен соя панасида истехкомнинг шарқ томондаги чек-касига бордим, энг қоронғи жойда ёғоч девордан ошдим.

Шовқин кўтармаслик учун гўрт оёқлаб уй томонга овоз чиқармай эмаклай кетдим. Тўсатдан эркин нафас ола бошладим. Хурракка тоби-тоқатим йўқ: хуррак отадиган одамлар шу қилиғи билан мени азоблайди. Лекин бу сафар дўстларимнинг баланд ҳамда бир меъёрдаги хурраги қулоғимга музикадай эшитилди. Кечаси соқчининг шавқ билан: «Ҳамма иш жойида!»— деб қичқириши кишига қандай таскин берса, бу хуррак ҳам кўнглимни тинчитди.

Менга бир нарса равшан бўлиб қолди: улар ҳеч қандай соқчисиз ухлашаётир. Агар менинг ўрнимда бу ерга ҳозир Сильвер ўз тўдаси билан билдирмай бостириб кирса борми, улардан бирортаси тонг юзини кўрмасди. Капитаннинг ярадорлиги туфайли шундай бўлгандир деб ўйладим. Бирор кимсани соқчиликка қўя олмаган бир пайтларида дўстларимни ташлаб кетганим учун ўз-ўзимни яна бир марта койидим.

Мен эшикка яқинлашиб, ичкарига қарадим. Ичкари шунчалик қоронғи эдики, ҳеч нарсани кўра олмадим. Хурракдан ташқари қушнинг қанот қоқишигами, тўқиллатишгами ўхшаган қандайдир ғалати товушни эшитдим. Қўлимни олдинга чўзиб, уйга кирдим. «Эски жойимга ётаман,— деб ўйладим кулимсираб,— эрталаб уларнинг ажабланган юзларига қараб роса куламан».

Кимнингдир оёғига қоқиниб кетдим. Ухлаётган киши ёнбошига ағдарилди, бир ингради-ю, лекин уйғонмади.

Шу пайт қоронғиликдан: «Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар!»— деган ногаҳоний қаттиқ қичқириқ янгради. Бу товуш худди бураб қўйилган соатдай бир хил оҳангда анча давом этди.

Бу Сильвернинг зангори тўти қуши — Капитан Флинт эди. Ҳали ўша қанот қоқиб, гумшуғи билан хода пўстлогини чўқиётган экан. Уларни ҳар қандай соқчидан ҳам яхшироқ қўриқлаётган, ўзининг жонга тегувчи бир хил овоз билан менинг келганимни маълум қилган шу экан-да!

Яширинишга вақтим йўқ эди. Тўти қушнинг кескин, жарангдор қичқириғидан ухлаётганлар уйғониб, сапчиб туриб кетишди. Мен Сильвернинг овозини эшитдим. У сўкиниб туриб бақирди.

— Ким келяпти?

Мен қочмоқчи бўлдим, лекин кимгадир урилиб кетдим. Бирини итариб юбориб, иккинчисининг қўлига тушдим. У мени маҳкам ушлаб олди.

— Қани, Дик, машъалани келтир-чи,— деди Сильвер. Қароқчилардан бири уйдан югуриб чиқиб кетди, сўнг ёниб турган машъала билан қайтиб кирди.

ОЛТИНЧИ ҚИСМ

КАПИТАН СИЛЬВЕР

XXVIII боб

ДУШМАНЛАР ҚАРОРГОҲИДА

Машъаланинг қизғиш нури уй ичини ёритди ва хавотирли ҳадиксирашларимни тасдиқлади. Қароқчилар блокгаузни ҳамда ҳамма нарсаларимизни эгаллаб олишибди. Коньяк тўла бочка ҳам, чўчқа гўшти ҳам, қоқ нон солинган қоп ҳам олдинги жойида турарди. Даҳшат ичра атрофга алангларканман, бирорта ҳам асирни кўрмадим. Дўстларимнинг ҳаммаси ҳалок бўлганга ўхшайди. Аламдан юрагим эзилиб кетди. Нега энди улар билан бирга ҳалок бўлмадим!

Фақат олти қароқчи тирик қолганди, уларнинг ҳаммаси қаршимда туришарди. Уларнинг бештаси кайфдан боши гаранг, юзлари шишган ва қизарган ҳолда уйқудан уйғонишди, сапчиб ўринларидан туришди. Олтинчиси тирсагини ерга тираб сал кўтарилди. У ўликдай оқариб кетганди. Боши қонга беланган латта билан ўралган. Демак, у яраланган, яқиндагина яраланган. Хужум пайтида қароқчилардан бирига ўқ узгандик, унинг ўрмонда кўздан ғойиб бўлганини эсладим. Эҳтимол, бу ўша қароқчидир.

Тўти қуш Дароз Жоннинг елкасига ўтириб олиб тумшуғи билан патларини тозаларди. Сильвернинг юзи илгаригига қараганда қаҳрлироқ, оқариб қолганди. Унинг эғнида бизнинг ҳузуримизга музокаралар олиб бориш учун кийиб келган тоза кафтани, лекин ҳозир

кафтанга лой сачраган, тиканли буталар титиб юборган эди.

— Эҳ-ҳа,— деди у,— Жим Хокинс-ку, оббо азамат-эй! Бизни йўқлаб кирибсанда-а? Киравер, киравер, қадрдон дўстимнинг келишидан беҳад хурсандман.

У арақ тўла бочка устида ўтириб, трубкасига тамаки соларди.

— Утни бергин-чи, Дик,— илтимос қилди у. Трубкасини туташтириб давом этди:— Раҳмат, дўстим. Машғалани жойига қўйишинг мумкин. Сизлар эса, жентльменлар, ётаверинглар, тортинманглар. Мистер Хокинс ҳузурда гўдайиб туришингиз шарт эмас. Худо урсин, бу бизларни афв этади! Шундай қилиб, Жим, шу ердаман дегин,— у трубкасини тортиб давом этди.— Кекса, бечора Жон учун қандай хурсандчилик бу! Мен бир кўрган-даёқ эпчил бола эканлигингни билгандим, лекин эндиликда кўриб турибманки, ҳақиқий қаҳрамоннинг ўзи экансан.

Унга жавобан бир оғиз ҳам гап айтмадим. Улар мени девор ёнига тикка турғизиб қўйишди, Сильвернинг юзига илож борича хотиржамлик билан қарашга ҳаракат қилиб, қаддимни фоз тутиб турардим. Лекин қалбимда алам ва қайғу жўш урарди.

Сильвер шошилмай икки марта трубкасини тортиди, сўнг яна гап бошлади.

— Модомики, бизникига меҳмон бўлиб келибсан, Жим,— деди у,— кўнглимда бор гапни сенга тўкиб-соламан. Сени ҳаминиша яхши кўрардим, чунки мияли боласан. Сенга қараб гуриб, ўзимнинг ўспиринлик пайтларимни эслайман, мен ҳам сенга ўхшаб чиройликкина бола эдим. Мен доимо сиз томонга ўтишингни, хазинадан ўз улушингни олиб, бадавлат жентльменлардай роҳат-фароғатда умр ўтказишингни истардим. Мана энди, ўғлим, ўз оёғинг билан кириб келдинг. Капитан Смоллетт яхши денгизчи, буни ҳар вақт тан олганман, бироқ у интизом масаласида жуда қаттиққўл. Энг аввало бурч дейди у. Ҳақ гапни айтади. Сен бўлса ундан қочиб кетдинг, ўз капитанингни ташлаб кетдинг. Ҳатто доктор ҳам сендан норози. У сени: «Кўрнамак аблаҳ», деб айтди. Хуллас, ўз одамларинг олдига қайтишинг мумкин эмас, улар сени қабул қилишни истамайдилар. Агар учинчи бир командани тузмасанг, капитан Сильверга қўшилишга тўғри келади.

Хўш, бу ҳам ёмон эмас: демак, дўстларим тирик. Гарчи Сильвернинг қочоқлигим учун улар мендан аччиқлангани ҳақидаги гапига ишонишга тайёр бўлсам-да, жуда севиниб кетдим.

— Сенинг бизнинг ҳукмимизда эканлигингни гапирмай қўя қолай,— гапида давом этди Сильвер,— бунинг ўзинг кўриб турибсан. Оқилона хулосалар чиқаришни ёқтираман. Мен пўписадан ҳеч қачон наф кўрмаганман. Агар бизда хизмат қилиш сенга ёқса, сафимизда кўнгилли бўлиб қолавер. Борди-ю, ёқмаса, Жим, сен очиқ-ошкора йўқ деб қўя қол. Бемалол айтавер, ҳеч кўрқма. Кўрдингми, сен билан ҳеч бир муғомбирлик ишлатмай очиқчасига гаплашяпман.

— Жавоб қайтаришимни хоҳлайсизми?— деб сўрадим овозим титраб.

Унинг масхараомуз гапларидан ўлим ҳиди келаётгандай туюлди назаримда. Юзларим ловиллаб ёнар, юрагим шиддат билан тепарди.

— Ҳеч ким сени мажбур қилмайди, дўстим,— деди Сильвер.— Яхшигина ўйлаб ол. Қаёққа ҳам шошилардик: сен билан бирга бўлган киши ҳеч зерикмайди.

— Майли,— дедим бир оз дадилланиб,— агар қайси томонга ўтишимни билмоқчи бўлсанглар, бу ерда нима бўлаётганини менга тушунтириб беринглар. Сизлар бу ерга қандай келиб қолдинглару менинг дўстларим қаерда?

— Бу ерда нима бўляпти дейсанми?— деди қароқчилардан бири ўқрайиб.— Бу ерда нималар бўлаётганини тушунтириб берсалар ўзим ҳам йўқ демасдим.

— Сендан сўрамагандан кейин унингни ўчир!— Сильвер жаҳл билан унинг сўзини бўлди ва аввалги мулоҳимлиги билан менга юзланди.— Мистер Хокинс, кеча эрталаб доктор Ливси оқ байроқ кўтариб ҳузуримизга келди. «Капитан Сильвер, сиз саёзликда қолдингиз,— деди у,— кема кетиб қолди. Биз ром ичиб, ашула айтиб ўтирганимизда кеманинг йўқолганидан беҳабар қолибмиз. Бунинг инкор этмайман. Биздан ҳеч ким кемага қарамапти. Соҳилга югуриб бордик, момақалдироқ ҳаққи онт ичаманки, кемамиз йўқ эди. Турган ўрнимизда ҳушдан кетиб йиқилишимизга сал қолди. «Хўш,— деди доктор,— келинлар, битим тузайлик». Биз — мен билан у — битим туздик, мана сизларнинг бор буд-шудларингизни, арақларингизни, қалъангизни, жуда узоқни ўйлаб

кесган ўтинингизни, бутун бошлиқ қайиғингизни, хуллас, ҳамма-ҳаммасини эгаллаб олдик. Улар бу ерни ташлаб кетишди. Ҳозир қаердаликларини эса билмайман.

У яна хотиржамлик билан тамаки тутунини ичига тортди.

— Агар, мени ҳам битимга қўшишгандир, деб ўйласанг,— деди у,— докторнинг охириги сўзлари шу бўлди: «Неча киши қолдиларинг?»— деб сўрадим. «Тўрт киши,— деди у.— Тўрт киши, ундан биттаси ярадор. Анови лаънати боланинг қаердалигини билмайман, билишни ҳам хоҳламайман,— деди у,— уни эсга олишдан жирканамиз». Унинг айтган гаплари шу.

— Шу холосми?— деб сўрадим.

— Билишинг лозим бўлган нарсаларнинг ҳаммаси шу, ўғлим,— деди Сильвер.

— Энди бирор томонни танлашим керакми?

— Ҳа, танлашинг керак,— деди Сильвер.

— Бўпти,— дедим.— Мен унчалик аҳмоқ эмасман, нима қилишимни биламан. Нима қилсаларинг қилаверинглар, менга бари бир. Сизлар билан нон-қатиқ бўлганимдан буён ўлимнинг юзига тик қарайдиган бўлиб қолдим. Лекин олдин сизларга баъзи нарсаларни айтиб бермоқчиман,— деб давом этдим тобора қаттиқроқ ҳаяжонланиб.— Аҳволингиз чатоқ: кемани, хазинани қўлдан чиқардинглар, ўз одамларингиздан айрилдинглар. Ишингиз ўнгмайди. Буларнинг ҳаммасига ким айбдор эканини билишни истасанглар, билиб қўйинглар— мен айбдорман буларга. Оролга яқинлашётган кунни кечаси олма солинган бочкада ўтириб, Жон сизнинг, сенинг ҳам Дик Жонсон, ҳозир денгиз қаърида ётган, Хендснинг ҳам — ҳаммаларинг айтган гапларни эшитганман. Эшитганларимни оқизмай-томизмай ўша заҳоти айтиб бердим. Кеманинг лангар арқонини ҳам мен кесганман, бортда қолдирган одамларингни ҳам мен ўлдирганман, кемани ҳеч қачон сизлар топа олмайдиган яширин жойга олиб бориб қўйган ҳам мен бўламан. Мен эмас, сизлар лақиллаб қолавердинглар. Сизлардан пашшадан қўрққанчалик ҳам қўрқмайман. Мени ўлдиршингиз ҳам, шафқат қилишингиз ҳам мумкин, бу ихтиёрингиз. Лекин яна бир-икки оғиз гапираман, шу билан бас. Агар менга шафқат қилсанглар, ўтмишдаги ҳодисаларни бутунлай унутаман, қароқчиликларинг учун суд қилишаётганда, сизларни сиртмоқдан қутқариб

қолишга уришиб кўраман. Энди гап сизларда қолди. Менинг ўлимим сизга ҳеч қандай наф келтирмайди. Агар мени тирик қолдирсанглар, дорга осилмай қолишинглар учун ҳаракат қиламан.

Мен жим қолдим. Мен антикардим. Улардан ҳеч бирининг ҳатто жойидан ҳам қимирлаб қўймаганлиги мени ажаблантирди. Улар менга қўйдаи ювош тикилиб туришарди. Улардан жавоб кутмай сўзимда давом этдим:

— Мистер Сильвер, чамамда бу ердаги энг яхши одам сиз. Агар ҳалок бўлиб кетсам докторга шармандаларча ўлмаганимни айтиб қўйинг.

— Буни назарда тутаман,— деди Сильвер. Бу гапни шундай бир оҳангда айтдики, мени масхара қиляптими ёки менинг жасурлигим кўнглига ёқдими, буни тушуна олмадим.

— Шуни унутмангки...— деб қичқирди офтобдан қорайиб кетган Морган исмли кекса денгизчи, бу Бристоль портида Дароз Жоннинг майхонасида кўрганим ўша одам эди,— шуни унутмангки, ўшанда бу Қора Тозини таниб қолган!

— Бу хамир учидан патир,— қўшимча қилди Сильвер.— Момақалди роқ ҳаққи онт ичиб айтаман, Билли Бонсинг сандигидан харигани олган ҳам шу бола. Ниҳоят Жим Хокинс қўлимизга тушди!

— Қориқ билан қонини олиш керак!— деб қичқирди Морган ва сўкинди.

Сўнг пичоғини чиқариб, йигирма яшар йигитчадай чаққонлик билан дик этиб ўрнидан турди.

— Утир жойингга!— қичқирди Сильвер.— Том Морган, ўзинг кимсан? Бу ерда ўзингни капитанман деб ўйлаяпсан шекилли? Онт ичиб айтаманки, сени итоат этишга ўргатиб қўяман. Гапимни иккита қилиб кўр-чи! Кейинги ўттиз йил ичида кимки йўлимда гов бўлган бўлса, у реяга осилган, ё балиқларга ем бўлиш учун бортдан улоқтирилган. Шундай! Шуни яхши уқиб ол, Том Морган: мен билан сози чиқишмаган одамларнинг бирорта-си ҳам оламда тирик қолмаган.

Том тилини тишлаб қолди, лекин бошқаларни тўнғиллашда давом этди.

— Том ҳақ гапни айтяпти,— деди биттаси.

— Мендан ҳамма командирлар мамнун бўлишган,— деб қўшимча қилди бошқаси,— Жон Сильвер, дор номи

билан оңт ичиб айтаман, мени лақиллатишингга йўл қўймайман!

— Жентльменлар, қайси бирларинг мен билан куч синашмоқчисанлар?— деб бўкирди Сильвер.

У бочка устида ўтирган ерида олдинга интилди. Унинг ўнг қўлида тутаетган трубка бор эди.

—Хўш, сизларга нима керак ўзи? Очиқ айтаверинглар. Ёки тилдан қолдиларингми? Қим истаса чиқсин, мен кутяпман. Аллақандай қаланғи-қасанғи пиёниста курка йўлимда кўндаланг бўлиши учун шунча йил яшаганим йўқ. Удумимизни яхши биласизлар. Ўзингизни омад жентльменлари деб биласизлар. Хўш, нима бўлди, чиқинглар, мана тайёрман. Кимнинг ҳадди сизга ханжарини чиқарсин, мен гарчи қўлтиқтаёқда бўлсам ҳам трубкаминг чўғи сўнмасдан туриб унинг ичак-чавағи қанақа рангдалигини кўриб қўяйин!

Ҳеч ким жойидан силжимади. Ҳеч ким бир оғиз ҳам гап қайтармади.

— Ҳамиша шунақасизлар,— деб давом этди Сильвер трубкасини оғзига солиб.— Чакана эмассиз, азаматлар! Жангда унча довюраклик қилолмайсиз. Ёки оддий инсонча гапни тушунишни истамайсизларми? Бу ерда мен капитанман, ўзларинг сайлагансизлар. Мен капитанларингман, чунки ақлим сизларникидан анча ортиқ. Сизлар омад жентльменлари сингари мен билан жанг қилишни хоҳламаяпсизлар. Шундай экан, менга қулоқ солинглар! Бу бола менга ёқади. Бундай яхши болани ҳеч қачон учратмаганман. Сизга ўхшаган каламушларга қараганда бу эркак кишига икки баравар кўпроқ ўхшайди. Шунини уқиб олинглар: кимки унга тегадиган бўлса, мен билан куч синашиши керак.

Уртага узоқ жимлик чўкди.

Мен қаддимни ростлаб, девор ёнида турардим. Юрагим ҳамон болға сингари дукиллаб урар, лекин тирик қолишимга умид ҳам туғилганди. Сильвер қўлини чалиштирганича деворга суюниб ўтирарди. У трубкасини сўрар, худди черковда ўтиргандай, бамайлихотир эди. Фақат кўзлари сергак боқарди. У қони қайнаган командасига сездирмай назар ташлаб турарди. Қароқчилар уйнинг бурчагига кетишди ва шивирлаша бошлашди. Уларнинг шивири қулоғимга дарё шовқини каби эшитилди. Баъзан улар орқага ўгирилиб қўйишар, шунда машъаланинг қизғиш нури уларнинг ҳаяжонли юзларига

тушарди. Лекин улар менга эмас, Сильверга қарашар эди.

— Бирор гап айтмоқчига ўхшайсизлар-а?— деди Сильвер ва анча узоққа тупурди.— Майли, гапиринглар, қулоғим сизда.

— Кечирасиз, сэр,— деб гап бошлади қароқчилардан бири.— Таомилимизни кўпинча бузаяпсиз. Лекин шундай удум ҳам борки, уни ҳатто сиз ҳам буза олмайсиз. Команда норози, лекин айтишга изн берасиз, бу команданинг бошқа ҳар қандай команда сингари ўз ҳуқуқлари бор. Тўпланиб, гаплашиб олишга ҳаққимиз бор. Кечирасиз, сэр, ҳар қалай капитанимизсиз-у, лекин ҳуқуқимдан фойдаланиб, кенгашиб олишга бораман.

Бу ўттиз беш ёшлардаги, новча, кўзлари сарғайган матрос Сильверга одоб билан честь берди-да, бемалол эшик томон юрди ва кўздан йўқолди. Қолганлар ҳам унинг орқасидан чиқишди. Уларнинг ҳар бири Сильверга честь берар, ўзини оқлаш учун нималарнидир минғирлаб қўйишарди.

— Таомилимиз шуни буюради,— деди бири.

— Матрослар йиғинига,— деди Морган.

Биз Сильвер икковимиз ёниб турган машғала ёнида ёлғиз қолдик.

Ошпаз дарҳол оғзидан трубкасини олди.

— Менга қара, Жим Хокинс,— деди аранг эшитиладиган шивирлаш билан,— ҳаётинг қил устида турибди, энг хунуги, қийноғи ҳам бор. Улар мени амалимдан туширишмоқчи. Сени қанчалик ҳимоя қилганимни кўрдинг. Аввалига сени ҳимоя қилгим келмади, лекин бир-икки оғиз гап айтдинг-у, ўз режаларимни ўзгартириб юбордим. Омадим юришмаганидан, менга таҳдид қилаётган дор ҳақидаги ўйдан бўғилиб турган эдим. Гапларингни эшитиб, ўз-ўзимга шундай дедим: Жон, Хокинсни ҳимоя қил, у ҳам сени ҳимоя қилади. Сен унинг охирги умиди, Жон, у эса момақалдироқ ҳаққи, сенинг охирги умидинг! Ёрдамга ёрдам билан жавоб бериш керак деган қарорга келдим. Иш судга бориб тақаладиган бўлса, сен ўз гувоҳингни қутқариб қоласан, у эса сени.

Мен гап нимада эканлигини аранг уқа бошладим.

— Биз ютқаздик демоқчисиз-да, а?— деб сўрадим.

— Шайтон номи билан қасам ичаман, шундай!— деди у.— Модомики кема йўқ экан, демак, бизни дор кутади. Мен жуда ўжарман, Жим Хокинс, лекин кўрфаз-

да кема йўқлигини кўриб, ҳолимиз вой эканлигини фаҳмладим. Ановилар кенгашаверсин, ҳаммаси мияси йўқ кўрқоқлар. Мен ўз жонимни қутқариб қолишга уринаман. Лекин қулоқ сол, Жим, хизматга — хизмат-а: сен Дароз Жонни сиртмоқдан қутқариб қоласан.

Мен ҳайратда қолдим. Кекса қароқчи, атамандай одам кимга умид боғлаб ўтирибди!

— Қўлимдан келганининг ҳаммасини қиламан,— дедим.

— Демак, келишдик!— деди у.— Сен енгилгина қутулдинг, мен ҳам, онт ичиб айтаманки, халос бўлишдан умидим бор.

У ўтин олдида ёниб турган машъала ёнига судралиб борди-да, трубкасини тутатди яна.

— Мени тушунгин, Жим.— гапида давом этди у жойига қайтиб келгач.— Ўзимга яраша каллам бор, сквайр томонга ўтишга аҳд қилдим. Биладан, кемани бирорта бехатар жойга яшириб қўйгансан. Буни қанақасига қилганингни билмайман-у, лекин кемага шикаст етмаганига ишончим комил. Хендс билан О'Брайен аҳмоқ чиқишди. Уларга ҳеч қачон ишонмагандим ҳам. Шуни билиб қўй, сендан ҳеч нарсани сўрамайман, бошқаларнинг ҳам савол беришига йўл қўймайман. Хатарли ўйин қондасини биладан, мен мағлуб бўлдим. Сен эса, шундай ёш, шундай ботир йигитсанки, агар қўлни-қўлга бериб иш қилсак, кўп нарсага эга бўламиз.

У тунука кружкага бочкадан коньяк қўйди.

— Ичгинг борми, оғайни?— сўради у.

Мен рад этдим.

— Мен озгина ичаман, Жим,— деди у.— Олдинда анча ташвишлар бор, ўзимни бир оз ростлаб олай. Айтмоқчи, ташвишлар ҳақида. Азизим Жим, нега энди доктор бу харитани менга бериб қўйди.

Мен астойдил ҳайратда қолдим, буни кўриб у бошқа савол беришни фойдасиз деб билди.

— Шунақа, у менга харитани берди... Бир гап бор бунда шубҳасиз. Ҳа, Жим, яхшиликками ё ёмонликками, ишқилиб бир сир бор бунда.

У яна коньякдан ҳўплади, муқаррар фалокатни кутаётган одамдай хумкаласини сарак-сарак қилиб тебратиб қўйди.

Қароқчиларнинг кенгаши анчага чўзилди, сўнг улардан бири истехкомга қайтиб келди, масхара қилаётгандай Сильверга честь берди-да, машъалани олишга рухсат сўради. Сильвер розилик билдирди, элчи иккомимизни қоронғиликда ёлғиз қолдирди.

— Бўрон яқинлашяпти, Жим,— деди Сильвер.

У менга ўз улфатидай муомала қила бошлади.

Мен яқинроқдаги шинак олдига бориб, ташқарига қарадим. Гулхан ўчай деб қолибди. У ҳеч қандай ёруғ бермаяпти; фитначиларга машъала шу важдан зарур бўлган экан. Улар уй билан ёғоч девор ўрталигидаги тепалик этагида гуж бўлиб туришарди. Улардан бири машъалани ушлаб турибди. Бошқаси ўртада тиз чўкиб турарди. Унинг қўлида пичоқ, яланғочланган пичоқ гоҳ ой нурида, гоҳ машъала шуъласида ярақлаб кетарди. Қолганлари шериклари нима қилаётганини кўраётгандай сал эгилишган. Унинг қўлида қандайдир бир китоб пайдо бўлди. Мен қароқчига ярашмайдиган бу нарса унинг қўлига қандай тушганини ўйлашга улгурмасимдан у тиз чўккан жойидан турди-ю, ҳаммалари уй тўмон йўл олишди.

— Келишяпти,— дедим.

Мен бояги жойимга бориб турдим. Ўз обрўйимни туширмаслик учун қароқчиларнинг ўзларини кузатганимни пайқамасликларини истардим.

— Бош устига, дўстим, келишаверсин!— деди Сильвер хурсанд бўлиб.— Уларни бошлаб кутиб олганим бўлсин.

Эшик очилди, бешта қароқчи остонада бир-бирини олдинга итарганча, иккиланиб туриб қолишди.

Бошқа бир вазиятда сайланган одамнинг ўнг қўлини олдинга чўзиб, муштумини маҳкам тугиб, ҳар қадамда тўхтаб, қўрқа-писа яқинлашаётганини кўриш анча қизиқ бўларди.

— Яқинроқ келавер, оғайни,— деди Сильвер,— қўрқма: еб қўймайман. Удумимизни биламан. Элчига тегмайман.

Бу гаплардан дадилланган қароқчи қадамини тезлатди, Сильвернинг қўлига алланимани тутқазди-ю, шошилганича ўртоқлари ёнига қайтди.

Ошпаз кўлидаги нарсага қаради.

— Қора белги! Ҳзим ўйлагандек,— деди у.— Қоғозни қаердан олдиларинг? Бу нима ўзи? Эҳ, бадбахтлар! Инжилдан йиргиб олибсизлар-ку! Бу қилмишларинг учун гуноҳга ботдиларинг! Инжилдан буни қайси аҳмоқ қирқиб олди?

— Кўрдиларингми!— деди Морган.— Мен нима деган эдим? Бундан ҳеч қанақа яхши иш чиқмайди.

— Мана энди дордан қочиб қутулолмайсанлар,— деб давом этди Сильвер.— Инжилни қайси аҳмоқдан олдиларинг?

— Дикдан,— деди кимдир.

— Дикдан? Қани, Дик, худога илтижо қил,— деди Сильвер,— чунки масаланг ҳал бўлибди. Ҳақ гапни айт-япман. Худо урсин, тамом бўлдинг!

Кўзи сариқ, бесўнақай йигит гапга аралашди.

— Гапни чўзма, Жон Сильвер,— деди у.— Кенгашга тўпланган команда омад жентльменларининг удуми буюрганидек сенга қора белги юборишга аҳд қилди. Таомилимиз буюргандек, орқасини ағдариб, унда нима ёзилганини ўқи. Ана ўшанда сал бошқачароқ сайраб қоласан.

— Раҳмат, Жорж,— деди Сильвер.— Сен ишнинг кўзини биладиган одамсан, одатларининг ҳам ёддан биласан. Бу ерда нима деб ёзилган? Аҳ! «Амалдан туширилди». Гап шунақа дегил! Дасканининг чиройли-лигини қаранг-а! Китобдаги босмача ҳарфнинг ўзи-я. Жорж, бу сенинг хатингми? Сен командадаги энг олди одамсан. Агар сени қаққан қилиб сайлашса заррача ҳам ажабланмайман. Барақа топгур, машъалани уза-тиб юбор, трубкамни ҳеч тутатиб ололмаёпман.

— Ҳаддингдан ошма!— деди Жорж.— Команданинг бошини айлантирма. Гапингга қулоқ солса, сен унақа, сен бунақадан бошқа гап йўқ, ҳар ҳолда бочканинг устидан туш. Сен энди капитанимиз эмассан. Бочкадан туш, кейин, сайловимизга ҳалақит берма!

— Удумимизни чиндан ҳам биларсан деб ўйловдим,— нафрат билан эътироз билдирди Сильвер.— Озгина сабр қиласан, чунки ҳали-ҳозирча капитанларингман. Аввало менга айб қўйишларинг ҳамда жавобларини эшитишларинг лозим. Унганча сиз берган қора белгининг қотган нончалик қиммати йўқ. Кўрамиз, бунинг охири нима бўларкин.

— Қўрқма, одатимизни бузмаймиз,— деди Жорж.— Ҳалол иш қилишни истаймиз. Сенга қўядиган айбларимиз шулар. Биринчидан, ҳамма ишни барбод қилдинг. Бунга эътироз билдиришга юрагинг дов бермайди. Иккинчидан, бу ерда душманларимиз ҳақиқий тузоққа тушганига қарамай, уларнинг қутулиб кетишига йўл қўйиб бердинг. Улар нимага кетишди ўзи? Билмайман. Лекин қандайдир сабабдан кетгилари келиб қолгани аниқ. Учинчидан, уларни таъқиб қилишни ман этдинг. О. сени беш бармоқдай яхши биламиз, Жон Сильвер. Сен мунофиқлик қиляпсан, бир кесак билан икки қуённи урмоқчисан. Тўртинчидан, манави болани ҳимоя қилдинг.

— Ҳаммаси шуми?— сўради Сильвер пинагини бузмай.

— Шунинг ўзи кифоя,— деди Жорж.— Сенинг анқовлигинг касофатига дорга осилиб, офтобда жизгинак бўладиган бўлдик.

— Энди тўрттала қўйган айбларингга берган жавобимга қулоқ солинглар. Мен бир бошдан жавоб берман. Ҳамма ишни барбод қилдинг деб айтдиларингми? Лекин мен нимани хоҳлашимни билардиларинг-ку. Агар менинг гапимга кирганларингда ҳозир соғ-саломат «Испанияда» ўтирган бўлардиларинг, олтинлар эса трюмда ётарди. Ким ҳов бўлди йўлимга? Мени, қонуний капитанларингни шошилтирган, ишга солган ким? Оролга келган биринчи кунимиздаёқ менга қора белги юборган ким, мана шу шайтон ўйинини бошлаган ким? Жуда чиройли ўйин — бу ноғорага сизлар билан бирга мен ҳам ўйнаяпман, Лондон дорида осилиб турганлар ҳам ана шунақа хурмача қилиқлар қилишган. Буларни ким бошлади ўзи? Эндерсон, Хендс ҳамда сен Жорж Мерри. Ана шу бузғунчилардан фақат сен тирик қолдинг. Яна сендай одам юзсизлик қилиб капитан бўлиб олмоқчисан-а! Бутун бир тўдани хароб қилган одам-а! Йўқ, бундан ҳеч нарса чиқмайди!

Сильвер жим бўлди. Жоржнинг ҳамда бошқаларнинг юзига қараб, унинг сўзлари изсиз қолмаганини пайқадим.

— Бу биринчи пункт!— деди Сильвер терлаган пешанасини артиб.— Онт ичиб айтаманки, сизлар билан гаплашсам кўнглим айнийди. Ақлингиз ҳам, хотирангиз ҳам йўқ. Онларинг сизларни денгиз сафарларига

қўйиб юборганига ҳайронман! Денгизга-я! Ҳали сизлар омад жентльменларимисизлар? Рўмол ўраб олганларинг минг марга яхши...

— Сўкинишни бас қил,— деди Морган.— Қўйилган бошқа айбларга ҳам жавоб бер.

— Ҳа-а, бошқаларига де!— қичқирди Жон.— Бошқалари ҳам анча дуруст. Ишимиз хароблигини айтдиларинг. Онт ичиб айтаманки, қанчалик хароблигини ўзларинг ҳам билмайсанлар! Биз дорга шунчалик яқинлашиб қолдикки, бўйнимни сиртмоқда увишиб қолаётгандай ҳис этипман. Ўзимизни шундай кўряпман: қўлимизга темир кишан урилган, дорда осилиб турибмиз, тепамизда қарғалар чарх уришмоқда. Сув кўтарилган пайтда денгизчилар қўлини бигиз қилиб бизни кўрсатишяпти. «Бу ким?»— деб сўраяпти биттаси. «Бу Жон Сильвер. Уни яхши билардим»,— деб жавоб қиляпти бошқаси. Дорга осилганларни шамол тебратяпти, занжирларни шарақлатяпти. Жорж Мерри, Хендс, Эндерсон ҳамда бошқа аҳмоқларнинг касофатига ҳар биримизни ана шундай кўргиликлар кутяпти! Ундан кейин эса, жин урсин, сизларни тўртинчи пункт — манови бола қизиқтираётир. Ахир, у гаровдаги одам, тушунасизми, йўқми? Наҳотки гаровдаги одамни ўлдириб қўйсак? Эҳтимол, у охирги умидимиздир. Шу гўдакни ўлдирамизми? Йўқ, азизларим, уни ўлдирмайман. Айтмоқчи, учинчи пунктга ҳали жавоб берганим йўқ. Жуда соз, марҳамат, жавоб бераман. Докторнинг, доктор бўлганда ҳам коллежни битирган докторнинг ҳар куни келиб кетишларини қадрламас экансиз-да? Жон, ўқ еган пешананг учун докторнинг ҳожати йўқ экан-да? Сен-чи, ҳой Жорж Мерри, ҳар олти соатда сени безгак тутяпти, кўзларинг лимондай сарғайиб кетган, докторнинг даволашини истамайсанми? Эҳтимол, ҳадемай бу ерга ёрдам учун иккинчи кеманинг етиб келишини ҳам билмасиз? Лекин у тез кунда келиб қолади. Ана ўшанда сизларга гаровдаги одам керак бўлади. Энди иккинчи пункт: сизлар мени улар билан битим тузишда айбляписизлар. Ахир, битим тузгин деб ўзларинг тиз чўкиб ялинмадиларингми? Оёқларимни ўпдиларинг, юракларинг чиқиб кетди, очдан ўлишдан қўрқдиларинг. Лекин булар ҳеч гап эмас. Мана бунга қараларинг — шунини деб битим тузганман!

У ерга бир варақ қоғозни ташлади. Қоғозни дарров

танидим. Бу қачонлардир Билли Бонснинг сандиғида ўзим олган, сап-сариқ қоғозга чизилган, учта қизил хоч белгиси бор ўша харита эди.

Уни доктор нима учун Сильверга берганини ҳеч ақлимга сиғдира олмадим.

Хаританинг кўриниши мендан ҳам қароқчиларни кучлироқ ҳайратга солди. Улар харитага сичқонга ташланган мушукдай гашланишди. Улар ҳақорат, бақирик, болаларча шарақлаб кулиш билан харитани бир-бирининг қўлидан юлқиб олишарди. Гўё улар олтин тангаларни қўллари билан ушлаётганига эмас, балки хазинанинг ҳаммасини кемада олиб кетаётган одамларга ўхшашарди.

— Тўғри,— деди бири,— бу Флинтнинг имзоси, шубҳага ўрин йўқ. Д. Ф., пастда эса курмов. У доимо шунақа имзо чекарди.

— Бу-ку яхши,— деди Жорж,— кемамиз бўлмаса хазинани қандай қилиб олиб кетамиз?

Сильвер қўли билан деворни ушлаб, сапчиб ўрнидан турди.

— Сени охирги марта огоҳлантираман, Жорж!— қичқирди у.— Яна бир оғиз гапирсанг, сен билан муш-лашаман. Қандай қилиб дейсанми? Қанақалигини мен қаёқдан билай? Буни сен, сенинг кўмагингда кемамни қўлдан чиқариб юборган бошқа одамлар айтиши керак. Лекин кераги йўқ, сендан бамаъни гап кутмайман ҳам— сенда ақл нима қилсин. Бироқ одоб билан гапиришга мажбурсан, бўлмаса хушмуомалалик нималигини ўргатиб қўяман!

— Тўғри!— деди кекса Морган.

— Бўлмасам-чи! Албатта, тўғри-да!— деб гапни илиб кетди кема ошпази.— Сен кемамизни қўлдан чиқардинг. Мен бўлсам сизларга хазинани топиб бердим. Қайсинимиз эътиборлироқ? Бироқ онт ичиб айтаманки, ортиқ капитан бўлишни истамайман. Қимни хоҳласаларинг, ўшани сайлайверинглар. Менга шуниси ҳам етарли!

— Сильверни сайлаймиз!— деб бақирди ҳамма.— Сон гўшти қиёматгача! Сон гўшти капиғанликка!

— Энди ашулаларинг шу бўлибди-да!— қичқирди ошпаз.— Жорж, азиз дўстим, янаги сафарги бўладиган ҳодисагача кутиб турасан-да. Кек сақламаслигим бахтинг. Кўнглим юмшоқ. Манови қора белгини нима қи-

ламиз, оғайнилар? Эндиликда унинг кераги бўлмай қолди. Дик ўз жонига зомин бўлди, инжилни ҳаром қилди, ҳаммаси беҳудага.

— Эҳтимол, у қасамёд қилишга яна яраб қолар?— сўради Дик. Уни ўзи йўл қўйган куфрлиги анча ташвишга солиб қўйган эди.

— Варағи қирқилган инжилми?— даҳшатга тушиб сўради Сильвер.— Мутлақо! Унда ашула китобидаги чалик ҳам илоҳийлик қолмади.

— Ҳар ҳолда, ҳар эҳтимолга қарши уни сақлаган маъқул,— деди Дик.

— Манавини эса, Жим, эсдаликка олиб қўй,— деди Сильвер менга қора белгини бераётиб.

Унинг катталиги тангадай келарди. Бир томони оппоқ — Дик инжилнинг энг охирги варағини қирққан эди — бошқа томонида Апокалипсисдан иккита оят бор эди. Мен ундаги «итлар ва қотиллар» деган иккита сўзни эслайман. Текст ёзилган томонга қоракуя суртилган бўлиб, у бармоқларимни қорайтириб қўйди. Тоза томонида кўмир билан «Амалдан туширилди» деган сўз ёзилганди.

Уша қора белги ҳозир олдимда турибди, лекин кўмир билан ёзилган ёзувдан тирноқ билан таталанганга ўхшаган излар қолган.

Бу туннинг воқеаси ана шундай тугалланди. Биз ром ичиб ухлашга ётдик. Сильвер, ҳушёр турмаса ўлдиражагини айтиб, Меридан ўч олиб, уни соқчиликка қўйди.

Мен анчагача ухлолмадим. Мен ўзим ўлдирган одам, ҳозирги хавfli аҳволим, энг аввало Сильвер олиб бораётган таҳликали ўйин ҳақида ўйлардим, чунки у бир қўли билан қароқчилар тўдасини ушлаб турар, бошқаси билан ўзининг ҳеч нарсага арзимайдиган ҳаётини сақлаб қолиш учун ҳар қанақа рўёбга чиқадиган ва чиқмайдиган воситаларга тармашарди. У тинчгина ухлар ва қаттиқ хуррак отарди. Бари бир, Жонга қараб туриб, уни қандай хавф-хатар қуршаб олганини ҳамда қанчалик шармандали ўлим кутаётганини ўйлаб, унга ачиниб, раҳмим келди.

ЛАФЗ

— Ҳой гарнизон, туриналар! Доктор келяпти!— ўрмоннинг чеккасидан эшитилган бу аниқ, баланд овоз мени, тўғрироғи ҳаммамизни уйғотиб юборди, ҳатто эшик олдида мудраб ўтирган соқчи ҳам сакраб ўридан турди.

Чиндан ҳам бу доктор эди. Унинг овозини эшитиб севиниб кетдим, лекин севинчимга мендаги хижолат ҳамда уялиш туйғуси аралашиб кетди. Мен ўзимнинг итоатсизлигим, ўртоқларимдан ўғринча қочиб кетганлигимни эсладим. Бу қандай оқибатга олиб келди? Истаган пайтда мени ўлдиришлари мумкин бўлган қароқчилар қўлида асир бўлишга. Докторнинг юзига қарашдан уялардим. Доктор анча эрта турган бўлса керак, чунки борлиқ энди ёриша бошлаганди. Мен шинак олдига бориб қарадим. У пастда турарди. Бир вақтлар тиззасидан пастда туман ўралашиб, истеҳком олдида Сильвер ҳам турганди.

— Салом доктор!— деди Сильвер кўзларини роса уқалаб ҳамда юзига табассум ёйилиб.— Анча эрта турибсиз! Мақолда айтгандай, эрта турган қуш кўп донлайди... Жорж, кўзингни очсангчи, ўғлим, докторнинг кемага ўтиб олишига ёрдамлашиб юбор... Ишлар жойида, доктор! Беморларингиз хушчақчақ, тетик!

У тепалик устида қўлтиқтаёққа таяниб, бир қўли билан деворни ушлаб турган кўйи ана шундай ҳазилкашлик қиларди, овози ҳам, қилиғи ҳам, кулиши ҳам бутунлай илгариги Жонники эди.

— Сизга атаган хушхабаримиз бор, сэр,— давом этди у.— Ешгина бир меҳмон, хе-хе! Янги ҳамхона, сэр, ҳамхона бўлганда ҳам жуда зўр! Худо ҳаққи, донг қотиб ухлапти. Тун бўйи Жон билан ёнма-ён ухлади.

Доктор Ливси бу орада ёғоч девордан ўтиб, ошпазга яқинлашди.

— Наҳотки Жим?— деб сўраганида овози титраб кетганини сездим.

— Худди ўзгинаси,— деди Сильвер.

Доктор бирдан тўхтаб қолди. Гўё ўридан қимирлашга қурби етмаётгандай эди.

— Майли,— деди у ниҳоят.— Олдин иш, кейин хур-

сандчилик. Шунақа мақолларинг бор эди шекилли. Аввал беморларни кўрайлик.

Доктор уйга кирди, менга совуққина бош қимирлатиб қўйиб, беморлари билан банд бўлди. Бу маккор одамлар орасида ўзининг ҳаёти қил устида туришига қарамай у ўзини хотиржам, эркин тутарди. У гўё ўзини осойишта инглиз оиласига касал кўришга таклиф қилингандай, беморлар билан чақчақлашарди. Докторининг қароқчиларга қилган муомаласи уларга кучли таъсир қиларди. Қароқчилар ораларида ҳеч гап ўтмагандай, гўё у илгаригидай кема врач-ю, ўзлари куйди-пишди, садоқатли матрослардай муомала қилишарди.

— Анча дурустсан, дўстим,— деди у боши боғлиқ одамга.— Сенинг ўрнингда бошқа одам бўлганида тоб беролмасди. Қалланг чўян қозондай мустаҳкам экан... Аҳволинг қалай, Жорж? Ие, бутунлай сарғайиб кетибсан-ку! Сенинг жигаринг носоғ. Дори ичдингми? Айтинглари-чи, бу дори ичдимми?

— Бўлмасам-чи, сэр, бўлмасам-чи! Ичди, сэр,— деди Морган.

— Исёнчилар врач-и, тўғрироғи турма врач-и бўлганидан бери,— деди доктор самимий табассум билан,— сизларни қирол Георг қўлига, худо уни ўз паноҳида сақласин, дорга осийш учун эсон-омон топширишни ўз бурчим деб биламан.

Қароқчилар бир-бирларига қарашиб, докторнинг ҳазилини аранг ҳазм қилишди.

— Дик ўзини жуда нохуш сезяпти, сэр,— деди улардан бири.

— Нохуш?— сўради доктор.— Қани, Дик, бу ёққа келиб, тилингни кўрсат-чи. О, у ўзини нохуш сезганига заррача бўлсин ажабланмайман! Бунақа тил билан французларни ҳам кўрқитиб юбориш мумкин. Бунда ҳам безгак бошланибди.

— Муқаддас инжилни йиртганларнинг бошига ана шунақа кўргилик тушади,— деди Морган.

— Эшак мия одамларнинг бошига ҳам тушиши мумкин,— деб эътироз билдирди доктор.— Зарарли ҳавони тозасидан, қуруқ тупроқни заҳарли, жирканч ботқоқдан ажратолмаганлар бошига ҳам тушади. Фикримча, ҳаммаларинг безгак юқтириб олгансизлар, ундан қутулгунча анча вақт ўтади. Ботқоқни қароргоҳ қилганларингни қаранглар-а! Сильвер, худо ҳақи, мени жуда

хайрон қолдирдингиз! Сиз бошқаларга ўхшаган унчалик аҳмоқ эмассиз-ку, лекин қўл остингиздаги одамларнинг соғлиғини қандай сақлаш борасида заррача бўлсин тушунчангиз йўқ. Жуда соз,— деди доктор беморларни кўриб бўлгач, сўнг бир неча тиббиётга оид маслаҳатларни берди. Улар докторнинг гапларига қароқчиларга ўхшаб эмас, балки моддий ёрдам уюштирувчи мактаб талабалари сингари жон қулогини бериб тинглашди.— Бугунга етарли. Энди, агар ижозат берсаларинг, манави йигитча билан гаплашиб олсам.— Доктор мен томонга бепарвогина ишора қилди.

Жорж Мерри эшик олдида турар, афтини бужмайтириб, қандайдир аччиқ дориворни ичарди. Докторнинг илтимосини эшитгач, унинг ғазабдан юзлари қизариб кетди, унга бурилиб:

— Асло!— деб қичқирди.

Сўнг куракда турмайдиган сўз билан сўқинди.

Сильвер бочкани шапиллатиб урди.

— Жим бўл!— деб бўжирди у ва қутурган арслондай атрофга қаради.— Доктор,— давом этди у назокат билан,— Жим билан гаплашишингизга ишончим комил эди, чунки бу болани яхши кўришингизни билардим. Биз сиздан бағоят миннатдормиз, сизга қанчалик ишонч билдираётганимизни кўриб турибсиз, дориларингизни арақдай ичиб юборяпмиз. Мен ҳозир тўғрилайман... Хокинс, менга чин жентльменлик сўзини бера оласанми,— чунки, гарчи ота-оналаринг фақир кишилар бўлса-да, сен жентльменсан,— ҳеч қаёққа қочиб кетмайсанми?

Мен бажонидил ваъда бердим.

— Ундай бўлса, доктор,— деди Сильвер,— ёғоч девордан ошинг. Нариги томонга ўтганингиздан кейин Жимни пастга олиб бораман. Сиз у томонда, Жим эса бу томонда туради, лекин бу юракдан отамлашиб суҳбат қуришларингга халал бермайди. Яхши боринг, сэр! Сквайр билан капитан Смоллеттга салом айтинг.

Доктор чиқиши билан Сильвердан қўрқиб турган қароқчиларнинг ғзаби юзага депсиди. Улар Сильверни мунофиқликда, ўзини халос қилиб, бошқаларни балога гирифтор этишда айблашди. Хуллас, қароқчилар унинг ниятини фаҳмлашган эди. Унинг бу сафар ҳам сувдан қуруқ чиқишига ишонмаган эдим. Лекин Жон уларнинг ҳаммасидан икки баравар ақллироқ эди. Сильвернинг

кечаги ғалабаси улар устидан зўр ҳукмронликни таъминлаган эди. У қароқчиларни аҳмоқдан олиб, аҳмоққа солди, мен суҳбатлашмасам доктор билан муомала қилиб бўлмаслигини айтди, харитани уларнинг тумшугига тақаркан, наҳотки хазинани қидириш мумкин бўлган бир кунда битимни бузсаларинг, деб койиди.

— Йўқ, момақалди роқ ҳаққи онт ичаман!— қичқирди у.— Шундай кун келадики, уларни роса лақиллатамиз, лекин унғача гарчи этигини ром билан тозалашимга тўғри келса-да, анови докторга хушомад қилавераман!

У гулхан ёқишга буйруқ берди, қўлтиқтаёғини олиб, қўлини елкамга қўйди, қароқчиларни бутунлай саросимага солиб, пастликка қараб кетди. Қароқчиларга унинг далилларигина эмас, балки қаттиқ туриши ҳам таъсир қилган эди.

— Шошилма, дўстим, шошилмай юр,— деди у менга.— Икковимизнинг шошилаётганимизни кўришса, бараварига бизга ташланишади.

Қумлоқ қияликдан доктор бизни ёғоч девор орқасида кутиб турган жойга аста-секин тушиб бордик. Сильвер тўхтади.

— Доктор, гарчи капитанлик мартабамдан ажралишимга сал қолган бўлса-да, уни ўлимдан қутқариб қолганимни Жимнинг ўзи айтиб берсин,— деди у.— Эҳ, доктор, киши ўз қайиғини ҳалокат сари олиб бораётганда, ўлим билан ўйнашаётганда, оз бўлса-да, яхши гап эшитишни хоҳлайди! Шунини унутмангки, гап менинг ҳаётим устидагина эмас, балки манови боланинг ҳаёти устида ҳам бораётир. Доктор, сиздан ёлвориб сўрайман, менга раҳмингиз келсин, салча бўлса-да умид учқунидан мени баҳраманд қилинг!

Ҳозир ўртоқларидан узоқлашиб, блокгаузга орқасини ўгириб тураркан, Сильвер бутунлай бошқа бир одам бўлиб қолганди. Юзидан ранги қочиб, овози титрарди. Туси ўликни кига ўхшаб кетганди.

— Наҳотки қўрқаётган бўлсангиз, Жон?— деб сўради доктор Ливси.

— Доктор, мен қўрқоқ эмасман. Йўқ, зигирча ҳам қўрқоқ эмасман,— у бармоғининг учини кўрсатди,— лекин очигини айтганда, дорни ўйласам аъзойи баданим титраб-қақшайди. Сиз ҳалол, ростгўй одамсиз. Сиздан яхшироқ одамни умримда учратмаганман. Сиз қилган

яхшилигимни унутмайсиз, айтмоқчи, ёмонлигимни ҳам эсдан чиқармайсиз. Мен четроққа бориб тураман, Жим икковингизни ёлғиз қолдираман. Буни ҳам хизматимга тиркаб қўясиз, шундайми?

— Шундай қилиб, Жим,— деди доктор ғамгин оҳангда,— сен шу ердасан. Арпа эксанг, арпа оласан, бўтам. Сени койишга оғзим бормайди. Фақат бир нарсани айттай: агар капитан Смоллетт соғ бўлганда биздан қочишга журъат қилолмасдинг. Сен беҳаёларча иш тутдинг, у ярадор ётганида, сени куч билан ушлаб қололмайдиган пайгда қочиб қолдинг.

Шуни эътироф қилишим керакки, бу гапларни эшитгач йиғлаб юбордим.

— Доктор,— деб ёлвордим,— барака топинг, мени сўкманг! Ўзимни ўзим роса сўкканман. Ҳаётим қил устида турибди. Агар Сильвер ёнимни олмаганда ҳозир нариги дунёда бўлардим. Доктор, ўлимдан эмас, қийноқдан қўрқаман, холос. Борди-ю, улар мени қийнай бошлашса...

— Жим...— доктор гапимни бўлди, овози сал ўзгарди,— Жим бунга йўл қўймайман. Девордан ошиб туш, қочамиз.

— Доктор,— дедим,— ваъда бериб қўйдим-ку.

— Биладан, биладан!— деди у.— Нима ҳам қила олардинг, Жим! Бу гуноҳни ўз бўйнимга оламан. Сени бу ерга ҳимоясиз ташлаб кетолмайман-ку. Сакра бу ёққа! Сакрасанг бўлди — сен озодсан. Охулар сингари чопиб кетаверамиз.

— Йўқ,— дедим.— Ахир, ўзингиз ҳам шундай йўл тутмайсиз-ку. На сиз, на сквайр, на капитан лафзингиздан қайтмайсиз. Демак, мен ҳам қайтмайман. Сильвер менга ишонди. Унга чин сўз бердим. Лекин, доктор, гапимни охиригача эшитганингиз йўқ. Борди-ю, улар мени қийнай бошлашса, бардош беролмай кемани қаерга яширганимни айтиб қўяман. Доктор, омадим юришиб, уларнинг кемасини олиб кетишга муваффақ бўлдим. У ҳозир Шимолий тўхташ жойининг жанубий соҳилида турибди. Сув кўтарилганда тўлқинлар устига чиқади, сув қайтганда саёзга ўтиради.

— Кема!— деб хитоб қилди доктор.

Мен нима ҳодиса бўлганини икки оғиз гап билан айтиб бердим унга. У гапларимни индамай эшитди.

— Бу тақдир,— деди у гапим тугагач,— ҳар сафар

сен бизни муқаррар ҳалокатдан сақлаб қоляпсан. Шундай экан, наҳотки пичоқ тигидан ўлишингга бизни йўл қўяди деб ўйласанг? Бу бизга қилган шунча хизматингга кўрнамаклик бўлади-ку. Сен фитнани фош қилдинг. Сен Бен Ганни топдинг. Агар юз йил яшасанг, бундан ҳам ортиқ яхши ишни қилолмайсан. Бу Бен Ганн дегани — бай-бай-бай! Айтмоқчи, Бен Ганн ҳақида... Сильвер! — қичқирди у. — Сильвер, сизга маслаҳат бермоқчиман, — ошпаз яқинлашганда у гапида давом этди: — хазинани қидиришга унча шошилманглар.

— Сэр, мен бу ишни орқага суришга танамда жоним борича ҳаракат қиламан, — деди Сильвер. — Лекин онт ичиб айтаманки, хазина қидириш билан ўзимнинг ҳамда манови бечора боланинг ҳаётини сақлаб қоламан.

— Майли, Сильвер, — деди доктор, — ундай бўлса қидираверинг. Лекин сизга битта маслаҳат бермоқчиман: хазина қидираётганингизда қичқириқларга эътибор беринг.

— Сэр, — деди Сильвер, — менга жуда кўп ёки жуда оз нарса айтдингиз. Нима керак ўзи сизга? Нега қалъани ташлаб кетдингиз? Нега манови харитани менга бердингиз? Мен бунга тушунмадим, тушунмайман ҳам. Шунга қарамай, гарчи мени заррача бўлсин умидвор қиладиган нарса айтмаган бўлсангиз-да, ҳамма талабларингизни кўр-кўрона бажардим. Энди бўлса яна янги сирлар... Агар гап нимадалигини очиқ-ойдин айтишни истамасангиз, очиғини айтинг-қўйинг, мен ҳам қўлни ювиб, қўлтиққа урай.

— Йўқ, — деди доктор ўйчан, — бу ишлардан сизни хабардор қилишга ҳаққим йўқ. Бу менинг сирим эмас, Сильвер. Бўлмаса, паригим ҳурмати онт ичиб айтаманки, ҳаммасидан хабардор қилардим сизни. Сизга бундан ортиқ бир оғизгина гап айтсам, капитан роса таъзириمنى беради. Ҳар ҳолда, Сильвер, сизни умидвор қиладиган бир нарсани айтаман: агар мана шу бўри уясидан икковимиз соғ-саломат чиқиб кетсак, агар бунинг учун қасамдан қайтиш бўлмаса, сизни дордан қутқариб қолишга ҳаракат қиламан.

Сильвернинг юзи бирдан чарақлаб кетди.

— Туққан онам ҳам мени сизчалик юпата олмаганди! — деди у.

— Бу сизга айтадиган гапнинг биринчиси, — деди доктор. — Иккинчиси ҳам бор: манови болани доим

ёнингизда олиб юринг, ёрдам керак бўлса, мени чақиринг. Сизни халос қилишга интиламан, ўшанда гапимнинг бежиз эмаслигини кўрасиз... Хайр, Жим.

Доктор Ливси девор оралиғидан қўлимни қисди, Сильверга бош ирғади, сўнг шахдам қадам ташлаб ўрмон томонга кетди.

XXXI б о б

ХАЗИНАНИ ҚИДИРИШ. ФЛИНТНИНГ КЎРСАТКИЧ

СТРЕЛКАСИ

— Жим,— деди Сильвер ёлғиз қолганимизда,— мен сенинг ҳаётингни сақлаб қолдим, сен —меникини. Буни ҳеч қачон унутмайман. Доктор сени олиб кетмоқчи бўлиб авраганини кўрдим. Нима деб жавоб берганингни эшитмадим-у, аммо рад жавоби берганингни кўриб турдим. Жим, бу яхшилигингни унутмайман. Истеҳкомга ҳужум қилгандан бери бугун биринчи марта мен учун умид учқуни чақнади. Бу ҳам сен туфайли. Жим, хазина қидиришга кўр-кўрона қўл уряпмиз, бу менга ёқмайди. Лекин биз бир-биримизга суянамиз, қандай қилиб бўлса ҳам ўз ҳаётимизни сақлаб қоламиз.

Гулхан ёнида куймаланаётган қароқчилардан бири бизга, нонушта тайёр, деб бақирди. Биз олов яқинига, қум устига ўтириб, қовурилган чўчқа гўшти ея бошладик. Қароқчилар шунчалик катта гулхан ёқишган эдики, унда бутун бир новвосни пиширса ҳам бўларди. Ҳадемай гулхан ловиллаб ёна бошлади, унга чўчинқираб шамол эсаётган томондан яқинлашдик. Қароқчилар озиқ-овқатларни ҳам исроф қилишарди: улар пиширган чўчқа гўшти керагидан уч баравар кўп эди. Улардан бири аҳмоқона тиржайиб, чала еган гўштни оловга ташлади, гулхан бу ғалати ёқилғини ямлаб, янада равшанроқ ловиллади.

Эртанги кунига бунчалик бепарво қаровчи одамларни умримда кўрмаганман. Улар ҳамма ишни қўл учидан қилишар, озиқ-овқатни орқа-кетига қарамай истеъмол қилишар, соқчиликда тикка туриб ухлашарди. Умуман, улар қисқа муддатли шижоатга қодир бўлиб, узоқ муддатли ҳарбий жангларга уқувлари йўқ эди.

Ҳатто четроқда ўз тўти қуши билан ўтирган Сильвер ҳам уларнинг исрофгарчиликка йўл қўйишини тер-

гамас эди. Бу нарса мени ҳайронликка солар, чунки унинг анча эҳтиёткор, ўйлаб иш қиладиган одам эканлигини яхши билардим.

— Шундай, оғайнилар,— деди у,— сиз учун бош қотирадиган Сон гўштининг орангизда бўлиши бахтингиз. Зарур нарсани билиб олдим. Кема уларнинг қўлида. Уни қаерга яширишганини ҳозирча билмайман. Лекин хазинани қўлга киритганимизда оролни тинтиб чиқамиз, кемани қўлга оламиз. Ҳар ҳолда қайиғимиз борлиги билан улардан кучлимиз.

У жизиллаб турган чўчка гўштини туширар экан, ана шу гапларни айтди. Жон уларнинг қалбида умид туғдирар, йўқолаётган ўз обрўсини тиклар, шу билан бирга, назаримда, ўз-ўзига далда берарди.

— Гаровдаги одамимиз эса,— деб давом этди,— ўзи яхши кўрган одам билан охирги марта учрашди. У билан қилган суҳбатидан ўзимга зарур нарсаларни билиб олдим, бунинг учун ундан миннатдорман. Лекин энди тамом. Хазинани қидиргани чиққанимизда уни арқон билан ўзимга боғлаб оламан — у биз учун олтидан ҳам қиммат, уни соғ-саломат сақлашимиз лозим, кези келганда асқотиб қолади. Кема ҳам, хазина ҳам қўлимизга кирганда, шоду хуррамлик билан денгизга йўл олганимизда, худди ана ўшандагина мистер Хокинс билан яхшилаб гаплашамиз, у хизматига яраша насибасини олади.

Улар севиниб кетишди, бу ажабланарли ҳол эмасди.

Мен бўлсам қаттиқ ғамга ботиб, руҳим тушиб кетди. Агар Сильвернинг ҳозир баён қилган режаси амалга ошириладиган бўлса, бу икки юзлама хоин бир минут ҳам иккиланиб турмайди. У иккита фронтда иш олиб боряпти, шубҳасиз, у биз таклиф қилган сиртмоқдан халос бўлиш ҳақидаги кичкина умиддан қароқчилик эркинлиги ҳамда бойлигини афзал кўради.

Борди-ю, вазият Сильверни докторга берган сўзининг устидан чиқишга мажбур қиладиган бўлса ҳам, бари бир бизга ўлим хавфи таҳдид қилади. Унинг ўртоқларидаги шубҳа истаган пайтда ишончга айланиши мумкин. Ана унда бу чўлоқ одам ҳам, ёш бола мен ҳам бешта сўлоқмон матросдан ўзимизни ҳимоя қилишимиз зарур.

Бу икки ёқлама хавф устига дўстларимнинг ҳанузгача сир бўлиб қолаётган ҳаракатларини қўшинг-а.

Нега улар қалъани ташлаб кетишди? Нега харитани беришди? Докторнинг Сильверга: «Хазина қидираётганингизда қичқириқларга эътибор беринг» дегани нима-си? Нонуштанинг мен учун татилаганидан, хазинани излагани чиққан қароқчилар орқасидан кўнглим ғаш ҳолда сурғалиб борганимдан ажабланмаса ҳам бўлади.

Биз анча ғалати кўринишга эга эдик — ҳамма кирчир матросча кийимда, мендан бошқа ҳамма тиш-тирноғигача қуролланган. Сильвер эса бир мушкетни орқасига, иккинчисини олдига осиб олган эди. Белида қилич. Кенг этакли кафтанининг ҳар бир чўнтагига биттадан тўпқонча солиб олганди. Бунинг устига унинг елкасида тўти қуш ҳам бўлиб, у денгизчиликка оид турли сўзларни пойма-пой қилиб тинмай қичқирарди. Белимга арқон боғлаб қўйишди, мен ошпазнинг орқасидан аста-секин боравердим. У арқоннинг учини гоҳ бўш қўли билан ушлаб, гоҳ бақувват тишлари билан тишлаб борарди. Мени худди ўргатилган айиқдай етаклаб боришарди.

Ҳар бир одам бирор нарса: баъзилари белкурак ва мисранг (қароқчилар аввало «Испаньола»дан шу асбобларни қирғоққа туширишган эди), бошқалари чўчқа гўшти, қоқ нон, тушлик учун арақ кўтариб олишганди. Ҳамма озиқ-овқатларни чиндан ҳам бизнинг омборимиздан олишганини, кеча кечқурун Сильвер ҳақ гапни айтганини тушундим. Агар Сильвер доктор билан қандайдир битимни тузмаганда кемани йўқотган қароқчилар отиб олинган қушлар билан овқатланишга ҳамда қуруқ сув ичишга мажбур бўлишарди. Бироқ уларнинг сув билан унча иши йўқ эди, денгизчилар эса ов қилишга нўноқ. Ҳатто овқатники жамғармаган одамлар эрта кунда порохни жамғарармиди. Нима бўлса ҳам йўлга тушдик, ҳатто ўрнида ётгани ўзи учун анча фойдали бўлган боши боғлиқ қароқчи ҳам бирга кетди. Биз қайиқлар кутиб турган соҳилга бирин-кетин судралиб етиб келдик. Ҳатто қайиқлар ҳам ҳамиша масталаст юрадиган қароқчиларнинг бепарволигидан далолат бериб турарди: иккала қайиқ ҳам ифлос бўлиб, биттасининг ўриндиғи синган эди. Яна қайиқларнинг биридан ажралиб қолмаслик учун иккаласига ўтиришга қарор қилишди. Иккита гуруҳга бўлиниб, ниҳоят қирғоқдан жўнаб кетдик.

Йўлда харита ҳақида баҳслашув бошланди. Қизил

хоч аломати анча катта бўлиб, жойни аниқ кўрсатишга хизмат қилолмасди. Хаританинг орқа томонидаги уқтиришлар анча қисқа, равшан эмасди. Агар китобхоннинг хотирида бўлса унда тубандагилар ёзилган эди:

«Кузатув Дурбини елкасидаги баланд дарахт, йўналиш шимолга, шимолдан эса шимоли-шарққа.

Скелет Оролидан шарқи-жануб, кейин яна шарққа бурилинад.

Ўн фут».

Демак, энг аввало баланд дарахтни топиш керак. Рўпарамиздаги кема тўхтайдиган жой баландлиги икки-уч юз фут келадиган, шимол томонда Кузатув Дурбинининг жанубий этаги билан туташадиган ясси тоғлиққа бориб тақаларди, жанубдан Бизань-мачта деб номланган қояли тепалик ўтарди. Ясси тоғликда ҳам баланд, ҳам пастак қарағайлар ўсган эди. У ер, бу ерда бошқаларидан қирқ-эллик фут баландлаб кетган битта-иккита қарағай кўкка бўй чўзиб турарди. Капитан Флинт булардан қайсисини баланд деб айтганини ўша ерга етгачгина компас ёрдамида аниқлаш мумкин эди.

Шунга қарамай, ҳали ярим йўлни сузиб ўтмасимизданоқ, ҳар ким ўзича бирор дарахтни танлаб олган эди. Фақат Дароз Жон елкасини қисар ҳамда ўша жойга етиб боргунча сабр қилишни маслаҳат берарди.

Сильвернинг кўрсатмасига биноан кучимизни аядик, эшкак эшишга унча зўр бермадик ҳамда узоқ сузгандан кейин Кузатув Дурбинининг ўрмон билан қопланган этагидан оқиб тушаётган иккинчи анҳор қуйиладиган жойда қирғоққа чиқдик. У ердан чапга бурилиб, ясси тоғлиққа чиқа бошладик.

Аввалига бизнинг илгарилашимиз ернинг ботқоқ бўлиши, қалин ботқоқлик ўсимликлари туфайли қийинлашди. Лекин бора-бора ёнбағир тиклашиб, тошлоқ жой бошланди, баланд, лекин сийрак ўсимликлар учрарди унда. Биз оролнинг энг гўзал қисмига яқинлашардик. Ўт-ўлан ўрнини ер бағирлаб бўй таратаётган гуллаб турган бутазор эгаллади. Кўм-кўк мускат ёнғоғи ўсган чакалакзорнинг гоҳ у, гоҳ бу ерида атрофга соя ташлаб, баланд, адл, тўқ қизил қарағайлар саф тортиб турарди. Мускатнинг ҳиди игна баргли дарахтлар ҳиди билан аралашиб кетди. Ҳаво мусаффо эди. Қуёш

чарақлаб нур сочар, енгил шабада юзларимизни сийпаларди.

Қароқчилар елпиғич шаклида боришар, ўзаро чақчақлашарди.

Ўртада, ҳаммадан орқада, арғамчида мени судраб Сильвер борарди. Сершағал қияликдан кўтарилиш унинг учун анча машаққат эди. Мен уни бир неча марта ушлаб қолдим, бўлмаса у қоқилиб, тепаликдан пастга юмалаб кетиши турган гап эди.

Шу аҳволда ярим милга яқин йўл юриб, тепаликка чиқиб олдик, тўсатдан ҳаммадан чапроқда кетаётган қароқчи қўрққанидан қаттиқ додлаб юборди. У тинмай бақирарди, ҳамма ўша томонга чопди.

— У хазинани топди деб ўйлайсизларми?— деди кекса Морган ёнимиздан югуриб ўтаётиб.— Йўқ, йўқ, ҳали у дарахтга етиб борганимиз йўқ...

Тўғри, у хазинани топмаганди. Баланд қарағай тагида одам скелети ётарди. Чирмашиб ўсган ўт-ўлан баъзи майда суякларни ўрнидан силжитиб, уни қоплаб олган эди. Скелетнинг баъзи жойларида чириб битган кийим қолдиқлари ҳам сақланиб қолган эди. Орамизда қўрқувдан бадани жимирлаб кетмаган бирорта ҳам одам қолмаган бўлса керак, деб ўйладим.

— Бу денгизчи,— деди бошқалардан сал ботирроқ бўлган Жорж Мерри ва чириган кийим қолдиқларини диққат билан кўздан кечирди.— Кийими дегизчиларники.

— Албатта денгизчи-да,— деди Сильвер.— Уйлашимча, бу ерда епископни учратарман деб ўйламагандирсан. Лекин бу суяклар нега ғалати ётибди.

Чиндан ҳам скелет ғайри табиий ҳолда ётарди.

Ғалати тасодиф бўйича (бу ерда уни чўқилаган қушлар ёки уни ҳар томондан қоплаб олган аста-секин ўсувчи кўкатлар айбдормикин) у камон ўқи сингари тўғри чўзилиб ётарди. Унинг оёқлари бир томонга, сувга сакрашга шай турган сузувчини сингари боши узра кўтарган қўли қарама-қарши томонга узатилган эди.

— Э бўлди, энди тушуна бошладим,— деди Сильвер.— Бу компас. Худди шундай! Ана, Скелет Оролиннинг чўққилари тиш сингари арра-арра бўлиб турибди. Бу ўлик қаёқни кўрсатаётганини компас билан текшириб кўринглар.

Текширишди, ўлик чиндан ҳам Скелет Оролини кўрсатиб ётарди. Компас ҳам худди ўша шарқи-жануб ва яна шарқ йўналишини кўрсатиб турарди.

— Худди шундай бўлса керак деб ўйловдим-а!— деди ошпаз.— Бу кўрсаткич стрелкаси. Демак, анови ёқда Темир Қозик юлдузи, анови томонда эса ялтилаган долларлар! Момақалдироқ ҳаққи оғт ичиб айтаманки, Флинтни ўйласам баданларим музлаб кетади. Бу унинг оғт яхши кўрган ҳазилларидан бири. У бу ерда олтига ўртоғи билан қолган, ҳаммасини ўлдирган. Ўлдирилганларнинг биридан ўзига компас ясаган... Суяклари бузуқ, пешанасида қизғиш сочлар. Э, бу Аллардайс-ку, худо урсин, ўша! Том Морган, Аллардайс эсингдами?

— Бўлмасам-чи,— деди Морган,— албатта эсимда. У мендан қарз эди, бундан ташқари оролга жўнаётганда пичоғимни ҳам олганди!

— Демак, пичоқ шу ерда, бирор жойда бўлса керак,— деди бошқа бир қароқчи,— Флинтнинг матрослар чўнтагини ковлайдиган одати йўқ эди. Қушлар ҳам... Ахир, улар пичоқни олиб кетолмайди-ку!

— Жин ургур, гапинг ҳақ!— хитоб қилди Сильвер.

— Лекин бу ерда ҳеч нарса йўқ,— деди Мерри ерни диққат билан пайпаслаб.— Бирорта чақа ёки, масалан, тамакидон қолсаям гўрғайди. Буларнинг ҳаммаси менга шубҳали туюляпти.

— Тўғри, Тўғри!— деди Сильвер.— Бу ерда иш сал бошқачароқ. Шундай, азиз дўстларим, лекин, борди-ю Флинт тирик бўлганда бу ерларда сайр қилиб юрмаган бўлардиқ. Биз олти кишимиз, улар ҳам олтига эди, эндиликда эса улардан фақат суяклар қолган.

— Йўқ, хотиржам бўл, у ўлган: уни ўлигини ўз кўзим билан кўрганман,— деди Морган.— Билли мени ўлик ёнига етаклаб борган. У кўзлари бақрайиб ётарди.

— Албатта ўлган,— деб тасдиқлади боши боғлиқ қароқчи.— Борди-ю, ўлгандан кейин ҳам ер юзида дайдиб юрадиган одам бўлса, у албатта Флинт бўлади. У жуда қийналиб ўлган!

— Тўғри, у жуда расво бўлиб ўлган,— деди бошқаси.— Гоҳ қутуриб кетар, гоҳ ром галаб қилар, гоҳ овозини баланд қўйиб «Ўлик сандиғига ўн бешта одам» деб ашула айгишга тушиб кетарди. «Ўн бешта одам»дан бошқа ашулани у ҳеч қачон айтмаган. Очигини

айтсам, ўшандан бери шу қўшиқни ёқтирмайман. Ўшанда ҳаво жуда иссиқ эди. Дераза очиб қўйилганди. Флинт туни билан ашула айтиб чиқди, ашула жон бериш чоғидаги хириллашга уланиб кетди.

— Олға, олға!— деди Сильвер.— Етар энди валақлаб ўтириш! У ўлган, ер юзида арвоҳ бўлиб югуриб юргани ҳам йўқ. Борди-ю, ҳатто у қабридан чиққан бўлганида ҳам, арвоҳ кечаси кўринади-ку, ҳозир кўриб турибсиз, куппа-кундузи... Марҳум тўғрисида гапиришнинг ҳожати йўқ, бизни дублонлар кутяпти.

Яна йўлда давом этдик. Лекин қуёш ҳамма ёққа барабар нур сочаётган бўлса ҳам қароқчилар турли томонга югуриб кетишмади, бир-бирини узоқдан чақиришмади. Улар ёнма-ён боришар, бир-бири билан паст овозда гаплашишарди: ўлган қароқчи уларнинг юрагига ана шундай даҳшат солганди.

XXXII б о б

ХАЗИНАНИ ҚИДИРИШ УРМОНДАН ЭШИТИЛГАН ТОВУШ

Отряд қисман бу даҳшатнинг бўшаштирувчи таъсиридан, қисман Сильверга ҳамда касал қароқчиларга дам бериш учун ясси тоғнинг чўққисида тўхтади.

Ясси тоғлик ғарб томонга қараб сал пастлаб борар эди, шу сабабли биз ўтирган жойдан ҳар икки томон ҳам кўзга ташланиб турарди. Олдинда, дарахтларнинг орқасида қирғоққа урилган тўлқинлар кўпигига ботган ўрмонли бурунни кўрдик. Орқада фақат бўғоз ҳамда Скелет Оролигина эмас, шунингдек, тил ва шарқий текислик ортида очиқ денгиз ҳам кўриниб турарди. Олдимизда эса сийрак қарағайлар билан қопланган, баъзи жойларида чуқур жарликлари бор Кузатув Дурбини осмонга бўй нўзганди.

Сукунатни узоқдан эшитаётган, қирғоққа урилаётган тўлқинлар овози ҳамда ҳашаротларнинг чириллаши бузарди. Одам зоти қораси кўринмайди. Денгизда бирорта ҳам елқандан ном-нишон йўқ. Елғизлик туйғуси атрофнинг бепоёнлиги билан яна кучаярди.

Сильвер дам олиш пайтида компас бўйича ўлчов ўтказиб олди.

— Бу ерда учта баланд дарахт бор,— деди у. —

Ҳаммаси ҳам Скелет Оролидан тўғри чизиқ бўйлаб жойлашган. «Кузатув Дурбинининг елкаси» манови ўпирилган жой бўлса керак. Энди хазинани ёш бола ҳам топа олади. Менимча, олдин овқатланиб олсак ёмон бўлмасди.

— Менинг унча иштаҳам йўқ,— деб тўнғиллади Морган.— Флинтни эсладим-у, иштаҳам гиппа бўғилди-қўйди.

— Шундай, ўғлим, унинг ўлгани бахтинг,— деди Сильвер.

— Унинг афти ҳам иблиснинг башарасига ўхшарди,— деди учинчи қароқчи сесканиб.— Туси ўликникига ўхшаган кўм-кўк эди.

— Бу ромдан,— қўшиб қўйди Мерри.— Кўм-кўк! Кўм-кўк бўлмай илож қанча! Ромдан кўкариб кетасан киши, бу тўғри.

Скелетнинг кўриниши ҳамда Флинтни эшлаш бу одамларга шунчалик таъсир қилган эдики, улар тобора паст овозда гаплашар, ниҳоят бу овоз шивирлашга айланиб, ўрмон сукунатини ҳам буза олмай қолди. Бирдан яқинроқдаги чакалакзор ичида кимдир ингичка, ўткир ҳамда чинқироқ овоз билан ҳаммага маълум ва машҳур бўлган ашулани бошлаб юборди:

Улик сандиғига ўн бешта одам,
Йо-хо-хо, бир шиша ром!

Қароқчиларни ўлим даҳшати қоплаб олди. Олтовининг ҳам юзи қўрқувдан кўкариб кетди. Баъзилар сапчиб ўрнидан турди, бошқалари титраб-қақшаб бир-бирига ёпишди. Морган ўзини гуппа ерга отиб, илондай ўрмалай бошлади.

— Бу Флинт!— хитоб қилди Мерри.

Ашула қандай кескин бошланган бўлса шундай узилди, гўё ашулачининг оғзини биров маҳкам бекитиб олганга ўхшарди. Кун қуёшли, очиқ эди, куйлаётган кишининг овози кескин, жарангдор эди, ўз ҳамроҳларининг нимага қўрққанларини сира тушуна олмадим.

— Олга!— деди Сильвер кўкариб кетган лабларини аранг қимирлатиб.— Бунақада ҳеч иш чиқара олмай-миз. Албатта, бу жуда қизиқ, лекин у ёқда ким шўхлик қилаётганини билмайман, аммо ишончим комилки, у тирик одам эмас, у марҳум.

Шундай деркан, олдинги ботирлиги қайтган, юзига

сал-пал қизил югурганди. Бошқалар ҳам унинг сўзлари таъсирида дадилланишди, ўзларига келишгандай бўлишди. Тўсатдан яна ўша овоз янгради. Лекин у энди ашула айтмас, қаердандир узоқ бир жойдан бақираётганга ўхшарди, унинг бақириви тушуниб бўлмайдиган акси-садо бўлиб, Кузатув Дурбинининг даралари бўйлаб аста тараларди.

— Дарби Мак-Гроу!— деб чинқирарди у.— Дарби Мак-Гроу!

У тўхтовсиз шу сўзларни анчагача такрорларди, кейин куракда турмайдиган ҳақоратли сўзни айтди-да:

— Дарби, менга ром бер!— деб чинқирди.

Қароқчилар турган жойларида ҳайкалдай қотиб қолдилар, қўрққанларидан кўзлари косасидан чиқиб кетаёзганди. Овоз аллақачон тинганди-ю, лекин улар ҳамон қаққайиб гуришар ва унсиз олдинга тикилишарди.

— Масала равшан,— деди улардан бири.— Қочиш керак.

— Бу унинг ўлаётгандаги охириги сўзлари,—деб ингради Морган.— Улими олдидаги охириги сўзлари.

Дик ёнидан инжилини чиқариб, астойдил берилиб чўқина бошлади. У денгиз сафарига чиқиш ва қароқчи бўлишдан олдин тақводор оилада тарбияланган эди.

Фақат Сильвер бўш келмади. Қўрқувдан унинг тишлари такирларди-ю, бироқ чекиниш ҳақидаги гапни мутлақо эшитгиси келмасди.

— Бу оролда биздан бошқа ҳеч ким Дарби ҳақида ҳатто эшитмаган ҳам,— деди у ўзини йўқотиб.— Биздан бошқа ҳеч ким...— Кейин ўзини қўлга олиб қичқирди:— Менга қаранглар! Мен бу ерга хазина толгани келганман, шунинг учун мени ҳеч ким: на инсон, на шайтон тўхтата олади. Тирик пайтида ҳам Флинтдан қўрқмаганман, жин урсин уни, ўлигидан ҳам қўрқмайман. Чорак миь нарида етти юз минг фунт стерлинг ётибди. Наҳотки қандайдир башараси кўм-кўк арақхўрдан, бунинг устига ўлик одамдан қўрқиб, шунча пулни ташлаб, орқасига қочадиган бирор омад жентльмени топилса?

Лекин унинг сўзлари қароқчиларни дадиллантира олмади. Аксинча, Сильвернинг арвоҳга ҳурматсизлик кўрсатиши уларнинг қалбидаги даҳшатни кучайтирди, холос.

— Жим бўл, Жон!— деди Мерри.— Арвоҳга тил теккиза кўрма.

Бошқаларнинг даҳшатдан шу қадар ўтакалари ёрилган эдики, ҳатто бир оғиз гап гапиришга ҳам мажоллари қолмаганди. Ҳатто тумтарақай бўлиб қочиб қолишга ҳам юраклари дов бермасди. Даҳшат уларни бир-бирларининг пинжига киргудай бўлиб, Сильверга яқинлашишга мажбур қилган эди, чунки у бошқаларга қараганда ботирроқ эди. У маълум даражада қўрқувдан халос бўлиб олган эди.

— Сизнингча бу арвоҳми? Эҳтимол, шундайдир,— деди у.— Лекин мен бошқа бир нарсага ҳайрон бўляпман. Биз акси садони аниқ эшитдик. Айтнинглар-чи, арвоҳнинг сояси борлигини бирортангиз кўрганмисиз ё эшитганмисиз? Модомики сояси йўқ экан, демак, акси садоси ҳам бўлмайди. Бошқача бўлиши мумкин ҳам эмас.

Бунақа далиллар мени қаноатлантира олмади. Лекин хурофотга берилган одамларга нима таъсир қилишини олдиндан айтиб бера олмайсиз ҳеч қачон.

Жорж Меррининг енгил тортиши мени анча ажаблантирди.

— Бу тўғри,— деди у.— Хўп мияли одамсан-да, Жон! Азиз дўстларим, иш жойида! Сизлар галсни нотўғри олгансиз. Албатта, овоз Флинтникига ўхшаброқ кетади. Лекин, ҳар қалай бу бошқа одамникига ўхшайди. Бу овоз кўпроқ...

— Шайтон ҳаққи онт ичиб айтаманки, бу Бен Ганнинг овози!— деб бўкирди Сильвер.

— Тўппа-тўғри!— деди Морган ётган жойидан қўзғалиб, тиззаларкан.— Бу Бен Ганнинг овози!

— Бунинг нима фарқи бор?— деб сўради Дик.— Бен Ганн ҳам марҳум, Флинт ҳам.

Лекин кексароқ матрослар унинг танбеҳидан ижирганиб қўйишди.

— Бен Ганнга тупураман!— деб бақирди Морган.— У ўликми ё тирикми, бари бир эмасми?

Бу одамларнинг дарҳол ўзига келиши ҳамда юзларига яна қизил югуришини кўриш жуда қизиқ эди. Бир неча минутдан кейин ҳеч нарса бўлмагандай бир-бирлари билан чақ-чақлаша бошлашди ҳамда фақат ҳалиги ғалати овоз эшитиляптими, йўқми, деб қулоқ солиб қўйишарди. Лекин атроф жимжит эди. Улар елка-

га асбоб-ускуналарини олиб, яна йўлга тушишди. Энг олдинда Сильвернинг компасини ушлаганича Мерри борарди. У тўғри айтган эди: Бен Ганн ўликми ё тирикми, бари бир ундан ҳеч ким қўрқмасди.

Ҳақат ёлғиз Дик боягидай инжилини ушлаб олганча, атрофга олазарак боқиб борарди. Бироқ, унга ҳеч ким ачинмасди. Сильвер унинг хурофотга берилганидан ҳатто кула бошлади ҳам.

— Сенга айтдим-ку, инжилни ҳаром қилдинг деб. Наҳотки, арвоҳни қўлда ушлаб қасам ичиб бўлмайдиган инжилдан қўрқади деб ўйласанг? Бўлмасам-чи! Чўнтагингни ушла!— Сўнг сал тўхтаб, Дикнинг тумшуги олдида бармоғини қирсиллатди.

Бироқ Дикни гап билан юпатиб бўлмасди. Тез орада у қаттиқ касалга чалинганини англадим. Иситма, чарчаш ҳамда қўрқув туфайли бошланган безгак доктор Ливси олдиндан айтгандай тез авжга миная бошлади.

Ясси тоғ тепасида дарахтлар сийрак бўлгани учун юриш анча осонлашди. Энди пастга туша бошлаган эдик, чунки илгари айтганимдай ясси тоғлик ғарб томонга сал пасайиб борарди. Катта ва кичик қарағайларнинг оралиғи катта масофани ташкил қиларди. Ҳатто мускат ёнғоғи ҳамда азалия қалин ўсган жойларда ҳам бот-бот жуда кенг, қуёш тафтида куйиб қовжираб ётган ялангликлар учраб турарди. Биз шимоли ғарб томон йўл олиб, Кузатув Дурбини елкасига яқинлашиб борардик. Пастда эса яқингинада мени қайиқчада ирғитган ҳамда чирпирак қилиб айлантирган кенгина ғарбий кўрфаз ястанганди.

Биз яқинлашган дастлабки баланд дарахт компас билан текширганда излаётган дарахтимиз эмаслиги аён бўлди. Иккинчиси ҳам шундай бўлиб чиқди. Учинчи дарахт чакалажзор узра икки юз фут кўтарилиб турарди. Бу танаси қизғиш тусли, бир неча қулочга сиймайдиган жуда катта дарахт эди. Унинг соясида бутун бир взвод марш ўтказса ҳам бўлаверарди. Бу қарағай шубҳасиз узоқдан — денгизнинг шарқ томонидан ҳам, ғарб томонидан ҳам кўришиб турарди, уни харитада денгизчилар учун бир белги сифатида белгилаб қўйилса ҳам бўларди.

Бироқ ҳамроҳларимни қарағайнинг улканлиги ҳая-

жонга солмаганди: дарахт остига етти юз минг фунт стерлинг кўмиб қўйилганлиги ҳақидаги тўлқинлантирувчи хаёл уларнинг вужудини қамраб олганди. Пул ҳақидаги ўй улардаги қўрқувни тумандай тарқатиб юборди. Кўзлар чақнади, қадамлар дадил, илдам бўлиб қолди.

Улар фақат бир нарса тўғрисида — ўзларини кутаётган бойлик ҳақида, бойлик келтирадиган беташвиш, дабдабали, исрофгарчиликка тўла ҳаёт ҳақида ўйлашарди.

Сильвер қўлтиқтаёғида сакрай-сакрай судралиб борарди. Унинг бурун катаклари керилиб кетганди. Пашшалар унинг қизишиб, терлаб кетган юзига қўнганда тентаклардай сўкинарди. У менга еб қўйгудай нафрат билан тикилар, арқонни силтаб тортарди. У ўз ниятларини ортиқ яширолмай қолганди. Мен бу ифодани унинг юзидан китоблагидай ўқиб турардим. Ниҳоят ўзи орзу қилган олтинга етишишга икки қадам қолганда у ҳамма нарсани — ўз ваъдаларини ҳам, докторнинг огоҳлантиришларини ҳам унутиб қўйганди. У хазинани албатта қўлга киритиш, кечаси «Испаньола»ни топиш, кейин ҳаммамизни гумдон қилиб, океанга жўнаб қолиш умидида эди.

Ана шу ташвишли ўйлардан изтиробга тушиб, қароқчилар орқасидан аранг улгуриб борардим, тошларга қоқинардим. Шунда Сильвер арқонни силтар, менга қонхўрона ўқрайиб қўярди. Дик энг орқада дуо ўқиб, сўкиниб келарди. Унинг безгаги кучайгандан-кучайиб борарди. Бундан ўзимни янада бахтсиз ҳис қилардим. Бунинг устига кўз олдимда қачонлардир шу ерда юз берган фожеа беихтиёр гавдаланди. Кўзимга томоғи йиртилгудай бўлиб ашула айтаётган ҳамда ром талаб қилаётган, Саваннада ўлган, юзи кўкариб кетган қароқчи кўриниб кетди. У шу ерда ўз қўли билан олтига одамни ўлдирган. Мана шу осойишта чакалакзор қачонлардир ўлим олдидаги фарёд овозларига тўлган. Назаримда бахтсиз одамларнинг инграши ва нолаларини эшитаётгандай бўлдим.

Биз чакалакзордан чиқдик.

— Орқамдан юринглар, оғайнилар! — қичқирди Мерри.

Олдинда кетаётганлар югуриб кетишди.

Улар ўн ярдча югуриб бориб, бирдан тўхтаб қолиш-

ди. Қаттиқ бақирік эшитилди. Сильвер қўлтиқтаёғида қутургандай чопиб борди. Бир зум ўтмай биз ҳам тўсатдан тўхтадик.

Қаршимизда чамаси анчагина олдин ковланган катта ўра намоён бўлди, чунки унинг четлари нураб тушган, тубида кўкатлар ўсган эди. Ура ичида белкуракнинг сопини, яшик тахталарини кўрдик. Тахталарнинг бирига қиздирилган темир билан «Морж» деган ёзув куйдириб ёзилганди. У Флинтга қарашли кеманинг номи эди.

Кимнингдир биздан олдинроқ хазинани топиб олгани ва уни — етти юз минг фунт стерлингни ўғирлаб кетгани равшан бўлиб қолди.

XXXIII б о б

БОШЛИҚНИНГ ТАСЛИМ БЎЛИШИ

Дунё яралгандан бери улкан умидлар бир зумда бунчалик ер билан яксон бўлмагандир. Олтига қароқчи лол-ҳайрон бўлиб туришарди. Энг аввал Сильвер ўзига келди. У мана шу пулларга бутун қалби билан интилган эди, лекин бир зумда ҳамма нарса йўққа чиқди. Бироқ у калласини йўқотиб қўймади, ўзини қўлга олди, бошқалар ўз бошига қандай кулфат тушганини билиб олишга улгурмай туриб ўзининг келгусидаги хатти-ҳаракати режаларини ўзгартиришга улгурди.

— Жим,— шивирлади у,— мановини ушла, доим шай бўлиб тур.

Сўнг қўлимга қўшоғиз тўппончасини берди.

Уша пайтнинг ўзида хотиржамлик билан шимол томонга юра бошлади, натижада ўра биз билан бешта қароқчининг ўртасида қолди. Кейин Сильвер менга қаради: «Аҳвол мушкул» дегандай бош ирғади, мен унинг фикрига тўлиқ қўшилгандим. Эндиликда унинг нигоҳи яна мулойимлашди. Бунақа мунофиқлик менинг гашимни келтирди. Мен ўзимни тўхтата олмай шивирладим:

— Сиз яна ўзингизникиларга хиёнат қилдингиз.

Лекин у жавоб беришга улгурмади. Қароқчилар бақриб, сўкиниб ўрага ташланишди, тахталарни ҳар томонга улоқтириб, тупроқни қўллари билан ковлай бошлашди. Морган битта олтин танга топиб олди. Бу икки гиней эди. Танга бир зумда қўлдан-қўлга ўтди.

— Икки гиней!— деб бўқирди Мерри тангани Сильверга узатаётиб.— Етти юз минг фунт стерлинг пулинг шуми? Битим тузишга суягинг йўқ шекилли? Ҳой қовоқ бош, сенингча, ҳар нарса ҳам қўлингдан келаверади-да, а?

— Йигитлар, ковлайверинглар, ковлайверинглар,— деди Сильвер совуқ истехзо билан.— Икки-уч дона ер ёнғоқ топиб олсаларинг ажаб эмас. Уни чўчқалар жуда хуш кўради.

— Икки-уч ёнғоқ!— деб бўқирди Мерри қутуриб.— Оғайнилар, унинг нима деганини эшитдингизми? Мен сизга айтсам, у ҳамма нарсани олдиндан билган. Афтига қаранглар, нияти «манаман» деб турибди.

— Эҳ, Мерри!— деди Сильвер.— Сен яна капитан бўлиб олмоқчисан шекилли. Кўриб турибман, сен анча тиришқоқ йигит чиқиб қолдинг.

Бу сафар ҳамма тугал Мерри томонида эди. Қароқчилар бизга еб қўйгудай тикилиб, ўрадан чиқа бошлашди. Бахтимизга уларнинг ҳаммаси чуқурнинг нариги томонида эди.

Биз икковимиз ана шундай беш кишига юзма-юз бўлиб турардик, ўртамизда эса ўра бор эди. Томонлар биринчи бўлиб зарба беришга ботинолмасди. Сильвер қимирламай турарди. У қўлтиқтаёғига суянганича рақибларига хотиржамлик, совуққонлик билан боқарди. У чиндан ҳам қўрқмас, жасур одам эди.

Ниҳоят Мерри гап билан ўз томонидагиларни руҳлантиришга аҳд қилди.

— Оғайнилар,— деди у,— қаранг, булар бор-йўғи иккита: бири — бизни бу ёққа ҳалокатга маҳкум қилиш учун олиб келган кекса чўлоқ, бошқаси — аллақачонлардан бери юрагини юлиб олишга шай бўлиб юрган бир итвачча. Энди бўлса...

У қўлини кўтарди, ўз отрядини ҳужумга ундашга тайёрланиб овозини баландлатди. Тўсатдан чакалакзор ичидан учта мушкетнинг: пақ! пақ! пақ!— этиб отилгани эшитилди. Мерри калласи билан ўрага қулади. Пешанаси боғлиқ киши ҳам бир-икки пилдираб айланди-ю, шериги ёнига йиқилди. Қолган учтаси жуфтакни ростлаб қочиб қолди.

Дароз Жон ўша заҳотиёқ ўрадан чиқишга уринаётган Меррига қўшотар тўппончасидан бир йўла ўқ узди. Мерри жон бераётиб ўз қотили юзига тикилиб қолди.

— Жорж,— деди Сильвер,— энди орамиз очиқ бўлган бўлса керак.

Мускат ёнгоғи ўсган чакалақдан чиқиб келаётган доктор, Грей ва Бен Ганнларни кўрдик. Уларнинг мушкетидан тутун чиқиб турарди.

— Олга!— қичқирди доктор.— Тезроқ қимирланглар, йигитлар! Уларнинг қайиқ томонга борадиган йўлини кесиб қўйишимиз керак.

Биз кўкрагимиз баравар ўсган буталар орасидан югуриб кетдик.

Сильвер биздан орқада қолмаслик учун роса ҳолдан тойди. У ўз қўлтиқтаёғини шундай ишга солдики, кўкрак мускуллари узилиб кетаётганга ўхшарди. Докторнинг гапига қараганда соғлом одам ҳам бунақа ишга бардош беролмас экан. Қияликкача чопиб борганимизда у биздан ўттиз ярд ортда қолиб кетган, роса ҳолдан тойган эди.

— Доктор,— қичқирди у,— қаранг! Шошилишнинг ҳожати йўқ!

Дарҳақиқат, ҳеч қаёққа шошилмаса ҳам бўларди. Биз ялангликка чиқиб, соғ қолган қароқчиларнинг Биззан-мачта тепалиги томон чопиб кетаётганини кўрдик. Шундай қилиб, биз қочоқлар билан қайиқлар ўртасида турардик, бемалол дам олсак ҳам бўлаверарди. Дароз Жон юзидаги терни артганча, шошилмай бизга яқинлашди.

— Чин кўнглимдан ташаккур изҳор қиламан, доктор,— деди у.— Икковимизни қутқаргани жуда вақтида етиб келдингиз-да... Ие, бу сенмисан, Бен Ганн?— деб қўшиб қўйди.— Азаматлигингни кўриб турибман.

— Шундай, Бен Ганнман,— деди собиқ қароқчи Сильвер олдида илонбалиқдай буралиб.— Аҳволларингиз қалай, мистер Сильвер?— сўради анчадан кейин — Ёмон бўлмаса керак, чамамда?

— Эҳ, Бен, Бен,— деди Сильвер,— жуда бошлаб ҳазил қилдинг-да!

Доктор Грейни қароқчилар ташлаб қочган чўкични олиб келишга юборди. Қияликдан қайиқларимиз томон шошилмай етиб келгунимизча доктор кейинги кунларда нималар бўлганини қисқача ҳикоя қилиб берди. Сильвер ҳар бир сўзни жон қулоғи билан тингларди. Ярим ақлдан озган дарвиш Бен Ганн ҳикоянинг асл қаҳрамони эди.

Докторнинг гапига қараганда, Бен оролда ёлғиз дарбадар кезиб юрганида скелетни ҳам, пулларни ҳам топган. Скелетни шилган ҳам, пулларни ердан қазиб олган ҳам Бен экан, ўранинг тубида кўрганамиз белкурак сопи ҳам уники экан. У баланд қарағай остидаги ҳамма олтинни оролнинг шимоли-шарқ қисмидаги икки бошли тоғдаги форга елкасида кўтариб ташибди. Кўп кунлик қатновни талаб қилган бу машаққатли иш «Испаньола»нинг оролга етиб келишидан икки ой илгари тамом бўлган экан.

Буларнинг ҳаммасини доктор у билан бўлган дастлабки учрашувда, қароқчилар қалъамизга ҳужум қилган куни билиб олган экан. Эртасига эрталаб кеманинг йўқолганини кўриб, доктор Сильвернинг ҳузурига борган, эндиликда ҳеч қандай қиммати қолмаган харитани берган, қалъани ҳам барча озиқ-овқат жамғармалари билан қўшиб топширган, чунки Бен Ганнинг форида тузланган эчки гўшти сероб экан, буларнинг ҳаммасини Бен Ганн ўз қўли билан тайёрлаган экан. Шу туфайли дўстларим ҳеч қандай хавф-хатарга йўлиқмай қалъадан икки бошли тоққа, безгакка тўлиб ётган ботқоқдан йироққа кўчиш ҳамда у ерда хазинани кўриқлаш имконига эга бўлишибди.

— Азизим, Жим, — деди доктор, — бизнинг кўчишимиз ҳолингни танг қилишини олдиндан билган эдим, мен ниҳоятда ачинган бўлсам-да, лекин аввало ўз бурчини ҳалол ўтаётган одамлар ҳақида ўйлашим керак эди. Хуллас, ўзинг айбдорсан, чунки орамизда йўқ эдинг.

Уша куни эрталаб у мени қароқчилар асирлигида кўриб, хазинанинг йўқолганлиги аламини мендан олишларини тушуниб қолибди. Шунинг учун сквайрни капитанни кўриқлашга қолдириб, ўзи билан Грей ҳамда Бен Ганнларни олиб, тўппа-тўғри катта қарағай томонга орол орқали кесиб чиқибди. Отрядимизнинг илгарироқ етиб келганини кўриб, Беннинг оёқлари чаққон бўлганлиги учун уни олдинга жўнатган. У ўзининг собиқ ўртоқларининг хурофотга муккасидан кетганидан фойдаланиб, уларни роса кўрқитган. Грей билан доктор хазина қидирувчилардан олдин етиб келиб, қарағайдан сал нарироққа яшириниб олишган.

— Хокинсинг мен билан бирга бўлгани қандай яхши бўлибди-я! — деди Сильвер. — У бўлмаганида, док-

тор, анави лаънатилар дабдаламни чиқариб ташлашганида ҳам парвойингизга келмас экан-да.

— Бўлмасам-чи!— деди доктор Ливси кулиб.

Бу орада қайиқларимиз ёнига етиб келдик. Улардан бирини доктор ўша заҳоти қароқчиларнинг қўлига тушмаслик учун чўкич билан пачоқлаб ташлади, бошқасига ҳаммамиз ўтириб, оролни ёқалаб Шимолий тўхташ жойига томон йўл олдик.

Саккиз-тўққиз миль сузиб боришга тўғри келди. Сильвер ўларча чарчаганига қарамай бошқалар билан бирга эшкак эшишга ўтирди. Биз бўғоздан чиқиб, ўзимизни очиқ денгизда кўрдик. Денгизда шамол йўқ эди. Биз оролнинг сувга кириб турган жануби-шарқ қисмини, бундан тўрт кун илгари «Испаньола» айланиб ўтган жойлардан айланиб ўтдик.

Икки бошли тоғ ёнидан сузиб ўтаётиб, Бен Ганн ғорининг қорайиб турган оғзини, унинг олдида мушкетига суяниб ўтирган кишини кўрдик. Бу сквайр эди. Биз рўмолчамизни унга силкитдик, уч марта «ура» деб қичқирдик. Сильвер ҳаммадан ҳам баландроқ қичқирди.

Яна уч миль сузиб, Шимолий тўхташ жойига кирдик ҳамда «Испаньола»ни кўрдик. У сувда сузиб юрар ва шамолда айланарди. Сув кўтарилиши уни саёзликдан суриб юборибди. Борди-ю, ўша кунни шамол бўлса ёки Жанубий тўхташ жойидагидек кучли оқим бу ерда ҳам хуруж қилса, кемадан бутунлай ажралган бўлардик. Жуда бўлганда унинг қолдиқларини топардик. Бироқ бахтимизга, гротнинг йиртилганини ҳисобга олмаганда, кема бут-бутун эди. Биз сувнинг бир ярим саржин келадиган чуқур жойига эҳтиёт лангарни ташладик. Кейин қайиқда Бен Ганннинг хазина сақланадиган ҳилватгоҳига энг қисқа йўл — «Маст» кўрфаз орқали йўл олдик. У ерда қайиқдан тушиб қолдик, Грейни эса «Испаньола»ни қўриқлашга жўнатдик.

Нишаб қияликдан ғор томон кўтарилдик. Тепада бизни сквайр кутиб олди.

Менга зўр меҳрибонлик кўрсатди. Қочоқлигим ҳақида бир оғиз ҳам индамади — мақтамади ҳам, койи мади ҳам. Бироқ Сильвер унга назокат билан честь берганида ғазабдан қизариб кетди.

— Жон Сильвер,— деди у,— сиз разил, аблаҳ, алдоқчисиз! Утакетган алдамчисиз, сэр! Сизни таъқиб қилмасликка кўндиришди мени бир амаллаб, мен таъ-

қиб қилмайман, деб ваъда бердим. Лекин ўликлар, сэр, бўйнингизда тегирмон тошидай осилиб турибди...

— Чин юракдан миннатдорман, сэр,— деди Дароз Жон яна честь бериб.

— Миннатдорлик билдирмай қўя қолинг!— деб қичқирди сквайр.— Сиз туфайли ўз бурчимни бузаман. Мендан нарироқ тулинг!

Биз ғор ичига кирдик. У кенг, ҳавоси ҳам тоза эди. Ер остидан булоқ отилиб чиқар, атрофида қирққулоқлар ўсган чоғроққина кўлга қуйиларди. Ер қумли эди. Ичкаридаги бурчакда тоғ бўлиб ётган олтин тангалар ҳамда ёмбилар ялтираб турарди.

Бу — Флинтнинг хазинаси эди, шуни деб узоқ, толиқтирувчи йўлни сузиб ўтдик, шуни деб «Испаньола» экипажидан ўн етти киши ўлди. Бу бойликни тўплаш учун қанчадан-қанча азоб-уқубат чекилиб, қон тўкилмади! Қанчадан-қанча донг таратган кемалар чўктирилмади, жасур одамлар азоблашмади. Қанчадан-қанча одамларни кўзини бойлаб, тахта устидан юргизишга мажбур қилишмади! Замбараклардан озмунча ўқ узилмади, қанчадан-қанча ёлғон, шафқатсизлик юз бермади! Ана шу даҳшатли ёвузликларда қатнашган, эндиликда шу бойликдан ўз улушини олишга астойдил интилаётганлардан оролда яна уч киши — Сильвер, кекса Морган ҳамда Бенлар бор.

— Қиравер, Жим,— деди капитан.— Сен ўз назарингда ёмон бола бўлмасанг керак, лекин бундан кейин сени сафарга бирга олиб чиқмасликка ваъда бераман, чунки сен эркатойлар тоифасидан экансан: кўнглингни кўчасига қараб иш тутар экансан... Ие, бу сенми, Жон Сильвер? Қандай шамоллар учирди?

— Ўз бурчимни адо этиш учун қайтиб келдим, сэр,— деди Сильвер.

— А!— деди капитан.

Бошқа лом-мим демади.

Уша куни дўстларим даврасида шундай ҳузур қилиб овқатландимки, асти қўяверасиз! «Испаньола»дан олиб келган қадимий вино билан Бен Ганнинг тузланган эчки гўштлири қанчалик тотли туюлди! Ҳеч қачон бизчалик хурсанд, бахтиёр одамлар бўлмагандиров. Сильвер ҳамманинг орқасида, чироқдан анча йироқда ўтирар, лекин овқатни иштақа билан туширар, бирор нарсани дастурхонга узатиш лозим бўлса, сакраб ўр-

нидан турар, ҳазилларимизга биз билан бирга кулишарди — хуллас, у яна сафаримизнинг дастлабки пайтидаги меҳрибон, хушмуомала, хизматга шай ошпазга айланиб қолганди.

XXXIV боб

ХОТИМА

Эртаси куни эрталаб ишга тушиб кетдик. Қирғоққача бир миль келарди. Олтинларимизни соҳилга олиб боришимиз, у ердан қайиқда «Испаньола»га ташишимиз керак эди. Бу оз миқдордаги одамлар учун анча оғир иш эди. Ҳанузгача оролда дайдиб юрган қароқчилар бизни унча ташвишлантормасди. Чўққига битта соқчи қўйилса кифоя эди, шу важдан уларнинг тўсатдан ҳужум қилишидан қўрқмасдик. Бундан ташқари, уларнинг анча вақтгача олишувга тоблари бўлмаса керак, деб ўйлардик.

Биз тинимсиз ишладик. Грей билан Бен Ганн олтинларни қайиқда кемага, қолганлар уни қирғоққа ташишарди. Иккита олтин ёмбини арқонга боғлаб, елкамизга осиб олардик, чунки бир одам иккита ёмбидан ортинини кўтара олмасди. Юк кўтаришга кучим етмагани учун мени ёрда қолдириб, қоқ нондан бўшаган қопларга пулларни солишни буюришди.

Бу ерда ҳам худди Билли Боннинг сандиғидагидай турлича зарб қилинган тангалар бор эди, лекин буларнинг тури талайгина эди. Уларни хилларга ажратиш ёқиб қолди менга. Инглиз, француз, испан, португал тангалари, гинейя ва луидорлар, дублон ва қўш гинейялар, муадор ва цехинлар каби тангаларда кейинги юз йил ичида ўтган барча Европа қиролларининг суратлари бор эди, бир боғлам аргамчига ҳам, ўргимчак уясига ҳам ўхшамаган суратлар туширилган думалоқ, тўрт бурчак, осиб юриш учун ўртасидан тешилган қадимий шарқ тангалари ҳам бор эди. Бу коллекцияда жаҳоннинг ҳамма пуллари тўпланган эди. Буларни хиллаб саралайвериб елкаларим зирқираб, бармоқларим оғриб кетди.

Кун кетидан кун ўтаверди, ишимизнинг эса охири кўринмасди. Ҳар куни кечқурун бир уюм хазинани ке-

мага жўнатардик, форда ундан кўпроқ уюм қоларди. Шу муддат ичида соғ қолган қароқчилар ҳақида ҳеч нарса эшитмадик.

Ниҳоят, агар янглишмасам, учинчи кунни кечқурун доктор билан чўққига кўтарилганимизда пастдан, зимистонлик қаъридан шабада бизгача, бақириққа ҳам, ашулага ҳам ўхшамаган овозни олиб келди. Дурустроқ эшита олмадик.

— Худо, ўзинг кечир, бу қароқчилар,— деди доктор.

— Ҳаммаси маст, сэр,— Сильвернинг овози эшитилди орқамдан.

Биз совуқ муносабатда бўлишимизга қарамай Сильвер тўлиқ эркинликка эга эди, у яна биз билан имтиёзга эга бўлган дўст хизматкордай, ошна-оғайнилардай муносабатда бўла бошлади. Ўзига нисбатан ҳамманинг нафрат билан боқишига қарамай, у ҳамма билан доим хушмуомалада бўларди. Лекин ҳамма итга қандай муносабатда бўлса, унга шундай муносабатда бўларди. Фақат мен билан Бен Ганн унга дурустроқ муносабатда эдик. Бен Ганн ҳанузгача собиқ квартирмейстеридан сал чўчирди, мен эса, бошқа одамларга қараганда унинг ҳақида ёмонроқ фикрда бўлсам ҳам (чунки унинг менга яна хиёнат қилмоқчи бўлганини унутолмайман) мени ўлимдан қутқариб қолганидан миннатдор эдим. Доктор Сильвернинг гапига кескин жавоб қилди.

— Эҳтимол, улар касалдир, алахсираётгандир...

— Тўғри, сэр,— деди Сильвер,— лекин бу сиз билан менга бари бир.

— Мистер Сильвер, сизни самимий, олижаноб киши деб ҳисоблашимни даъво қилолмасиз,— деди доктор киноя билан,— туйғуларим сизга ғалати туюлишини биламан. Лекин улардан бирортасининг касаллигига ёки алахлаётганига ишончим комил бўлса, ҳаётимни хавф остида қолдириб бўлса ҳам, ўз врачлик ёрдамимни кўрсатиш учун уларнинг ёнига кетган бўлардим.

— Кечирасиз, сэр, унда сиз катта хатога йўл қўйган бўлардингиз,— эътироз билдирди Сильвер.— Азиз умрингизни хазон қилардингиз, вассалом. Мен эндиликда сизнинг томонингиздан, отрядимиз сиздай одамдан маҳрум бўлиб қолишини жон-танымдан истамайман. Сиздан жуда миннатдорман. Бу одамлар ҳеч қачон ўз сўзининг устидан чиқолмайдилар. Бунинг устига улар сизнинг гапларингизга ҳам ишонишмайди.

— Лекин сиз ваъдага яхши вафо қиласиз,— деди доктор.— Бунга яқиндагина ишонч ҳосил қилдик.

Учала қароқчи ҳақида бошқа ҳеч нарса билмадик.

Фақат бир марта мушкетдан узилган ўқ овози қулоғимизга чалинди; улар ов қилаётган бўлса керак, деб ўйладик. Узаро кенгаш ўтказиб олдик, уларни ўзимиз билан бирга олиб кетмасликка, оролда қолдиришга қарор бердик. Бен Ганн бундай қарордан жуда севиниб кетди. Грей ҳам буни маъқуллади. Биз уларга жуда кўп порох ва ўқ-дори, анчагина тузланган эчки гўшти, озгина дори-дармон ва бошқа зарур нарсалар, асбоб-ускуналар, кийим-кечак, эҳтиёт елкан, бир неча ярд арқон, докторнинг махсус истаги бўйича кўпгина тамаки қолдирдик.

Оролда қиладиган бошқа ишимиз қолмаганди. Кемага олтин, чучук сув, ҳар эҳтимолга қарши эчки гўшtidан ҳам юклаб қўйилганди. Ниҳоят лангарни кўтариб, Шимолий тўхташ жойидан чиқдик. Тепамизда қароқчилардан қалъамизни ҳимоя қилганимизда тиккан ўша байроғимиз ҳилпирарди.

Шу пайт қароқчилар бизни илгари ўйлаганимиздан кўра анча диққат билан кузатишгани маълум бўлиб қолди, чунки бўғоздан сузиб чиққач, оролнинг жанубий чеккасига яқинлашганимизда уларнинг учовини ҳам кўрдик: улар қумлоқ тилда тиз чўкиб, бизга ялинганларича қўлларини чўзиб туришарди. Уларни одам яшамайдиган оролда қолдириш анча оғир бўлса-да, лекин бошқа иложимиз йўқ эди. Борди-ю, уларни кемага олсак, янгидан исён кўтаришармиди, билмадик! Бироқ ўз ватанида дордан бошқа нарса кутмаётган одамларни олиб кетиш ҳам инсофсизлик эди. Доктор уларни чақирди, уларга порох, озик-овқат қолдирганимизни маълум қилди, буларни қаердан топиш мумкинлигини тушунтирди. Лекин улар бизни номларимиз билан чақириб, уларга раҳм-шафқат қилишимизни, ёлғизликда қолдириб, ўлим чангалига ташлаб кетмаслигимизни ялиниб сўрай бошладилар.

Охирида, кеманинг илгарилаб кетаётганини кўриб, улардан бири — қайсиниси эканлигини билмайман,— даҳшатли бақирганча, ўрнидан сапчиб турди, мушкетини олди-да, ўқ узди. Ўқ Сильвернинг боши узра ҳуштак чалиб ўтиб, гротни тешиди.

Биз эҳтиёткорлик қилиб, фальшборт ортига яшириндик. Пана ортидан мўралаб қарашга журъат этганимда тилда қароқчилар кўринмасди, ҳатто тилнинг ўзи ҳам кўздан ғойиб бўлганди. Тушга яқин мени беҳад хурсанд қилиб, Хазиналар Оролининг энг юқори чўққиси ҳам кўздан йўқолди.

Биз шу қадар озчилик эдикки, керагидан ортиқ ишлашга тўғри келарди. Капитан кема қуйруғида, тўшақда ётган ҳолда буйруқлар берарди. Анча тузалиб қолган бўлса-да, унга ҳозирча осойишталик керак эди. Биз янги матросларни ёллаш мақсадида Испан Американинг энг яқиндаги портига йўл олдик: уларнинг ёрдамисиз уйимизга етиб ололмасдик. Шамол тез-тез ўзгариб турар, кемани тўғри йўлдан буриб юборарди; бундан ташқари, икки марта омонсиз довулга дуч келдик, то Америкага етгунча роса қийналдик.

Епиқ хушманзара гаванга лангар ташлаганимизда қуёш ботаётган эди. Бизни негрлар, мулатлар, мексика ҳиндилари тушган қайиқлар қуршаб олди, улар мевачева, сабзавот сотишар, сувга ташланган ҳар бир тангани олиб чиқишга шай туришарди. Уларнинг меҳр ёғилиб турган юзлари (асосан қора танлиларнинг), маза-ли тропик мевалар, энг муҳими, шаҳарда чарақлаб ёниб турган чироқлар — буларнинг ҳаммаси кишига завқ бағишлар, тунд, қонга беланган Хазиналар Оролига ўхшамасди! Доктор билан сквайр кечани шаҳарда ўтказмоқчи бўлишди. Улар мени ўзлари билан ола кетишди. Соҳилда инглиз ҳарбий кемасининг капитани билан учрашдик ҳамда унинг кемасига бордик. Биз у ерда вақтни жуда кўнгилли ўтказиб, саҳар пайтида «Испаньола»га қайтиб келдик.

Палубада ёлғиз Бен Ганн турарди, биз кемага киришимиз биланоқ тавба-тазарру қилиб, энг ғалати қўл ҳаракатлари билан оғир гуноҳ қилиб қўйгани учун ўзини айблай бошлади. Маълум бўлишича, Сильвер қочиб кетибди. Бен унинг қайиққа ўтиришига ёрдам берганини эътироф этди, чунки, «Мана шу бир оёқли шайтон кемада экан», ҳаммамиз хавф-хатар остида бўлишимиз тайинлигига ишончи комил эканини айтди. Бироқ кема ошпази икки қўлини бурнига тиқиб кетавермабди. У ўрта деворни билдирмай тешибди, шубҳасиз, келажакдаги дарбадарликлари учун асқатиб қоладиган пул тўла халтани — уч ёки тўрт юз гинейани ўмариб

кетибди. Ундан шунчалик осон қутулганимиздан ўзимиз ҳам мамнун бўлдик.

Гапни чўзиб ўтирмасдан айтсам, кемага бир неча янги матросларни ёллаб, Бристолга соғ-саломат етиб келдик.

«Испаньола» мистер Блендли бизга иккинчи кемани ёрдамга юборсамми-йўқми деб ўйлаб турган бир пайтда қайтиб борди. Бутун экипаждан уйга фақат беш киши қайтиб келганди. Қолганларга нисбатан: «Қадаҳ ол, ўлимга бошлар шайтон ҳам», деб башорат қилиб айтилган ашула жуда ёпишиб тушди. Хуллас, «Испаньола» қароқчилар:

Етмиш беш ўғлон қайтмади уйга —
Барчаси-барчаси денгиз қаърида,—

деб куйлаган ўша кемадан бахтлироқ чиқиб қолди.

Ҳар биримиз хазинадан ўзимизга тегишли улушни олдик. Баъзилар бойликдан оқилона фойдаланди, бошқалар, аксинча, ишнинг кўзини билмай, ўз завқ-шавқига берилиб кайфи сафога сарфлади. Капитан Смоллетт денгиз хизматини ташлади. Грей ўз пулларини сақлаб қолиш билан бирга дарҳол муваффақиятга эришиш учун денгизчиликни астойдил ўргана бошлади. Эндиликда у штурман, ажойиб, яхши жиҳозланган кемага шерикчиликка эгалик қилади. Бен Ганнга келсак, у ўзига тегишли минг фунт стерлингни олиб, ҳаммасини уч ҳафта ичида, аниқроғи ўн тўққиз кунда совурди, йигирманчи куни ҳузуримизга гадо қиёфасида кириб келди. Сквайр Бенни ўзи жуда қўрққан ишга — боғ қоровул-лигига тайинлади. У ҳозир ҳам тирик, қишлоқ болалари билан гоҳ дўстлашиб, гоҳ урушиб юради, якшанба ҳамда байрам кунлари черков хорида куйлайди.

Сильвер ҳақида бошқа ҳеч нарса билолмадик. Бир оёқли манфур денгизчи бутунлай унутилди. Эҳтимол, у қора танли хотинини топиб олгандир, бирор ерда ўша хотини ва Капитан Флинт билан роҳат-фароғатда умр кечираётгандир. Шундай деб ўйлаймиз, чунки ўлгандан кейин унинг нариги дунёдаги ҳаёти яхши бўлишига ҳеч қандай умид йўқ. Хазинанинг қолган қисми — кумуш ёмбилар билан қурол-аслаҳалар — ҳанузгача марҳум Флинт кўмган жойда ётибди. Менимча, ётса ётаверсин. Эндиликда мени у лаънати оролга ҳеч нарса жалб қила олмайди. Ҳозиргача тунлари тушимга қирғоқларга

келиб урилаётган кучли тўлқинлар киради, ўрнимдан сапчиб туриб кетаман, шунда Капитан Флинтнинг хириллаган овоз билан:

— Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар!— деб так-
рорлаши эшитилаётгандай бўлади.

МУНДАРИЖА

Биринчи қисм

КЕКСА ДЕНГИЗ ҚАРОҚЧИСИ

I боб. Кекса моҳир денгизчи „Адмирал Бенбоу“ қовоқхонасида	3
II боб. Қора Този келиб кетди	10
III боб. Қора белги	17
IV боб. Матрос сандиғи	24
V боб. Қўрнинг ўлими	31
VI боб. Капитаннинг қоғозлари	36

Иккинчи қисм

КЕМА ОШПАЗИ

VII боб. Бристолга кетяпман	44
VIII боб. „Кузатув Дурбини“ майхонасида	50
IX боб. Порох ва қурол	56
X боб. Сафар	62
XI боб. Олмадан бўшаган бочкада ўтириб нималарни эшитдим	68
XII боб. Ҳарбий кенгаш	75

Учинчи қисм

ҚУРУҚЛИКДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ

XIII боб. Қуруқликдаги саргузаштларим қандай бошланди	82
XIV боб. Биринчи зарба	87
XV боб. Ороллик	93

Тўртинчи қисм

ЁҒОЧ ДЕВОР

XVI боб. Кейинги воқеалар доктор томонидан баён қилинади. Кема қандай тарк этилди	101
XVII боб. Доктор ҳикоясини давом эттиради. Қайиқда сўнги марта кўчиш	106
XVIII боб. Доктор ҳикоясини давом эттиради. Жанг бошланган дастлабки куннинг тугаши	110

ХІХ боб.	Яна Жим Хокинс ҳикоя қилади.	
	Истеҳкомдаги гарнизон	114
XX боб.	Сильвер — элчи	119
XXI боб.	Ҳужум	125

Бешинчи қисм

ДЕНГИЗДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ

XXII боб.	Денгиздаги саргузаштларим қандай бошланди	133
XXIII боб.	Сув қайтиши оғушида	138
XXIV боб.	Қайиқчада	142
XXV боб.	„Хушчақчақ Роджер“ни тушираман	148
XXVI боб.	Израэль Хендс	152
XXVII боб.	„Пиастрлар!“	161

Олтинчи қисм

КАПИТАН СИЛЬВЕР

XXVIII боб.	Душманлар қароргоҳида	167
XXIX боб.	Яна қора белги	176
XXX боб.	Лафз	182
XXXI боб.	Ҳазинани қидириш. Флинтнинг кўрсаткич стрелкаси	188
XXXII боб.	Ҳазинани қидириш. Ҷумондан эшитилган товуш	195
XXXIII боб.	Бошлиқнинг таслим бўлиши	201
XXXIV боб.	Хотима	208

И(Англ.)
С 91

Стивенсон Р. Л.

Хазиналар ороли, Русчадан А. Ёшубас
тарж. Т., «Ёш гвардия», 1973.
216 б.

Стивенсон Р. Л. Остров сокровищ.

И(Англ.)

На узбекском языке

Роберт Льюис Стивенсон

ОСТРОВ СОКРОВИЩ

Перевод с издания Детгиз — 1957 г.

Издательство «Ёш гвардия» — Ташкент — 1973 г.

Муқовани Л. Мироедова ишлаган.

Редактор Э. Миробидов. Расмлар редактори К. Назаров. Техн. редактор Л. Пузенко. Корректор М. Назирова. Босмахонага берилди 13/VIII-1973 й. Босишга рухсат этилди 19/XI-1973 й. Формати 84×108^{1/32}. Босма листи 6,75. Шартли босма листи 11,34. Нашр, листи 11,68. Тиражи 60000. Шартнома 131—69. Қоғоз № 1, Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети «Ёш гвардия» нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. Ўзбекистон КП Марказий Комитети нашриёти босмахонаси, Тошкент, «Правда Востока» кўчаси, 26. 1973. Заказ № 3133. Баҳоси 50 т.